

YIL 34 SAYI 121 2024/1

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi'nin üç ayda bir yayınlanan Ulusal Hakemli Dergisidir.**Yerel Süreli Yayın**Web sayfası üzerinde açık kaynaktır:
www.egemimarlik.org**Yayınlayan**

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;

Yayın Komitesi

Sahibi Uğur Yıldırım**Yayın Sekreteri** Ilgın Külekçi**Grafik Tasarım** Güler Özsakarya Ertan**Konsept Tasarım** Emre Çikinoğlu**Yayın Komitesi**

Yenal Akgün

Ferhat Hacılibeyoğlu

Ülkü İnceköse

Seçkin Kutucu

Aslı Ceylan Öner

Deniz Özkut

Ebru Yılmaz

(Soyadına göre alfabetik)

Ege Mimarlık Bilimsel Danışma Kurulu

Ayşe Güliz Bilgin Altınöz, Prof. Dr.

Neslihan Dostoğlu, Prof. Dr.

Gül Kaçmaz Erk, Doç. Dr.

Emine Özen Eyüce, Prof. Dr.

Hikmet Sivri Gökmen, Doç. Dr.

Deniz Güner, Prof. Dr.

Berin Gür, Prof. Dr.

Emel Kayın, Prof. Dr.

Tuğçe Kazanasmaz, Prof. Dr.

İpek Özbek, Prof. Dr.

Güven Arif Sargin, Prof. Dr.

İkbal Sevil Sarıyıldız, Prof. Dr.

Uğur Tanyeli, Prof. Dr.

Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr.

(Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı VeritabanlarıDAAI - Design and Applied Arts Index
DergiPark**Yayın Yeri**

Mimarlar Odası İzmir Şubesi - İzmir Mimarlık Merkezi

1474 Sokak No: 9 Alsancak İzmir

Tel: (232) 463 66 25 (pbx)

Faks: (232) 463 52 12

egemim@izmimod.org.tr

www.izmimod.org.tr/ egemim@izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33

Bergama Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Didim Temsilciliği: (0256) 811 06 77

Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07

Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83

Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23

Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21

Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Baskı

Metro Matbaacılık Ltd. Şti.

Yahya Kemal Beyatlı Cd. No:94

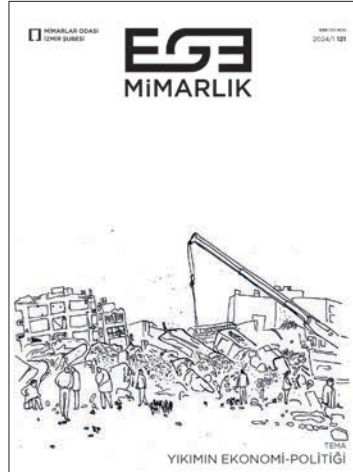
Begos 3. Bölge 35400 Buca / İZMİR

T. +90 232 290 33 11

Sertifika No: 40921

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyeleri için ücretsizdir.**Fiyat 150 TL Yıllık Abonelik 600 TL**

• Ege Mimarlık makale seçimleri hakemler tarafından yapılmaktadır. Sadece hakemli değerlendirme sürecinden geçen yazılar "makale" kategorisinde yer almaktadır.

KAPAK Yıkımın Ekonomi-Politigi, Ilgın Külekçi

BAŞYAZI ...2

İNGİLİZCE ÖZET ...3

HABERLER ...4

YAPI TANITIM

Yıldız Salman

"Hiçbiryer" in İnşası Yolunda Kent Hafızasının Yıkımı: Tercüman Gazetesi ...12

YARIŞMA

Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması ...16

YARIŞMA

İzmir Sürdürülebilirlik Merkezi (S-Hub) Mimari Proje Yarışması ...34

TEMA

YIKIMIN EKONOMİ-POLİTİĞİ ...46

BÖLÜNMÜŞ EKRA

Mehmet Penpecioğlu, Bilge Çakır, Gülşah Aykaç, Bülent Batuman, Mustafa Kemal Bayırbağ

Yıkımın Ekonomi-Politigi: Kırılganlıklar Kısır Döngüsünden Nasıl Çıkabiliriz? ...48

İNCELEME

Gaye Yılmaz

Doğal Yıkımların Ekonomi Politigi ...58

İNCELEME

Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Berk Kesim, Ayçim Türer Başkaya

Deprem Enkazının Kent, Kültür Mirası ve Çevre Üzerine Etkileri: 2023 Antakya, Hatay Örneği ...62

İNCELEME

Özgün Özçakır

Yıkımın "Politik Ekonomi"si ve "Politik Ekoloji"si Üzerine ...68

İNCELEME

Sevgi Kıldış, Yasemin Ertem, Elifsu Ermiş
İzmir'in Karşı Kıyısında Kıyı Planlaması ...72

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Cansu Bıçakçı, Evren Aysev

Neoliberal Yarattıcı Yıkım Süreçleri ve Kentsel Mücadele: Fener Balat Örneği ...80

MAKALE (Araştırma Makalesi)

Melike Berfin Ateş , Ayşem Berrin Çakmaklı

Sürdürülebilir Kent, Topluluk ve Deprem İlişkisinin Elazığ Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi ...88

EGE MİMARLIK BİLGİLENDİRME

EGE MİMARLIK Yayın Çizgisi**EGE MİMARLIK Gönderim Koşulları ...96**

ŞUBE'DEN

EGE MİMARLIK'TAN

Değerli okur, Günümüz dünyası, gerçekte olan ile “sunulan” arasındaki ayrımın giderek derinleştiği bir dönemi yaşamaktadır. Özellikle sermaye odaklı ekonomi ve devlet politikalarını benimseyen ülkelerde gerçek, erkini ekonomiye temellendirmiş kurumlar tarafından yalın şekilde topluma sunulmaz. Toplumun içselleştirebileceği, uyum sağlayabileceği, tüketebileceği ve sermayenin çıkarlarına itiraz etmeyeceği hali ile yansıtılır. Küresel bağlamda bakıldığında, savaşlar ve beraberinde getirdiği yıkım, gerçekliklerinden uzaklaştırılarak toplumun uyum sağlayabileceği, aynı zamanda sermayenin çıkarlarının korunacağı şekli ile topluma aktarılmaktadır. Bu konuyu yerel ölçekte ele aldığımızda ise, geçtiğimiz yıl 6 Şubat'ta yaşanan ve ülke nüfusunun neredeyse %20'sini etkileyen Kahramanmaraş depremi, kapitalizmin bu ilkeleri üzerinden topluma içselleştirilmek istenmektedir. Bu refleks çerçevesinde, coğrafyanın binlerce yıllık gerçekliği olan deprem, “asrın felaketi” olarak nitelendirilerek karşı konulamaz bir doğa olayı olarak yansıtılmakta, toplum belleğine işlenmek istenmekte ve gerçek, toplumdan uzaklaştırılmaktadır. Bu sayede halk, devletin atması gereken adımları atmadığı ve aslında yaşanan kayıpların engellenebileceği gerçeğini sorgulamak yerine, kendisine sunulanı ve içselleştirilmesi çok daha kolay olanı benimsemektedir. Doğru bir okuma yapabilmek için durumun ardındaki gerçekleri tartışmaya açmak gerekir. Sağlıklı kentlerde barınmak en temel insan hakkıyken, insanların yaşanan doğa olaylarında yaşamlarını kaybetmesi kabul edilemez ve bunun sorgulanması gerekir. Deprem sonrasında “kentleri yeniden inşa ediyoruz” şeklinde belirtilen çalışmalar neden afet öncesinde yapılarak afet dirençli kentler için gerekli dönüşümler sağlanmamıştır? Neden “kentleri yeniden inşa etme” kabiliyetine sahipken, yeniden inşa etmek yerine sağlıklı hale getirilmesi tercih edilmemiştir? İşte bu noktada dönüşümün ekonomi-politiği ile yıkımın ekonomi-politiği gerçeklerini tartışmaya açmak ve kıyaslamak değerlidir. Bu sorgulamaların gerçekleştirilmesi, ekonomiyi değil, toplumu odağına alan bir anlayışın gelişmesinde önemli bir rol almaktadır. Bu tartışmaya zemin yaratması adına katkı koyan, YIKIM'ı farklı boyutları ile üç sayıda ele alan, başta Ege Mimarlık Yayın Komitesine, Şube çalışanlarımıza ve tüm yazarlarımıza öncelikle meslek örgütümüz, sonrasında toplum adına teşekkür ediyoruz.

Yeni bir dönemin başlangıcında, Türkiye mimarlık ortamına katkı koyacağımız önümüzdeki iki yılı sizlerle birlikte yürütecek olmanın heyecanını taşıyoruz. İçinde bulunduğumuz her tür zor koşula rağmen örgütlülüğü büyüttüğümüz ve umudu örgütlediğimiz bir dönem olması dileği ile herkese selamlar.

YÖNETİM KURULU

Ege Mimarlık dergisinin bir önceki sayısı ile başlayan “Yıkım” teması bu sayıda “Yıkımın Ekonomi-Politiği” alt başlığıyla devam ediyor. Doğal afetlerin yanı sıra bu kez insan eliyle yaşanan yıkımı nedenleri, sonuçları ve ekonomisi ile birlikte sorgulamayı ve kente, kentin çağdaş ve tarihsel bağamlarına, kamusal mekâna, yapılara, peyzajına, ekolojisine/ekosistemine dair planlama ve tasarım ölçütlerini tartışmaya açıyoruz. Ülkemizde sıradanlaşan, sıradanlaştığı ölçüde de sorgulanmayan yapı çevrenin sürekli inşa edilmesi gerekliliği bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. 6 Şubat depremlerinin ilk yıldönümünde bu problemi ekonomi-politik bağlamıyla ele alarak, mekân ile ilişkilendirerek inceliyoruz.

Temayı Mehmet Penpecioglu'nun kurgusu ve yürütücülüğünde Bilge Çakır, Gülşah Aykaç, Bülent Batuman ve Mustafa Kemal Bayırbağ kapsamlı şekilde Bölünmüş Ekran bölümünde ele alıyor; “yıkıma götürenleri”, “yıkımın gösterdikleri”ni, yıkımın sonrası”nı ve bu “kırılganlıklar kısır döngüsünden nasıl çıkabileceğimizi” tartışıyor. İnceleme bölümü eleştirel iktisatçı Gaye Yılmaz'ın afetlerin “doğadaki ve insan topluluklarında zaten var olan ekonomik, sosyal ve kültürel eşitsizlikleri daha da derinleştirme eğilimi barındırdığını” gösterdiği yazısıyla başlıyor. Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Berk Kesim ve Ayçim Türer Başkaya deprem enkazını Antakya'yı örnekleyerek kent, kültür mirası ve çevre üzerine etkileriyle ele alıyor. Özgün Özçakır ise yıkımı “politik ekonomi”si ve “politik ekoloji”si ile, “insan ve insan-dışı aktörler ile bunların kurduğu ilişkisel ağlar üzerinden” tartışıyor. Dördüncü inceleme yazısında Sevgi Kıldış, Yasemin Ertem ve Elifsu Ermiş Karşıyaka'nın kıyı şeridinin yıllar içindeki dönüşümünü imar planları ile aktarıyor. Bu sayının araştırma makalelerinde farklı şehirlerden örnekler görüyoruz: Cansu Bıçakçı ve Evren Aysev, İstanbul'da Fener-Balat'tan doğal olmayan bir yıkımın ve kentsel mücadelenin örneğini sunuyor; Melike Berfin Ateş ve Ayşem Berrin Çakmaklı ise sürdürülebilir kent, topluluk ve deprem ilişkisini Elazığ örneği üzerinden değerlendiriyor. Bu sayının Yapı Tanıtımı ise yine bir yıkım haberi ile oluşturuldu: 2023 yılının son günlerinde yıkılan Tercüman Gazetesi Binası. “20. yüzyıl mekânsal hafızasının son temsilci”lerinden olan bu binanın hikâyesini ve Türkiye'deki modern mimarlık mirasını Yıldız Salman'ın yazısıyla hatırlatıyoruz. Ayrıca İzmir'de geçtiğimiz aylarda sonuçlanan iki önemli yarışma, Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi ile Sürdürülebilirlik Merkezi Mimari Proje yarışmaları, yine yıkım ve kültürel miras tartışmalarına bağlanıyor. Yarışma sonuçlarını ödül alan projeler, kolokyumdan notlar ve görüş yazılarıyla sizlerle paylaşıyoruz. İyi okumalar!

YAYIN KOMİTESİ

COMPETITION**Presidency and City Councils Idea Project Competition as a Civilization Hub İzmir Sustainability Center (S-Hub) Architectural Design Competition***İzmir Metropolitan Municipality***COMPETITION****İzmir Sustainability Center (S-Hub) Architectural Project Competition***İzmir Metropolitan Municipality***PROJECT****The Destruction of Urban Memory on the Construction Path of “Nowhere”: Tercüman Newspaper Building***Yıldız Salman***POLITICAL ECONOMY OF DESTRUCTION****DIVIDED SCREEN****The Political Economy of Destruction: How Can We Break Out of the Vicious Cycle of Vulnerabilities?***1 Mehmet Penpecioglu, Assoc. Prof. Dr., İzmir Institute of Technology, Department of City and Regional Planning**2 Bilge Çakır, Res. Asst. Dr., Hatay Mustafa Kemal University, Department of City and Regional Planning**3 Gülşah Aykaç, Res. Asst. Dr., Marmara University, Department of Architecture**4 Bülent Batuman, Assoc. Prof. Dr., Bilkent University, Department of Urban Design and Landscape Architecture**5 Mustafa Kemal Bayırbağ, Prof. Dr., Middle East Technical University, Department of Political Science and Public Administration***ANALYSIS****The Political Economy of Natural Disasters***Gaye Yılmaz, Dr., Fellow Researcher/Lecturer, University of Kassel*

For much of the 20th century, disaster literature interpreted disasters as the consequences of extreme natural events that could be mitigated through modernist scientific approaches such as engineering and central planning. Critical academics from various disciplines, including Marxist political economy, strongly opposed this approach, which they called the danger paradigm. Critical researchers have argued that it is social, political and economic relations that make people vulnerable to natural disasters. In this study, I try to show from a critical perspective why “natural disasters” are not “natural” but social and systemic.

ANALYSIS**The Effects of Earthquake Debris on the City, Cultural Heritage and Environment: 2023 Antakya, Hatay Case***Nilüfer Baturayoglu Yöney, Prof. Dr., University of Central Florida, Department of Anthropology**Berk Kesim, Dr., Abdullah Gül University, Department of Urban and Regional Planning**Ayçim Türer Başkaya, Prof. Dr., Istanbul Technical University, Department of Landscape Architecture*

2023 earthquakes with epicenters in Kahramanmaraş and Hatay affected 11 provinces and caused major damage. This article focusing on the debris and demolition waste and Antakya/Hatay, due to the availability of local and visual information, considers the reasons for the earthquakes' effects in urban areas, problems related to cultural heritage in the historic urban site and consequences of the resulting debris and its disposal on natural and built environment, depicting and evaluating the situation and processes and presenting future projections.

ANALYSIS**On “Political Economy” and “Political Ecology” of Destruction***Özgün Özçakır, Res. Asst. Dr., Middle East Technical University*

The article surveys the multidimensional impact of natural disasters, focusing on the February 6, 2023 Earthquakes in Turkey. It highlights the political, economic, and ecological aspects of disasters, emphasizing the role of policies in mitigating or exacerbating damages. The analysis explores winners and losers, the interplay of actors, and the networks shaping post-disaster scenarios. It emphasizes a need for a holistic approach to recovery, considering social, economic, environmental components. The text underlines the importance of inclusive decision-making, acknowledging the diverse needs of affected communities for resilience and sustainable reconstruction.

ANALYSIS**Coastal Planning on the Opposite Shore of İzmir***Sevgi Kıldış, Architect, retired Planning Director of Karşıyaka Municipality**Yasemin Ertem, Urban Planner, Research Planning Information Systems Branch Manager of İzmir Metropolitan Municipality - Department of Planning and Urbanization**Elifsu Ermiş, Urban Planner, Research Planning Information Systems Branch Manager of İzmir Metropolitan Municipality - Department of Planning and Urbanization*

Our article was prepared based on the 9th of September, 1922, the date of liberation of İzmir, and discussed the post-war planning process regarding the coastal area of Karşıyaka district. With this article, we will reveal, with archive documents, how the spatial change in the coastal area was shaped by zoning plan decisions between 1922 and 1984.

ARTICLE (Research Article)**Neoliberal Creative Destruction Processes and Urban Resistance: The Case of Fener Balat***Cansu Bıçakcı, Architect, MSc.**Evren Aysev, Assoc. Prof. Dr., İstanbul Bilgi University, Department of Architecture*

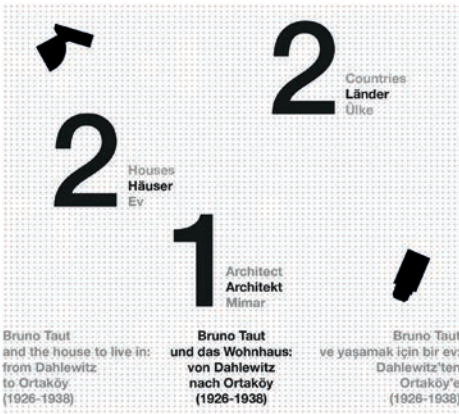
While reshaping the social and daily life, neoliberalism aims to fill the social and urban gaps through creative destruction. Neoliberal urbanization of Turkey in the 2000's led to rent-oriented creative destruction processes. As urban space is constantly demolished and reproduced via urban transformation, the goals of different interest groups, being parties of struggle and intervention, and their perception of space vary acutely. In this article, the urban opposition towards creative destruction based urban transformation processes in the 21st century Istanbul is discussed through Fener-Balat Urban Renewal Project. The local opposition against this project is a successful example of urban resistance, producing a valuable experience for grievances of rights that may occur in potential urban transformation processes. Yet, the transformative power of creative destruction in physical space and daily life is inevitable. This phenomenon is discussed through gentrification dynamics in this article. **KEYWORDS** Neoliberalism, Istanbul, Urban Transformation, Creative Destruction, Fener-Balat.

ARTICLE (Research Article)**Assesment of the Relationship Between Sustainable City, Community and Earthquake: Elâziğ Case***Melike Berfin Ateş, Architect**Ayşem Berrin Çakmaklı, Assoc. Prof. Dr., Middle East Technical University, Department of Architecture*

Addressing the general framework and targets of Sustainable Development Goal 11, which centers on Sustainable Cities and Communities, is especially important for seismic regions. Elâziğ, a city that has experienced an earthquake disaster, constitutes the sample of this study. Local practices and initiatives in Elâziğ are evaluated in terms of their contribution to the city's economic, environmental, and social sustainability and resilience. This study shows how local practices are integrated into sustainable development goals and the advantages communities gain from such integration.

KEYWORDS Sustainable Development Goal 11: Sustainable Cities and Communities, Elâziğ, City, Earthquake

2 Ülke, 2 Ev, 1 Mimar, Bruno Taut ve yaşamak için bir ev: Dahlewitz'ten Ortaköy'e (1926-1938)" Sergi Açılışı ve "Bruno Taut ve mesken: Dahlewitz'den Ortaköy'e (1926 - 1938)

Şubemizde Alman Konsolosluğu, Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Bilkent ve Yaşar Üniversiteleri katkıları ile 1 Aralık 2023 Cuma günü Alman mimar Bruno Taut'un eserleri konulu tematik sergisi 1-10 Aralık 2023 tarihleri arasında ziyarete açıldı.

2 Aralık 2023 Cumartesi günü ise Dr. Giorgio Gasco (Bilkent Üniversitesi) moderatörlüğünde Dr. Paola Ardizzola (Cardiff Metropolitan Üniversitesi), Prof. Gülsüm Baydar (Yaşar Üniversitesi), Cemre Birand (Gazeteci ve Yazar), Claudia Haas-Prandolini (Baukulturelle Vermittlung) konuk konuşmacı olduğu "Bruno Taut ve mesken: Dahlewitz'den Ortaköy'e (1926 - 1938)" konulu panel gerçekleştirildi.

7 Aralık 2023 tarihinde ise Mimar Winfried Brenne'nin konuşmacı olduğu "Bruno Taut - Renkli Binanın Ustası" konulu söyleşi gerçekleştirildi.

Depremle Yaşam Sempozyumu

İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir Kent Konseyi, TMMOB Mimarlar Odası, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası ve TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubeleri iş birliğiyle 8 Aralık 2023 Cuma günü İzmir Mimarlık Merkezi'nde "Depremle Yaşam Sempozyumu" gerçekleştirildi.

İzmir Kent Konseyi'ne bağlı Kentsel Dönüşüm Çalışma Grubu ile Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği koordinasyonunda gerçekleştirilen sempozyum, Ali Ekinci (İzmir Kent Konseyi Kentsel Dönüşüm Çalışma Grubu Kolaylaştırıcısı), İlker Kahraman (Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı) ve Nilay Kökkılınç (İzmir Kent Konseyi Başkanı) ve Tunç Soyer adına Şükran Nurlu (İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı)'nın açılış konuşmaları ile başladı.

İlk oturumda Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Zeydan Karalar ve İzmir Kent Konseyi Yürütme Kurulu Üyesi Nusret Doğan Albayrak söz aldı. Zeydan, belediyenin sahada süregelen çalışmalarını paylaştı ve meslek odaları ile sivil toplum kuruluşlarının yerel yönetimleri ve merkezi idareyi denetlemesinin önemine değindi. Albayrak ise İzmir'de son dönemde gerçekleşen sel felaketini ve depremleri hatırlatarak doğal yaşam alanlarını korumak üzere rant

ve haksız kazanca izin verilmemesi gerektiğini vurguladı.

Ali Ekinci'nin moderatörlüğünde gerçekleşen "Ansızın Gelen Yıkımlar" oturumunda Haşmet Biçer (Adana Kent Konseyi Başkanı), Prof. Dr. İskender Sayek (Arsuz Kent Konseyi Başkanı), İshak Memişoğlu (Mimarlar Odası Samsun Şubesi eski Başkanı), Koray Önalın (Jeoloji Mühendisleri Odası İzmir Şube Başkanı), Şeref Aldemir (Mimar), Dr. Buket Yılmaz (Sosyolog) söz aldı.

Ardından "Meslek Odaları ve Deprem-Sel-Yangın" başlıklı oturum Prof. Dr. Zafer Akçığ moderatörlüğünde devam etti. Bu oturumda Sevgi Kıldış (Mimarlar Odası İzmir Şubesi), Nilgün Atabay (İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi), Yusuf Ekici (Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi) ve Prof. Dr. Doğan Yaşar (Jeoloji Mühendisleri Odası İzmir Şubesi) sunumlarını gerçekleştirdi.

Sempozyum değerlendirme ve soru-cevap oturumuyla tamamlandı. Sempozyumda paylaşılan değerli bilgilerin uygulamada da kalıcı hale gelmesi amacıyla yayın haline getirilmesi ve kurum ve kuruluşlara rehber olması hedeflenmektedir. İş birlikçilerimize, konuşmacılara ve katılımcılara çok teşekkür ederiz.

“İzmir ve Artalanında Mimari ve Kentsel Mekanın 100 Yılına Bakış 1923-2023” Sempozyumu

İzmir ve artalanındaki merkezlerde mimari ve kentsel mekânın Cumhuriyet dönemi içindeki gelişimini ve dönüşümünü disiplinler arası bir yaklaşımla ele almayı amaçladığımız “İzmir ve Artalanında Mimari ve Kentsel Mekânın 100 Yılına Bakış: 1923-2023” başlıklı sempozyumu 15-17 Aralık 2023 tarihlerinde İzmir Mimarlık Merkezi’nde gerçekleşti.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından düzenlenen sempozyum, Dr. İlker Kahraman (Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı)’ın ve Prof. Dr. Emel Kayın (Sempozyum Bilimsel Koordinatörü, DEÜ Mimarlık Fakültesi)’in açılış konuşmalarıyla başladı.

Birinci oturum, Prof. Dr. Meltem Gürel (YÜ Mimarlık Fakültesi) moderatörlüğünde Prof. Dr. F. Cânâ Bilsel (ODTÜ Mimarlık Fakültesi)’in, “Cumhuriyet Döneminde İzmir’de Kent Mekânlarını Biçimlendiren Şehircilik ve Kentsel Tasarım Uygulamaları: ‘Güzel Şehir’den Modernizme Değişen Kent İmgelemleri”, Doç. Dr. Ayşegül Altınörs Çırak (DEÜ Mimarlık Fakültesi)’in “1960’lardan Günümüze İzmir’de Üst Ölçekli Strateji ve Planlama Çalışmaları” ve Prof. Dr. Emel Kayın (DEÜ Mimarlık Fakültesi)’in “İzmir ve Artalanındaki Merkezlerde Erken Cumhuriyet Dönemindeki Kentsel-Mimari Yönelimler ve 20. Yüzyılın İkinci Yarısındaki Mekânsal Hafıza Yitiminin Ana Hatları” başlıklı sunumlarıyla gerçekleştirildi.

İkinci oturum, Doç. Dr. Özlem Arıtan (DEÜ Mimarlık Fakültesi) yöneticiliğinde Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy (EÜ Edebiyat Fakültesi)’un “Erken Cumhuriyet

Döneminde İzmir’in Simgesel Yapıları Bağlamında I. Ulusal Mimarlık Üslubunun Yansımaları”, Erdem Bayazıt (Sanat Tarihçisi)’in “Mimar Tahsin Sermet Bey (1889-1969) ve İzmir’de Tasarladığı Yapılar (1915-1933)” ve Ar. Gör. Mükerrrem Kürüm (AAMÜ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi)’ün “Tarihi Fotoğraflarla Aydın’ın Cumhuriyet Dönemi (1923-2023) Mimarisine Bakış” sunumları ikinci oturumun temasını detaylandırdı.

15 Aralık’ın oturumu “Tartışma ve Değerlendirme” oturumu Prof. Dr. F. Cânâ Bilsel ve Prof. Dr. İnci Kuyulu Ersoy başkanlığında gerçekleşti. Gün sonunda “Modern ve Bellek: Silinen İzler” sergisi küratörü Prof. Dr. Emel Kayın eşliğinde katılımcılarla sergi turu yapıldı.

Sempozyumun ikinci günündeki ilk oturum, Prof. Dr. F. Cânâ Bilsel’in oturum başkanlığında Prof. Dr. Meltem Gürel (YÜ Mimarlık Fakültesi)’in “Modernleşme Mekânı Olarak Konak Meydanı”, Prof. Dr. Gökçeçiçek Savaşır (DEÜ Mimarlık Fakültesi) ile Prof. Dr. Zeynep Tuna Ultav (YÜ Mimarlık Fakültesi)’in “İzmir ve Artalanındaki Turizm Mimarlığında Yüzyıl Ortası Modernizminin İzlerini Sürmek” ve Prof. Dr. Deniz Hasırcı (İEÜ Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi) ile Prof. Dr. Zeynep Tuna Ultav (YÜ Mimarlık Fakültesi)’in “Çağdaş İzmir’den Modernizm Dersleri: Türkiye’de Modern İç Mekan-Sanat İşbirliği” başlıklı sunumlarıyla gerçekleşti. Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu üyesi Yelda Tuna konuşmacılara sertifika takdiminde bulundu. Moderatörlüğünü Prof. Dr. Sıdika Çetin (SDÜ Mimarlık Fakültesi)’in

üstlendiği ikinci oturumda Prof. Dr. Didem Akyol Altun (DEÜ Mimarlık Fakültesi) “İzmir’den Söke’ye Ziya Nebioğlu Mimarlığında Modernin Yansımaları”, Doç. Dr. F. Nurşen Kul (İYTE Mimarlık Fakültesi) “Cumhuriyet’in Eğitim Politikalarının Mekânsal Yansıması: İzmir ve Civarındaki İlkokullar” ve Prof. Dr. Gaye Birol (İDÜ Mimarlık Fakültesi) “Balıkesir’de Cumhuriyet Dönemi Mimarlık Mirası ve Küreselleşme Sürecindeki Dönüşümü” başlıklı sunumları ile çalışmaları hakkında detaylı bilgilere yer verdiler.

Üçüncü oturumda Prof. Dr. Didem Akyol Altun (DEÜ Mimarlık Fakültesi)’un oturum başkanlığında Prof. Dr. Gülnur Ballice (YÜ Mimarlık Fakültesi) ile Dr. Öğr. Üyesi Eda Paykoç Özçelik (YÜ Mimarlık Fakültesi) “İzmir Apartman Mimarisinde 1950-1980 Evresindeki Modern Yönelimler ve Tasarım-Uygulama Sürecindeki Aktörler” ve Prof. Dr. Sıdika ÇETİN (SDÜ Mimarlık Fakültesi) “1930 Sonrası İzmir ve Artalanındaki Kentlerde Sosyal Konut Uygulamaları” çalışmalarını içeren sunumlarını gerçekleştirdiler.

Sempozyumun son oturumu olan “Tartışma ve Değerlendirme” bölümü Prof. Dr. Emel Kayın ve Prof. Dr. Gökçeçiçek Savaşır (DEÜ Mimarlık Fakültesi)’in oturum başkanlığında gerçekleşti.

Üçüncü günde sempozyum, katılımcılarla İzmir Mimarlık Merkezi’nde yer alan ve gezinin rotasını oluşturan “Modern ve Bellek: Silinen İzler” sergisinin küratörü Prof. Dr. Emel Kayın’ın yürütücülüğünde başladı. Saha gezisi Prof. Dr. Emel Kayın’ın aktarımları ile zenginleşerek tamamlandı. Detaylı bilgiye cumhuriyetin100.yili.izmimod.org.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

Toplumcu Belediyecilik Sempozyumu

31 Mart 2024'te yapılacak yerel seçimlerin öncesinde 17 Aralık 2023 tarihinde Mülkiyeliler Birliği İzmir Şubesi, ODTÜ Ege Mezunları Derneği, Jeoloji Mühendisleri Odası İzmir Şubesi ve Mimarlar Odası İzmir Şubesi iş birliğiyle "İzmir, Yerel Seçimler ve Toplumcu Belediyecilik" sempozyumu gerçekleştirildi. Üç oturum ve ardından forum tartışmasından oluşan sempozyuma katılım yüksek oldu.

Açılışı düzenleme kurulu adına Osman Gülmez, Mülkiyeliler Birliği İzmir Şubesi Başkanı Nazlı Kayı ve ODTÜ Ege Mezunları Derneği Başkanı Özgür Topaç yaptı. Ardından Gezi tutuklularından TİP Hatay Milletvekili Av. Can Atalay ve Şehir Plancısı Tayfun Kahraman'ın sempozyuma gönderdikleri dayanışma mesajları okundu.

"Toplumcu Belediyecilik ve Siyasal Mücadeleler" başlıklı ilk oturumda Hulusi Sarıkaya'nın moderatörlüğünde Pertev Aksakal, Turgay Gülpınar, Gökmen Ulu ve Dilşat Aktaş konuştu. Aksakal, Fatsa örneğini; Gülpınar, İzmir-Göltepe Belediyesi'nin yönetimini; gazeteciliğinin yanında şimdi CHP Dikili Belediye Başkan Adayı olan Ulu, Dikili'nin eski belediye başkanlarından Osman Özgüven'in çabalarını; Aktaş ise kentsel dayanışma ağlarını ve dayanışma temelli hareketleri anlattı.

"Toplumcu Kentsel Politikalar" başlıklı ikinci oturumu ise İlker Kahraman yönetti. Sosyal psikolog Melek Göregenli, katılımın yoğunluğuna sevindiğini söyleyerek güncel toplumsal meselelere ve kamusal desteklere

değindi; Hacer Foggo, İzmir'deki derin yoksulluğu, uyuşturucu kullanımı ve belediyelerin potansiyellerini aktardı; Nihat Uçukoğlu, yerel yönetimlerin yerel kalkınmayla ilişkisinden, kooperatifleşme ve sosyal kalkınmadan söz etti; Koray Önalın ise toplumcu belediyeciliğin bilimden ayrı tutulmaması gerektiğine, kamusal denetimin önemine ve belediyelerde jeoloji mühendislerinin olmamasına vurgu yaptı.

"Yeniden 'Umut ve Mücadele Mekânları'" başlıklı son oturum Ercan Kesal'ın moderatörlüğünde gerçekleşti. Şehir Plancısı Engin Bozkurt, Tunceli Belediye Başkanı F. Mehmet Maçoğlu ve Fındıklı Belediye Başkanı Ercüment Cervatoğlu söz aldı. Bozkurt, geçmişten günümüze toplumcu belediyeciliği örneklerle anlatırken toplumcu belediyeciliğin üretici olması gerektiğini vurguladı. Cervatoğlu, Fındıklı'da yaptıklarını, belediye yapısını gençleştirdiklerini, kadınlaştırdıklarını ve hiyerarşiyi ortadan kaldırdıklarını anlattı. Maçoğlu ise kendilerinden önceki toplumcu belediyecilik örneklerinden faydalandıklarını, Mehdi Zaman, Fikri Sönmez, Osman Özgüven, Juan Manuel Sanchez'in yaptıklarına baktıklarını belirtti.

Oturumların ardından Forum bölümünü Anayasa Hukucusu Prof. Dr. Mithat Sancar açtı. Sancar, belediye seçimlerinin ardından görülen kayyum uygulamalarından bahsederek toplumcu belediyeciliğin önemine değindi. Sempozyum, katılımcılardan gelen sorularla gelişen tartışma bölümü

ve ardından kokteyl ile son buldu.

Sempozyumun ardından yayınlanan sonuç bildirgesi ise şöyle:

YENİDEN TOPLUMCU BELEDİYESİ

Günümüzde kentler, kapitalizmin yeni liberal politikalarının belirleyiciliği altında biçimlenmekte ve dönüştürülmektedir. Küreselleşme sürecinin hızlandırdığı sermayenin kentleşmesiyle birlikte Türkiye kentlerinde ortaya çıkan toplumsal eşitsizlikler ve sosyo-mekânsal ayrılmalar derinleşerek genişlemektedir. Halkımızın büyük çoğunluğu için tarihsel, politik ve toplumsal belleği olan mekânlar, sermaye için değişim değeri haline dönüştürülerek doğal kaynaklarımız, kültürel mirasımız ve ekolojik dengeler yok edilmektedir.

Günümüzde nüfusun yüzde 70'inin kentlerde yaşadığı Türkiye'de kentli nüfusun yakın gelecekte % 95'lere kadar artışı öngörülmektedir, temel insan haklarından olan barınma, altyapı, eğitim, sağlık, ulaşım vd. temel kamusal hizmetler sermayenin yeni birikim alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Sermayenin ulus-devlet sınırlarını aşan hareketliliği ile birlikte yerel olan küreselleşmiş ve kentler birbirini bütünleyen işlevlerinden uzaklaşarak girişimci, rekabetçi, yarışmacı birimlere dönüşmüştür. Bu çerçevede yerel yönetimler de sermaye birikim sürecinde önemli bir araç haline gelmiş ve şirketleşmiştir. 1980 sonrası başlayan ve günümüzde artarak devam eden bu süreçte kentsel kamusal müşterekler, doğal alanlar, kıyılar ve tarihi-kültürel mirasımız en fazla tahribata uğrayan unsurlar olmuştur.

TOPLUMCU BELEDİYESİ İLKELERİ

1977 yerel seçimler öncesinde formüle edilen toplumcu belediyecilik ilkeleri bugün halktan ve emekten yana belediyeler kurma iddiasında olanlar için güncelliğini korumakta; özellikle de şirketleşme, ihalecilik ve taşeronlaşmaya karşı olması bakımından 1980'lerde gittikçe güçlenen "sosyal belediyecilik" çizgisinden ayrılmaktadır;

1. Üretici Belediyecilik: Toplumcu

belediye kentsel hizmetleri öncelikle kendisi üretecek, piyasadan satın almayacaktır.

2. Kaynak Yaratıcı Belediyecilik:

Toplumcu belediye “kaynak yok” diye yakınmayacak, kaynağı öz gücüyle yaratacak ve hakkı olan kaynağı almak için siyasal iktidar üzerinde baskı kuracaktır.

3. Tüketim Düzenleyici Belediyecilik:

Toplumcu belediye tefecilere, tüccarlara, fırsatçılara imkân tanımayacak ve kentsel hizmet piyasasını düzenleyecektir.

4. Demokratik-Katılımcı Belediyecilik:

Toplumcu belediye karar alma süreçlerinde meclisler kurarak kent halkının dışlanmış kesimlerini karar süreçlerinde etkin hale getirecektir.

5. Birlikçi-Bütünlükçü Belediyecilik:

Toplumcu belediyecilik belediye siyasetini sınıf siyasetinin bir parçası olarak görecektir, aynı zamanda emek-meslek örgütleri ve diğer toplumcu belediyelerle ülke düzeyinde ve uluslararası alanda birlikler oluşturacaktır.

SERMAYE MUTABAKATI KARŞISINDA HALKIN ÖRGÜTLÜ GÜCÜ

Yakın zamanda açıklanan 12. Kalkınma Planı çerçevesinde oluşturulan ekonomik program ile ücretlerin baskı altına alınacağı, özelleştirmelerin artacağı ve kamu harcamalarının kısıllacağı anlaşılmaktadır.

Yoksullaştırmanın, güvencesizliğin, gelir dağılımındaki adaletsizliğin devam edeceğinin ilanı olan bu program; AKP döneminin önemli bir hegemonya aracı olan sosyal yardım politikalarının güncellenerek derinleşeceğinin de habercisidir.

Çoklu krizler olarak ifade edilen içinden geçtiğimiz süreçte ekonomik kriz, iklim krizi, şiddetlenen kır-kent karşıtlığı ve otoriter rejimler karşısında hem toplumsal muhalefet hem de yerel yönetimler kentlerde demokratikleşmeyi, kamucu yatırımları, toplumcu üretimi ve bölüşüm politikalarını gündemine almak zorundadır.

2023 Genel Seçimleri sonrası toplumun geniş kesimleri ile muhalefet güçlerinde yaşanan demoralizasyon sürecini aşmak, AKP'nin bölen ve ayırtan siyasal çizgisine karşı halkın

yeniden özneleşmesini sağlamak, geleceği planlayan ve örgütleyen eşit yurttaşlığın kurulduğu toplumcu bir anlayıştan geçmektedir. Bunun için 2024 Yerel Seçim sürecinin demokratik güçleri, yerel özneler ile yan yana gelerek kitlesel ve mahalli mekanizmaları şimdiden oluşturmayı hedeflemeli, mevcut yerel meclis/platform benzeri örgütlenmeler ile temasa geçilmelidir.

Düzenlediğimiz Sempozyum'un örgütlenme sürecinde görüldüğü üzere halkın demokratik güçlerinin dayanışması, bir araya gelerek birlikte mücadele etmesi ve demokratik katılım temelinde yan yana gelişleri artırması en temel görev olarak önümüzde durmaktadır. Kamusal haklar için mücadele eden emekçi sınıflar ile teknik birikime sahip uzmanların birlikte düşünmesine ve harekete geçmesine imkân veren buluşmalar çoğaltılmalıdır.

“İZMİR’İN MAKÛS TALİHİNİ DEĞİŞTİRDİK, YİNE DEĞİŞTİRİRİZ”

Sosyal Bilimci Mübeccel Kıray İzmir’i “örgütlemeyen bir kent” olarak tanımlamıştı. Kıray’ın 1960’lı yılların sosyal ve ekonomik hayatından hareketle yaptığı tespit, Gültepe ve Dikili’de hayata geçen yerel yönetim deneyimleriyle, Tariş ve Bergama gibi direniş örnekleriyle ve daha yakın zaman önce Gezi direnişiyle adeta dayanaksız kalmıştır.

Çünkü İzmir örgütlendi, hakkı için mücadele etti, geleceğe iz bıraktı... 1970’lerde Gültepe’nin 1980’lerde Dikili deneyiminin bıraktığı mirasın en dikkat çekici yanlarından biri halkın, en zor koşullarda dahi yerel yönetimin karar alma süreçlerine ve yerel kamusal hizmetlerin üretimine katılma yönündeki talepleridir. Dolayısıyla İzmir’deki toplumcu belediyecilik uygulamaları yerel halkın siyasal bir özneyedönüşmesinin örneklerini sunmaktadır.

Yine her iki deneyimin bıraktığı önemli bir diğer iz, merkezi yönetimin siyasi, ekonomik ve “hukuki” yaptırımlarla baskı altına almaya çalıştığı belediyelerin yerel sakinlerce sahiplenilmesi ve gayrihukuki müdahalelere karşı savunulmasıdır. Bu bakımdan Gültepe ve Dikili deneyimleri, Kürt şehirlerindeki

kayyum atamaları konusunda hem yakın geçmişe hem de gelecekteki muhtemel uygulamalara karşı bir direniş hafızası yaratma potansiyeline sahiptir. Merkezi yönetimin belediyelere yönelik kurduğu baskının sonucunda yerel yöneticilerinin tutuklamalara ve görevden alınmaya maruz bırakıldığı Gültepe ve Dikili belediyelerinin bu süreci yerel sakinlerden gelen destekle aşabilmeleri, halkçı belediyelere karşı hukuki ve siyasi baskılara karşı en güçlü dayanağın yerel yönetimlerin halk tarafından sahiplenilmesi ve savunulması olduğunu göstermektedir.

Bu örnekleri yalnızca geçmişle sınırlı romantik deneyimler olarak değerlendirmek ne kadar eksik ve yanıltıcı, yaşanmışa yeniden hayat vermeye çalışmak da aynı derecede günün ihtiyaçlardan uzaklaşmak olacaktır. Dolayısıyla toplumcu bir kentsel yaklaşım için öncelikle İzmir’in sorunları ve ihtiyaçları tespit edilmeli, her ölçeğin farklı dinamikleri olduğu anlaşılmalıdır. İzmir’in toplumsal dokusu renklidir, çok seslidir, özgürlüktür. Ülkenin geneline yansıtmakla beraber, kentin sosyo- kültürel özellikleri farklılığı gizlenemeyecek derecede açık etmektedir.

Aynı zamanda yoksulluk, işsizlik İzmir’in diğer kentlerimizle ortak paydasıdır. Kentsel üretimde, kaynak yaratmada, adalet, eşitlik ve refahı tesis etmede belediyelerin yetersiz kaldığı sır değildir. Diğer yandan İzmir’in değerlerini neredeyse tali plana itecek derecede bir sorunu bulunmaktadır: Deprem. İzmir’in yapı stokunun olası bir depremde iyi sınav vermeyeceği bilinmektedir. İzmir’de jeolojik yönden sakıncalı alanlar yapılaşmaya açılmış, zemin-yapı ilişkisi dikkate alınmadan yoğunluklar artırılmış, kentin üst ölçek imar planları iğdiş edilmiştir. Bu durum yapı üretim sürecinin taşıdığı olumsuzluklarla da birleşince, 100 kilometre uzakta meydana gelen Sisam depremi bile İzmir’de yıkıma ve can kaybına yol açmıştır. Bilimsel birçok araştırmada belirtildiği üzere yapı stokunun büyük bir kısmının riskli olduğu İzmir kentinin toplum yararı temelli, barınma ve çevre hakkını esas alan dönüşümü, bu kentin sahiplerinin en temel ihtiyacıdır. Bununla birlikte İzmir körfezinin su

kalitesinin iyileştirilmesi, temiz çevre hakkının en temel talebi olmalıdır. Atık su şebekesi ve arıtmasından, derelerinden veya körfezinden kaynaklı nedenlerle kokmayan bir İzmir, halkın temiz hava hakkıdır. Damacanaya ya da ev arıtmasına mecbur olmadan musluğundan akan suyun içebilmesi en temel su hakkıdır. Şiddetli yağmur yağdığında su baskınlarının önlenmesi en temel altyapı hakkıdır. Tüm bu ihtiyaçlar çerçevesinde verilecek bütünsel bir kent hakkı mücadelesi toplumcu belediyeçiliği temel yol haritasını oluşturmaktadır.

İzmir'in suyunu ve toprağını kirlüten altın madenleri, mermer ve taş ocakları, kent merkezi içinde yer alan nükleer atıklar, sanayi kirliliği, çöplükler, çimento fabrikaları halk sağlığını olumsuz etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Yine kentin ciğerleri orman ve yeşil alanların giderek azalması, bitmeyen Basmane Çukuru sorunu, Kültürpark gibi kentin belleğini oluşturan tüm diğer kamusal müştereklerin geleceğinin belirsizliği, gün geçtikçe artan nüfusun ihtiyacını karşılayamayan ulaşım sorunu, gündelik yaşamın güvenli ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için gerekli düzenlemelerin eksikliği, piyasa koşullarına teslim olmuş barınma sorunu, yoğun göç nedeniyle artan nüfusun kent yaşamıyla sağlıklı bağının kurulamayışı, kentsel müştereklerin gün geçtikçe kent yoksullarına kapanması vb. artan yığınsal sorunlar kenti yönetenler, yönetmeye aday olanlar ve bu kentte yaşayanlarla birlikte çözülmeye muhtaçtır.

TOPLUMCU BELEDİYELERİN BİRLİĞİNİ KURALIM

Toplumsal hak taleplerinin çeşitlenerek arttığı günümüz kentlerinde, yerel yönetimlere ilişkin yaklaşım ve ilkelerin de güncellenerek geliştirilmesi ihtiyacı kentsel politikaların en önemli amacı durumuna gelmiştir. Kentin geniş kesimlerinin talepleri haline gelmiş halkçı politikalar, 2024 yerel seçimlerinin rehber ilkeleri şeklinde aşağıdaki haliyle sıralanabilir: Yoksulluğu zamanda ve mekânda öteleyen ve ihtiyaç sahibi kesimleri merkezi ve yerel idarelere muhtaç hale getiren yardım politikaları yerine

yoksulluk sorununu uzun vadede ortadan kaldırmayı amaçlayan üretim alanlarını yaratmak, kolektif üretim ve karar mekanizmalarını savunan kooperatifleri desteklemek, Demokrasi, çoğulculuk ve özgürlük ekseninde 2013 Gezi direnişi öncesinde ve sonrasında açığa çıkan yeni toplumsal hareketler veya örgütlenme ağları ile ilişkiler geliştirmek,

Kent konseylerini belediye başkanlarının kendi katılımcısını yarattığı sermaye tabanlı STK'lar birliği olma durumundan çıkarıp, örgütsüz oldukları için karar alma süreçlerine ve kentsel kaynaklara uzak olan toplumun dışlanan kesimlerinin meclisi haline getirmek, demokratik kamusalılığın yeniden kurulduğu kent hakkı okulları olarak yeniden yapılandırmak, Kent suçlarına karşı emek-meslek örgütleri ile birlikte mücadele etmek, kentin anayasası olan imar planlarını doğal, kültürel, tarihi alanları koruması önceliğiyle kamucu ve toplumcu bir çerçevede hazırlamak,

Ormanlar, kıyılar, tarım alanları, kentsel yeşil alanlar vd. üzerinde sermayenin rant baskısına karşı ekoloji mücadelesi veren kurum, platform ve toplumsal hareketlerle ortaklıklar yaratmak, Toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde kadın ve LGBTİ+ mücadelelerini desteklemek, bu konuda faaliyet gösteren kurumlarla protokoller imzalamak, Dışlanan inanç ve kültürel kimliklerin diğer kent halkıyla eşit şekilde belediyelerde temsil edilmesini ve kentsel hizmetlerden faydalanmasını sağlamak,

Engelliler, yaşlılar, gençler ve çocukların karar süreçlerinde etkin olduğu yerel modeller oluşturmak, Sokak hayvanlarına ilişkin koruyucu ve kapsayıcı politikalar geliştirmek, Günümüzde genellikle belediye başkanlarını parlatma alanına dönüşmüş uluslararası belediye uygulama ödül piyasaları yerine, emekçi sınıfları önceleyen; eşitlik, adalet ve barış temelinde kurulmuş uluslararası kentsel ağlara dâhil olmak, Sosyal medya, yapay zeka ve yeni gelişen bilgi-iletişim teknolojilerini tüketim ve toplumsal gözetim alanı olma niteliğinden çıkarıp dijital kamusal

alanlara dönüştürerek anti kapitalist, karşı mücadele ağlarını yaratmak, Katılımcı bütçe uygulamalarını belirli bir pilot alanda uygulayıp; mahalle, kent ve bölgesel düzeyde yaygınlaştırmak, Doğa olaylarını afete çeviren sermayenin rant politikalarına karşı kamucu iktisadi ve mekânsal planlamayı savunmak, kenti deprem tehlikesine göre düzenlemek ve yapıları depreme karşı güvenli hale getirmek, Ekolojik krizler aynı zamanda birer kentsel krize dönüşmüştür. Artarak gelişen kitlesel göçler, tarım alanlarının zehirlenmesi, ormanların yok olması, su kaynaklarının kirlenmesi, küresel ısınma gibi krizleri; kentsel ve kırsal planlama ile birlikte ve kamucu bir şekilde ele alarak çözmek,

Toplumcu belediyeçilik ilkelerini ve programını benimsemiş ve bu ilkeleri uygulamak için çaba sarf eden belediyeleri "toplumcu belediyeler birliği" ağı etrafında bir araya getirmektedir.

SON SÖZ: ORTAK BİR GELECEK TAHAYYÜLÜMÜZ VAR

Son söz ortak tarihsel belleğimizden süzülen ilk sözümüzdür. Üretenlerin yönettiği bir ülke düşleyen ve bunun için mücadele edenlerin, yerel yönetimlere dair sözü de üreten/ yöneten ilişkisindeki diyalektikte gizlidir.

Fransa'nın başkenti Paris'in yoksul banliyölerinden Grigny Belediye Başkanı Philippe Rio'nun halkçı politika ve uygulamaları sonucu Belediye Başkanları Vakfı tarafından 2021 yılında dünyanın en iyi belediye başkanı seçilmesi, İspanya Endülüs bölgesindeki Marinaleda Belediyesi'nin mücadeleyle kattığı tecrübeler, yine Hindistan'da Kerala ve Brezilya'da Porto Alegre örnekleri en zor koşullarda bile toplumcu belediyeçiliğin hayata geçirebileceğini hepimize göstermiştir. Bugün, öyle bir kent düşlüyoruz ki belediye organizasyonu kentsel sorunların çözümünde, kentsel ihtiyaçların tespitinde ve giderilmesinde sadece ama sadece kolaylaştırıcı pozisyonda yer tutsun. Belediyeler, kentlilerin söz ve karar hakkının hayata geçmesi, işlerlik kazanması için "yetkilendirilen" bir kurum olarak tanımlansın.

Eşitlik ve adalete dayalı yurttaşlık ve kentlilik bilinci birbirini tamamlayan kavramlar olarak kent hayatının belirleyicisi ilan edilsin.

Ortak bir gelecek tahayyülümüz var. Yeryüzünün kentlerini, umut ve mücadele mekânlarını kolektif akılla, dayanışmayla, bilimle ve tarihsel deneyimlerle kurabiliriz.

Toplumcu belediyeçilik yalnızca teorik bir kurgu değil, pratik bir deneyim geliştirme biçimidir ve her kentsel ölçeğin ihtiyaçları ve dinamikleri farklı örgütlenme modellerini gerekli kılmaktadır. Fakat ortak mücadele tarihi, geçmişi ve birikimleri de toplumcu belediyeçiliğin kendini yaslayacağı mirası oluşturmaktadır. Paris komünü bunun en önemli örneğidir.

Tarihten günümüze uluslararası alanda faşist ve aşırı sağ akımlar belirli dönemlerde yükselişe geçmişse bile emekçi sınıflardan yana halkçı yönetsel uygulamalar da tarihe damgasını vurmuştur. Türkiye’de Fatsa’dan Dersim’e uzanan başarı, bunun mümkün olabileceğini göstermektedir. Evet, halkçı, kamucu, toplumcu belediye mümkündür ve bu anlayışın başarılı örnekleri ihtiyacı bulunmaktadır. Gültepe’den Batman’a, Batman’dan Fatsa’ya, Fatsa’dan Dikili’ye, Dikili’den Fındıklı’ya, Fındıklı’dan Akdeniz’e(Mersin), Akdeniz’den Bağlar’a, Sur’a (Diyarbakır), Ovacık’a (Dersim) başarılı örnekleri inceleyeceğiz, tartışacağız, kavrayacağız, içselleştireceğiz ve fakat en önemlisi onları aşmaya, çoğaltmaya, daha iyisini yapmaya gayret edeceğiz. Ve hep birlikte, kayyum atanan 48 Belediye ve hala cezaevinde olan belediye başkanları için, yine Sempozyumumuza gönderdikleri mesajlarla mücadele azmimizi yükselten Can Atalay ve Tayfun Kahraman ve diğer Gezi tutsakları için sesimizi daha çok yükselteceğiz.

Çünkü “bu sokaklar, bu alanlar, bu kentler bizim”.

İZMİR, YEREL SEÇİMLER VE TOPLUMCU BELEDİYEÇİLİK SEMPOZYUMU DÜZENLEME KURULU:
Mülkiyeliler Birliği İzmir Şubesi
ODTÜ Ege Mezunları Derneği
TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi
TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İzmir Şubesi

Yerel Yönetimler Halka Hizmet Sağlayacak Kamu Mülklerini Satmaktan Vazgeçmelidir!

Dikili Belediye Başkanlığı, Menemen Belediye Başkanlığı ve Seferihisar Belediye Başkanlığı resmi internet siteleri üzerinden [1], [2], [3], Balçova Belediye Başkanlığı ve Didim Belediye Başkanlığı ise Basın İlan Kurumu İlan Portalı [4], [5] üzerinden olmak üzere 5 ilçede toplam 24 adet taşınmazın; 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu’nun 35. ve 45. maddelerine istinaden kapalı ve açık teklif (artırma) usulü ile satışının yapılacağını kamuoyuna duyurmuştur.

Satış konusu edilen taşınmazların nitelikleri incelendiğinde arsa, zeytinlik ve tarla vasıflı oldukları görülmektedir. Söz konusu taşınmazlar satışa konu edilmeden halkın gıda, barınma, kamusal alan ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde değerlendirilmesi gerekirken, hangi nesnel gerekçelerle satışa konu edilmekte oldukları anlaşılmamaktadır. Satış işlemlerinin yaklaşan yerel seçimler öncesinde gerçekleştirilecek olması düşündürücü olmakla birlikte, bahse konu satış işlemleri ne gerekçeyle olursa olsun kabul edilemez niteliktedir. Kamuya ait taşınmazların kamu elinde tutularak kamuya hizmet için değerlendirilmesi yerine satışa konu edilmesi kamu yararına aykırıdır!

Yerel idarelerin yaşadıkları finansman krizinde bir formül olarak ele alıp her fırsatta gözden çıkardığı kamu mülklerinin satışına karşı, kamuya ait olan mülklerin halka hizmet sağlamak üzere kullanılması için mücadelemizi sürdüreceğimizi kamuoyuna saygıyla duyuruyor, Dikili, Menemen, Balçova, Seferihisar ve Didim halkının yararına olmayan taşınmaz satışlarının durdurulması için yetkilileri sorumlu davranmaya davet ediyoruz.

TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi
5 OCAK 2024

19. Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri

Türkiye’de mimarlık mesleğini ve kültürünü geliştirme hedefiyle gündem yaratan ilk kurumsal girişim olan Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri Programı, Mimarlar Odası tarafından ilk kez 1988 yılında, Mimar Sinan’ın 400. ölüm yıldönümü anısına düzenlendi. İki yılda bir gerçekleştirilen programa geçtiğimiz 18 dönemde 2605 eser katıldı, seçkin nitelikleri nedeniyle 157 eser ve 60 kişi veya kuruluş çeşitli dallarda ödüllendirildi.

Program detayları ve katılım şartları için: www.mo.org.tr/ulusalsergi

1 Mart 2024, Cuma Son Katılım Tarihi
28 - 29 Mart 2024, Seçici Kurul Toplantısı
19 Nisan 2024, Cuma Ödül Töreni, Kült Kavaklıdere, ANKARA

SERGİ PROGRAMI

19 - 26 Nisan 2024 Kült Kavaklıdere, ANKARA
9 Mayıs - 5 Haziran 2024 Mimarlar Odası İstanbul BK Şubesi, Karaköy, İSTANBUL
7 - 18 Ekim 2024 Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Alsancak, İZMİR

SEÇİCİ KURUL

Büşra Al
Acar Avunduk
Neşe Gürallar
Cem İlhan
H. Tansel Korkmaz

Düzenleme Komitesi

Petek Ceyhan Ergül
Melis Özge Gayretli

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi 47. Dönem Olağan Genel Kurulu ve Seçimler

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) çatısı altında faaliyet gösteren Mimarlar Odası İzmir Şubesi iki yılda bir düzenlenen ve bu yıl 47.si gerçekleştirilen olağan genel kurulu ve seçim sürecini 27-28 Ocak 2024 tarihlerinde tamamladı.

Şube üyeleri mesleklerine olan bağlılıklarını, vizyonlarını, çalışmalarını ve tecrübelerini dikkate alarak bu demokratik platformda 47. dönemde de 45. ve 46. dönemlerde yoğun emek veren, kadınların çoğunlukta olduğu, genç ve dinamik bir kadroyla yeniden aday olan 'Birlikte' ekibinin devam etmesini tercih etti.

Kurul, Şubenin değerli üyelerinin gösterdiği güçlü birlik ve dayanışma ruhunun, geleceğe güvenle bakılmasını sağlayacak nitelikte olduğunu, geçmişte olduğu gibi gelecekte de mesleki etkinliklerin ve üyelerin haklarının korunması adına özverili çalışmalarının sürdürüleceğini açıkça belirtti. Bu kararlılıkla, Şubenin ilerleyen dönemlerdeki başarılarına katkıda bulunmayı ve mesleğin saygınlığını daha da ileri taşımak için 'birlikte' çalışmaya hazır olunduğunun vurgusu yapıldı. Son olarak, üyelere karar ve destekleri için teşekkür edildi. Birlikte ekibi tasarım, uygulama, koruma projeleri, arkeolojik çalışmalar, proje yönetim süreçlerinin yanı sıra kamuda, akademide, meslek oda ve derneklerinde mimarlık alanında çalışmalara katkı koyan, farklı tasarım perspektiflerinde yer alan, ulusal ve uluslararası çapta yarışmalarda ve çalışmalarda aktif katılımcı olan bir ekipten oluşuyor.

UĞUR YILDIRIM (Başkan)

Mimarlık eğitimini 2012 yılında Anadolu Üniversitesinde tamamlamıştır. Tasarım, uygulama ve koruma alanlarında farklı ölçeklerde mimari proje üretmekte, mimari danışmanlık, uygulama yönetimi hizmetlerini sürdürmektedir. Ulusal ve uluslararası mimarlık yarışmalarında ödülleri bulunmaktadır. 2020 yılı Turgut Cansever Uluslararası Mimarlık ödüllerinde mansiyon sahibi olmuştur. İYTE Mimarlık Bölümünde stüdyo yürütücüsü olarak görev almış olup

çeşitli tasarım stüdyolarında jüri üyelikleri bulunmaktadır. 2012 yılından beri kurucu ortağı olduğu Artı3 Mimarlık Ofisinde profesyonel meslek hayatına devam etmektedir.

MİHRİBAN ARTIKTAY (Başkan Yardımcısı)

2008 yılında Balıkesir Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden mezun olmuştur. 2008-2014 yılları arasında İstanbul'da çalışmış, ağırlıklı olarak proje yönetimi olmak üzere birçok farklı ölçek ve türdeki projelerde deneyim kazanmıştır. 2014 yılında büyüdüğü şehir olan İzmir'e dönmüş ve Ekip Mimarlık'ın kurucu ortaklarından olmuştur. Hala serbest çalışan mimar olarak profesyonel meslek hayatına devam etmektedir. Ayrıca 2019 yılından beri kendi tescilli markası olan "Kajuu Kids" ile çocuklara özel ürün tasarımları yapmaktadır. TOBB İzmir Kadın Girişimciler Kurulu üyesidir. Evli ve iki çocuk annesidir.

ÇAĞLA ÇATKIN (Sekreter)

Mimarlık eğitimini 1998 yılında Dokuz Eylül Üniversitesinde tamamlamıştır. 1998-2007 yılları arasında İzmir ve İstanbul'da çeşitli firmalarda ofis, şantiye ve prefabrik alanlarında çalıştıktan sonra 2007 yılında Balçova Belediyesinde çalışmaya başlamış, günümüzde de Balçova Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğünde Ruhsat Birim Şefi olarak çalışmaya devam etmektedir. Bu süreçte, İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar Yönetmeliği'nin oluşturulması aşamalarında aktif olarak görev almıştır. Evli ve biri mimarlık öğrencisi olmak üzere iki kız çocuğu annesidir.

ÇAĞLAYAN DENİZ KAPLAN (Sayman)

İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Bölümü 2006 yılı mezunudur. 2006-2014 yılları arasında aynı üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışmış ve mimari restorasyon yüksek lisans ve mimarlık doktora programlarını tamamlamıştır. Akademik çalışmalarını arkeolojik kazılar ve tarihi yapı malzemeleri üzerine yapmıştır. 2014-2022 yılları arasında İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde İzmir Tarih Tasarım Atölyesi koordinatörlüğü ve

mimarlık görevi yapmıştır. Günümüzde de aynı kurumda restorasyon uygulamalarına ve koruma alanında akademik çalışmalarına devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

LALE BAŞARIR (Asil Üye)

Akademik hayatına 2019 yılından bu yana Dr. Öğretim Üyesi olarak görev aldığı İzmir Ekonomi Üniversitesinde devam etmektedir. Mesleki deneyimi, Öztürk Başarır Mimarlık ve çeşitli bürolarda proje ağırlıklı olarak mimari tasarım, endüstriyel ürün tasarımı ve cam üfleme sanatına kadar uzanmaktadır. İTÜ Mimari Tasarımda Bilişim Yüksek Lisans Programı'nda yüksek lisans derecesi alması, onu NASA Ames Araştırma Merkezi Singularity Üniversitesi'nde '09 Lisansüstü Çalışmalar Programı'nın ilk programına taşımıştır. 2011-2019 yıllarında İzmir Ekonomi Üniversitesi ve Yaşar Üniversitesinde yarı zamanlı ve 2019'dan bu yana Mimari Tasarımda Bilişim ağırlıklı dersleri koordine etmektedir.

SELİM DİLSİZ (Asil Üye)

2004 yılı Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi mezunudur. 2010 yılında SD PROJE Mimarlık ofisini kurmuştur. Konut, ofis, ticari ve idari yapılar, otel, teleferik, kentsel tasarım, spor, sosyal, kültürel, akaryakıt tesisleri, iç mekân düzenlemeleri, logo-konsept tasarımları konularında projeler, tasarımlar ve sistemler üretmiş, çoklu proje süreçleri yönetmiştir. Türkiye'nin çeşitli illerinde proje üretmesinin yanı sıra İzmir'de paylaşım ve Platform gruplarının kooperatif kuruluş-işleyiş süreçlerinde roller üstlenmiştir.

KÜBRA BULCA (Asil Üye)

2015 yılında İzmir Gediz Üniversitesi Mimarlık Bölümünden mezun olmasının hemen ardından İzmir'de mimari tasarım/proje ve uygulama alanında faaliyet gösteren ofislerde çalışarak meslek pratiğini geliştirmiştir. Aynı süreçte devam ettirdiği Uşak Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Dönüşüm Ana Bilim Dalı yüksek lisans eğitimini 2019 yılında tamamlamıştır. 2020 yılından bu yana, kurucusu olduğu mimari

tasarım stüdyosunda danışmanlık, mimari tasarım, iç mekân-mobilya tasarım, projelendirme ve uygulama alanlarında profesyonel meslek hayatını sürdürürken çeşitli firmalara da mimari alanda danışmanlık yapmaktadır.

BERNA KÜÇÜK (Yedek Üye)

Mimarlık eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümünde tamamlamıştır. Mezun olduktan sonra bir süre özel sektörde çeşitli ulusal ve uluslararası projelerin tasarım ve uygulamalarında çalışmıştır. 2003 yılından itibaren Mimar Ahmet Küçük ile birlikte kurucusu olduğu Mita Mimarlık ve Tasarım ofisinde İzmir ve çevresi için yapı koruma kültürü üzerine çalışmalar yapmış ve günümüzde de devam etmektedir. Evli ve bir kız çocuk annesidir.

OBEN AKMAZ (Yedek Üye)

2009 yılında CBÜ İnşaat Bölümünden mezun olduktan sonra 4 yıl kamu kurumunda çalışmış, 2013 yılında Yaşar Üniversitesi'nde başladığı Mimarlık lisans eğitimini 2017 yılında, Yaşar Üniversitesi Bilişimsel Tasarım alanında yüksek lisans eğitimini ise 2020 yılında tamamlamıştır. Mimarlık eğitimi sürecinde Yaşar Üniversitesi bünyesinde bilimsel araştırma, eğitim ve proje asistanlığı çalışmalarında bulunmuştur. Meslek hayatına özel bir firmada çeşitli yapıların proje ve uygulama süreçlerinin yürütülmesi göreviyle başlamıştır. Yaklaşık 3 yıldır çalıştığı kurumda sanayi yapılarının proje ve ruhsatlandırma süreçlerini yönetmekte, inşaat uygulamalarının kontrollerini yapmaktadır.

MERVE AYTEN KILIÇ (Yedek Üye)

Lise eğitimini Bornova Anadolu Lisesinde, mimarlık eğitimini ise 2010 yılında Yaşar Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 2010-2013 yıllarında İzmir ve Bodrum'da farklı ofis ve şantiyelerde görev almış olup, 2013 yılında İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsünde Araştırma Görevlisi olarak akademik kariyerine başlamıştır. Çocuk ve yapı çevre ilişkisine odaklandığı yüksek lisansını 2014'de, sosyal dışlanma olgusuna mekân ve tasarım odağıyla yaklaştığı doktorasını 2023 yılı bahar döneminde İYTE'de tamamlamış olup akademik kariyerine Dr. Ar. Gör. olarak İYTE'de devam etmektedir. 2012 yılından beri Mimarlar Odası İzmir

Şubesi Çocuk ve Mimarlık Komisyonu aktif üyesi olarak rol almaktadır.

HANDE BERKMEN (Yedek Üye)

2017 senesinde İzmir Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden mezun olmuştur. Lisans eğitimi esnasında başladığı çalışma hayatına çeşitli ofislerde farklı ölçeklerde projeler üreterek devam etmiştir. Dokuz Eylül Üniversitesi, Yapı Ana Bilim Dalında yaptığı yüksek lisans eğitimini 2023 Şubat ayında tamamlamıştır. 2022 yılından bu yana kurucusu olduğu Ficta Design bünyesinde mimari tasarım, iç mekân tasarımı ve yapım yönetimi alanlarında profesyonel meslek pratiğine devam etmektedir.

SEREN DURMUŞ (Yedek Üye)

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümünden 2017 yılında mezun olmuştur. 2021 yılına kadar İzmir'de ücretli çalışan olarak meslek hayatına devam etmiş ve bu süreçte Ulusal Mimari Proje yarışmalarına katılım sağlamıştır. Mesleğe başlamasından itibaren Mimarlar Odası'nın birçok organında görev almıştır. 2021 yılından bu yana çalışmasını serbest mimar olarak tasarım ve uygulama alanlarında sürdürmektedir.

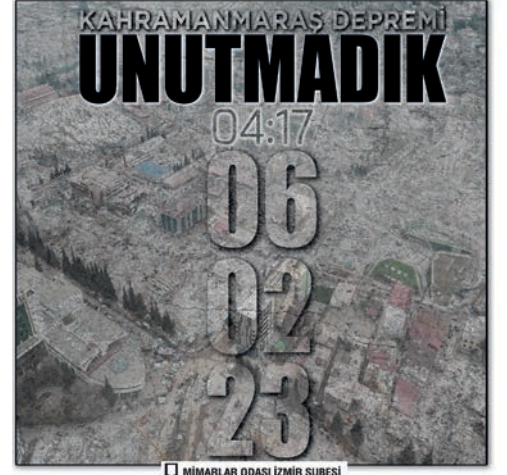
HABİP YILMAZ (Yedek Üye)

2021 yılı Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Bölümünden mezun olmuştur. Eğitimi süresince ve meslek hayatına başladıktan sonra da yarışmalara ve toplumsal mimarlık atölyelerine katılımlar sağlamıştır. Günümüzde bu konular ile ilgili derneklerde aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Aynı süreçte proje ve uygulama ofislerinde konut ve kamusal yapı projelerinde görev almış olup 2021 yılından bu yana kurucu ortağı olduğu 'S STUDIO' Mimarlıkta mimari proje ve uygulama çalışmalarına devam etmektedir.

FIRAT TANAYDIN (Yedek Üye)

Lise eğitimini Balıkesir Fen Lisesinde tamamlamıştır. 2016 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden mezun olmuştur. Çeşitli projelerde, tasarım ve uygulama safhalarında yer alarak mesleki deneyimini pekiştirmiştir. Kurucusu olduğu mimarlık ofisinde endüstriyel yapılar, kamusal yapılar ve ağırlıklı olarak lüks konut yapılarının mimari tasarım, iç mekân tasarımı ve uygulama aşamalarında faaliyet göstermektedir.

6 Şubat Kahramanmaraş Depremi UNUTMADIK

6 Şubat 2023, saat 04.17...

Kahramanmaraş merkezli 11 ili etkileyen depremlerin başlangıcı... O an bir iz gibi hafızalara kazındı. Kısa süre içinde, hayatlar altüst oldu ve bir toplum, acının, kederin ve dayanışmanın ne kadar derin olabileceğine bir kez daha şahit oldu.

Bugün, yüreğimizi sızlatan bu afetin yıldönümündeyiz. Depremin bir sene sonrasında; yarattığı etkinin, maddi ve manevi yıkımların, yaşananların ve kayıplarımızın bilimden uzaklaştıkça ortaya çıktığının tekrar altını çiziyoruz.

Bu acı, afetlere karşı hazırlıklı olmanın ve akılcı yöntemlerle hareket etmenin önemini bir kez daha gözler önüne seriyor. Geçmişte yaşanan acılarla yüzleşirken, geleceği mantığa dayalı bir perspektiften inşa etme çağrısı yapıyoruz. Uzmanlar tarafından önerilen, geliştirilen çözümler ve sağlam planlamalar, afetlerle mücadelede etkin bir yol haritası çizmemize yardımcı olacaktır. Toplum olarak, bilimi rehber edinmek ve doğru bir şekilde uygulamak adına kararlılıkla çaba göstermemiz gerektiğini yineliyoruz.

Yaşananların ardından sonraki nesillere daha güvenli bir dünya bırakma sorumluluğumuzu hatırlatırken, gelecekte böyle acıları yaşamamayı temenni ediyoruz. Yıkımın izlerini hala taşıyan şehirlerimizde hayatını kaybedenleri anarken, ailelerine ve sevdiklerine başsağlığı dileklerimizi iletiyoruz.

“Hiçbiryer” in İnşası Yolunda Kent Hafızasının Yıkımı:

Tercüman Gazetesi

Yıldız Salman

ÜSTTE Tercüman Gazetesi Matbaa ve Yönetim Binası (Salt Araştırma) (Görsel 1)

SAĞ ÜSTTE Pereja Fabrikası, 1967 (<https://www.perejastore.com/hikayemiz>) (Görsel 2)

Pereja Fabrikası, seramik panolar (Salt Araştırma, Sadi Diren Arşivi) (Görsel 3)

Giriş kapısı (Görsel 3a)

Şömine (Görsel 3b)

Kolon (Görsel 3c)

“ to live is to leave traces” /
“yaşamak izler bırakmaktır”
Walter Benjamin

Bu yazının odağında olan Tercüman Gazetesi Matbaa ve Yönetim Binası, inşa edildiği 1974 yılından itibaren kentin batı girişindeki kentsel simgelerin tartışmasız en önemlilerindendi (Görsel 1). Sınırlı bir yarışma ile tasarlanıp inşa edilen yapı, 1993 yılında gazetenin sahibi Kemal Ilıcak'ın ölümü sonrasındaki mali kriz döneminde elden çıkarılmış, tasarlanış amacının dışında Özel Tercüman Lisesi, Anadolu Ajansı, Basın İlan Kurumu, Mitsubishi Motors ve son olarak da Toya Plaza adlarıyla farklı işlevlerle kullanılmıştı.

İstanbul'un Osmanlı başkentinden bir Cumhuriyet kentine dönüşümü ile başlayan kentleşme öyküsüne ilişkin farklı dönemlemeler yapılmış olsa da, Çavuşoğlu'nun 1923-1950- Uluslaşma Dönemi, 1950-1980 Kentleşme Dönemi, 1980-2000 Küreselleşme Dönemi ve 2000 sonrası İslamcı Neoliberalleşme Dönemi şeklindeki dörtlü dönemlemesi sermayenin kentleşmesi ya da küreselleşme olarak adlandırılan dönemi 2000 yılında sonlandırması ile diğerlerinden ayrılır (Çavuşoğlu,

2014). Nitekim 2000'ler sonrasında kentin yapılı çevresinin bu ekonomi-politik modelle dönüşümü farklı bir çehre kazanmıştır. Özellikle son 20 yılda devletin inşaat ve gayrimenkul geliştirmeye dayalı ekonomik modeli ve bu modelin yine devlet eli ile yukarıdan aşağıya uygulamalarının ivmelenerek hızlanmasıyla sadece İstanbul'da değil, ülkenin birçok kentinde farklı süreçler ile bağlamsızlaştırma örnekleri üretilmiş durumdadır.

Bu hızlı dönüşüm sürecinde, İstanbul'da korumaya konu olan tartışmalar öncelikle kentin görece daha eski yerleşim alanlarına odaklanmış; 2005 yılında çıkan 5366 sayılı yasa ile bu yıkım ve yeniden inşaya dayalı ekonomi-politik modelin Süleymaniye, Sulukule ve Ayvansaray gibi kent ve ülke açısından önemli olmanın ötesinde, dünya mirası olma statüsündeki tarihsel yerleşimlerin tüm özgünlüklerini ve tarihsel mekânsal bağlamlarını yok edişine tanık olunmuştur.

Kent mekânının emlak piyasasına dâhil edilerek bir yeniden dağıtım aracı olarak kullanımı ve bu amaç uğruna kentin bir ilişkiler bütünü oluşunun, kent tarihinin farklı katmanlarının biraradalığının değerlerinin ve

bu biraradalığın kentsel belleği oluşturduğunun tümüyle gözardı edilmesi, amaçlanmış bir toplumsal-mekânsal bellek yıkımını da beraberinde getirmiştir.

Korumaya konu olan "tarihi" kentsel alanların dönüşümüne yönelik tartışmalarla eş zamanlı olarak, görece daha geç yapılaşmış ancak İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan ana arter olan ve hikâyesi 1930'lara uzanan ulaşım aksının dönüşümü de başlamıştı. Günlük kullanımda E-5 olarak anılan D-100 Karayolu ya da eski adıyla Londra Asfaltının temelleri, Londra-Kalküta Güzergâhının bir parçası olarak ülkeyi batı-doğu doğrultusunda katedecek bir ana ulaşım koridoru olarak atılmıştır. Planlandığı dönemde ticari ve turistik önemi vurgulanan bu yolun inşasının tamamlanması İkinci Dünya Savaşı döneminde büyük ölçüde kesintiye uğramış, sonrasında da ülkenin değişen koşulları ve ekonomi-politik düzeni içinde 1950'lerde Adnan Menderes'in başbakanlığı döneminde Marshall yardımları ile tamamlanabilmiştir. Eşzamanlı olarak bu yeni ulaşım aksı üzerinde tasarlanan Bahçelievler Mahallesi de, havaalanına beş, Florya Plajına on dakikalık bir mesafede, dönemin yeni ve modern yaşam alanı olarak inşa edilmiştir. İncirli kavşağında yer alan Ömür Restaurant (Nihal Yüzatlı, açılış 1956, yıkım 2004) ise bu modern yaşam alanının bir parçası olarak hizmete açılmıştır.

1958 yılında İstanbul'un planlama çalışmalarını yürütmek amacıyla İller Bankası bünyesinde kurulan yeni büroya danışman olarak davet edilen Luigi Piccinato danışmanlığında hazırlanan yeni Nazım Plan, temel olarak İstanbul'un bir üretim ve sanayi şehri olmaktan ziyade bir ticaret, kültür, turizm ve yönetim merkezi olarak geliştirilmesini gerektiğini savunmuş; önceki dönemlerden kent içinde yer alan sanayinin kent dışına taşınmasını, 1947-49 yılları arasında Topkapı-Rami arasında oluşmuş bulunan sanayi bölgesinin ise işçilere yönelik konut alanlarıyla birlikte yeniden düzenlenmesini önermiştir.

1960-70 arası dönemde gelişimi hızlanan D100 Karayolu aksı (Üngür, 2017), kentin endüstri alanı olarak yoğunlaşmıştır. 1960-70 döneminin bu alanda yer alan bir dizi üretim yapısı,

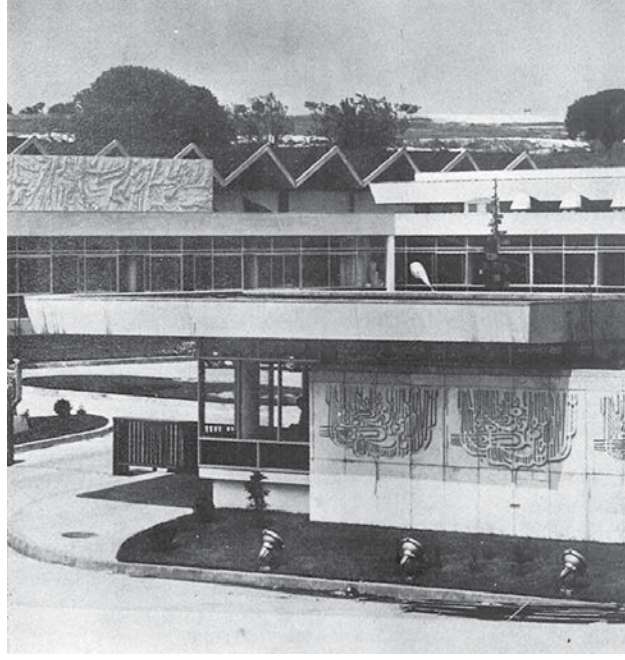
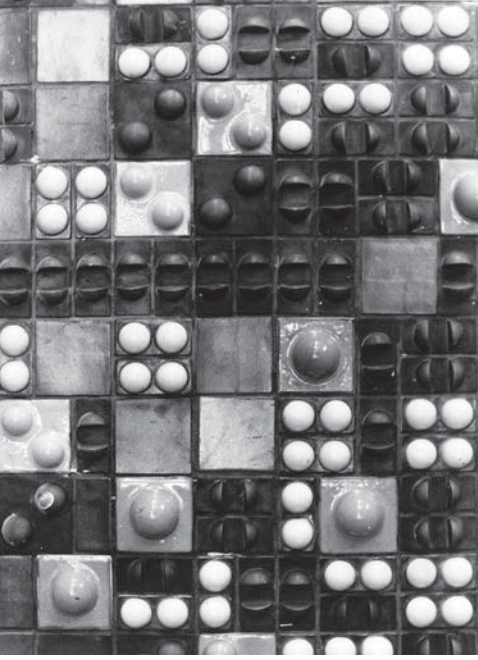

“20. YÜZYIL ENDÜSTRİ MİRASININ BU NİTELİKLİ YAPILARI 2000'LERDE BAŞLAYAN YENİ DÖNÜŞÜM DALGASI İLE ÖNCE TEKER TEKER KAPANDILAR VE SONRASINDA DA YIKILARAK KENT MEKÂNINDAN TÜMÜYLE SİLİNDİLER”

dönemin modernist mimarlık tavrının plastik sanatlar ile kurduğu özel ilişki ile özenli bir mimari dil ve tavır geliştirmiştir. Ancak, İstanbul kentleşme tarihinin ve 20. yüzyıl endüstri mirasının bu nitelikli yapıları 2000'lerde başlayan yeni dönüşüm dalgası ile önce teker teker kapandılar ve sonrasında da yıkılarak kent mekânından tümüyle silindiler. Bu yapılar arasında Fruko-Tamek Meşrubat Fabrikası (açılış 1960, kapanış 2000'lerin başı), İMSA (Elvan-Coca Cola) Fabrikası (Ertuğrul Arf, açılış 1963, kapanış 2000'lerin başı,

yıkım 2018), Pereja Kolonya Fabrikası (Seyfi Arkan, açılış 1966, kapanış 2000'lerin başı, yıkım 2018) ve Vakko Fabrikası (Haluk Baysal, açılış 1970, kapanış 2000'lerin başı, yıkım 2008) geç modern mimari dilleri ve dönemin mimarlık-plastik sanatlar ilişkisinin önemli mekânları oluşları ile endüstri ve modern mimarlık arakesitinin ikonik örnekleriydi (Görsel 2, 3, 4 ve 5).

Tercüman Gazetesi Matbaa ve Yönetim Binası ise bu aks üzerinde yer alan 20. yüzyıl mimarlık örneklerinin en genci ve endüstrinin kent dışına

SOLDA Coca Cola Fabrikası, seramik duvar panosundan detay (Salt Araştırma, Sadi Diren Arşivi) (Görsel 4)

Mimarlık ve sanat eseri birlikteliğinin en nitelikli örneklerinden Vakko Fabrikası (Arkitekt 1970-04, 340, s.160) (Görsel 5)

SAĞ ÜSTTE Ankara, Çankaya'da kentsel dönüşüme giren bir apartmanın yıkımı (Fotoğraf: Elvan Altan) (Görsel 6a)

Durum özeti: gelir, yıkar, gider (Fotoğraf: Nilüfer Baturaydoğan Yöney) (Görsel 6b)

SAĞ ALTTA Yıkımın sunumu, kent ikonunu yıkanın gururu. Bu sosyal medya paylaşımı, yorumlara kapalıdır (<https://www.instagram.com/p/C1Rcgh4CbYk/>) (Görsel 7)

çıkış hikâyesine benzer şekilde, ulusal basın Bab-ı Âlî'den sur dışına çıkışının da ilk adımıydı. Günay Çilingiroğlu ve Muhlis Tunca tarafından tasarlanarak, 1974 yılında inşa edilen yapı, sıradışı brütalist dili ile dönemindeki çoğu örnekten ayrılmaktaydı. Bu deneysel tasarımın gerçekleşmesinde büyük rolü olan Rasim Etiman'ın cesur mühendislik tasarımı literatüre önemli bir katkı yapmanın ötesinde, yapının kentin batı girişi üzerinde güçlü bir kentsel imge olarak mekânsal hafızaya katılmasını da olanaklı kılmıştır.

Tercüman Binası ilksel ve niteliksel değerleriyle İstanbul Batı koridorunun 20. yüzyıl mekânsal hafızasının son

için yüksek simge değeri taşıyan; ancak hepsi de 2010 sonrası hızla yitirilen, Ankara Tenis Klübü(1954-2023), Ankara Ulus 100. Yıl Çarşısı (1967/81-2023), İzmir Büyükşehir Belediye Binası (1968/81-2022), Atatürk Havalimanı (1968/83-2022), Ankara Cebeci Stadyumu (1963/72-2021), Bursa Merkez Bankası (1967-2020), İstanbul Üniversitesi Merkez Kitaplığı (1970-2019), Atatürk Kültür Merkezi (1969/78-2018), Ankara İller Bankası (1935-2017), İstanbul İnönü Stadı (1947-2013), upuzun bir listenin ilk akla gelenleri. Bu durum, yenilenemez kültürel kayıplar açısından oldukça vahim bir tablo ortaya koymakta.

öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan; yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır” şeklinde tanımlar. “Tarih öncesi ve tarihi devirler” olarak belirlenen zamana referanslı tanımlama tüm tarihsel dönemleri kapsamaktadır. Bir diğer deyişle, başka değerler de içermek koşuluyla, çok yakın geçmişte yapılmış bir yapı da kültür varlığı niteliği kazanabilir. Aynı yasanın altıncı maddesinin a. bendinde kültür varlıklarının tanımını “19’uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar” olarak sınırlandırarak önceki tanım ile çelişkili bir ifade üretmiş olsa da, aynı maddenin b. bendinde “belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca korunmalarına gerek görülen taşınmazlar” olarak genişletilerek 20. yüzyıl eserlerinin de beklenen değerleri taşıdıkları görüldüğü takdirde, tescillenebilmesine olanak tanımıştır. Özetle, 20. yüzyılın kültürel mirası kendine özgü tüm değer ve özellikleri ile yasada tanımlanmamış ve bu durum günümüzde büyük bir eksiklik yaratıyor olsa dahi, kültürel miras lehine karar üretmenin önünde mutlak bir yasal engel bulunmamaktadır.

Nitekim Tercüman Binası da, sahip olduğu mimari, toplumsal ve teknolojik değerleri ile 2010 yılında

“20. YÜZYIL MİMARLIĞININ KÜLTÜREL MİRASIMIZIN AYRILMAZ BİR PARÇASI OLDUĞU KONUSUNDA YASANIN DA ÖNÜNDE BİR ZİHNİYET ENGELİ VAR”

temsilcisiydi. 3 Aralık 2024 günü kent, bu alana dair 20. yüzyıl yapılaşma tarihinin mekânsal izlerini tümünden kaybetti. Tecüman Binası’nın yıkımı elbette öncelikle İstanbul için önemli bir kayıp. Diğer taraftan, günümüzde geçerli, buyurgan ekonomik-politik modelin ülkenin 20. yüzyıl mimarlık mirasında yol açtığı kayıplar dizisine baktığımızda, her biri 20. yüzyıl Türkiye mimarlığının nitelikli örnekleri olan ve bulundukları kenstsel alanlar

Yukarıda adı geçen örneklerin yıkım süreçleri detaylı incelendiğinde görülen o ki, 20. yüzyıl mimarlığının kültürel mirasımızın ayrılmaz bir parçası olduğu konusunda yasanın da önünde bir zihniyet engeli var.

Tercüman Binası’nın yıkımı, ilgili koruma kurulunun yapının kültür varlığı olarak tescilini kaldırmasıyla gerçekleşmiştir ancak bu durum meşru mudur? 2863 sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Yasası, kültür varlığını “Tarih

tescil edilmiştir. Aradan geçen 14 yılda bu değerlerden herhangi bir kayıp olmadığı ve kültür varlığı statüsünün mülk sahibinin “tescil kaydının kaldırılması talebinin” üzerine 2012 yılında kaldırılması, yasal zemin sorunundan çok, neoliberal düzen ve karar mekanizmalarının baskısının bir sonucudur. 2020 yılında İBB Kültür Varlıkları Daire Başkanlığı Kültürel Miras Koruma Müdürlüğü’nün yeniden tescil talebi karşısında ilgili koruma kurulunun bu değerlendirmeyi yapabilmek için yapının “sanatsal, mimari ve estetik niteliklerini anlatan ve üniversitelerin ilgili bölümleri tarafından hazırlanan rapor” talebi 29.11.2021 tarihinde yerine getirilerek yeniden tescil başvurusu yapılmış, 03.12.2023 gününe kadar bu konuya ilişkin bir değerlendirme yapılmadan yıkım gerçekleşmiştir. Tercüman Binası’nda yaşanan bu çelişkili ve kapalı karar verme süreçleri sadece 20. yüzyıl mirasını değil tüm kültürel mirası tehdit eder bir boyut ve geçerlilik kazanmış durumdadır.

Koruma alanındaki bu sorunlu gidişatin yanında, son yıllarda gündemden ve dillerden düşmeyen sürdürülebilirlik kavramı özellikle de iklim krizine ilişkin konular üzerinden üretilen uluslararası ortak yaklaşımlar ile yeniden tanımlanmıştır. 2019 yılında Avrupa’nın yeni büyüme stratejisi olarak lanse edilen Avrupa Yeşil Mutabakatı, iklim değişikliği yanında döngüsel ekonomi, kaynakların etkin kullanıldığı bir yapılaşma anlayışı ile çevresel bozulmaları da engellemeyi hedeflemektedir. Ancak Türkiye’nin, yıkım ve yeniden inşaa etmeye dayalı ekonomik büyüme modeli, özellikle kentsel dönüşümün yaklaşımsal ve finansal olarak desteklenmesiyle geridönüşüme oldukça kapalı doğrusal yapısını korumakta, bu durum, plansız yoğunlaşmanın yanında mevcut yapıyı çevre için de ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Kentlerin mekânsal ve toplumsal hafızasını oluşturarak yapıyı çevrelerin, deprem gerçeği üzerinden yıkılarak yeniden yapılmasını tek ve mutlak doğru yol olarak (Görsel 6a, 6b) işaret eden yönetimler, kâğıt üzerinde onayladıkları ve dâhil oldukları bu yeni bakış açısının tümüyle dışında kalan süreçleri onaylamakta. Kentlerin önemli simge yapıları dışında, 20. yüzyıl katmanının önemli bir bileşeni

olan nitelikli konut stokunu oluşturan çoğu apartman yapısı da bu müsrif yaklaşımdan nasibini almakta ve hızla kentlerden silinmektedir.

Türkiye’nin modern kimliğinin çok boyutlu bir çerçevede izlerini ve anılarını taşıyan yapı ve alanlarının yok edilmesi yerine, güçlendirilip onararak, sahip oldukları farklı değerler ile varlıklarını sürdürebilmesi; “üret, kullan, at” yaklaşımı yerine Avrupa Yeşil Mutabakatı’nın desteklediği yeni bakış açısının “onar, yeniden kullan, dönüştür” yaklaşımının, inşaat, mimarlık ve koruma arakesitine uyarlanmasıyla mümkün olabilecektir. Yapılı çevrenin yıkımını da bir kaynak israfı olarak kabul eden bu yeni bakış doğal olarak korumaya yer açacaktır. Hiçbir yıkımın kültürel ve ekonomik maliyetinin sorgulanmadığı mevcut düzende, sürekli maliyeti sorgulanan ve ancak çok çok “değerli?” yapılar için gerçekleşme şansı bulan koruma da dışlanmadığı bir düzende olağanlaşma şansı bulabilir. Nitekim Doğan Kuban’ın koruma için 2016 yılında yaptığı “insanın dünya ile ilişkisini, üretilen bilgiyi, tecrübeyi uzun süre yaşatma”, şeklindeki ustaca tanım (kişisel görüşme, 2016), Avrupa Yeşil Mutabakatının da önerdiği döngüsel ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma için oluşturulmaya çalışılan bu yeni bakış açısı ile birebir örtüşmekte. Sevinç Hadi’nin ARKIMEET 2013’ün açılış konuşmasında Hüseyin Başçetinçelik ve Şandor Hadi tasarımı olan ve depremde bir kolonunun hasar görmesi nedeniyle yıkılması planlanan İstanbul Üniversitesi Merkez Kitaplığı için sorduğu “yaşayan bir şey neden yıkılıp yeniden yapılmak istenir ki?” sorusunun yanıtı, basitçe günümüz neoliberal

düzeninin yıkıcı ekonomi politikası.

Kentlerin yıllar içinde birtkirdiği anlamlı izleri silen, yere aidiyeti zedeleyen, bağlamsal ve tarihsel süreksizlikler yaratan özetle “yer”in ömründen çalan bu ve benzeri yıkımlar, ne yazık ki bir modern mimarlık mirasının ya da kentsel bir simgenin imhası olmanın da ötesinde “hiçbiryer”in inşası yolundaki hızlı ve savurgan ilerleyişin mekânsal yansımaları (Görsel 7).

Yıldız Salman, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Benjamin, W. (1986). Paris, Capital of the Nineteenth Century. *Reflections: Essays, Aphorisms, Autobiographical Writings* içinde (s.155). New York.
- Çavuşoğlu, E. (2014). *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Üngür, E. (2017) *Kentsel Bir Altyapının Biyopolitikası: D-100 Karayolu*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi] İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması

Yarışmanın Amacı*

29 Ekim 1923'de ilan edilen Cumhuriyet çok yönlü bir uygarlık iddiasıydı. Bu iddiayla demokrasi açığı yaratmayan bir yönetimin kurulabilmesi için, katılımcı demokrasi pratiklerinin gelişmiş olması ve etkin, güçlü yerel yönetimlerin gerçekten çalışıyor olması gerekir. Türkiye'nin hem demokrasi, hem de yerel demokrasi tarihi içinde özgün ve saygın bir yere sahip olan İzmir İkinci yüzyıla demokrasi iddiasını yükselten bir "anıt-yapı/kurum" geliştirerek girmek, yerel demokrasi pratiklerinin canlandırıcı/sürdürücü bir odağını oluşturmak istiyor. Öneriler bu odağın fiziki yapısı ve kurumsal düzenlemeleri üzerinden değerlendirilecektir.

Yarışmacılardan beklenen, "İzmir'in demokrasi odağının" İzmirliyle ilişkisinin nasıl kurulacağı konusunda bir tahayyül geliştirmesi ve bunu bir yapı önerisi haline getirmesidir. Bu binada İzmir yerel yönetiminin sadece temsili ve meclis faaliyetleri yer alacaktır. Başkanda toplanan temsil faaliyetlerini; uluslararası düzeyde, merkezi yönetimle ilişkilerde ve İzmirliyle ilişkilerde olmak üzere üç farklı boyutuyla düşünmek doğru olur. Bu nedenle birinci mekan talebi bu amaçla tasarlanmış bir başkanlık makamı ve ilgili birimleridir. İzmir Büyükşehir Belediyesinin bugünkü kurumsal yapısından kaynaklanan ikinci önemli mekan talebi ise "Şehir Meclisleri Salonu"yla birlikte doğrudan ve dolaylı ilgili kullanım alanlarından oluşmaktadır.

Türkiye genelinde olduğu gibi belediyelerde de demokratik örgütlenme temsili demokrasi mantığıyla kurulmakta ve bunlarda da esas karar organı belediye meclisleri olmaktadır. Ama temsili demokrasi mekanizmaları içinde ulaşılan siyasal

kararlar çoğu kez önemli demokrasi açıkları yaratmakta, bu demokrasi açığını kapatmak için de belediyeler kent konseyleri, kadın meclisleri, gençlik meclisleri, çocuk meclisleri oluşturmaktadır. İşte bu bina tüm bu demokratik meclislerin toplandığı bir ortak kent meclisleri salonuna sahip olacak ve salon bu binanın temsili demokrasi kanadını oluşturacaktır.

İzmir'i özel bir kent haline getiren, yaşam kalitesini yükselten özelliği, İzmirliğin gündelik yaşamlarında kamusal alanları etkili bir şekilde kullanabilmeleridir ve bu durum öznel arası uzlaşma kanallarını geliştirmektedir. İzmir'de bir demokrasi odağı oluşturmak için yapılacak binanın programı içinde ayrılacak alanların ikinci kaynağını kamusal alan etkinliklerinin ve sivil toplum faaliyetlerinin mekân talepleri oluşturacak, ancak, bu tür faaliyetler için ayrılan alanlar, belli kişilere/kuruluşlara tahsis edilmeyerek kapalı ve donuk bir sistemden özenle kaçınılacak, her alanın çok amaçlı kullanımı gözetilecektir.

Hazırlanacak fikir projesi tasarımcıya önemli fırsatlar verdiği kadar önemli sorumluluklar da getirmekte, onu sadece bir bina tasarımcısı olmaktan çıkararak, aynı zamanda meydan ve etkinlik tasarımı konusunda da öneriler yapacak konuma getirmektedir. Yapılacak binanın farklı disiplinlerdeki tasarımcılarından, meydanın olağan üstü öyküsünün farkında olarak, bina için olduğu kadar binanın meydanla ilişkileri için de öneriler beklenmektedir. Bu amaçla yarışma iki aşamalı olarak açılacak, ilk aşamadan ikinci aşamaya geçen projeler üzerinde yapılacak jüri kritikleri amaca en uygun önerinin bulunmasını sağlayacaktır.

Danışman Jüri Üyeleri

Abdullah İncir, İnşaat Mühendisi
Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr., Şehir ve Bölge Plancısı
Özgür Ozan Yılmaz, İBB Genel Sekreter Yardımcısı
Vahyettin Akyol, İBB Etüd ve Projeler Dairesi Başkanı
Ertuğrul Tugay, İBB Genel Sekreter Yardımcısı
Nevzat Atalay, Doç. Dr., Heykeltıraş
Tamer Başbuğ, Mimar

Asil Jüri Üyeleri

Emre Arolat, Mimar
Ersen Gürsel, Mimar
İlhan Tekeli, Prof. Dr., Şehir ve Bölge Plancısı, İnşaat Mühendisi
Nevzat Sayın, Mimar (Jüri Başkanı)
Erhan Vecdi Küçükberbaş, Prof. Dr., Peyzaj Mimarı
Hikmet Gökmen, Prof. Dr., Mimar
Meriç Hızal, Prof. Dr., Heykeltıraş

Yedek Jüri Üyeleri

Aslı Odabaşı, İnşaat Yüksek Mühendisi
İpek Altuğ Turan, Doç. Dr., Peyzaj Mimarı
Ebru Kandilci Köran, İBB Proje Tasarım ve Geliştirme Şube Müdürü Yüksek Mimar
Selçuk Yılmaz, Dr. Öğr. Üyesi, Heykeltıraş

Raportörler

Esen Kesecioğlu, Heykeltıraş
Sibel Onay Akbaba, Plastik Sanatlar Uzmanı
İbrahim Kızmaz, Mimar
Raportör Yardımcıları
Cano Çoban, Heykeltıraş
Şahin Sonyıldırım, Tarihçi
Onur Eray, Heykeltıraş

*sehirmeclisleri.yarismasi.izmir.bel.tr adresinden alıntılanmıştır. Ödül kazanan projelere ait detaylı raporlara ve görsellere izmirmimarlikmerkezi.com adresinden erişebilirsiniz.

1. ÖDÜL

Selim Atak (Mimar)

YARDIMCILAR Rahmi Hızarcıoğlu (İç Mimar), Doğu Ayan (Peyzaj Mimarı), Cansen Molva (Mimar)

Meydan-Boşluk

İlk olarak zemin düzlemini kamu kullanımına bıraktığımız önerimizi, bulunduğu alanı tanımlamak yerine, boşluğun pekişmiş bir parçası olacak şekilde zenginleştirmeye başladık. Bu doğrultuda, tasarladığımız anıt örtünün taşıyıcı ayaklarını kullanarak planladığımız açık hava galerisini, çevre peyzajında saat kulesinin merkezinde kaldığı zemin kaplamasına kadar devam ettirdik. Böylelikle yeni meclis ve saat kulesi arasında tanımsız bir tampon alan oluşmasını engellemek istedik.

Halil Rifat Paşa Caddesi ve Mücibur Rahman Sokak arasında kalan bölgeyi birlikte düşünerek, tasarladığımız kentsel donatıları seçtiğimiz alanlara uygun hale getirerek yerleştirdik. Yeni kent mobilyalarını var olan en az etkilemek amacı ile park ve meydan içerisinde 3 noktada planladık.

Sahil Bulvarı

İlk aşamada önerdiğimiz, Sahil Bulvarı üzerinde bulunan üst geçidin genişletilmesi fikrini koruduk. Sahil şeridinde bulunan yeşil alanın yoğun olarak kullanıldığını fakat herhangi bir grup tarafından sahiplenilmediğini göz önünde bulundurarak, bu bölgeyi benimseyerek dolaylı yoldan daha düzenli kalmasını sağlayacak yeni bir kullanıcı grubunu dâhil etmek istedik. Bu amaçla yolun izdüşümü üzerinde kalacak şekilde lineer bir bisiklet - kaykay parkı planladık.

Zemin kotunda sadece resmi araç ve toplu taşıma araçlarının kullanımına tahsis edilmiş bir şerit ekledik. Tramvay hattının ise karşı şerit olarak aynı şekilde resmi araç ve toplu taşıma araçlarının kullanımına açılmasını önerdik. Böylelikle Mücibur Rahman Sokak'ın kuzey ve güney yönünden erişilebilir olmasını hedefledik.

Proje alanı çevresine yapılan etki

- Halil Rifat Paşa Caddesi ve Saat Kulesi arasında bulunan aksta kullanıcıların yeşille olan ilişkisini arttırmak amacıyla yeşil alana uzanan mobilyalarımızın yerleştiği bir ek yaptık.
- Konak Meydanı yeni Meclis'in mimari kurgusu ile birlikte günün her saati kullanılabilecek bir kent meydanı haline

gelecektir. Bu kullanım ile birlikte artacak duraklama-bekleme-dinlenme ihtiyacını önerilen kent mobilyaları ile karşılamayı planladık.

Projenin farklı noktalarına eklediğimiz mobilyaları üretiminde ergonomik standartlara göre şekillendirilmiş traverten taş bloklar kullanılmasını uygun gördük.

- Anıt örtü çevresinde yapılan peyzaj ile eskiden geçirgen olmayan peyzaj karakteri yerine daha geçirgen bir peyzaj tasarımı düşündük. Anıt örtünün doluluk boşlukla hissedilen mimari dilinin, peyzajda küçük kent bahçelerine dönüşen zemin boşluklarında oluşan bahçelerle devam etmesini sağladık.

Meclis

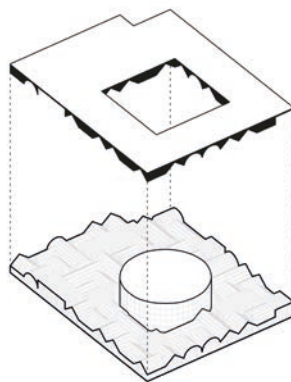
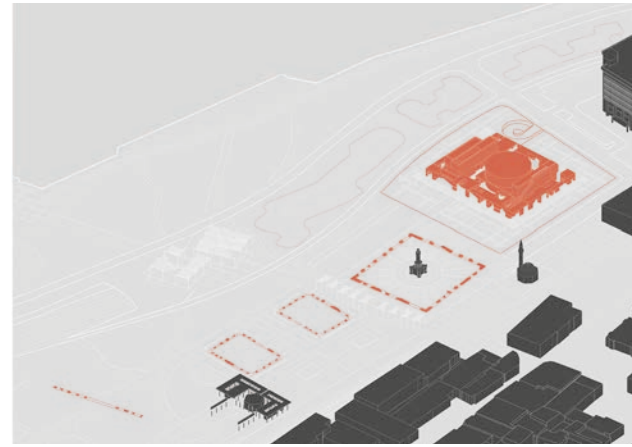
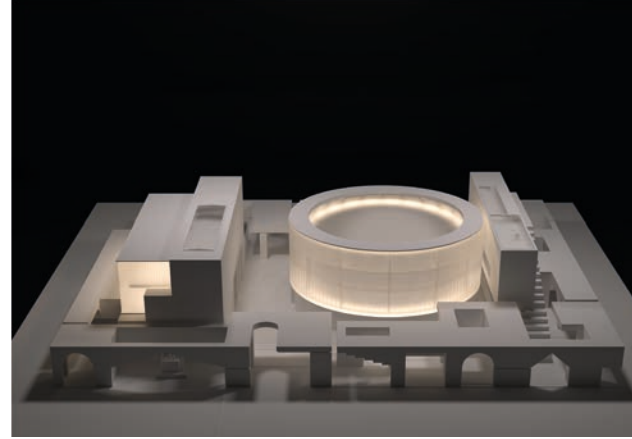
Zemin kotunda bulunan seyirci bölümünün kat yüksekliğini anıt örtü ile eşitledik ve dairesel planını kare şeklinde, anıt örtünün parçası olarak algılanacak bir kaide olarak organize ettik. Bu değişiklik ile meclisin üzerine oturan cam yüzeyi kısalttık ve bu yolla içeriye düşen güneş ışığını kısıtladık.

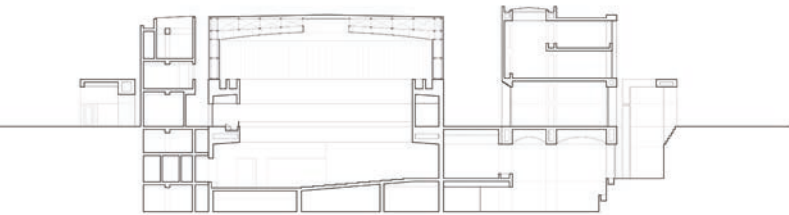
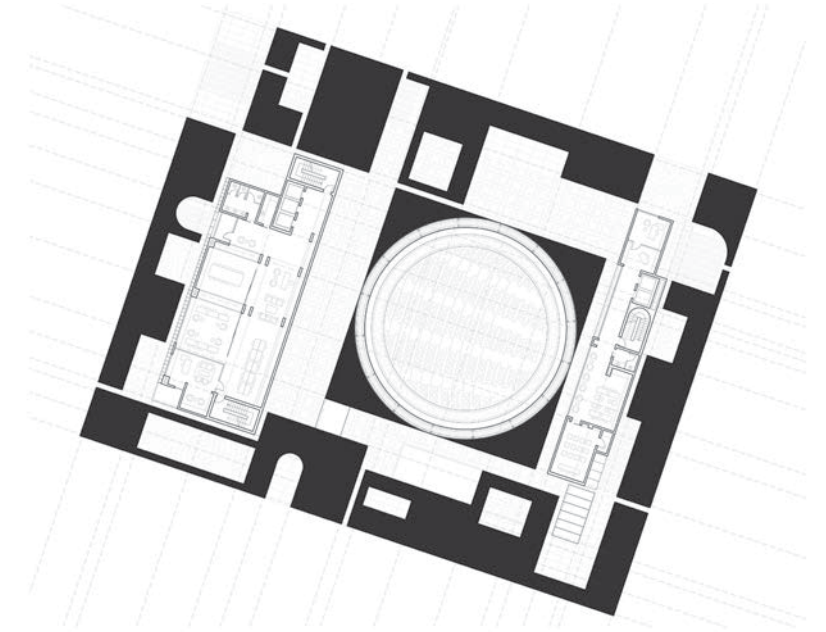
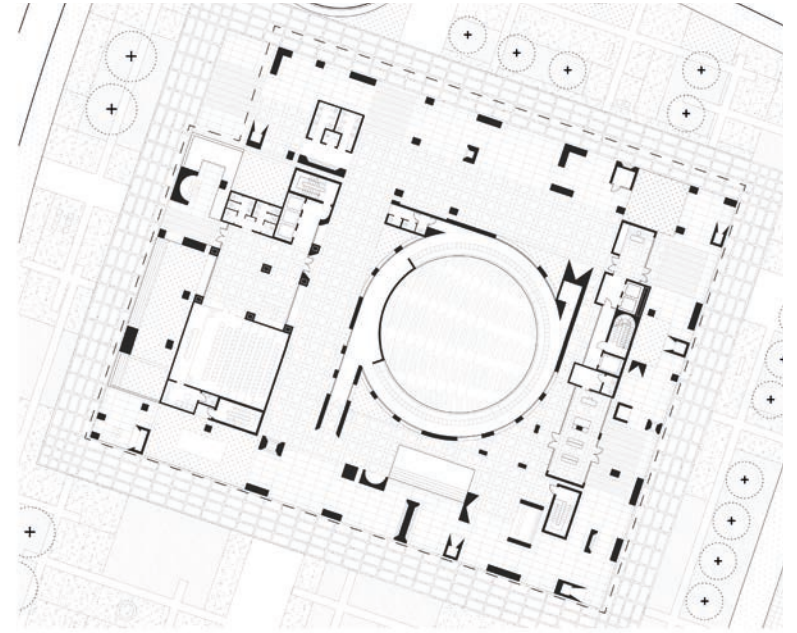
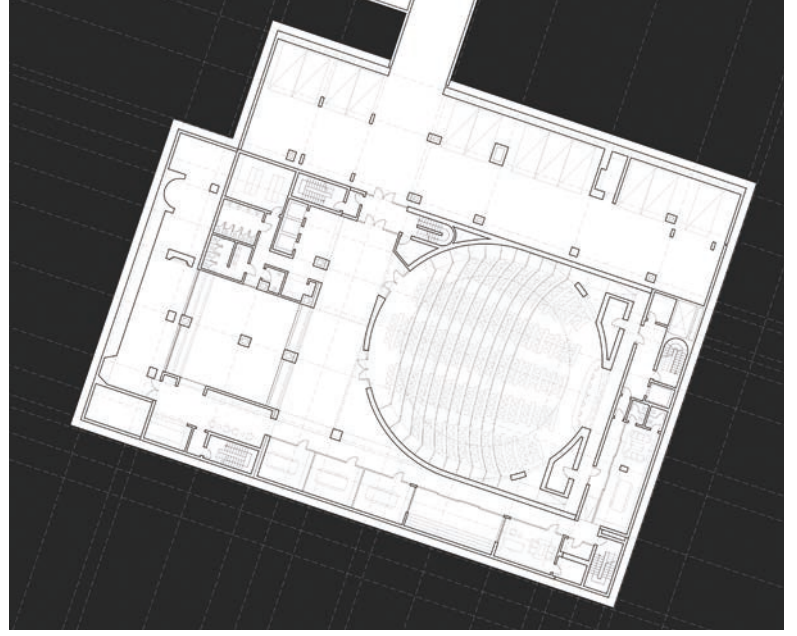
Belediye Başkanlığı ve HİM ofisleri

Belediye Başkanlığı ve HİM ofislerinin bulunduğu binaların cephelerini meclisi yansıtabilecek şekilde tasarladık. Bu şekilde proje alanı içerisinde ışık kutusu olarak tasarladığımız meclisin etkisini arttırmak istedik.

Zemin Kaplaması

Halkın kullanımına bıraktığımız zemin katta tasarladığımız binaları içine alacak tekil ve tekrar eden bir zemin kaplaması düşündük. Binaların içerisinde kalan kamusal alanlarda da devam eden zemin kaplamasının bölücülerin oluşturduğu limitleri yumuşatmasını ve uzandığı her mekânın erişilebilir olduğunu vurgulamasını hedefledik.

2. ÖDÜL

Cihan Sevindik (Mimar), Senem Müştak Sevindik (Y. Mimar)

DANIŞMANLAR Sıddık Güvendi (Mimar), Mehmet Ali Yılmaz (Mimar)

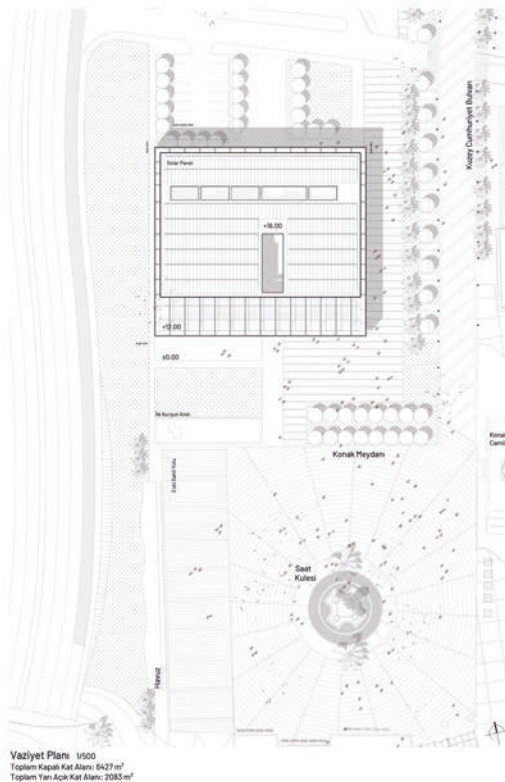
YARDIMCILAR Resul Ekrem Zengin (Mimar), Mehmet Sait Aktay (Öğrenci), Yaren Hazal Erman (Öğrenci), Ayçeren Karabıyık (Öğrenci), Elif Kaya (Öğrenci), Büşra Aydemir (Öğrenci)

Demokrasi, toplum için hükümeti belirleme ve kurma teşkilatı yapısıdır. İçeride toplumsal düzenimizi yaratıp dışarıda çıkarlarımızı gözetme metodolojisidir. Demokrasi, herhangi bir fiziksel mekâna bağlı olmayan bir kavramsa da uygulanması için etkili bir toplanma ve tartışma mekânı gereklidir. Demokrasi yapıları bu nedenle ihtiyaçtan doğar. Onlardan fayda sağladığımız için onları inşa ederiz.

Peki politik koşulları 21.yüzyılda tasarlamak nasıl bir yaklaşım ister?

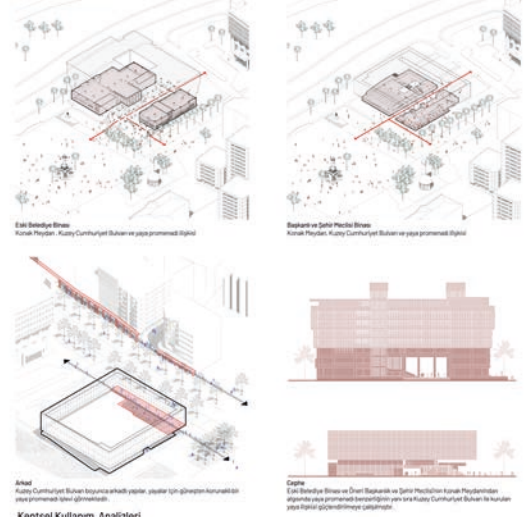
(...) Neticede şuna odaklanmak mümkündür: zaman ve mekân bağımsız değildir. Toplum bireylerden oluşur ve toplumun her an demokrasi adına tartışmalar yürütmesi, müzakereye girmesi de pek olası değildir. Bu da zamansal bir toplanmadır çünkü. Bu noktada önerdiğimiz yapı bir meclis yapısıdır fakat genel anlamda bir toplanma mekânı olarak ele alınmıştır. Toplanmanın gerçekleştiği her an politiktir aslında ve demokrasinin de sağlayıcısıdır. Bu bakış açısıyla demokrasiyi sadece meclis toplantılarına indirgemeyip daha bütüncül, kamusallığın aktığı çoğu zamanı kapsayacak bir yöntemle ele almak amaçlanmıştır. İdealleştirilmiş bir ifade olarak meclis öyle demokratiktir ki ona ayak basamayacak bir sınıf yoktur. Çünkü tavrıyla buna izin verir. Sokak ve meydanla diyalog halindedir.

(...)Antik Yunan stoasındaki katılımcılık ruhunun ve uygulanan doğrudan demokrasi yaklaşımının günümüzde nüfus açısından da daha uygulanabilir olarak görülüp yerini alan temsili demokrasi yerine Konak Meydanı'nda radikal demokrasinin bir izleğini tasarlamak bizim mekan ve demokrasi ilişkisine olan bakış açımızı daha da şeffaflaştırabilir ve mekanın anıtsallığındansa içine alan, daha geçirgen bir tutuma sürükleyebilir. Nihayetinde radikal demokrasi kuramı, farklılıkların katılımcılığına ve karar oluşum sürecinde sivil toplumsal yapıların egemen ve karşılıklı etkileşim halinde olmasına imkan tanıdığından İzmir'in demokrasi odağının İzmirliyle ilişkisinin nasıl kurulacağı üzerine de potansiyelli bir yaklaşım olarak görülmüştür.

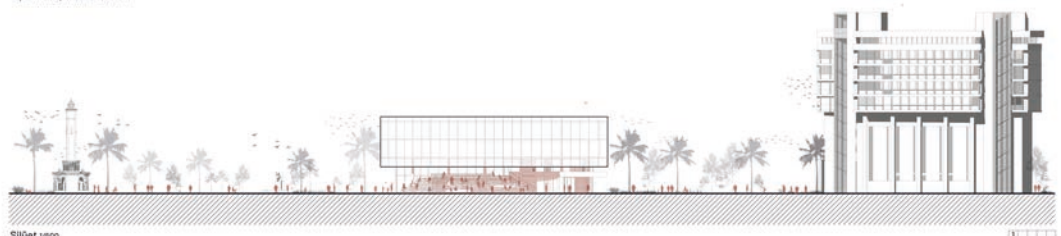

Vaziyet Planı: 1/500
Toplam Kapalı Kat Alanı: 6427 m²
Toplam Yarı Açık Kat Alanı: 2085 m²

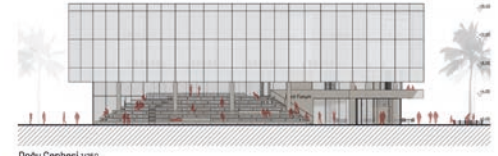
Kent Belleği Analizleri

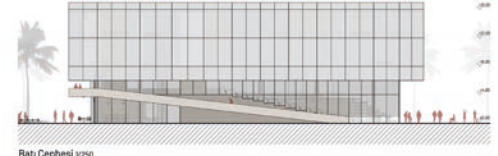
Kentsel Kullanım Analizleri

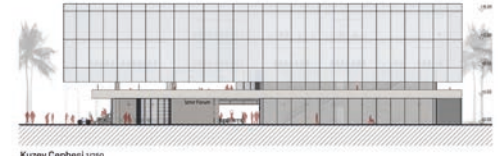
Silget 1/500

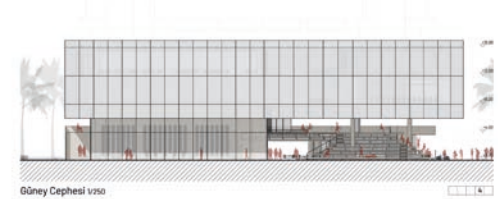
Doğu Cephesi 1/250

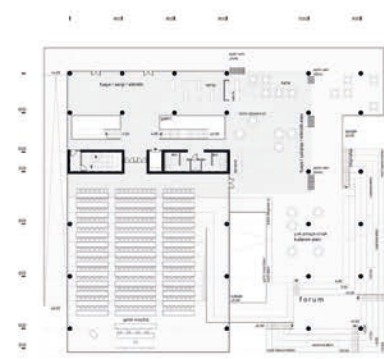
Batı Cephesi 1/250

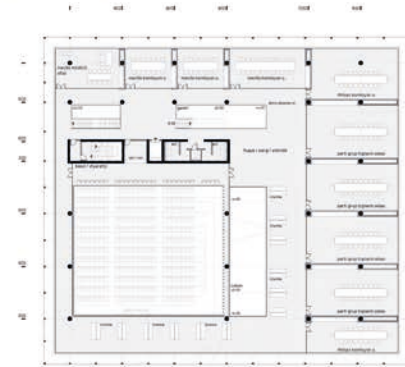
Kuzey Cephesi 1/250

Güney Cephesi 1/250

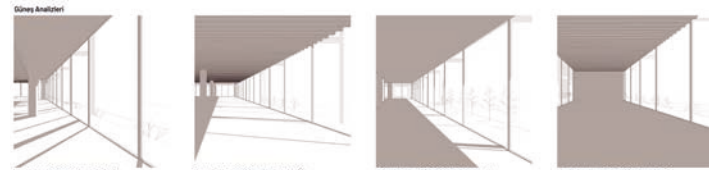
1. Kat Planı 1/250
Toplam Kapalı Kat Alanı: 1672 m²
Toplam Yan Açık Kat Alanı: 988 m²

2. Kat Planı 1/250
Toplam Kapalı Kat Alanı: 1802 m²

3. Kat Planı 1/250
Toplam Kapalı Kat Alanı: 1780 m²
Toplam Yan Açık Kat Alanı: 985 m²

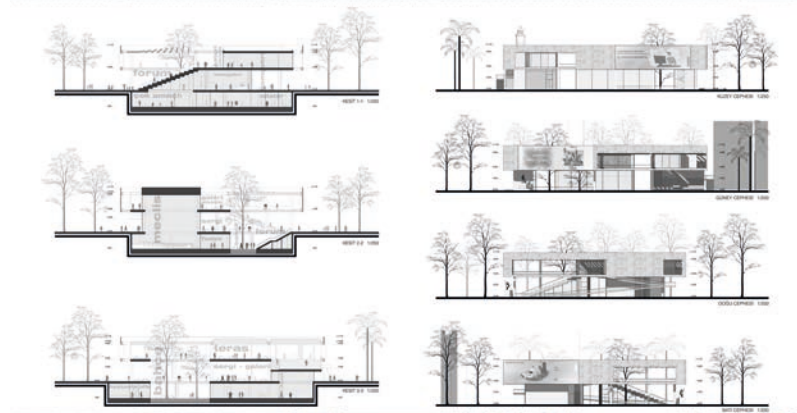
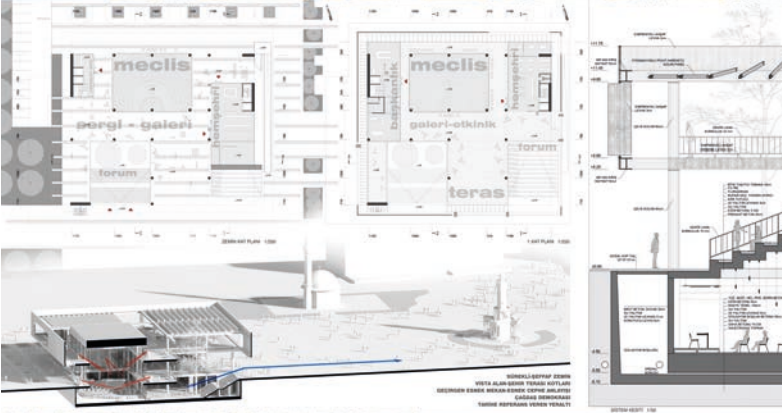
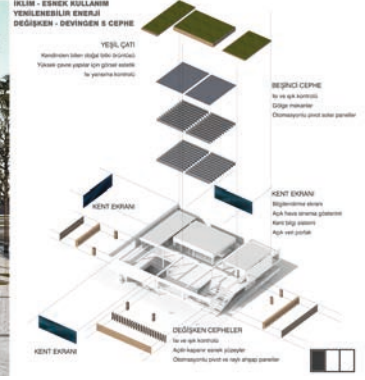
3. ÖDÜL

Mehmet Ziya İmren (Mimar), Tolga İltir (Mimar)

DANIŞMANLAR Tamara Nazari İmren (Mimar), Necdet Demirel (İnşaat Mühendisi)

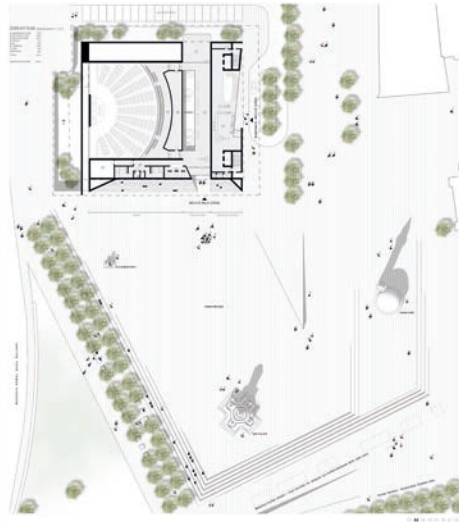
Konak Meydanı hem kentli için hem de turizm açısından İzmir'in en önemli kamusal mekânıdır. Konak Meydanı'nın çeperindeki yapı önerisinde, en değerli gördüğümüz düşünce, zemin yüzeyini kamuya bırakarak, açık ve yarı açık mekânları organize ederek kent boşluklarını sürdürme fikridir. Önerilen mekânsal organizasyon, kentliye günün her saatinde yapıyı deneyimleme olanağı sunarak, katılımcı-kamusal mekân kurgusunu sağlamaktadır.

Önerilen kamusal yüzeyler, iklim koşulları göz önüne alınarak, esnek kullanıma olanak sağlamaktadır. Beşinci cephe dâhil, tüm cepheler de yüzeylerin kontrolü, güneşin hareket yönüne bağlı kalarak, otomasyonlu açılır-kapanır plakalar ile sağlanmaktadır. Bu sayede mevsim farklılıkları gözetmeksizin, konforlu ve gölgeli alanlar yaratılarak, tasarladığımız kentsel yüzeyleri, kamunun birincil toplanma meydanını destekleyerek güçlendirme çabasındayız.

1. MANSİYON

Ali Burak Yanardağ (Mimar), Öner Demircan (Mimar), Burcu Semizoğlu (İç Mimar)

Projede izi sürülen anıtsal hissiyat formal-biçimsel, dışavurumcu arayışlardan oldukça uzak kalınarak saf, güçlü ve kimlikli bir geometri ile yakalanmaya çalışılmıştır. Yapı bir baza ve onun üzerine basan içi boşaltılmış monolitik bir prizmadan oluşur. Öncelikli olarak meydan tarafından çıkılan merdivenler ve basık bir tavan ile sıkıştırılan kullanıcı yukarıya ulaştığı anda bir iç avluda serbest kalır. (Compress-Release) Bu sürprizli iç boşluk bir üst meydana dönüşür. Hem deniz hem de Konak Meydanı'na hâkim olan bu kottan kamusal donatılara da ulaşılır. Bu kotta konumlanan çok amaçlı salon, kullanım senaryosuna göre avlu ile bütünleşen bir etkinlik mekânına dönüşür. Avlunun ortasında meclis fuaye alanlarına açılan ışık yarığını çevreleyen yansıma havuzu iklimatik etkisiyle serinlik sağlar. Avluyu sınırlayan kitle doğu yönünde başkanlık hizmetleri birimlerine, diğer üç yönde ise kütüphane ve kent müzesinin bulunduğu kamusal birimlere dönüşür.

Kullanıcı yer yer açılan bazı boşluklar ile kentle, manzarayla ve iç avlu ile ilişkiye geçer. Ayrıca monolitik beyaz kütle, onun avlusu ve ona açılan düzensiz ve spontane boşluklar vernaküler Akdeniz mimari karakterinin mekânsal ve fiziksel izlerini taşır. Kütüphane ve sergi alanları yapılan boşaltmalar ile birbiriyle zaman zaman görsel ilişki de kurar.

Yapının diğer bir parçası olan baza kısmı ise kent meclisi ve onun servis mekânlarını kapsar. Konak Meydanı kotundan merdiven üzerine açılmış bir yarıktan halk meclise ulaşır. Meclis üyeleri ve başkanlık girişi ise doğu cephesindedir. Baza bölümünde bulunan meclis ve diğer mekânlar göçük bahçelere açılır. Batıya bakan meclis hem alt kotta olması hem de bazanın kitlesel biçimlenişi ile güneşten korunur. Doğu cephesine karakterini veren rasyonel, içerlek kare boşaltmalar hem kitleyi bozmaz hem de ofis birimlerine doğu güneşinin daha kontrollü alınması amacını taşır.

2. MANSİYON

M. Batu Kepekçioğlu (Dr. Mimar), Ayşe Dede (Y. Mimar), Ömer Akman (Peyzaj Mimarı), Erkan Akan (Y. Mimar), Emre Söylemez (Y. Şehir Plancısı), Berat Ege Göktepe (Mimar), Nuran Kul (Peyzaj Mimarı), Samet Can Atlı (Mimar), Erhan Sevinç (Y. Mimar), Nihan Balkan (Y. Şehir Plancısı), Selen Öztürk (Şehir Plancısı), Ahmet Berk Tahmazoğlu (Mimar)

DANIŞMANLAR Ozan Özdilek (Mimar), Büşra Al Özdilek (Y. Mimar), Faruk Uyan (Y. Mimar ve Aydınlatma Uzm.), Begüm Diker (Y. Mimar), Nesim Doğuş Yelekçi (Y. Mimar), Hakika Sezgin (Y. Mimar), Dilara Kelle (Dr. İç Mimar), Ayçe Şentop Dümen (Dr. Mimar), Fulya Eliyatkin (Y. Mimar), Neslihan Avşarlıgil (Mimar), Altan Çalıklarılmaz (İnşaat Müh.), Yağmur Yıldırım (İnşaat Müh.), Meltem Söylemez (İnşaat Müh.), Caner Erdoğan (İnşaat Müh.), Alpay Akgüç (Dr. Makine Müh.), Levent İçer (Y. İnşaat Müh.), Barış Akyüz (Y. Enerji Müh.), Dinemis Aman (Dr. Peyzaj Mimarı), Yağdır Çeliker (Y. Mimar ve İnşaat Müh.), Diler Çiftçi (Y. Peyzaj Mimarı ve Orman Müh.), Emrah Akpınar (Mimar)

YARDIMCILAR Cemila Aslı Varol (Mimar), Kübra Bekar (Peyzaj Mimarı), Nurseli Karatepe (Öğrenci), Övgü Gülaçar (Şehir Plancısı ve Mimar), Deniz Ulukaya (Mimar), Murat Demirer (Görselleştirme Uzm.), Serter Selman (Görselleştirme Uzm.), Sümeyye İşbilir (Mimar)

MAKET YAPIMI Barış Taş (End. Ür. Tas.), İbrahim Cennet (İç Mimar), Ece Çelik (End. Ür. Tas.)

'H E M Z E M İ N': BİR BİNADAN ÇOK, BİR YER TAHAYYÜLÜ

Öneri, açık, eşitlikçi, anlaşılır ve paylaşımcı demokratik yönetim ideallerinin yalnızca bir formla sembolize edilmesi yerine, bu ideallerin binanın işleyişine ve gündelik yaşantısına içkin hale getirilerek dolaysız şekilde var edilmesi fikri üzerine kuruludur. Bu bağlamda "anıt yapı / kurum", zemini ile kentin uzantısı olacak kadar mesafesiz, şeffaf ve geçirgen kabuğuyla davetkâr, basit kurgusu ve sirkülasyonu ile anlaşılır, sunduğu açık örtüsüyle kapsayıcı bir yapı ve İzmir için "uygarlık odağı" haline gelecek bir yer olarak ete kemiğe büründürülmüştür.

1. YERİ ÜRETEK KURUCU TASARIM ÖĞESİ: DEMOKRASİ TOPOĞRAFYASI

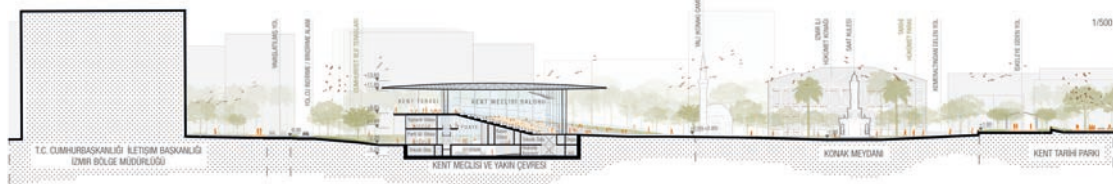
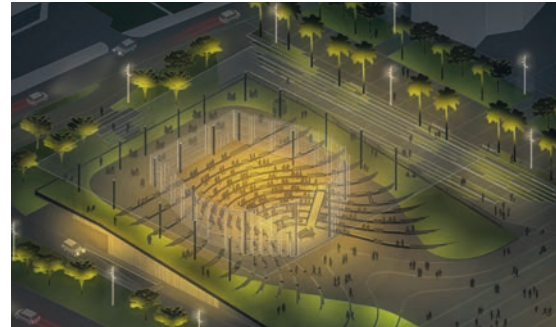
(...) ne yatay ne düşey ama oblik (eğik) bir kent yüzeyi, meydanla yapıyı bütünleştirecek "Demokrasi Topoğrafyası" tasarımın kurucu ögesi olarak seçilmiştir. (...)

2. ANIT YAPI: ARKETİPAL ANTİK TİYATRO ANALOJİSİ OLARAK "KENT MECLİSİ"

Yarışma kapsamında önerilen yeni "Kent Meclisi" için Antik Açık Hava Tiyatrosu arketipal bir başlangıç noktası olarak kabul edilmiştir. (...)

3. KURUM: BAŞKANLIK, ŞEHİR MECLİSLERİ VE HEMŞEHİRİ İLETİŞİM MERKEZİ

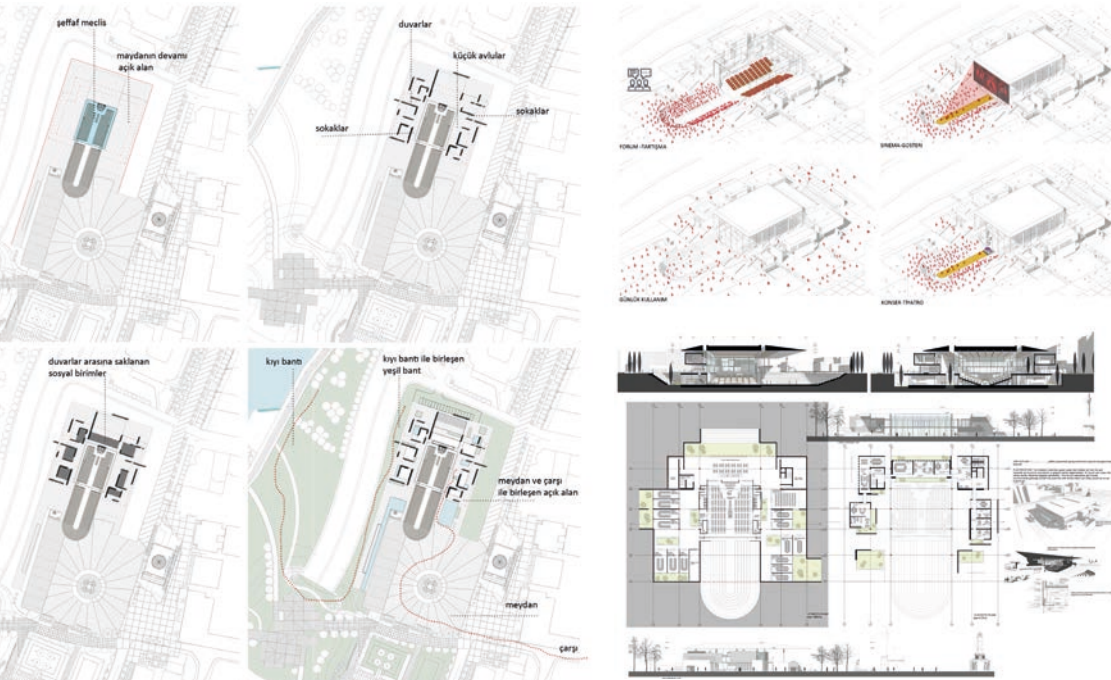
Demokrasi Topoğrafyası'nın alt tarafında kalan ve iki kısımdan oluşan yapının Kurum programı, kent meclisi salonu hariç kent meclisleri programındaki tüm unsurları, hemşehri iletişim merkezi ve başkanlık bölümünü barındırır. (...)

3. MANSİYON

İbrahim Eyüp (Mimar), Hakan Deniz Özdemir (Mimar)

YARDIMCILAR / DANIŞMANLAR Büşra Ovalı (Arkeolog), Olcay Ovalı (Mimar), Hale Keskinalemdar (Mimar), Ufuk Ergun (Mimar)

KENTİN VE KENTLİNİN

KATILIMCILIĞI: (...)Konak Meydanı ve çevresinde ticari mekânlar, dini yapılar ve kamu binaları bulunmaktadır. İzmir Depremi sonrası yıkım kararı alınarak yıkılan Büyükşehir Belediye binası ile bu alanda yönetim işlevi eksik kalmıştır. Tasarladığımız bu yapı ile kentin yönetim yapısı tekrar bu meydana katılmış olacak, Agoranın eksik kalan bileşeni tamamlanmış olacaktır. Bu yüzden çarşı, kamu dini yapı, sosyal ve bu yönetim yapısını bir arada düşünerek büyük ölçekte tüm alanı bir AGORA gibi ele almaya çalıştık. Meydanın bir kenarında yaptığımız meclis ve amfisi, etrafında ise parçalı kütlelerden oluşan sosyal birimler ve açık alanları ile meydanın ve çarşının sürekliliğini oluşturmaktadır.

OLUŞUM: Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan şeffaflığı biz meclis yapımızı tamamen şeffaf yaparak sağladık. Etrafındaki alan ise meydanın- kentin ve kentlinin bir parçası. Etrafında gezerek içeride ne olduğunu görmekte alınan kararları izleyebilmekte ve seyredebilmekteyiz.

ZAMANI ANLAMAK VE 'HİS'LER

(deniz kokusu, güneşin batışı, rüzgarın dokunuşu...) coğrafyanın bize ne anlattığı: . İzmir'i 'his' lerle tanımlamaya kalkarsak denizin kokusu, suyun sesi, aydınlık ve sıcaklık, akşam meltemi, gün batımının olağan üstü rengi, antik kentlerin varlığının şiirsel etksi vb. diyebiliriz. Biz de tasarımızda bu duyguları ve hissiyatları oluşturmak istedik. Meclis yapısını saran duvarlar aslında bize İzmir'i anlatıyor.

SAÇAK: Meclis yapısının şeffaflığı dolayısıyla güneşin olumsuz etkilerinden korunabilmesi için yarışma alanının üstüne bir örtü tasarladık. Meclisin yan birimlerini ve açık alanlarını koruyan, anlamlandıran aynı zamanda İzmir'in naifliğini anlatan bir örtü. Aslında bu örtü altındaki alanlar ile beraber bir stoa oluşturmaktadır. (...)

4. MANSİYON

Burak Haznedar (Dr. Mimar ve Kentsel Tas. Uzm.), Ş. Tülin Görgülü (Prof. Dr. Mimar), M. Ebru Erdönmez (Prof. Dr. Mimar), F. Türköz Haznedar (Y. Mimar), Cemil Akçay (Doç. Dr. İnşaat Müh.), Saffet İlkey Kaya (Mimar), Didem Nur Kurt (Mimar), Fahri Celep (İnşaat Müh.)

DANIŞMANLAR M. Buğra Yerliyurt (Peyzaj Mimarı), Dilek Ekşi Akbulut (Doç. Dr. Mimar), Orkun Kasap (Y. Mimar)

YARDIMCILAR Metehan Mirze Baytöre (Mimar), Gözde İrem Aktaş (Öğrenci), Hivda Taştı (Mimar), Can Baran Akgün (İnşaat Müh. ve mimarlık öğrencisi), Ecem Ataköy (Öğrenci)

Çalışma kapsamında Konak Atatürk Meydanı'nın devamı olarak oluşturulan Şehir Meclisleri Meydanı kentlinin her an bir araya gelebilmesinin ve kentte karar alma süreçlerine aktif olarak katılabilesinin sağlandığı bir meydan olarak düzenlenmiştir.

(...) sosyal medyanın başını çektiği iletişim teknolojileri altlığı da katılım sürecine dâhil edilmelidir. "Bir Araya Gelme Odağı Olarak Şehir Meclisleri Meydanı" her an tüm katılımcıların hesap edilmemiş karşılaşmaları, bir arada olmaları, müzakereleri için oluşturulmuş, her an 'bir sandalye kapıp' kentlinin kendi alt mekânını kurabildiği bir forum alanına dönüşecektir. Bu süreç, internetin bir toplumsal araç olarak öne çıktığı ilk yıllardan itibaren kullanılan forumlara benzetilebilir. Günümüzde sosyal medya platformlarında bu forumların da güncel hali olan 'odalar'da katılımcıların bir araya geldiği görülebilir. Meydanın öncelikli amacı da bu bir araya geliş için kolaylaştırıcı olmaktır.

Şehir Meclisleri Meydanı'nın bir araya gelmeyi ve etkin katılımı destekleyen kurgusu, Konak Atatürk Meydanı ile güçlü etkileşim içinde çevresel akslar ve Rıhtım Yolu Aksı üzerinde konumlanan Şehir Meclisleri Yapısı'nın esnek kullanım üzerinden çeşitlilik içeren kamusal altlığı bu alanın bir Anıt/Yapı/Kurum olarak öne çıkmasını ve kentli tarafından bir bir araya gelme odağı olarak kullanılmasını beraberinde getirecektir.

Meydanın kuzeydoğusunda yer alan Şehir Meclisleri Yapısı'nın yapı kabuğunda İzmir Körfezi'nden esen meltemin yapısal boşluklar üzerinden mekânsal kullanım alanlarına erişebilmesi ve gölge, yarı-gölge alanlar oluşabilmesi için cephe malzemesi olarak boşluklu ve geçirgen bir mesh cephe sistemine yer verilmiştir. (...)

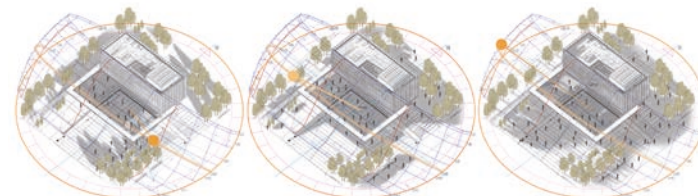

Gölge Simülasyonu | Tarih: 29.09.2023 Lokasyon: Konak/İzmir

Sabah Saat 9.00

Öğlen Saat 13.00

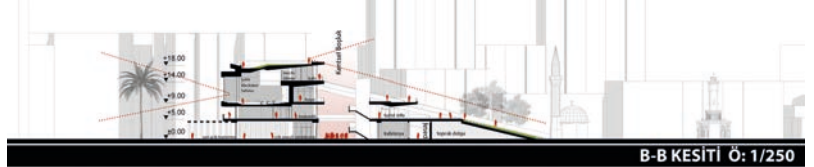
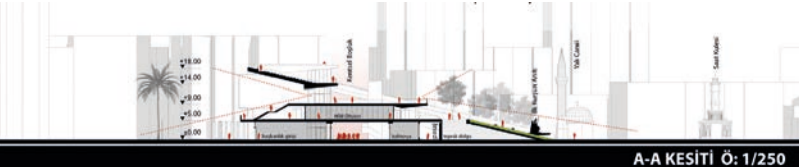
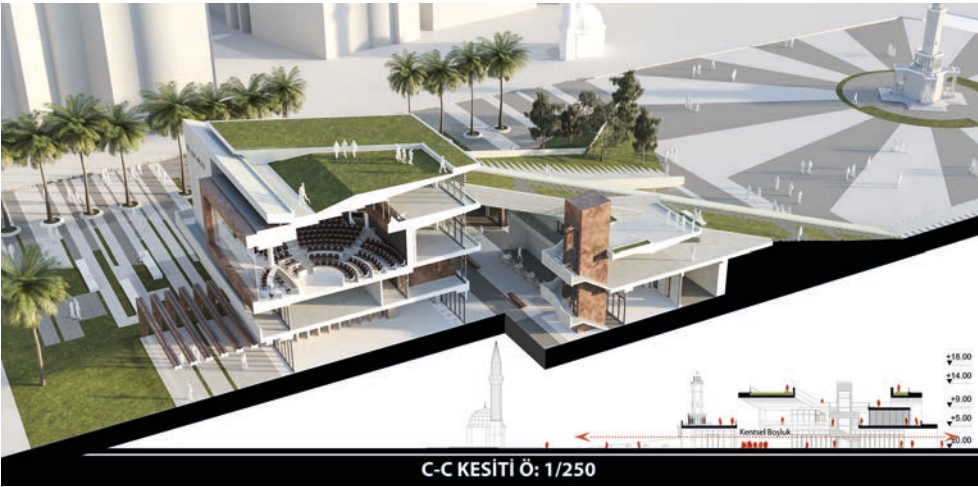
Akşamüstü Saat 17.00

5. MANSİYON

T. Didem Altun (Prof. Dr. Mimar), Cansu Özefe Örgülü (Mimar), Tufan Altun (Mimar)

DANIŞMANLAR Onur Kutlukaya (İnşaat Müh.)

Nekşus

(...) Geçmişte alanda bulunan Belediye Binası, bu alanın kuzey sınırını çizmesinin yanı sıra, alt katlarında kurgulanan mekânsal boşluğu ve geçirgen zemin katı ile söz konusu yaya dinamiklerini kavrayan bir nitelik taşımaktaydı. Bu yapının yıkılması sonrasında alanda oluşan boşluğun zeminle, yeşille bütünleşen, daha çok halka ve kamuya ait bir düzenleme ile ele alınması hedeflenmiştir. Bu anlamda önerilen tasarım, bir yapı olmaktan çok, bir bağlantı noktası ve toplumsal etkileşimin merkezi olarak işlev görmeyi amaçlar. Bu çerçevede kentsel bellekte yeri olan düzenlemelere olabildiğince az dokunularak oraya iliştirilen, yerle bütünleşen bir yaklaşım izlenir. İşte bu noktada “neksus” kavramı, yeşil çatı altında yer alan yapının kamusal gücünü ve çevresiyle olan bağlantısını vurgular. “Bağlantı/kesişim/merkez” anlamına gelen neksus, önerilen tasarımda farklı unsurların birbirine bağlandığı, etkileşimde bulunduğu veya bir araya geldiği bir durumu ifade eder. Bu doğrultuda İzmir’in canlı ve dinamik kimliğini, demokratik niteliklerini yansıtan bir temsil mekânı olarak “Uygarlık Odağı” kavramını pekiştirir. Bu çerçevede yapının en güçlü yanı, farklı yüzleriyle kentin gündelik yaşamına katkı verecek kamusal ve geçirgen mekân anlayışıdır.

etrafında mekânsallaşır. Bu boşluk aynı zamanda, geçmişteki belediye binasının alt katlarında var olan mekânsal boşluğa verdiği referans ile yakın geçmişteki tarihsel bellekle de bağlantı kurar, kentin hafızasını önemser. (...)

Kolokyumdan Notlar

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği "Bir Uygarlık Odağı Olarak Başkanlık ve Şehir Meclisleri Fikir Projesi Yarışması"nın sonuçları 28 Ekim 2023 tarihinde Tarihi Bıçakçı Han'da yapılan kolokyum ve ödül töreni ile tartışmaya açıldı.

Kolokyuma katılamayan Ersen Gürsel dışında jüri üyeleri **Emre Arolat, Erhan Vecdi Küçükbaş, Hikmet Gökmen, İlhan Tekeli, Meriç Hızal** ve jüri başkanı **Nevzat Sayın, Dürrin Süer** yöneticiliğinde söz alarak yarışma sürecini ve görüşlerini açıkladı, salondan gelen soruları yanıtladı. Yaklaşık üç saat süren kolokyum, Dürrin Süer'in yarışmanın ve proje alanının değerinin altını çizen; ancak eski belediye binasının yıkım sürecindeki karşıt görüşleri ve sonunda yıkımla birlikte yaşadıkları şaşkınlığı hatırlatan konuşmasıyla başladı.

İlk sözü alan jüri başkanı **Nevzat Sayın**, başlangıçta yarışma konusunun Belediye tarafından "Cumhuriyet'in 100. yılı için bir anıt" olarak belirlenmiş olduğunu söyledi. Ancak "körfezin dibindeki yamaçlarda, körfeze giren bir tekne tarafından bile görülebilecek bir anıt" tanımını doğru bulmadıklarını ve jüri olarak yeni bir proje konusu ve alanı seçtiklerini belirtti. Eski Belediye Hizmet Binası'nın yıkımıyla açılmış alana yeni bir meclis binası yapılmasını, bunun "demokratik, paylaşımcı, açık bir yönetim anlayışı benimsemiş bir şehirde bir kahramanlık değil, bir uygarlık meselesi olarak ele alınması gerektiğini; 'anıt' ve 'yapı'nın ara kesitinde bir 'anıt-yapı-kurum'" önerdiklerini aktardı. Eski Belediye Binası'nın yıkılmamış olmasını tercih edeceğini ama olmuş olanın bu şekilde kullanılması bağlamında Belediye'nin jürinin talebine uyumluluğunu demokratik bir tavır olarak takdir ettiğini ve iyi bir süreç geçirdiklerini belirtti. Ardından söz alan **İlhan Tekeli**, cumhuriyetin ilk yıllarındaki mimari akımlardan bahsetti ve bu yarışma için aradıkları yapıyı "100. yılı hatırlatan bir anıt niteliğini kazanacak ama bir uygarlık projesinin içinde yaşandığı, demokrasi kurumuna işaret eden

bir bina" olarak tanımladı. Yarışmayı açmak üzere yer ararken boş olan bu merkezi alanı uygun gördüklerini söyledi. "Türkiye için belediyecilik bakımından devrim niteliğinde bir kurumsal anlayış" ortaya çıkacağını, böyle bir bina yapan belediyenin katılımcılıktan kaçamayacağını, bu nedenle de önemli bir başlangıç olarak gördüğünü aktardı. **Dürrin Süer** ise yıkılmış binanın bir modern kültür mirası olduğunu ve demokrasinin yapısını yapma iddiasındaki bir yönetim anlayışının daha farklı, müzakereci bir süreci benimsemiş olması temennisini yineledi; ancak jüri de yıkımın artık tarihsel olduğunu ve ileriye dönük çalışmalara odaklanılması gerektiğini tekrarladı. **Emre Arolat** da eski binanın yıkılmaması gerektiği görüşünü

söyleyerek sözlerine başladı. Eski binanın da tartışmalı bir yarışma sonucu ortaya çıktığını hatırlattı: "AKM gibi, bu yapı gibi, yapıldıkları dönemde mimari değerleri açısından çok tartışılmış olsalar bile belirli bir dönem kente hizmet ettikten ve o kentin bir uzvu haline geldikten sonra böyle yapılardan bu kadar kolay vazgeçilmemeli." Sonrasında ise bu sayfanın kapandığını ve belediyenin "anıt" olarak tarif ettiği durumun buraya kadar evrilmesini önemsemediğini dile getirdi. Ödüllerin seçiminin kolay olmadığını, seçilen projelerin Türkiye'nin mimarlık ortamı adına tartışılması gerektiğini; ancak kolokyuma katılımın düşüklüğü nedeniyle hayal kırıklığı yaşadığını belirtti. Daha sonra söz alan jüri üyesi Meriç Hızal, bir heykeltıraş olarak

projeleri formları ile değerlendirdiğini; ancak bu binada yaşanacağı için bir yerde değerlendirmeyi uzmanlara bıraktığını söyledi. **Hikmet Gökmen** ise İzmir'i en iyi temsil edecek yapıyı aradıklarını ve eski yapının izinin bulunduğu yerdeki belleği sürdürecekle bir şeyler de beklediklerini belirtti. Son olarak söz alan **Erhan Vecdi Küçükberbaş** jüri çalışmalarının tam bir yıl önce başladığını ve bu uzun soluklu sürecin çok öğretici olduğuna değindi. Başta yapılması istenen "anıt" için 1980'li yıllarda da benzer yarışmaların açıldığını; fakat hiçbirinin uygulanmadığını hatırlattı. Eski binanın yıkımına karşı yenisinin yarışmayla elde edilmesinin rahatlatıcı olduğunu ve jüride bunun için yer aldığını söyledi.

Jürinin görüşlerinin ardından salondaki katılımcılara söz verildi. İlk söz alan kişinin jüriyi "ilk defa bir ulusal yarışmada birinci ödülün tarihi milli mimariyi yorumlayan, sentezleyen bir proje" seçtiği için kutlamasına Nevzat Sayın bunun "tarihi" olmaktan çok "coğrafi" bir yorum olduğunu söyleyerek cevap verdi. Katılımcılardan Osman Can Bagatır, ihtiyaç programının belirsizliği nedeniyle yaşadıkları çelişkileri anlattı; bir bina olarak meclis binasının somut ihtiyaçlarının ve onu halkla buluşturma çabasının yanında anıt kavramına

neden bu kadar vurgu yapıldığını anlamlandıramadıklarını ve bu ikisini bir arada tutmaya çalışan projelerin vasatlaştığını belirtti. Ayrıca birinci olan projenin seçilmesiyle İzmir'in büyük bir fırsatı kaçırdığını söyledi ve jüriye anıt yapı ve kent meclisi konuları arasındaki dengeyi nasıl kurduklarını, projeleri nasıl değerlendirdiklerini sordu. Nevzat Sayın, neden ısrarla "anıt-yapı-kurum" dediklerini; birinci projenin iklimle birlikte Kemeraltı'nı, Hisarönü'nü, Saat Kulesi'ni tanıdığını, biraz post-modern ve eklektik bulunabileceği yerde bunu başka bir yere taşıdığını, "denizden şehre bakmakla karadan Ege Denizi'ne bakmanın ara kesitinde" durduğunu, simgesellik ile kullanışlılık arasındaki ilişkiyi iyi kurduğunu açıkladı. Birinci ödüle en son ikna olan jüri üyesi olduğunu, projenin gece ya da sabaha karşı Hisarönü'ne gidildiğinde iyi anlaşılabilirliğini, "sıkıştırılmış, konsantre bir İzmir" tanımladığını belirtti. Bagatır yeniden söz alarak birinci ödülü "Akdenizli bir pavyon" olarak tanımladı. Emre Arolat, bu ifadeye karşı çıkmakla birlikte yarışmada süreç, anıt ile birlikte ele alınmasaydı, "bir uygarlık 'yapısı' olarak şehir meclisleri projesi" olsaydı başka türlü düşünür müydük, diye hep sorguladığını; çünkü "anıt" kelimesinin biraz zorlayarak yapılandırıldığını

düşündüğünü ama seçilen projenin anıtsal bir tarafının olmasında beis görmediğini söyledi. Ayrıca birinci ödülü "müthiş bir coğrafi soyutlama projesi" olarak gördüğünü ve "çok üst düzeyde" olan bu soyutlamanın "önemli bir biriciklik" teşkil ederek daha da ileri götürülmesi, tek malzemeyle bitirilmesi gerektiğini belirtti. Nevzat Sayın bu yoruma "anıtsal" yerine "simgesel" kelimesinin kullanılabileceğini ekledi: "Asıl anlamı dışında bir anlam daha yüklenebiliyorsa" simgesel tanımının da uygun olabileceğini söyledi. Meriç Hızal da heykel ve anıt gibi kavramlara acemilik çekebileceğimizi; demokrasinin, anneliğin, babalığın da anıtsal kavramlar olduğunu ve anıtsallığın "kavramın gücüne dayalı" olduğunu söyleyerek destekledi.

Salondan bir diğer soru ikinci mansiyon ödülünü alan Batu Kepekçioğlu'ndan geldi ve öncelikle "simgesel" kavramı tercih ediliyorsa neden şartnamede "anıt" yazdığını sordu. İkinci ödülü alan projenin "Ulus Modern Kültür ve Sanat Merkezi Ulusal Mimarlık Yarışması"nın birinci ödülü ile birebir aynı olduğunu, ekibin de aynı olduğunu; jüriyi özellikle "simge" olma iddiası taşıyan bir yapı için bu projeyi ödül grubuna aldığı için eleştirdi. İkinci ve üçüncü ödülü alan projelerin ise adeta "İzmir Belediye Binası proje yarışması"na yollanmış gibi olduğunu, bu açıdan jürinin şartnamenin arkasında durmadığını söyleyerek jüriye bu ödülde gördükleri anıt yapıyı sordu. Birinci ödülün ise zemin katının sağır duvarlardan oluştuğunu, gece ürkütücü bir yere dönüşebileceğini, yeteri kadar geçirgen fonksiyonunun olmadığını, kendi içine odaklandığını, mimari olarak kurduğu referans setinin de jenerik imajlarla oluşturulan bir stilizasyonla sınırlı kaldığını söyledi. Buna karşılık Nevzat Sayın, simgesellikle anıtsallığın eş anlamlı olduğu; birinci ödülün Osmanlı Bankası, Kardaçalı Han, Kavaflar Hanı'ndan izler taşıdığını, Akdeniz çevresinde sınırlandırılmış evrenselliği kabul ettiği ve maketin de soyutlamasıyla bunu yansıttığı cevabını verdi ve yeniden "akşam alacasında" Hisarönü'ne gitmesini

önerdi. İlhan Tekeli, şartnameye yapılan eleştirilere yarışma sürecinde çok şey öğrendiğini ve bir sene önceki yerde olmadıklarını söyleyerek yanıt verdi. Nevzat Sayın da bu yoruma katılarak şartname yazım sürecinin titizliğini ve ne kadar zor karar aldıklarını vurguladı. Kepekçioğlu yeniden söz alarak jürinin olası değişimini takip edemeyeceklerini, eldeki tek verilerinin bir sene önce yazılan şartname olduğunu ve iki aşamalı yarışmalarda başka bir iletişim yolu açılması gerektiğini belirtti.

İzleyiciler arasında bulunan Güngör Kaftancı, yıkılan Belediye Binası için yarışmaya katılmış, tüm meslek hayatını İzmir’de geçirmiş bir mimar ve “İzmir kentinin meraklısı” olarak yarışma ilanındaki “uygarlık odağı” sözcüklerinden duyduğu heyecanı ve sonucunda “bütün uygarlıkların merkezinde, onların kalıntılarının sahibi ve bekçisi olmakla övüneceği” bir yapı aradığını dile getirdi. Ancak jürinin açıklamalarının içinde “bir uygarlık odağı” sözünün olmadığına, “demokrasinin yapıldığı uygarlık” sözü olduğuna, ama günümüzde demokrasi olmadığına ve bu düzende “demokrasi olduğunu simgelemenin bir kenti anlatmaya yetmeyeceğine” ve mevcut yapının yıkılırken yanlış yapıldığına dikkat çekti. İlhan Tekeli bu eleştiriye cevaben, eski binanın yıkımı tartışmasının aşıldığını, Cumhuriyet’in mimarlarının üreteceği “bir uygarlık odağı” aradıklarını, bunun da bir demokrasi programı üzerinden ele alınmasını, tarihselci değil günümüzün uygarlığını yapma kapasitesi olan bir yapı olmasını istediklerini belirtti. Kaftancı, İzmir’in en önemli merkezinde İzmir’i simgeleyecek, kentli aidiyetini yükseltecek bir yapıyı görmek isteyeceğini söyleyerek eleştirilerini sürdürdü. Tekeli ise dışarıdan bakılarak gurur duyulan değil, yaşanarak sahip çıkılan bir bina tasarlandığını düşündüğünü ve farklı fikirde olduklarını aktardı.

Kolokyumun son bölümü birinci ödüle yapılan eleştirilerle devam etti. Bunlar projenin ölçeğine göre kurgusunun büyük olmasına, ortaya çıkan meclis binasının salon tipolojisine, meydana ve kentten kopukluğuna ve bir geçiş alanı olan bu meydanın halihazır

problemlerine çözüm bulmadığına değindi. Jüri başkanı Nevzat Sayın, projenin İzmir’de Salepçioğlu Çarşısı, hatta Kıbrıs Şehitleri Caddesi’ndeki Amerikan Pazarı gibi farklı geçitleri çok iyi tanıdığını ve gelen trafiği doğru yönlendireceğini belirtti. Yeterince fazla olan yaya trafiği arasında otoparka fazla yer verilmemesi gerektiğini söyledi; ayrıca çok iyi bir peyzaj düzenlemesiyle meydanın bu yapıyla birlikte çok daha gelişkin hale geleceğini ve meydana her saatte gölge alanlar yaratacağını söyleyerek projeyi savundu.

Söz alan Kent Konseyi Başkanı Nilay Kökkılınç, bu alanı kullanan biri olarak hem yarışmanın açılmış olmasına hem de sonuçların tartışılmasının değerine dikkat çekerek tüm katılımcılara teşekkür etti. Dürrin Süer son sözleri vermeden önce jürinin birinci ödüle yaptığı önerilere değindi. Projede deniz tarafındaki taşıt yolunun projede daha ileri bir noktaya verildiği ancak bu durumun jüri tarafından mülkiyet hakları, teknik meseleler ve yapılabirliği açısından sorunlu görüldüğüne dikkat çekildi. Beşinci mansiyon ödülünü alan Didem Akyol Altun söz aldı ve jüriye birinci ödüle geçiş dinamiklerinin tanımlandığı gibi kuzey-güney aksında olmadığını, daha çapraz bir aks olduğunu vurguladı.

Son olarak söz birinci ödülü kazanan ekibin temsilcisi Selim Atak’a verildi. Atak, Belediye’ye ve jüriye teşekkürlerini sunduktan sonra tasarım sürecinde en çok geçirgenliği tartıştıklarını, oradan geçilmesini planlamadıklarını, yapının meydanın bir parçası olmasını istediklerini söyledi. Ayrıca meydana geçirilen vakti artırmak istediklerini, bunun için gölge alanlar sağladıklarını ve jürinin proje adına yaptığı savunmaya ve verdiği cevaplara teşekkür etti.

Verilen aranın ardından İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer’in katılımıyla ödül törenine geçildi. Soyer, sürecin 2020 yılında başladığını ve Cumhuriyet’in 100. yılı anısına bir anıt yapma fikriyle aylarca mekân aradıklarını; ancak sonunda kent paydaşlarının ve jürinin yönlendirmesiyle kamu kullanımına açık olacak bu projeye ulaşıldığını tekrar etti. Demokrasinin sandığa gitmenin ötesinde bir kültür olarak katılımcılık, şeffaflık, eşitlik gibi erdemleri içerdiğini ve İzmir’in bu köklü anlayışa sahip olduğunu belirtti. Yarışmaya başvuruda bulunan 150 ekibe, jüri üyelerine ve çalışma arkadaşlarına teşekkür ederek İzmir’in yeni Başkanlık ve Meclis Binası’nın demokrasi ve barış adına dünyaya umut vereceğini söyledi.

Yarışmalar Üzerine Görüş Yazıları

Batu Kepekçioğlu

KENTİN KAOSU, SOKAĞIN DOKUSU VE DİĞER MİMARİ KLİŞELER

Bir yarışmayı değerlendirmeye şartnameden başlamayı doğru buluyorum. Çünkü şartname, hem yarışmacıya verilen yönlendirici bir başlangıç metni hem yarışmacının tasarıma ilk adımını attığı zemin hem de jüriyi ve yarışmacıları bağlayan bir sözleşme niteliğindedir. Bu bağlamda öncelikle şartnamede jürinin ortaya koyduğu “ANIT YAPI/ KURUM” kavramsal formülasyonunu değerlendireceğim.

Şartname Üzerine Görüşlerim

Jüri tarafından, DEMOKTASİ ANITI ile MECLİS BİNASI’nı tek potada eritebilmek için şartnamenin merkezine konumlandırılmış “ANIT YAPI / KURUM” formülasyonu temelde kullanışlı ama aynı zamanda da belirsizlik üreten bir ikilik üzerine kurulmuş durumdaydı. Öyle görünüyor ki bu belirsizlik, şartnamede başedilmesi gereken bir çatlak olarak başlasa da hem yarışmacıların hem de jürinin karar süreçlerinde bocalamasına sebep

olan bir yarığa dönüşmüş gibi duruyor.

Özellikle sergiyi gezenler, önerilerin çoğunda katılımcıların hem anıt hem yapı yapmaya çalışırken kararsız formlar üretilip dengesini kaybettiğini, dengesini koruyanlarınsa büyük bölümünün anıt katmanını yok sayma pahasına bunu başardığını fark etmiştir. Bu bocalama hali yalnızca elenen projelerle de sınırlı değildi: Kolokyum sırasında ikinci tura kalan bir ekibin üyesi teslimine yakın tarihte, anıtsal katmanı tamamen gündemlerinden çıkartıp sadece binaya odaklandıkları yönündeki ifade ile bu bocalamayı dile getirdi. Yarışmacılar dışında jürinin de bu ikilikten dolayı bocaladığı ve seçkiyi oluşturan projeler arasındaki tutarsızlıkta kendini gösterdi.

Söz konusu tutarsızlık en açık şekilde ikinci ödüle layık görülen projede ortaya çıkıyor: İkinci proje jüri tarafından raporunda jenerik bulunarak eleştirilen bir öneriydi. Ama anıtsal bir katmana sahip olması beklenen böyle bir yapının jenerik bir imge üretmesi, her ne kadar iyi çözülmüş olsa da tolere edilmemeliydi. Çünkü kanımca anıtsal yapılar simgesel (işaret) gücünü biricikliği, tikelliğiyle çevresinden az

ya da çok farklılaşarak farkındalık yaratan bir imge ya da durum üretmesinden alır.

Bu açıdan jürinin seçimi aslında sürecin başında kurduğu kavramsal formülasyonu süreçte sahiplenmeyi bıraktığını ya da daha kötüsü hiç sahiplenmediğini gösteriyor. Fakat her iki durumda da şu soru baki kalıyor: “Düz binalar” ödüle layık görülecekse neden “anıtsal” ibaresi şartnamenin başına yazıldı, neden “ANIT YAPI/ KURUM” formülü vurgulandı? İlhan Tekeli’nin kolokyumda soruya cevabı şu şekildedeydi: “Şartnameyi yazdığımızdan beri geçen bir senede bakış açımız değişti.” Tabii tahmin edeceğimiz gibi jürideki bu zihinsel değişiklikten yarışmacıların haberi olmadı.

Birinci Seçilen Proje Üzerine Görüşlerim

Şartnameye kısaca değindikten sonra jenerik tutumların izlerini birinci seçilen öneride de sürebileceğimiz kanısındayım. Sonda söyleyeceklerimi başta söyleyeceğim: Birinci seçilen öneri, her ne kadar jüri raporunda “...bulunduğu yere.. fiziksel olduğu kadar zihinsel olarak tutunan ... (önerinin) ...temsil niteliği yakın çevresiyle içinde bulunduğu meydan, biraz daha geniş anlamda İzmir ve daha da geniş anlamda Ege mimarlığıyla kurduğu ilişkilerle daha da güçleniyor.” denerek övülse de bana göre söz konusu öneri referans verdiği biçimlerin ve kavramların içini boşaltıp tüm derinliğini yassıltan, İzmir’in karmaşasına dair oluşturduğu biçim repertuarının kurulmasında etkili olan kentsel referansları takip edilemez, ezbere bir Ege- ve Akdeniz- mimarlığı soyutlamasının ötesine geçemiyor. Bu bağlamda önerinin, kentsel arketiplerden çok stereotiplerden (klışelerden) beslendiğini düşünüyorum. Bunu en açık şekilde projenin öne çıkan kurucu ögesi olan arkadlı “Anıt

Örtü”de görüyoruz. “Anıt Örtü” İzmir’in karmaşasını temsil eden bir yarı-açık mekân örgüsü olarak hem ‘Meclis / Başkanlık / Hemşeri İletişim Merkezi’ gibi şartnamede istenen alt birimleri birbirine bağlıyor hem de bu alt birimlerin bir araya gelerek oluşturduğu yapı kompleksini kente bağlamayı vaat ediyor. Söz konusu örtü ise biçimsel referansını “İzmir’in düzensizliği”nden alıyor:

“/ Anıt Örtü Kenti proje alanını merkeze alarak incelemeye başladığımızda Yeşiltepe, Kadifekale gibi yakın mahallelerde gördüğümüz düzensizliğin şehrin birçok mahallesinde, plan üzerinde düzenli gözükse de, sokak düzleminde devam ettiğini görüyoruz. Bu düzensizliği yaratan mimari elemanları en basit geometrik formuna indirgeyerek proje alanında önereceğimiz anıt örtü için bir kalıp oluşturduk ve bu düzensizliği oluşturduğumuz ortogonal grid içerisinde hayal ettiğimiz “çarpık estetiğine” ulaştırmaya çalıştık.”

Şimdi sırasıyla yukarıdaki ifadelerin üzerinden geçecek olursak her şeyden önce İzmir aslında bir metropol ve bir metropolün birden fazla karakter bölgesi vardır. O yüzden seçilen birkaç semt üzerinden İzmir’i okuyarak genel bir karakteri varmış gibi temsil edilmesi zaten mümkün görünmüyor. İkinci olarak bir şekilde “düzensizliğin” İzmir’i temsil edebilecek ana tema olduğunu kabul etsek bile zaman içinde, birbirine eklenilerek anonim bir kolektiviteyle ortaya çıkan organik kent dokusunu, sokak silüetleri üzerinden klişe biçimsel indirgemeler ve gelişigüzel bir kompozisyon ile soyutlama çabası II. Dünya Savaşı Sonrası kenti tanımaya ve taklit etmeye çalışan Ekip 10 (Team-X) tarafından üretilmiş biçim odaklı, yüzeysel, erken denemelerin çağdaş varyasyonu olmaktan öteye gidemiyor. Çünkü kent ve sokaklar, ilham veren dinamizmini yalnızca cephedeki boşlukların zengin çeşitliliğinden almıyor. Sokağı bu kadar cazip kılan, zeminde onu saran binalar ve o binalar içinde yaşayanların sokaktan geçenler ile arasında kurulan yoğun diyalog ve alış-veriş. Bu bağlamda birinci seçilen

projenin zemin kot mahal listesini incelediğimizde her ne kadar fuaye, satış birimi, h.i.m. girişleri gibi doğru mekân tercihleri bulunsun da planlara baktığımızda bu alanların insanları tutacak, yaşamı kuracak boyuta ulaşmadığını ve yetersiz kaldığını görebiliriz.

Ayrıca söz konusu kapalı mahallerin, zemin kotunda yarı-açık alanla etkileşime girecek geçirgen yüzeyleri olması beklenirken onun yerine karşımıza servis ve sirkülasyon mekanlarına ait sağır yüzeylerin baskın olduğu bir geçiş mekanı ile karşılaşılıyor. Öneride sokağa öykünen mekânlar ister istemez koridora dönüşüyor. Bunun altında yatan sebep ise kanımca zemin kotun en baştan beri bir sokaktan çok sergi odaklı bir açık hava galerisi olarak tahayyül edilmesi:

“Zemin düzleminde açık kamusal alan, çok amaçlı salon ve fuayesi, HİM ofisleri girişi, satış birimi ve meclis seyirci terasını tasarladık. Örtüyü kamusal alanın üzerini kaplayan ikinci katman olarak düşündük. Kurumsal hacimleri zemin kotunun üzerinde başkanlık birimi ve altında meclis birimi kalacak şekilde düzenledik.”

...Önerdiğimiz anıt örtünün taşıyıcı ayaklarını farklı ortamlarda üretilmiş eserlerin sergilenebileceği üniteler olarak düşündük. Böylelikle kamuya bıraktığımız zemin kat düzlemini dinamik bir açık hava galerisine dönüştürmeyi hedefledik.”

Bu bağlamda, önerinin programatik açıdan kenti beslemeyi ya da kentten beslenmeyi sorunsallaştırmaması, sokağa dair yaşamdan arındırılmış salt biçimsel bir öykünme ile sığlaşmasına sebep olurken diğer taraftan jürinin tercihi de plastik açıdan dinamik ama yaşantı açısından donuk, mesafeli, içe kapalı, İzmir’i temsil etmeye çalışan heykelsi bir geçiş mekanıyla yetinilmesine sebep oluyor ki bu noktada da tamamen ıskalanan bir durum var: Yarışmanın amacı İzmir’in değil, İzmirliğin temsil edileceği anıtsal bir meclis yapısı elde etmek değil miydi?

Batu Kepekçioğlu, Mimar, Dr., Data-Disiplinler Arası Tasarım Hizmetleri Kurucu Ortağı

Seçkin Kutucu

ŞEHİR MECLİSLERİ YARIŞMASININ ARDINDAN...

1966 yılında yarışmayla elde edilen ve müellifliğini Özdemir Arnas, Altan Akı ve Erhan Demirok’un üstlendiği İzmir Büyükşehir Belediye Hizmet binası, 2020 yılında geçirdiğimiz depremin sonrası, orta hasar raporu almasının ardından, hızla işletilen bir değerlendirme süreci sonunda, Cumhuriyet dönemi mimari kültür mirası olması göz ardı edilerek yıkılmıştır. Böylelikle Konak Meydanı ve Kemeraltı girişi, 20. yüzyılın ilk çeyreğinden beri yaşadığı bellek kayıplarına bir yenisini eklemekten başka bir iz bırakmamıştır. Katipoğlu Konağı (1804) ile başlayan, Sarı Kışla (1829), Katipoğlu Konağı yerine inşa edilen İzmir Hükümet Konağı (1872), İzmir Saat Kulesi (1901), İzmir Hapishanesi (1912), uzun yıllar İzmir Adliyesi’ne ev sahipliği yapan İzmir SSK Blokları (İzmir Konak İş Sitesi, 1970), İzmir Hükümet Konağı Hizmet Binaları (1972) ve son olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi Binası (1978) Konak ilçesinin kentin “yönetim merkezi” olarak biçimlenmesinde ve kimliğinin oluşmasında etkili olmuş ve kendi dönemlerinin izlerini günümüze taşımıştır. Konak meydanında yer alan ve geriye dönüşü olmayacak şekilde yıkıma uğrayan her yapı maalesef kentin kimliğinde ve belleğinde bir boşluk ve eksik bir hafıza oluşturmaktadır. Konak Kent meclisleri yarışması da modern kent kimliğinin önemli bir bileşeni olan İzmir Büyükşehir Belediyesi Binası yıkımının ardından Büyükşehir Belediye Başkanlığı’nın ve yönetiminin İzmir kentine bir yara izi de olsa bırakma ihtirasından kaynaklanan bir süreç sonrasında başlatılmış bir yarışmadır.

Cumhuriyet dönemi modern belleğin izlerinin silinmesine yol açan böyle bir yıkımın ardından açılan yarışmanın şartnamesinde göze çarpan iddialı isteklerin başında “bir anıt bina tasarlanması” konusu gelmekteydi. Sonuçların açıklanmasının ardından yapılan kolokyumda, konunun sorulması üzerine jüri üyesi İlhan Tekeli jürinin yarışma süreci içinde bu istekten vazgeçmiş olduğunu itiraf etmiştir. İki aşamalı yarışma sürecinde bu bilginin

yarışmacılarla paylaşılmamış olması jüri, kurum ve yarışma geleneği adına son derece güven sarsıcıdır. Vazgeçme kararının ardından bakıldığında ise işinin ehli, konusunda uzman jüri üyelerinin bile zihninde konunun henüz olgunlaşmadığı görünür hale gelmiştir. Konak meydanı gibi en çok bilinen, kentin tarihi ve temsili yönetim merkezinde bir bina önerisinde bulunabilmek adına doğru ve gerçekçi bir süreç işletilebilmiş midir? Konak gibi karmaşık, palimpsest merkezi bir kentsel temsil ortamının elde edilme süreci nasıl oluşturulmalı ya da örgütlenmelidir? Bu sorunun yanıtı kapsamlı ve çok katmanlı olmakla beraber, süreç planlamasında eksik olduğunu düşündüğüm aşağıdaki saptamaları paylaşmak istiyorum.

1. Konak Meydanı ve çevresinde yeni yapılaşma ve ilgili yarışma süreçleri aceleye getirilmeden dikkatle ve itina ile tasarlanmalı ve yürütülmelidir. Büyükşehir Belediye Hizmet binasının yıkım sürecinde yaşananlar ve binanın güçlendirilmesi fikri üzerinde yeterince değerlendirme yapılmaması, Belediye üst yönetimi tarafından alınan “ben yaptım oldu” kararı profesyonellikten uzak, kaba otoriter yönetim biçimlerinde görülen bir yaklaşımdır. Varış noktası veya istenen sonuç ürün kadar sürecin de temsil edilen değerleri yansıtmaması önemlidir. ‘Demokrasi’, ‘temsiliyet’ ve ‘katılım’ kavramları üzerine kurmaya çalıştığımız İzmir kentinin siyasi kültürünü ve toplumsal yapısının zedelenmesi, yıkma ve yeniden kurgulama ihtiraslarının kurbanı olan bir kent merkezi ve hafızasız meydan olarak kalma risklerini taşımaktadır.

2. Konak meydanına bakan ve çevreleyen tüm yapı ve yapı grupları, kentin ve meydanın kimliğini ve kullanım biçimini inşa eder. Bu bakımdan yıkılan hükümet konağı binalarını da kapsayan çevre yapılar ve bunların tanımladığı kentsel boşluk(lar), mevcut ve yeni yapılacak tüm yapılar ile birlikte bütünlük içinde ele alınmalıdır.

3. Yarışmayla elde edilmiş ve Konak meydanına Cumhuriyet’in modern kent kimliğini veren diğer binaların da (SSK blokları, AKM, Resim heykel galerisi, arkeoloji müzesi ve yıkılan halk kütüphanesi vb.) modern

mimarlık mirası olarak kabul görmesi ve Cumhuriyet döneminin temsil yapıları olarak tescillenmeleri gerekir. Bu yapıların kullanım amaçları ve ileriye dönük üstlenebilecekleri misyonlar, tanımladıkları kentsel boşluk(lar) bütüncül bir Konak senaryosu çerçevesinde herkesin katılımına açık şekilde, akademik ve resmî kurumlar ile, sivil toplum ve meslek örgütlerinin de dahil olduğu bir ortamda, ekonomik, kültürel ve sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde tartışılmalı ve bir Konak master plan altlığı oluşturulmalıdır.

4. Yukarıda bahsedilen çalışmaların ardından kamuoyunda yapılan tartışma ve çalışmalarla zihinlerde doymunluk ve yeterlilik kazanan, olgunlaşan ve şekillenen hedefler ve tanımlar, yazılı hedeflere ve kaynak altlıklarına dönüştürülmelidir. Böylece yazılı altlıklar üzerinden kurgulanmış bir yeniden inşa konsensüsünü barındıran bir fikir yarışması açılabilir hale getirilebilir.

5. Tüm süreçlerin yönetilmesinde ve yürütülmesinde İzmir Büyükşehir Belediyesi yönetimi inisiyatif ve siyasi sorumluluk üstlenmelidir.

Sonuç olarak özetle, Konak Meydanı gibi kent belleğinde önemli bir yeri olan kamusal mekanların dönüşümleri kamuoyu önünde tartışılmalı, şeffaf, bilimsel ve demokratik süreçler izlenmelidir. Kent mekanındaki dönüşüm kentin kritik bileşenleri olan tarihi ve kültürel miras niteliğine sahip yapılarının varlığı gözetilerek, kent içerisindeki rolleri kapsamlı bir biçimde tanımlanarak gerçekleştirilmelidir.

Seçkin Kutucu, Mimar, Dr. Öğr. Üyesi, Yaşar Üniversitesi

Emrah Akpınar

SERBESTİYET / KEYFİYET

İzmir’de mimarlık okumuş ve halen İzmir’de profesyonel mimarlık hayatına devam eden, yaklaşık 20 yıldır bir şekilde yarışmalarla haşır neşir biri olarak İzmir’de iki yarışma birden açılacağını duyunca çok sevinmiştim. Meslektaşlarımdan bu konu ile ilgili söylentileri uzun süredir duyuyordum. Fakat inanılmaz bir hayal kırıklığı yaşadım. Bu yazıyı yarışma öncesi ve yarışma süreci olarak ayırmak doğru olacaktır. Çünkü yarışma öncesi süreç, yarışmanın varoluşu sebebini daha ilk andan itibaren ortadan kaldırmıştır.

Yarışma öncesi süreçte yıkılan Belediye Binası için mevcut yönetim 30 Ekim depreminden sonra alelacele karar alarak bir şekilde tescilli binayı yok etmek istedi ve maalesef başardı. Mimarlar Odası İzmir Şubesi bu konuda epey bir uğraş sergiledi. Mimarlık öğrencileri için yapının farklı kullanımlarını idareye ve kentliye gösterip gündem oluşturmak amacıyla bir yarışma açtı. Bu yarışmada jüri üyesi olarak yapının geçmişi, mevcut durumu ve çevresi ile ilgili bütün süreçleri öğrenme fırsatı buldum.

İzmir Büyükşehir Belediyesi meslek örgütlerini, uzmanları, modern mimarlık eseri olarak koruma altında olması durumunu hiç değerlendirmeden vandalca binayı yıktı. Bugüne kadar eleştirdiğimiz iktidarın ve nitelikli yapıları yok etme politikalarını hiç aratmadı.

Mevcut yapı yıkılmadan önce yarışma için yapılan toplantıları medyada gördük. Kimi jüri üyelerini bu toplantılarda gördük. Bu tavırlarının binanın yıkılmasına yarışmanın da alet edilmesi ile bir kılıf biçildiğini söylememize rağmen idareyi savundular. Bir nevi “kandırıldık” durumu yaşadılar. Yine mimarlar eliyle bir mimari esere kıyılmış oldu. Süreçte bulunan tüm mimarları bu tavırları sebebiyle kınıyorum.

Ben bu yarışmalara katılmayı hem süreç öncesinde yaşanan

emrivaki ve etik değerlere aykırı süreçten dolayı, hem de oluşturulan yarışma çerçevelerinden dolayı katılmayı doğru bulmadım.

İzmirli mimarlar arasında Buca'da Cumhuriyet'in yüzüncü yılı için bir anıt yapılması düşünüldüğü; fakat Nevzat Sayın'ın Belediye Binasının yerinde bir anıt yapı yapılmasını savunduğu konuşuluyordu. Dedikodu idi gerçek oldu. Bildiğim kadarı ile Nevzat Sayın'ın resmi bir görevi ya da işi olmamasına rağmen bir kentin bu kadar önemli mekânlarında karar verici rolünde olması hem belediye hem mimarlık camiası için oldukça ürkütücü bir durum. Bu yarışmalar da göstermiştir ki, kişisel ihtirasların ötesinde şeffaf ve net işleyen yarışma sürecinin oluşturulması kaçınılmazdır. Yarışanlar nezdinde Nevzat Sayın jüri kurumunu, idareyi ve tüm kararları kendisinin temsil ettiğini gösterir şekilde süreci rayından çıkarmış ve bambaşka bir noktaya taşımıştır. Kolokyumda 1. Ödülün neden seçildiği sorusuna verdiği cevap bu kanıyı daha da pekiştirmiştir.

Ayrıca Nevzat Sayın yakın zamanlarda yer aldığı tüm yarışmalarda benzer süreçleri kurgulamış, ana soru ve cevaplar dışında süreçleri kendi mimarlık üslubu ile şekillendirmiş ve yarışmaların niteliğini aşağı çekmiştir. Bu yarışmalardan Adana 5 Ocak Parkı Kentsel Tasarım Yarışmasında bu deneyimi Satınalma Ödülü olarak birebir yaşadım. Konya Alaeddin Tepesi Yarışmasında yer görmeye katılıp yarışmaya girmekten vazgeçerek, yine İzmir'de açılan yarışmalar üzerine çalışıp katılmayarak direkt gözlemlene imkânı buldum. Bu yarışmalardaki katılım sayıları da bu durumu göstermiştir.

Yarışma sürecinde ise, iki yarışmanın şartname ve diğer dokümanlarını inceleyince inanılmaz bir hayal kırıklığı ve üzüntü yaşadım. Peki neden?

"Uygulanacak bir fikir yarışması", yine şaşırtmayan bir şartname ile başlangıcından itibaren idarenin arkadan dolaşabilme, sorumluluklardan kurtulabilme

ve istenirse tamamen süreci sonlandırabilmesi için durumu resmiyete dökme amaçlı ve anladığım kadarıyla jürinin de bu konuda bir şerhi söz konusu olmamış. Bu jüri konfigürasyonu da nitelikli bir yarışma süreci dizayn edemeyecekse daha ne diyebiliriz ki? Jüri üyelerinin bu durumu kabul etmelerini sırf yarışma açılış diye olduğunu düşünemiyorum. Soru cevap süreçlerinde bir takım düzeltmeler yapılmış; fakat eşit yarışma durumunu ve ciddiyeti ortadan kaldıran durumlar devam etmiştir. Bir yarışmanın niteliğini nasıl belirleyebiliriz, eşit yarışma ortamının sağlanması neden bu kadar önemli? Benim cevabım şöyle:

Yarışma süreçleri, sonuçları ve az da olsa hayata geçen örneklerin niteliğine bakınca eşit yarışma ortamı sağlanabilmesi için öncelikle jürinin idare ile savaşıması gerekiyor. Jüri bu savaştan istediklerini ve olması gerekeni alamayınca süreç yarım yamalak ilerliyor. Yarışma aşamasında niteliği şu girdilere bağlıyorum: Nitelikli şartname, nitelikli belge ve dokümanın yarışanlara sağlanması, istenilenlerin net tariflenmesi, katılım sayısının fazlalığı ve amaç ile sürecin uyumlu olması, istenilenlerin yeterliliği ve niteliği ile ödül tutarları diyebilirim.

Bu iki yarışma aslında eleştirilerimi ve tezlerimi irdeleyebilmek için önemli bir örneklem oluşturuyor. Şöyle ki, açılan her iki yarışmada da ihtiyaç programı belirsiz, Sürdürülebilirlik Merkezi Yarışması'nda tamamen yarışanların inisiyatifine bırakılmıştır. Bir kurum, kentin merkezinde "anıt" bir yapı yapmayı planlıyor ama bu yapının ana işlevleri dışında bir karar, bilgi ya da öngörü yok. Yapıyı nasıl kullanacak, işletecek hiçbir öngörüsü yok. Net bir ihtiyaç programı verilmeyip alt mekânların kurgusunun yarışandan beklenmesi aslında jürinin kendisine serbest alan yaratma durumudur. Uygulanacak bir fikir yarışmasında bile ihtiyaç programının belirsizliği yarışmaya katılım ve eşit yarışma açısından çok önemli bir kriterdir.

Tasarım özelinde istenilenler soyut ve yetersizdir, tariflenmemiştir.

İstenilenler başlığında bazı dokümanların istenirse teslim edilebilmesi, istenirse edilememesi durumunun oluşturduğu belirsizlik yarışmaya girecekler için eşit yarışma fikrini zedelemektedir.

Fikir yarışması olarak açılması ama sürdürülebilirlik rapor ve hesaplarının istenmesi yarışmayı bambaşka bir noktaya taşımıştır. Maliyetli, çok zaman alan, yarışma özelinde somut verisinin doğruluğunun değerlendirilememesi jüri hiç düşünmemiş görünmektedir. Çünkü kolokyumda da sorulduğu üzere jüride bir tane "sürdürülebilir yapı yapmış mimar" bulunmamaktadır.

Serbestlik/serbestiyet adı altında aslında biraz resmi, biraz fikri önceler gibi görünen, biraz uygulamayı gözetken çerçevenin oluşturduğu mekanizma, jüriler ve idareler için serbestiyetin keyfiyete dönüştüğü, nitelikli mimarlık ve sürecin ötesinde ödül alan, alamayan tüm yarışanların emeğini sömüren ve yarışmalar yönteminin yok olmasına hep bir tuğla daha konulmasına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak önemli isimlerden oluşan jüriler ve önemli alanlarda açılan her yarışma etik değerlere uygun ve iyi bir yarışma olmayabiliyor. Yarışan mimarlar olarak tavrımızı sergileyip hiç yarışma olmamasından iyidir denilerek hem yarışma öncesi hem de sonrası süreçlerde küçük büyük fark etmeksizin kent suçlarına ortak olmamamız gerekir. Tüm jüri üyelerini bu süreci sorgulamaya ve özeleştirme yapmaya davet ediyorum.

Emrah Akpınar, Mimar

İzmir Sürdürülebilirlik Merkezi (S-Hub) Mimari Proje Yarışması

Jüriden*
“Bugün hasar görmüş ve kırılgan bir dünyada yaşıyoruz. İklim krizi etkilerine, göçler, salgınlara, afetlere ve yerkürenin her yerinde farklı şiddet, hız ve şekilde gerçekleşen çevresel yıkımlara, değişimlere her geçen gün daha çok şahit oluyoruz. Bütün bunlar şehircilik ve mimarlık gibi yapı/mekân kurucu pratiklerin, farklı disiplinlerle birlikte davranarak yeni yaklaşımlar, yöntemler ve araçlar geliştirmesini acilen gerekli kılıyor. Bu aciliyetle ürettiğimiz, “Dünyaya zarar vermeyi durdurmak bir yana, onu onararak bütün varlıklar için adil bir gelecek tasavvurunu nasıl üretebiliriz?” gibi ‘basit’ bir sorunun cevabı ise şimdilik alabildiğine karmaşık. Bu meseleyi, dünya ölçeğinden Akdeniz’e, Akdeniz’den Ege’ye, Ege’den İzmir’e yaklaşarak bir sürdürülebilirlik merkezine kadar getirmeye çalıştık. Çünkü İzmir, bu durumun farkındalığının yanı sıra, sosyo-ekonomik ve coğrafi potansiyelini, nitelikli katılımlarla, olabildiğince yükselterek öncü bir şehir olmayı hedefliyor. Kendisi de yüksek nitelikte bir sürdürülebilir yapı olması beklenen bu merkezde, yerel ve özgün araştırmalar ile kurulacak işbirliklerinin de verimli sonuçlarıyla kent ve yapı ölçeğinden dünya ölçeğine katkılar olacağını düşünerek, konuya ilişkin farklı disiplinlerden tasarımcıların katılımıyla elde edilecek özgün çözüm önerileri bekliyoruz.”

İzmir ölçeğinde ele alındığında ise 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan hızlı kentleşme, nüfus artışı ile artan kent-doğa ilişkisinde kopukluk kentin körfezi sıkıca saran yoğun yapılaşmış bölgesinde önemli sorunlara yol açmıştır. Bu kopukluğu gidermek biyocoğrafya ve tarihi coğrafyayı kendine referans alan çok ölçekli ve çok katmanlı bir yaklaşım ile mümkündür.

Sürdürülebilirlik Kavramına Dair: Dünyayı gözetin ve koruyan bir anlayışı basitçe özetleyebilen bir kelime henüz eksik ve böyle bir kavramı şartname gibi öz olması gereken bir belgenin kapsamında açıklayabilmek bir o kadar güç. Bu sebeple kelimenin ve kavramın kusur ve eksiklerini, şartnamenin genelinde, açıklamalar, bağlamsallaştırmalar ve beklenenler kriterleriyle telafi etmeyi uygun bulduk. Sürdürülebilirlik kelimesinin gün geçtikçe dünyanın bu haline sebep olan mevcut çıkar düzeneklerini ve insan türünü sürdürmek anlamına evrildiğini ve asıl ihtiyacın sistemin yeniden ele alınması olduğunu ve bu karmaşık problemle baş etmek için salt teknik ve teknolojik çözümlerin yeterli olmadığını düşündüğümüzü burada ifade etmek isteriz.”

* sürdürülebilirlikmerkezi.izmir.bel.tr adresinden alıntılanmıştır. Ödül kazanan projelere ait detaylı raporlara ve görsellere izmirmimarlikmerkezi.com adresinden erişebilirsiniz.

Danışman Jüri Üyeleri

Tunç Soyer, İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanı
Güven Eken, Dr., Ekolog, İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkan Danışmanı
Şükran Nurlu, Y. Çevre Mühendisi, İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı

Vahyettin Akyol, Y. Mimar, İzmir Büyükşehir Belediyesi Etüd ve Projeler Dairesi Başkanı
Koray Velibeyoğlu, Prof. Dr., Şehir Plancısı
Nurdan Yıldırım, Doç. Dr., Makine Mühendisi
Murat Doğru, Şehir Plancısı, Yeşil Bina Uzmanı

Asil Jüri Üyeleri

Nevzat Sayın, Mimar (Jüri Başkanı)
Bünyamin Derman, Y. Mimar
Cemalettin Dönmez, Prof. Dr., İnşaat Mühendisi
Aslıhan Demirtaş, Y. Mimar
Gülsu Ulukavak Harputlugil, Doç. Dr., Mimar
Mehmet Bengü Uluengin, Prof. Dr., Mimar
Özgür Güller, Y. Mimar

Yedek Jüri Üyeleri

Engin Aktaş, Prof. Dr., İnşaat Mühendisi
Neşe Ganiç Sağlam, Dr., Mimar
Seda Erdem, Dr., Mimar
Zeynep Durmuş Arsan, Doç. Dr., Mimar

Raportörler

Ebru Kandilci Köran, Y. Mimar, İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Tasarım ve Geliştirme Şube Müdürü
Duygu Aral, Y. Mimar, İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Tasarım ve Geliştirme Şube Müdürlüğü
Can Tunçok, Mimar, İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Tasarım ve Geliştirme Şube Müdürlüğü

Raportör Yardımcıları

Selen Aras Ergenç, Mimar, İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Tasarım ve Geliştirme Şube Müdürlüğü
Zeynep Bilgili, Ekonomist, İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Tasarım ve Geliştirme Şube Müdürlüğü
Bülent Polat, Büro Personeli, İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Tasarım ve Geliştirme Şube Müdürlüğü

1. ÖDÜL

Tuna Han Koç (Mimar), Fatma Zeynep Altınbaşlı (Y. Mimar)

DANIŞMANLAR Mukadder Gültekin (Makine Müh.), Ufuk Ayaz (Y. İnşaat Müh.), Ahmet Aksoy (Elektrik Müh.), Barış Ekmekçi (Y. Peyzaj Mim.)

YARDIMCILAR Feyza Şakar (Mimar), Ece Işık (Mimar)

Bir Mekân Davranışı Olarak

Sürdürülebilirlik

Doğa kendi üstüne katlanarak ya da katlarını açarak onu deneyimleyen insanla ilişkilene biçimlerini sürekli olarak yeniden üretmektedir. Doğa (insansız bir doğa değil) katlanmalar ya da kıvrımlar yoluyla kendini sürdürürken, insanla arasındaki ilişki de tarihselleşmekte ve kavramsallaşmaktadır. Böylece "doğa ile insan" ya da insansız doğa gibi bir olgu kendi ontolojik süreminden bertaraf edilmekte ve bir "oluş" haline gelmektedir. Antroposen çağ ile birlikte hükmeden insanın ortaya çıkışı, doğanın üreten ve sürdüren katlarını açarak; ona biçimler vererek, insan ve doğa gibi iki ayrı taraf yaratmıştır. Sürdürülemez olan, doğanın katlarını ve kıvrımlarını açma eylemidir. Sürdürülebilir olan ise insan ve doğa "arasında olan" ya da kıvrımlar (le pli) ve katlanmalardır.

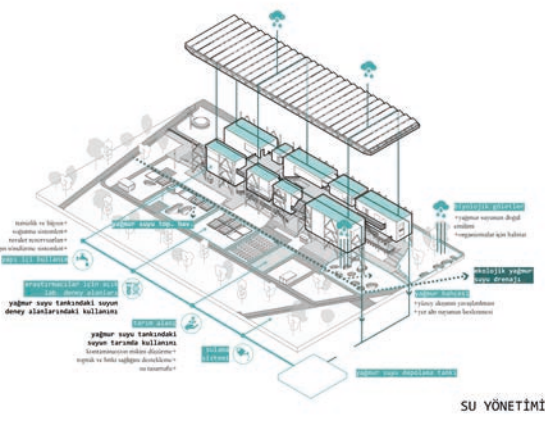
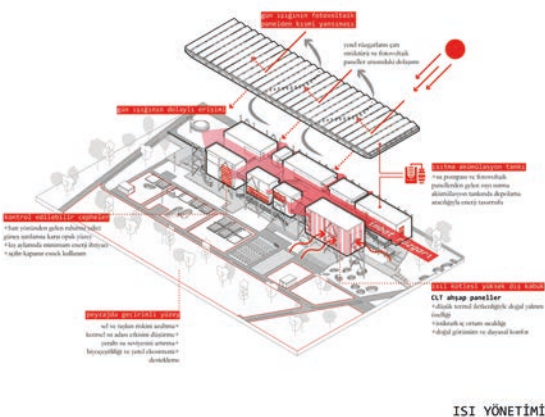
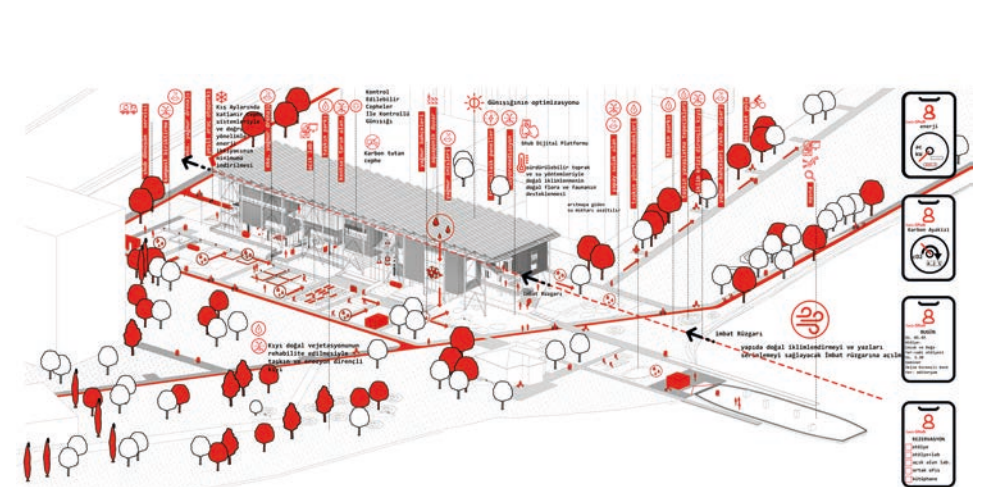
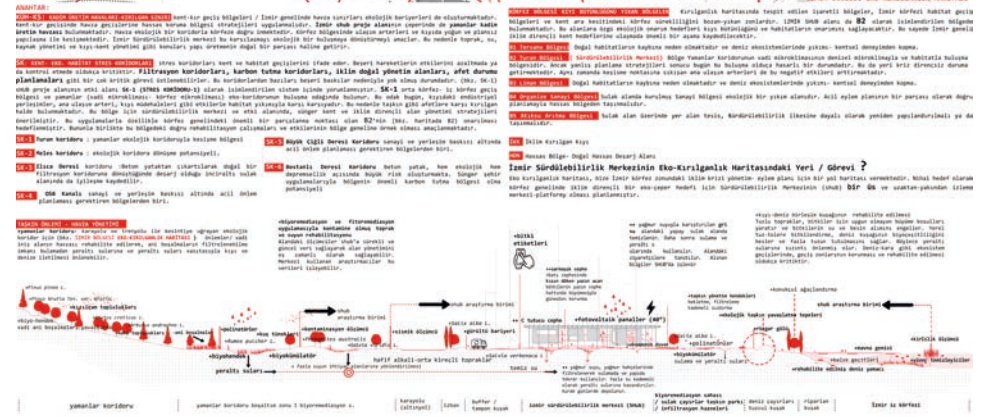
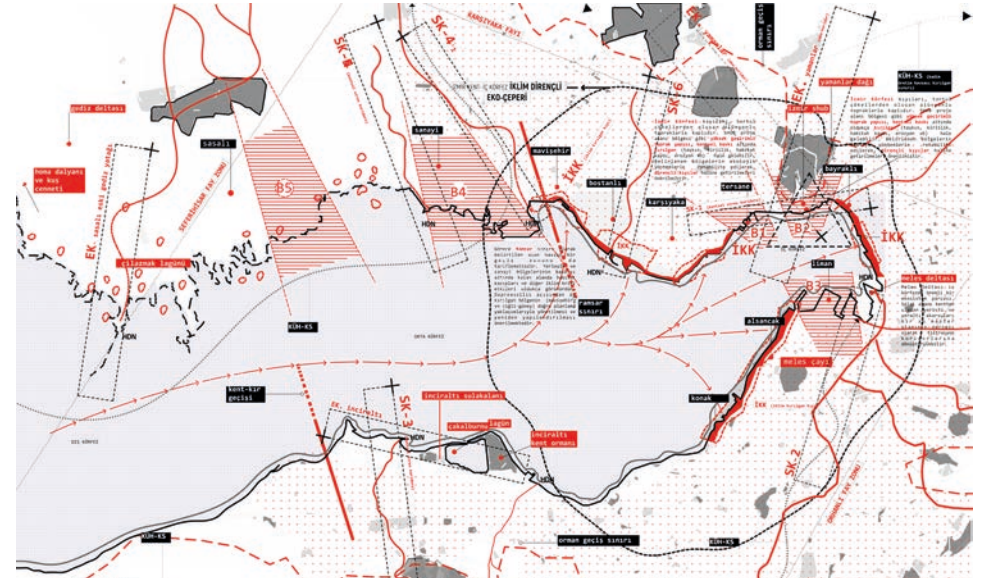
Ekoloji-sürdürülebilirlik kavramını insan ve doğa "arasında olanı" tanımlamak için kullanmaktayız. Bize göre "Sürdürülebilirlik" kavramının imlediği şey insan ya da doğa değil bu ikisi arasındaki ilişki-fonksiyondur. Korunması gereken de insanı içermeyen doğa veya doğayı içermeyen insan değil "arada olan" ilişkidir- arayüzdür.

Arada olanı korumak bu ilişkiyi korumaktır. Doğanın akışını ve kendini sürdürebilme, onarabilme biçimlerini anlamak ve bu akışın bir parçası olabilmek, sürdürülebilirlikle ilgili bakışımızda önemli bir prensibi yansıtmaktadır. Bu yaklaşımı insana ait yapılandırılmış mekânları kurarken de sürdürmek mümkündür. Burada önemli olan doğaya benzeyen ya da ona öykünen bir yapı kurmaktan ziyade hâlihazırda üstü örtülmüş dahi olsa çalışan doğa sistemlerinin-katmanlarının izini sürmek ve bunların içerisinde yer alabilme becerisi kazanmaktır. İzi sürülen doğal sistemler, doğanın katlanarak çalışan ilişkileridir. Dolayısıyla mekân kurma yoluyla bu ilişkinin bir parçası

olabilmek, insanın kendinden daha büyük bir "şey" in parçası olabilmesi konforunu üretmektedir. Bu konfor ise onunla savaşmanın ya da doğanın katlarını açmaya çalışmanın yanında oldukça pratik ve sürdürülebilir. İzmir SHUB'un hedefi sürdürülebilirliği bir mekan davranışı olarak üretmektir.

S-Hub için rezerv edilen alan İzmir'i üreten 4 farklı katmanı da kat eden ve temas ettiği her katmanın doğa ile ilişkisini koşullandıran özel bir alandır. Tasarlanan Sürdürülebilirlik Merkezi (S-Hub) yerin bu özel karakterine yanıt olarak üretilmiştir. Doğanın katlanarak çoğalıp kendisini açması gibi Eko-Platform da farklı kotlarda, farklı program ve eylemleri koşullayarak S-Hub'un canlı-cansız tüm bileşenleri için yeni karşılaşmalar alan açmaktadır. Eko-platform bazen kapalı alanda, bazen arayüzde bazen de açık sürdürülebilirlik laboratuvarında tekrar tekrar kendini üretmekte ve sürdürülebilirliği bir akış ve yaşam biçimi olarak mekânda ortaya çıkartmaktadır. S-Hub'un mimari kurgusunu koşullandıran motivasyon bir enformasyonun aktarımı değil sürdürülebilirliğin bir izlenime ve eyleme geçiren bir hisse dönüşmesidir.

2. ÖDÜL

Emre Şavural (Mimar), Fatih Yavuz (Y. Mimar), Mert Ayaroğlu (Y. Mimar), Kaan Özdemir (Mimar), Kutay Kaynak (Mimar)
DANIŞMANLAR Cemil Hamdi Okumuş (Peyzaj Mim.), Paşa Kaya (Peyzaj Mim.), Ezel Cebi Okumuş (Peyzaj Mim.), Recai Toylan (Peyzaj Mim.), Ömür Özger (İnşaat Müh.), Ömer Onur Yücel (Makine Müh.), Nüvit Sani Karabrahimoğlu (Elektrik Müh.)
YARDIMCILAR Bünyamin Demirel (Mimar), Sıla Kutlu (Mimar), Sümeyye Nur Kırımlı (İç Mimar), Kaan Küllüoğlu (Öğrenci), Osman Yılmaz (Öğrenci)

A MACHINE FOR CLIMATE* / İklim İçin Bir Makina*

*Le Corbusier'nin 'ev' için yaptığı 'bir yaşam makinası' tanımına bir göndermedir.

Projenin çıkış noktası ve ana kurgusu inşaat atıklarının ve malzemelerinin yeniden kullanımı, geri dönüştürülmesi ve ileri şekilde dönüştürülmesidir (Reuse - Recycle - Upcycle). (...) Tasarımın ana fikri Döngüsel Yapım Modeli ışığında geri dönüşüm ile üretilmiş çelik ana çerçevenin oluşturduğu ana yapısal üç boyutlu çelik kafesin proje alanında yer alan mevcut yapı bileşenlerinin yeniden kullanılacak parçalarının ileri dönüşüm yaklaşımı ile tasarımda yer bulması ve bu yeni bir aradalığın oluşturduğu mimarinin görünür kılınmasıdır.

(...)Projemizde ana strüktür malzemesi olarak Aliağa gemi söküm tesislerinde sökülüp hurdaların yakın mesafedeki demir-çelik üretim tesislerinde (sertifikalı haddehaneler) eritilmesi sonucunda üretilen yapısal çelik ile sağlamayı planlıyoruz.

(...)Geri dönüşüm (recycle) ile elde edilmiş yapısal çeliklerin yanı sıra İleri Dönüşüm (upcycle) ile yeniden kullanımı uygun olan yapısal elemanları da kullanmayı tercih ediyoruz. Proje alanında bulunan mevcut yapıları ve beton zemin kaplamasını bertaraf edilmesi gereken bir inşaat atığı olarak görmüyoruz.

(...)Yapıyı tek bir durum ve program için tasarlamak yerine farklı olasılıkları mümkün kılacak bir kurguda ele alıyoruz. Esnekliği ele alırken hem ürettiğimiz mekânların farklı kullanımlara ev sahipliği yapabilmesini istiyoruz hem de oluşturulan hacimlerin zaman içinde yepyeni ve bambaşka yaşamları da örgütleyebilmesini arzuluyoruz.

(...)Önce tüket sonra sıfırla yaklaşımı yerine en başından az inşa etmeyi, az kaynak kullanmayı ve operasyonel süreçte de olabildiğince az enerji tüketmeyi doğru buluyoruz. (...)

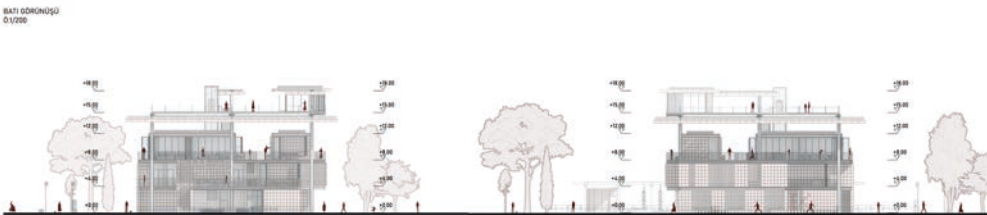
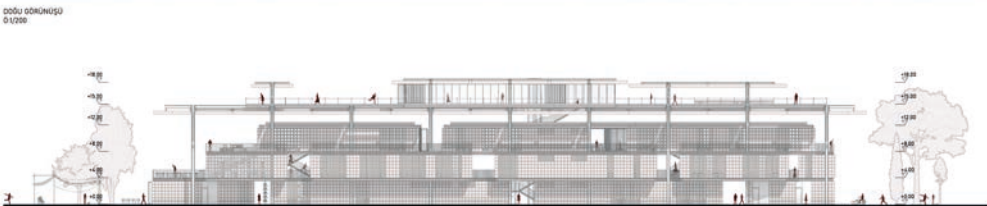
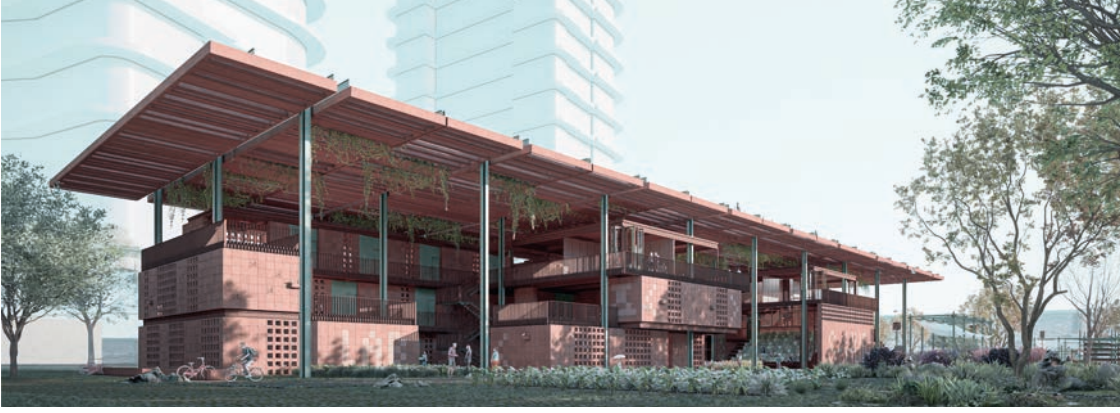

3. ÖDÜL

Ramazan Avcı (Mimar), İrem Malgaş (Mimar), Bengüsu Yeşiloğlu (Mimar), Gülay Karip (Mimar), Hülya Demirkaya (Mimar), Elvan Ender (Peyzaj Mim.)

DANIŞMANLAR Altan Çalıklarıılmaz (İnşaat Müh.), Kemal Güravşar (Elektrik Müh.), Melih Özöner (Makine Müh.)

YARDIMCILAR Altuğ Tümer (Öğrenci), Esra Ulukavak (Öğrenci), Refik Berk Çingiloğlu (Öğrenci)

Sürdürülebilirlik tartışmalarından yola çıkarak proje sürecinde birtakım ilkeler benimsenmiştir:

- Geleneksel sürdürülebilir yöntemleri anlamaya çalışmak,
- Yapıları bahçeli avlularla, açık alanlarla birlikte düşünmek,
- Oluşturulan zeminleri sorgulamak,
- Şehirdeki hayvanların varlığını hatırlamak,
- Yapı malzemeleriyle ilgili bilgimize yeniden bakmak,
- Tarımla ve gıdayla kurduğumuz ilişkiyi yeniden düşünmek,
- Dolayısıyla da toprağın bilgisini anlamaya çalışmak...
- Farklı etkinlik ve girişim olanaklarına imkân sunmak, bu sayede sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği oluşturmak...

Özetle proje, sürdürülebilir mimariyi entelektüel, kültürel ve etik bir deneyim olarak yeniden anlamayı amaçlamaktadır. Raporda belirtilen konu başlıkları da bu anlamda bir sözlük niteliğinde ele alınan kavramları tanımlamayı, tartışmayı, hatta eleştiriye açmayı niyetler. Bir başka deyişle, bu ilkeleri benimsemek ve aynı zamanda sorgulamak tasarımı bir takım temel araştırmalara iter.

(...) Tasarım, 21. yüzyıl sürdürülebilirlik tartışmasına eklemlenerek teknolojik, teknik çözümleri kullanarak kültürel pratikler, değişen toplumsal alışkanlıklar ve coğrafik verileri kullanmaya çalışmıştır. Sürdürülebilirlik merkezinin yerel ve küresel önemi ve temsili değeri anlaşılmalı çalışılmış, üreteceği dış mekân algısına, mekânsal zenginliğe, İzmir'e özgü değerleri yansıtırken yenilikçi uygulamaları barındırmasına özen gösterilmiştir. Bu açıdan projenin en ayırıcı özelliği ismine referansla bu melez konumlanışı ve güncel kaygıları, tartışmaları ve yapım yöntemlerini tarihi, kültürel referanslarla birlikte ele alma çabasıdır.

1. MANSİYON

İnanç Eray (Mimar), Mustafa Adnan Ögüt (İnşaat Müh.), Orhan Murat Gürson (Makine Müh.), Özlem Dilda Yaman (Elektrik Müh.)

DANIŞMANLAR Pinar Güvenç (Kapsayıcı Tasarım Uzm.), Jelle Vaddet (İnşaat Müh.), Jack Rose (Stratejik Planlama ve Yönetim Dnş.), Wolf Mangelsdorf (Tasarım Teknolojisi ve İnovasyon Dnş.), Dr. Natasha Watson (Gömülü Karbon Dnş.), Aysu Kuru (Sürdürülebilirlik Dnş.), Cemil Yaman (Sürdürülebilir Yapı Dnş.), Serhan Mumcu (Mekanik Proje Dnş.), Kemal Ovacık (Elektrik Proje Dnş.), Demet Sürücü (Ahşap Yapı Dnş.), Sara Belge (Kentsel Planlama Dnş.), Zeynep Odabaş (Yangın Dnş.)

YARDIMCILAR Merve Güven (Mimar, Tasarımcı), Merve Akbay (Mimar, Tasarımcı), Pinar Gürsoy (Mimar, Tasarımcı), Nicholas Doghlass, Derin Şahin (End. Ür. Tas., İllüstratör), Marianne de Zeeuw (Sanat Tarihçisi, Tasarım Ar.), Gamze Gürgenç (Sanat Tarihçisi, Tasarım Ar.), İrem Göçmenoğlu (Görsel İletişim Tas.), Joyce Lai (Tasarım Ar.), Kadja Fadil Bayero (Öğrenci), Hitakshi Agrawal (Öğrenci)

Zeminsizlik, mimari yapıları nasıl şekillendirebilir? Depreme dirençli olmak için yeni bir çerçeve mümkün mü? (...) İklim değişikliği, enerji krizleri, ekonomik buhran, COVID-19 pandemisi ve taze yaşadığımız deprem afeti gibi etkenler, biz mimarları tasarım önceliklerimizi yeniden gözden geçirmeye itiyor. Adil, dirençli ve gezegen odaklı şehirler yaratma aciliyetine yanıt vermek için, mimari pratiğin odaklandığı kriterleri ve geçmişten gelen tüm ön kabulleri değiştirmemiz ve inşaat sektörü için yeni standartlar belirlememiz gerekiyor. (...) Yüzen yapısı sayesinde SAL, denizi doğal bir izolatör olarak kullanarak üzerine deprem yüklerini almaz. Sıvılaşma riski yüksek bir arazide deprem yüklerinden kaçınmasının yanı sıra SAL, somutlaşmış karbon ayak izini önemli ölçüde azaltır. Deprem, sel ve deniz seviyesinin yükselmesi sorununa aynı anda çözüm sunar. SAL, İzmir'in geleneksel gemi inşa bilgisini kullanarak; kentin yakın gelecekteki, enerji dönüşümü, iklim değişikliği, liman relokasyonu ve depremlere hazırlık gibi kritik konularına yanıt olmayı amaçlamaktadır. SAL, modern ve geleneksel, yerel ve küresel, sakin ve cesur arasında bir yolculuk olarak tasarlanmıştır. Enerji ve su kullanımı, malzeme ve kaynak israfı, tedarik zinciri verimsizlikleri ve karbon ayak izi konularında uygulanabilir çözümler sunar. Farklı limanlara seyahat edebilen ve kendine yeten bir yapıdır. Şehrin kamusal altyapısına entegre olarak bir sembol haline gelir. SAL, Türkiye'nin ilk halka açık karbon negatif yapısı olarak tasarlanmıştır; İzmir'in sosyokültürel, çevresel ve iklim veri tabanına hizmet eden öğretici ve aktif bir mekân olarak kullanılması amaçlanmıştır.

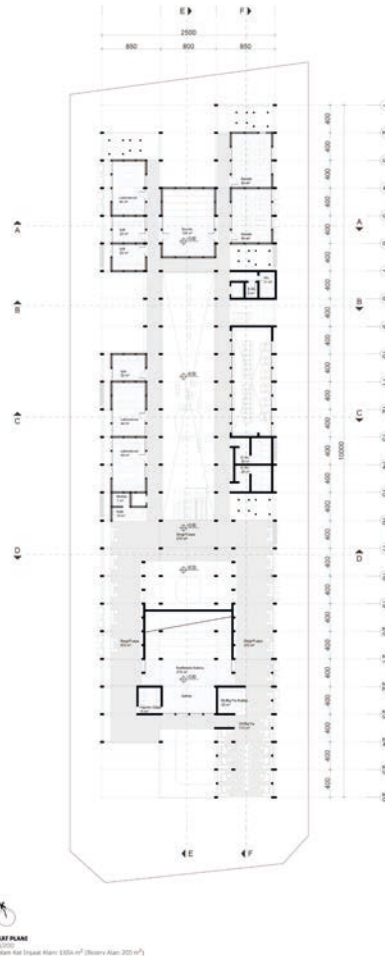
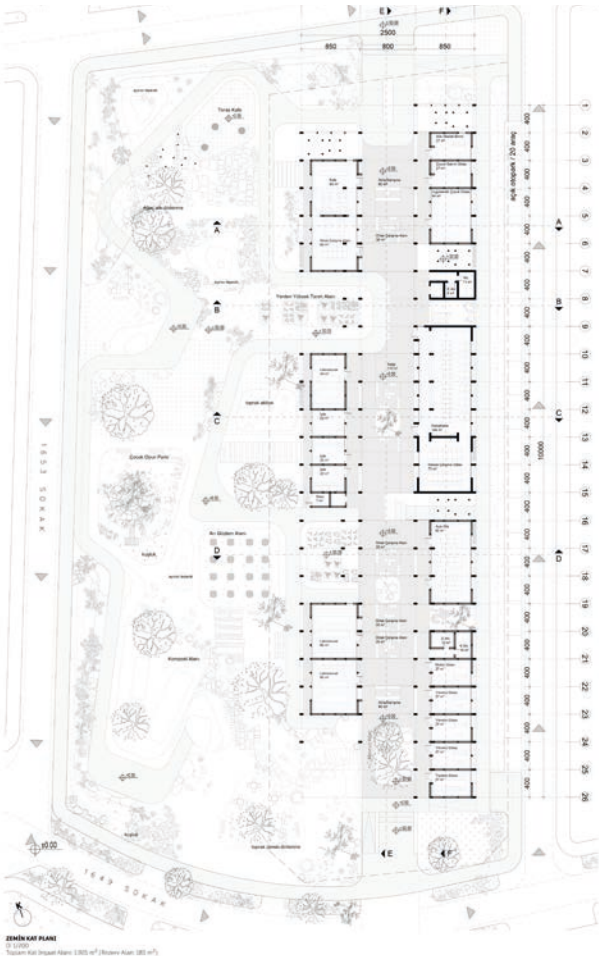

2. MANSİYON

Ece Avcı (Mimar), Bahadır Kantarcı (Mimar)

DANIŞMANLAR Bülent Binici (İnşaat Müh.), Alpaslan Sütbaş (Mekanik Müh.), Emrah Güravşar (Elektrik Elektronik Müh.), Merve Yavuz (Peyzaj Mim.)

YARDIMCILAR Yunus Emre Görgüç (Mimar), İpek Üstündağ (Mimar), Gün Rodoplu (Mimar)

İklimsel sorunlarla mücadele ve sıfır karbon hedefi için kentsel birtakım sorunları anlamak ve bunlara kent ölçeğinde çözüm önerileri getirmenin gerekli olduğunu düşünerek bölgeye dair yaklaşımlarımız:

1-Sokakların otomobil hakimiyetinden geri alınması: (...) imar planında düzenlenen geniş, çok şeritli ara yolların, nitelikli yaya kaldırımları ve yeşil bantlar eklenerek tek şeritli araç yolu kalacak şekilde, ulaşım döngüsünü de zedelemeyen daraltması önerilmiştir.

2-Her yaya yolu ve asfalt zemin arasında yeşil bir kesit yaratılabilirse sert zeminlerden buraya meyleden sular toplanabilir, böylelikle suyu geri kazandırırken taşkınların da önüne geçmek mümkün hale gelecektir.

3-Bisiklet yolunun devamlılığı ve Turan sahil hattına giren alternatif bir bisiklet rotası önerilerek bölgenin bisikletliler açısından daha tercih edilebilir bir yer haline getirilmesi amaçlanmıştır.

4-Sahildeki yaya promenadının devamlılığının sağlanması önerilmiştir. Bu yaya promenadının mülkiyet sınırlarına göre yer yer genişleyerek nitelikli kamusal zeminler yaratılması amaçlanmıştır. Bu sayede bölgenin yaya öncelikli bir yer haline gelmesi önemsenmektedir.

5-Yaya promenadı etrafında yine mülkiyet sınırlarına göre yerleştirilen belediyeye ait kitap-kafe birimleri sahil hattını canlandırması için önerilmektedir.

6-Yeşil alanlar hem yol kenarlarında hem sahil hattında hem de imarda park olarak işlenen parsellerde artırılarak daha yeşil bir sahil hattı önerilmiştir. (...)

7-Tasarlanan yapıdan doğrudan sahil hattına ulaşan aksta bir iskele meydanı önerilmiştir. Mavnanın da yaşayacağı planlanan bu meydanın, mavnaya yüklenecek kamusal işlevlerle birlikte daha anlamlı bir zemin olacağı, küçük bir toplanma alanı olarak da kullanılacağı öngörülmektedir.

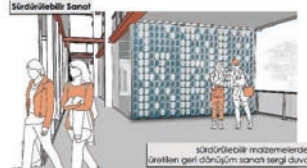
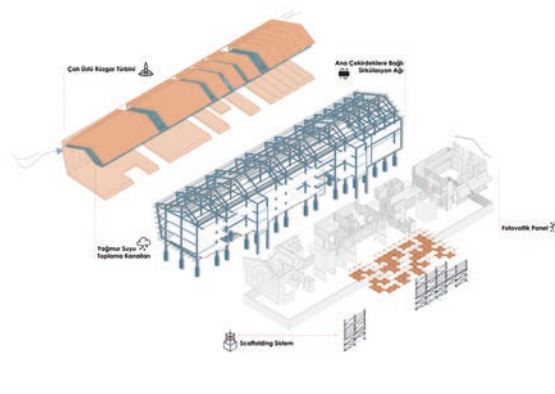
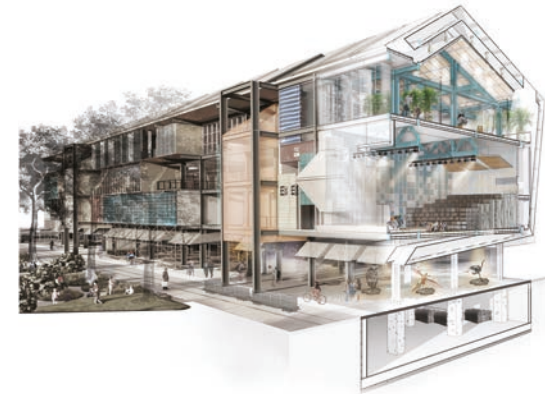

4. MANSİYON

Gülhis Duygun (Mimar), Neslihan Türkmenoğlu Bayraktar (Mimar), Ahmet Kıvanç Kutluca (Şehir ve Bölge Plancısı), Zeynep Örgen (Mimar)

DANIŞMANLAR Onur Öztürk (İnşaat Müh.), Fatma Betos (Peyzaj Mim.)

YARDIMCILAR Orhun İnce (Mimar), Çiğdem Çivici (Öğrenci), Elif Koç (Öğrenci), Enes Can Oğuzhan (Peyzaj Mim.), Fatma Betül Ekin (Öğrenci), Fatma Zehra Kara (Öğrenci), Furkan Çetin (Öğrenci), Gamze Alper (Öğrenci), Hediye İçöz (Öğrenci), Meryem Çavuş (Öğrenci), Hasan Işık (Öğrenci), Zeynep Ada (Öğrenci)

İzmir Sürdürülebilirlik Merkezi (S-Hub), özünde “gelecek nesillere her açıdan yaşanılabilir bir dünya bırakmak” felsefesi yatan İzmir Kent Vizyonu’nun en önemli kilit taşlarından biri konumundadır.

(...)Tasarlanan projenin konsepti, sürdürülebilirlik mefhumunu bütünlük olarak bireyin yaşamsal katmanlarının bir aradalığındaki dirençlilik ve uyum üzerinden tanımlamaktadır.

(...)Proje bütüncül olarak çalışmaktadır. Ancak dört parça veya işlevsel blok halinde algılanmaktadır. Bu bloklar; eğlence, eğitim, hizmet ve destek alanları olarak gruplandırılabilir.

(...)Temel bir tasarım modülünün oluşturulması ile, mekânın ve kullanımların esnekliği ve çeşitli ihtiyaç durumlarında uygulama noktasında erişilebilirliği, yapının süreç içerisinde kentlinin de dâhil olmasını sağlamakta, bina ve malzeme geri dönüşümü ile sosyal ve kültürel entegrasyonu desteklemektedir. Etkileşim alanının kıyı ilişkilerine ek olarak mavna ve program ilişkisi güçlendirilerek mavna bu yapı kurgusunun “gezici uzantısı” olarak düşünülmektedir.

Mavnanın gezici uzantı olarak rolü, yapıdaki modüler sistemin katılımcılık ilkesine göre işleyişini, kentin pilot noktalarına taşıyarak bu yapma edinimini bir deneyim biçiminde kentliye sunmaktır. İzmir Körfezinde mavnanın yaşayabileceği iskeleler pilot noktalara dönüştürülerek bu deneyimin mekânları haline gelecektir. Bu noktalarda S-hub merkez binasının modüler kısmının yapma edinimi birer pavyona dönüşerek, yine S-hub etkinlikleri içeren ortamları da kentliye sunacaktır. Böylece kentin gündelik dinamiklerine ve etkinliklerine sadece vaziyetteki yeri ile değil geçici mekanları ile dâhil olan bir sürdürülebilirlik organizasyonu önerilmektedir.

5. MANSİYON

Bora Diken (Mimar), Onur Ertaş (Dr. İnşaat Müh.)

DANIŞMANLAR Ayşen Bayraç Diken (Tıp Doktoru, İç Hast. Uzm., Fonksiyonel Beslenme Uzm., GAPS Practitioner), Eda Diken (Y. Mimar), Barış Diken (Mimar), Mehmet Küçük (Makine Müh.)

YARDIMCILAR Ayşenur Eke (Öğrenci), Sedat Durucan (Heykeltıraş, 3D Artist), Can Türkcan (Mimar)

S-HUB METOT

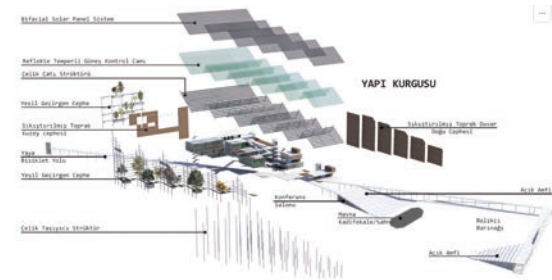
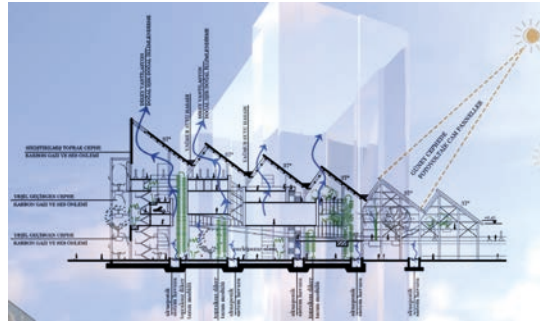
Aslında bu bir tasarım yarışması değil, yapı tasarımının daha az konuşulduğu sürdürülebilirlik kavramı etrafında tartışılan bir metot yarışması olabilirdi. Ne var ki tarihsel, iklimsel, yapısal, çevresel belirleyiciler bu kadar kuvvetli olmasaydı.

Metot / Yöntem: Belli bir hedefe varmak ya da belli bir amaca erişmek için takip edilen, izlenen, tutulan yol, usul, sistem, prosedür, politika, metot. Planlı bir şekilde gerçekleşir, kişinin hedefine ulaşması için yol gösterici bir etki sağlar.

Yine de metot konuşmanın aslında biçim üzerinde pek de belirleyici olmadığını, bu anlatıda ilkesel bir yaklaşımı açıklamak için kullanıldığını belirtmek gerekir.

İlk Yaklaşım: S-Hub Metot binası TEMİZ VE UCUZ GIDAYA erişim ile BARINMA sorunları için, sürdürülebilir şekilde çözüme katkı sağlayacak metot önerisinde bulunur ve kullanıcılara uygulamalı olarak bilgiyi aktarır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıldığı, doğanın istekleri ile şekillenen bina yapım metotlarını barındıran, yapısal bir showroom olmanın ötesinde yaşamsal bağlamda çözüm önerileri ile binanın işletim modelinin oluşturulduğu bir tasarımdır.

Öncelikle yarışma alanındaki kullanım alanlarını tanımlayan sınırlar, etkileşim alanı içerisinde tekrardan tasarlanarak bölge bütüncül bir tasarım yaklaşımı ile ele alınmış, kentli ile kıyı ilişkisini tekrardan güçlendirecek çözüm yolları tasarlanmıştır. (...) S-Hub Metot binası bölgenin üretime dayalı görsel hafızasının korunduğu, üretimin iç ve dış mekânlardan görünür kılındığı, katılımı teşvik eden ve cesaretlendiren, sürdürülebilirlik kavramı etrafında burada üretilen hayallerin ve fikirlerin bu yapının çok uzaklarında da hayata geçeceği bir tür METOT ÜRETİM MERKEZİ'dir.

Kolokyumdan Notlar

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği "İzmir Sürdürülebilirlik Merkezi (S-Hub) Mimari Proje Yarışması"nın kolokyumu ve ödül töreni 19 Kasım 2023 tarihinde Tarihi Bıçakçı Han'da gerçekleşti.

Tamer Başbuğ'un moderatörlüğünde jüri başkanı **Nevzat Sayın** ile birlikte jüri üyeleri **Bünyamin Derman, Cemalettin Dönmez, Aslıhan Demirtaş, Özgür Güller, Gülsu Ulukavak Harputlugil, Mehmet Bengü Uluengin** yarışma sürecini ve sonuçlarını değerlendirdi. Danışman jüri üyeleri de salonun ön sıralarında uzman görüşlerini belirtmek üzere hazır bulundu. Tartışmalar çoğunlukla şartnamede ihtiyaç programının ve metrekare olarak boyutların yeterince tanımlanmamış olması ve jürinin değerlendirme kriterleri etrafında gelişti.

Başbuğ ilk defa sürdürülebilir bir bina için yarışma düzenlendiğini söyleyerek açılışı yaptı ve öncelikle yarışmayla ilgili genel değerlendirmeleri yapmak üzere sözü jüri başkanına bıraktı. **Nevzat Sayın**, bu yarışmada aranan yapının, gitgide daha sık karşılaştığımız "sürdürülebilirlik" konusunda halkın bilinçlenmesini sağlayacak bir danışma merkezi olduğunu ve bu bağlamda bir örnek

teşkil etmesi gerektiğini belirtti. Mimarlar kadar diğer disiplinlerin de bu çalışmada yer almasının önemini vurguladı ve aradıkları özellikleri yapılabirlik, bulunduğu yerle ilişki, esnek mekân kullanımları, iklimsel verilerin kullanılması ve doğal yollarla konfor koşullarının sağlanması olarak sıraladı. **Tamer Başbuğ** ilk olarak proje alanını ve yer seçimini eleştirerek tartışmaya açtı. Buna cevaben **Nevzat Sayın**, başlangıçta kendisinin ve pek çok kişinin de buna karşı çıktığını; fakat Belediye'nin çeşitli açıklamalarıyla bu noktaya geldiğini belirtti. Buna karşın zamanla alanın hem denizle hem de arkadaki dokuyla ilişkisiyle ve özgün konumuyla başa çıkmayı kışkırtıcı bulunduğunu söyledi. **Aslıhan Demirtaş** da bu görüşü "gitgide daha kırılgan ve hasar görmüş kent ve doğa parçalarında yapı yapmaya devam edeceğiz, dolayısıyla böyle bir proje için iyi veya kötü olacak bir alan yok" diyerek destekledi.

Salondaki izleyicilerden ilk olarak Deniz Güner söz aldı; yarışmanın neden iki aşamalı açıldığını sordu ve ödül grubundaki tüm projelerin tek bir çatı altında parçalı yapılardan olmasını eleştirdi. Nevzat Sayın tüm yarışmaların iki aşamalı açılması gerektiğini düşündüğünü ve birinci aşamada

yapılan değerlendirmelerin ikinci aşamada geliştirilmesini beklediklerini söyledi. Bünyamin Derman ise ilk aşamada daha çok mimarinin sürdürülebilirliğine, ikinci aşamada gerçekten istenen performansları yakalayıp yakalayamadığına dikkat ettiklerini belirtti. Proje kompozisyonları için ise kendisinin de olası seçenekler için şemalar çıkardığını ve ulaştırılan yapıların böyle bir seçki oluşturduğunu söyledi.

Salondan diğer soru, yarışma katılımcısı İlker Kahraman'dan geldi. Öncelikle böylesine değerli bir arazinin proje alanı olarak açtığı için Belediye'ye teşekkür etti. Bu yarışmanın ihtiyaç programında İzmir'in sürdürülebilirlikle ilgili çalışan kurumlarıyla bağlantılarını göremediğini belirtti ve jüri başkanı seçiminde nasıl bir kriter uygulandığını sordu. Nevzat Sayın, tüm kurumlarla iletişim halinde olduklarını ve Belediye'nin kendilerine ilettiği belgelerin yoğunluğuna değindi. Jüri başkanı seçilmesine ise kendisinin de itiraz ettiğini ve bunu anlamlı bulmadığını; ancak sonunda bu şekilde kaldığını söyledi. Danışman jüri üyeleri de söz alarak bu yarışmanın öncesinde bir çalıştay yapıldığını ve bunun doküman eklerinde ve şartnamede İzmir Sürdürülebilir Enerji ve İklim Uyum Planı ve Yeşil Şehir Eylem Planının (YEŞEP) mevcut olduğunu belirtti.

Üçüncü mansiyon ödülünü alan ekibin başı Ebru Yılmaz, birinci aşamanın sonunda web sitesinde bir film paylaşıldığını, bu filmde projelerin çok detaylı şekilde görüldüğünü ve bunun gizlilik içinde yürütülmesi gereken jüri sürecine aykırı olduğunu söyledi. Nevzat Sayın bunun, uyarmalarına rağmen, kendi isteklerinin dışında geliştiğini belirterek Yılmaz'a hak verdi. Ancak sonunda "bir felaket de olmadı" görüşünü ekledi. Bünyamin Derman ve Özgür Güller de aynı görüşü desteklediler ve bunun yarışma sürecine etki etmediğini savundular. Hatta Güller, iki aşamalı yarışmalarda jüriyle herkesin yan yana gelerek açık ve şeffaf biçimde

projelerin tartışılmasını ve final projenin buna göre geliştirilmesini önerdi. Üçüncü mansiyon ekibinden Seçkin Kutucu, ihtiyaç programının belirsizliğini, özellikle metrekaresinin tanımlanmamış olmasını eleştirdi. Ayrıca ilk üç ödülü alan projelerde dolaşım alanlarının hep “yarı açık mekanlar”dan oluştuğunu ve jüri tarafından bunun “sürdürülebilir bina tipi” olarak bir mesaj niteliği taşıyıp taşımadığını sordu. İzmir’de bahar ve yaz aylarındaki sıcaklığın yanı sıra altı ay boyunca da serin ve soğuk zamanlarda kapalı kamusal alanlara da ihtiyaç duyulacağını söyleyerek bu çözümü eleştirdi. Gülsu Ulukavak Harputlugil tek bir “sürdürülebilir bina tipi” tanımlamadıklarını, aksine böyle yapıların özgün iklim koşulları içinde değerlendirilmesi gerektiğini söyledi. Bünyamin Derman da jürinin ihtiyaç programının detaylarını yarışmacılara bırakarak onlara alan açtığını, özellikle esnek bir yapı olmasını teşvik ettiklerini ve mevcut şartlar altında da aşağı yukarı benzer alanların çıkacağını belirtti. Aslıhan Demirtaş ise “yarı açık mekanlar çok” demek yerine, “açık alanları gölgelendirilmiş/ korunaklı kılmış” ya da “yarı açık mekanlar zengin” denmesini önerdi. Ardından en iyi sıfır karbon binanın mevcut bir binanın içine yuvalanmak olduğunu ve yeni bir bina yapılırken de geleceğe dönük olarak yapının yeniden işlevlendirilmesi durumunda esnek olabilesinin önemi vurguladı.

Verilen yanıtların üzerine Kutucu yeniden söz alarak, bu belirsizliklerle iki aşamada da değerlendirmenin nasıl yapıldığını sordu. Nevzat Sayın hızlıca (1) yerle kurduğu ilişki, (2) iklimle kurduğu ilişki, (3) yapılabilmekle kurduğu ilişki, (4) gelişmeye açık olması gibi çok net kriterleri olduğunu belirtti. Bunlardan en önemlisini gelişmeye açıklığı olarak vurguladı. Güller ise sürdürülebilirlik kavramının ucunun açık ve çok boyutlu olduğunu, yarışmacıdan bunu yorumlamalarını, tanımlamalarını istediklerini ve ikinci aşamada metrekaresinin 6500 m2 ile sınırladıklarını söyledi. Şartnamenin de bir kamu ihalesi şablonu olmadığını ve tam 13 sayfa olduğunu anlattı.

Birinci mansiyon ödülünü alan İnanç Eray öncelikle mimari hizmet işinin karşılığının ve yarışmaların bütçelerinin azlığından yakındı; ardından tasarladıkları gibi zeminsiz ve yüzer yapıların liman şehirlerinde öne çıkacağını olacağını ve bunun İzmir’in coğrafi şartlarına uygun bir yapı olduğunu savundu. Bu projenin olumlu ve olumsuz yanlarının değerlendirilmesinin ardından Derman, iki aşamalı yarışmalarda jürinin her söylediğinin yapılması gerektiğini ama onu geliştirmek gerektiğini belirtti. Dördüncü ve beşinci mansiyonları da bu bağlamda “hayal kırıklığı” olarak tarif etti.

Üçüncü mansiyon ekibinden Gönenç Gürpınar, kendilerine verilen raporda yapılan “enerji analizlerinin inandırıcı olmadığı” yorumunu jüri üyelerine sordu. Bu vesileyle projelerin enerji performansı analizlerinin detaylı olarak nasıl değerlendirildiği açıklandı. Danışman jüri üyeleri de her proje için gün ışığı performansı, ısı performans, enerji tüketimi, malzeme kullanımı gibi özelliklerin incelendiğini ve hesapların sağlanmasının yapıldığını belirtti. Özellikle ekolojinin bir parçası olan kuşlara duyarlı tasarımların önemsendiğini ve projelerde kullanılan dikey akslı tribünlerin -seviyeleri değişmekle birlikte-kuşlar için zararlı olduğunu vurguladı. İzleyicilerden Yeliz Kurpınar, yeniden ihtiyaç programı ve metrekaresini konusunu gündeme getirdi. İlk aşamada büyük alanlarla cebelleşen ve bu sebeple elenen projelerin olduğunu belirterek, ikinci aşamada metrekaresini sınırlandırılmasının başta belli olup olmadığını ve bu kararın adaletli bulup bulmadıklarını sordu. Nevzat Sayın bu soruya cevaben sürdürülebilirlik meselesinin önemli bir boyutu olarak “gereksiz yapı yapmama, gerektiğinde sakınmama”yı gösterdi. Amaçlarının kafa karıştırmak değil, yarışmacılarla birlikte işin içine girmek, projeleri anlamak ve bir yere taşımak olduğunu; ayrıca ikinci aşamaya geçen projelerin yaklaşık bir ölçüde olduklarını söyledi. Bünyamin Derman da esnek bir yapı olmasını bu nedenle istediklerini tekrarladı ve seçilen projelerin iki aşamasının

arasında çok büyük metrekaresinin farkı göstermediğine işaret etti.

Kolokyumu sonlandırmadan Özgür Güller yarışmaların ve mimarlık camiasının da “sürdürülebilirliği”nden sözü açtı. Bu yarışmanın sürdürülebilirliği toplumsal boyutu, afete karşı dirençliliği gibi çeşitli boyutlarıyla ele aldığını ve yapılacak her yeni binanın bu kriterlere göre projelendirilmesi gerektiğinin altını çizdi. Ayrıca bu kriterlerin sadece mimarları değil, çok paydaşlı ve çok isimli bir müellif yapısı getirmesini; yeni yapıların bu zenginlikte, çok disiplinli entegre tasarımlarla geliştirilmesi temenni etti. Nevzat Sayın da aynı konuda, bu yarışmanın aslında iki değil üç aşamalı olduğunu, “katılımcıları yıldırarak detayda çok” şey istemelerini bir eleme yöntemi olarak kullandıklarını söyledi. Bunun üzerine ikinci ödülü alan ekipten Mert Ayaroğlu, “yıldırıcılık” vurgusundan devam ederek “çok sert ve net şekilde ifade edilen sıfır karbon hedefi”nin jüriyi ne kadar tatmin ettiğini sordu. Buna cevaben hedefin bilinçli olarak yüksek tutulduğu ve bunun için sarf edilen tüm çabaların çok değerli olduğu belirtildi. Büyükşehir Belediyesinin üst ölçekteki hedefleri ve yaptığı anlaşmaları uyarınca binanın sıfır karbon olması gerektiği açıklandı. Nihayetinde bu yüksek hedefin uygulanabilirliği konusunda bu yarışmanın önemli bir veri oluşturacağı vurgulandı. Son olarak, birinci ödül ekibinden Zeynep Altınbaşlı, “artık su için, toprak için de mimarlığın mümkün olduğu”nu, gelecekteki mimarlık için umutlu olduğunu belirterek teşekkür etti.

Kolokyum, ödül töreniyle sonlandı. Ödüller verilmeden önce konuşma yapan İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanı Tunç Soyer bu yarışmanın önemini vurguladı. Yaklaşık üç yıldır bu yarışma için çalışıldığını ve en yakın zamanda Şehir Meclisleri Yarışması ile birlikte bu iki projenin, jüri üyelerinin önerilerinde hayata geçirileceğinin sözünü verdi.

YIKIMIN EKONOMİ- POLİTİĞİ

EGE MİMARLIK OLARAK YAŞANAN BÜYÜK MARAŞ-ELBİSTAN DEPREMLERİ SONRASINDA HEPİMİZİN HAYATLARINI ETKİLEYEN DEĞİŞTİREN VE DÖNÜŞTÜREN BU FELAKETTEN, YAŞANAN ACI VE TRAVMALARDAN HAREKETLE, ELİNİZDEKİYLE BİRLİKTE ÜÇ SAYIYI (120, 121 VE 122) TOPLUM OLARAK KARŞI KARŞIYA KALDIĞIMIZ FİZİKSEL, SOSYAL VE KÜLTÜREL YIKIMLARI TÜM BOYUTLARI İLE İNCELEMeye AYIRMAYA KARAR VERDİK. DEPREMLER TÜM YIKICILIKLARI İLE BİZE BU FELAKETLERE NE KADAR HAZIRLIKSIZ OLDUĞUMUZU GÖSTERDİ. ÖNCELİKLE BİR DEPREM ÜLKESİNDE YAŞIYOR OLMANIN BİLGİSİNE VE BİLİNCİNE SAHİP OLMAMIZ GEREKTİĞİNİ, BU BİLİNCİ TÜM KURUMSAL YAPILANMAMIZDA VE TOPLUMSAL YAŞAMIMIZDA SÜREKLİ HATIRLAMAMIZ GEREKTİĞİNİ DÜŞÜNÜYOR; DEPREMLE YAŞAMANIN SONUÇLARINA, YIKIMLARA, KRİZLERE VE ONLARIN YÖNETİLMESİNE ODAKLANIYORUZ. ŞAYET BUNU TOPLUM OLARAK GERÇEKLEŞTİREMEZSEK HERHANGİ BİR YIKIM SONRASINDA YAŞANANLARIN TOPLUMSAL, EKONOMİK, POLİTİK BİLANÇOSU ÇOK AĞIR OLMAYA DEVAM EDECEKTİR. MADDİ KAYIPLAR SADECE YEREL DEĞİL BÖLGESEL, ULUSAL, HATTA ULUSLARARASI EKONOMİK KAYIPLARA SEBEBİYET VERECEKTİR. AYRICA, AFETİN EKONOMİ-POLİTİĞİ KADAR ÖNEMLİ OLAN TOPLUMSAL HAFIZANIN YIKIMI ÜZERİNDE DURMAK İSTİYORUZ. TOPLUMLARI AYAKTA TUTAN, SAHİP OLDUKLARI ORTAK DEĞERLER, TOPLUMSAL HAFİZALARI VE KÜLTÜREL BİRİKİMLERİDİR. YIKIM FİZİKSEL VE MEKÂNSAL OLANIN TAHRİBATI OLDUĞU GİBİ O FİZİKSELLİĞİN ÜRETİLMESİNDE VE YENİDEN ÜRETİLMESİNDE SÜREKLİLİĞİ SAĞLAYAN BİREYSEL VE TOPLUMSAL HAFIZANIN DA YIKIMIDIR.

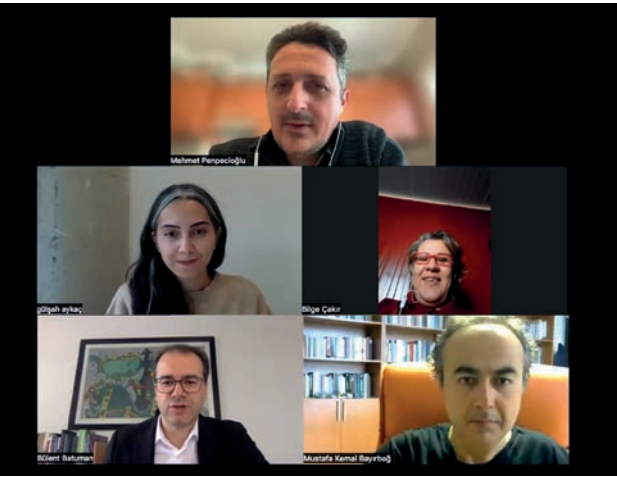
Yıkım temasını işlediğimiz ikinci sayıda, bu kez insan eliyle yaşanan YIKIM'ı nedenleri, sonuçları ve ekonomisi ile birlikte sorgulamayı ve kente, kentin çağdaş ve tarihsel bağlamlarına, kamusal mekâna, yapılara, peyzajına, ekolojisine/ekosistemine dair planlama ve tasarım ölçütlerini tartışmayı amaçlıyoruz. Ülkemizde sıradanlaşan, sıradanlaştığı ölçüde de sorgulanmayan yapıli çevrenin sürekli inşa edilmesi gerekliliğı bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. 121. sayımızda bu problemi ekonomi-politik bağlamıyla ele alarak, mekân ile ilişkilendirerek inceliyoruz.

Yıkımın Ekonomi-Politiği: Kırılganlıklar Kısır Döngüsünden Nasıl Çıkabiliriz?

Mehmet Penpecioğlu, Bilge Çakır, Gülşah Aykaç, Bülent Batuman, Mustafa Kemal Bayırbağ

METNE ÇEVİREN İlgin Külekçi

Mehmet Penpecioğlu: Hoş geldiniz. Bu buluşmamızı Kahramanmaraş depremleriyle yaşadığımız yıkımı çok yönlü olarak konuşmak için elverişli bir zemin olarak görüyorum. Burada konunun farklı yönlerine ilişkin düşüncelerini ortaya koyabilecek akademisyenler var ve bu farklı yönlerin birbiriyle diyalog kurmasını sağlayabiliriz. Tartışmamızı üç turdan oluşturalım. Öncelikle, “bizi yıkıma götüren neydi?” sorusuyla başlayalım. İkinci turda “yıkımın gösterdiği”ni konuşalım: Nasıl bir mekânsal, toplumsal, çevresel yıkım ortaya çıktı; afete müdahale için kurgulanmış politikalar, afetin hemen sonrasında yapılan yardım faaliyetleri bize ne gösteriyor? Son olarak da “yıkımın sonrası”nda uzun vadede karşımıza çıkacak kentleşme örüntüsünü, farklı meslek grupları olarak nasıl bir yaklaşım kurgulanması gerektiğini tartışalım. İlk turda Bilge Hoca ile başlayalım.

Bilge Çakır: Mehmet Hocam teşekkür ederim. Bu yaşadıklarımız, özellikle deprem konusunda, ülkemiz için ne bir ilkti ne de son olacak. Deprem bilimsel bir gerçek olarak önümüzdeydi; ama ne kadar dikkate aldık, bu tartışılır. Geçmişten ders çıkaramamak, toplumsal hafızanın çok zayıf olması, çabuk unutmamız, kısa vadeli getirilere odaklanmamız bunda etkili oldu. 1999 depreminden sonra da “artık işi sıkı tutacağız, mevzuatımızı yenileyeceğiz, denetimleri artıracacağız” gibi söylemler olmuştu; ancak görünüyor ki yaklaşık 25 yılda değişen çok fazla bir şey olmamış. Tabii başka faktörler de var;

bir türlü bitmeyen bireysel hırslarımız var ve hem toplumda hem devlette ciddi bir etik sorun var.

Ayrıca bir başka kavram olarak “miras bilinci”nin altını çizmek isterim. Bu kavramı sürdürülebilirlik tartışmalarında da vurguluyorum. Sahip olduğumuz bütün varlıkları, kaynakları kullanırken ya da bunlarla ilgili bir tasarruf kararı alırken hep “miras” mantığıyla hareket ettik. Örneğin tarihi yapılar ya da doğal çevresel değerler için “kültür mirası”, “bunlar bize atalarımızdan miras” diyoruz. Miras kavramının kullanımının sorunlu olduğunu düşünüyorum, çünkü bu kavram beraberinde “mirasyedi” bilincini getiriyor. Yani “elimde böyle bir kaynak var, bu bana miras, sıfır çaba ile benim kullanımına geçti ve bunu istediğim gibi kullanırım” yaklaşımını getiriyor. Bu nedenle “miras”tan ziyade “emanet” kavramının yerleşmesini öneriyorum. Sürdürülebilirlik kavramı, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama hakkını elinden almadan bugünkü yaşamımızı sürdürebilmemiz üzerine kuruludur. Ama “miras” dendiği zaman geleceği düşünmek mümkün olamıyor ve sanırım bu bilinç yeterli düzeyde yerleşmemiş ki, hep “mirasyedi” zihniyetiyle yaklaşıyoruz elimizdeki değerlere. Bunu Hatay örneği üzerinden anlatmaya çalışayım. Hatay’da ilin her yerine yayılmış durumda çok çeşitli ve verimli tarım arazileri var. Yerel halkın yaklaşık %60-70’i, sahip olduğu arazilerini imarın açılmasıyla müteahhitlere vermiş ve bu şekilde zengin olmuş. Böylece yavaş yavaş kentin yayıldığı ova dolmuş; zaten hâlihazırda da topografik ve jeolojik yapısı nedeniyle sorunları olan bu yerde kaynaklar hesapsızca

Mehmet Penpecioğlu, Doç. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Bilge Çakır, Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Gülşah Aykaç, Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

Bülent Batuman, Doç. Dr., Bilkent Üniversitesi, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Mustafa Kemal Bayırbağ, Prof. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

kullanılmış ve tükenme noktasına gelmiş. “Mirasyedi bilinci”nin bu sürecin temel tetikleyicilerinden biri olduğunu düşünüyorum. Tabii hem yerel yönetimlerin hem merkezi yönetimin çeşitli yönlerden bu süreci desteklemesi de hesaba katılmalı; çıkarılan imar afları, yanlış tarım politikaları, popülist yaklaşımlar ve gündelik siyasi kaygılar gibi pek çok konu bu süreci tetikledi. Ama temelde “miras bilinci”nin bizi yıktığını düşünüyorum. Bu nedenle kendimizi revize etmemiz, ardından da bu bilinci doğru şekilde yerleştirmemiz gerekiyor sanırım.

M.P.: Çok teşekkürler. Gülşah Hocam sizin görüşleriniz nedir?

Gülşah Aykaç: “Yıkıma götüren kentsel politikalar” deyince benim aklıma bir yandan literatürünü takip etmeye çalıştığım, derslerde bahsettiğim politikalar geliyor; bir yandan da kendi bireysel hikâyemden bakmaya çalıştığımda bu politikaların yarattığı boşluklar geliyor. İlk turda kentsel politikaların yarattığı bu boşluklardan bahsetmek istiyorum, özellikle de yapı çevrenin üretim süreçlerinde.

Adına 2021 yılında “İklim Değişikliği” eklenen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2012 yılında kuruldu ve aynı yıl mayıs ayında 6306 Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun meclisten geçti. Bu afet yasasıyla birlikte sistemin merkezileştiği, farklı yerel aktörlerin kentsel dönüşüm süreçlerine müdahil olmasının zorlaştığı, mülk sahiplerinin ve müteahhitlerin iş birliğiyle bina bazında rant elde etmenin kontrolsüz şekilde önünün açıldığını gösteren

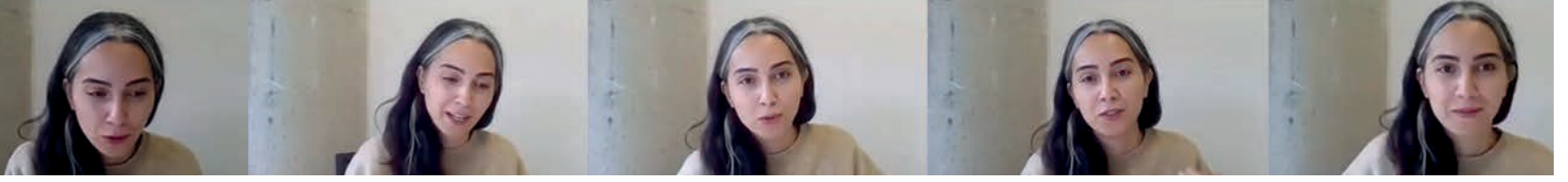
çok sayıda çalışma var. Bunlardan bir tanesi de Sezen Tarakçı ve Şevkiye Sence Türk’ün bir bildirisi (Tarakçı ve Türk, 2015). Bu çalışmada İstanbul’da afet yasasıyla birlikte yapılan kentsel yenilemeler inceleniyor ve bunların zemin sıvılaşması, bina dayanıklılığı gibi konularda riskli görülen alanların yenilenmesinden ziyade, konut piyasasındaki arza göre şekillendiğini ortaya konuyor.

“MİRAS KAVRAMININ KULLANIMININ SORUNLU OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYORUM, ÇÜNKÜ BU KAVRAM BERABERİNDE “MİRASYEDİ” BİLİNCİNİ GETİRİYOR. YANI “ELİMDE BÖYLE BİR KAYNAK VAR, BU BANA MİRAS, SIFIR ÇABA İLE BENİM KULLANIMIMA GEÇTİ VE BUNU İSTEDİĞİM GİBİ KULLANIRIM” YAKLAŞIMINI GETİRİYOR. BU NEDENLE “MİRAS”TAN ZİYADE “EMANET” KAVRAMININ YERLEŞMESİNİ ÖNERİYORUM”

Genel olarak 2000’li yıllarda devlet eliyle gerçekleştirilen kentsel dönüşümün piyasadaki arz ilişkilerini merkeze alması nedeniyle afete karşı riskli alanlarda etkili bir dönüşüm gerçekleştirilemediğini, toplumsal kırılganlığın derinleştiğini, bir çeşit bekleme halinin kronikleştiğini söyleyebiliriz. Bunu konu alan yine çok iyi çalışmalar bulunuyor. Örneğin Deniz Ay ile Mehmet Hoca bir makalelerinde mevcut durumu “dönüşüm ve dönüşümsüzlükle beklemek” şeklinde tanımlıyorlar (Ay ve Penpecioğlu, 2022). 17 Ağustos 1999 Marmara depreminden bu yana gerçekleşen büyük depremlerin hepsini burada

zikretmek istiyorum. 1 Mayıs 2003 Bingöl, 23 Ekim 2011 Van, 24 Ocak 2020 Elazığ, 30 Ekim 2020 İzmir depremlerinden 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlere kadar bu politikaların gölgesinde, tam bir bekleme hali içinde yıkıma gittiğimizi düşünüyorum. Bu bekleme haline, içinde yaşadığı mega şehirde deprem bekleyen bir mimar olarak, kendi tanıklıklarımla bakmaya çalışacağım. Türkiye’de son 10-15 yılda kentsel politikaların kentin yeniden üretilmesinde rol almayı talep

eden kolektif çabaları ve meslek alanlarını sıkıştırdığını, kitleleri eylemsizleştirdiğini, depreme ve diğer felaketlere karşı muhatapsızlaştırdığını görüyorum. Türkiye’de 2005 ve 2012 yılları arasında, hatta 2015 yılında kadar inşaat sektörü çok canlıydı. Bu sektörün içinde ben 2009 yılında girdim, çeşitli ölçekte projelerde ve tasarım ofislerinde çalışmaya başladım. Ofislerde çalışmaya başladığımda ilk kez yönetmelik nedir, imar planı nedir, plan notu nedir derken bu kavramların her biriyle tanışmaya başladım. Benim için çok şaşırtıcı olmuştu; çünkü bir yol bulmaya çalışıyorum ve bir anda hayatıma “plan notu” diye bir şey giriyor. Nereden geldiğini, nasıl olduğunu, neyi nasıl

etkilediğini bir türlü anlayamıyorum ya da neden imar planının önüne geçtiğini sorgulayamıyorum.

Yine genç bir mimar olarak yavaş yavaş “ayrıcalıklı imar hakkı” gibi tanımlar da hayatıma girmeye başladı. Bina üretiminde bugün farklı şehirlerde, hatta belki aynı şehirde farklı parsellerde bütün deneyimler birbirinden farklılaşıyor. Buna zemin

kadar yıl ayakta kalacak bir yapıyı üretmek bu kadar kontrolsüz, boşluklu, kayıt dışı, süreçlerden oluşmamalı. Parsel bazlı planlamadan tasarımdan ve ruhsat denetimine inşaat işleri neden bu kadar kayıt dışı diye sormamız gerekiyor. Acaba bizi “yıkıma götüren” bütün bu kentsel politikaların uygulama sürecindeki boşluklar nelerdir, diye sormak istiyorum.

çıkıyor ve afetin yıkıcılığını besliyor. Biz durmadan bu kırılganlıkları yeniden üretiyoruz. 1999 depreminden bugüne kırılganlıkları mı yeniden ürettik, dirençliliği mi? 1999 depremiyle birlikte yeni mevzuatlar çıktı, yapı denetimi geliştirildi vs. Bunlarla birlikte özellikle metropollerde deprem öncesinde ortaya çıkmış yapı stokunun dönüştürülmesi gerekiyordu ama başaramadık. Az önce Gülşah Hoca’nın değindiği gibi bu yenileyememe meselesi aslında politik bir tercih, politik güç ilişkilerine çok bağlı. Utku Balaban, 2003-2017 yılları arasında üretilen yeni konutlardan elde edilen kâra kıyasla aynı yatırımın depreme dayanıksız yapı stokunun yenilenmesine harcanması halinde müteahhitlerin elde edeceği kârın 99 milyar dolar daha az olacağını hesaplamış (Balaban, 2023). Yani müteahhitler yeni konutlar ya da kentsel alanlar geliştirmek yerine bu yatırımları eski dokunun yenilenmesi için harcasalardı 99 milyar dolar daha az kâr edeceklerdi. Bu rakamı gördüğümüz zaman hiçbir şeyin tesadüfi olmadığını anlıyoruz. Bir yönlendirme yapmazsanız ve buradaki güdüleyici piyasa koşullarıysa, sonucun böyle olması neredeyse kaçınılmaz. Bu durum “afet kentleşmesi”nin eski yapı stokuyla ilgili yanı.

Yeni yapı stokuyla ilgili de bir tuhaflık var. Açıkçası yapı denetiminden geçtiği halde yıkılan ya da hasar gören yapıların sayısını bilmiyoruz. Benim sahadaki gözlemlerim ve meslek örgütlerinin raporları yeni yapıların içinde de ciddi hasar görenler olduğu yönünde. Fakat Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının, Yapı İşleri Genel Müdürlüğü’nün aktardığı verilere göre bu oran %3 civarında, üstelik bina değil bağımsız birim cinsinden. Yani ilgili kurumun verilerine göre, yapı denetiminden geçtiği halde depremde yıkılan, orta hasar ve ağır hasar gören yapılarıdaki bağımsız birimlerin oranı sadece %3. Bu oran bana pek gerçekçi gelmiyor, dediğim gibi benim gözlemlerimle uyumuyor;

“BELEDİYELERDE ONAYLANAN AVAN PROJE VE UYGULAMA PROJESİ DIŞINDA BİR PROJE DAHA UYGULANIYOR: GERÇEK PROJE! AUTOCAD DOSYALARINI AÇTIKLARINDA AVAN PROJE, UYGULAMA PROJESİ VE GERÇEK PROJESİ GİBİ AYRIMLAR OLAN VE BU YAZIYI OKUYACAK MİMARLAR VARDIR”

hazırlayan şey, kentsel politikaların kendisi. Hepsinde çeşitli boşluklar var ve bunun için belki enformel yerine “kayıt dışı” süreç demek gerekiyor. Kayıt dışı, kaydedemediğimiz süreçler yaşanıyor. Genç mimarların çoğu emsal hesabı yapmıştır diye tahmin ediyorum. En basitinden bir konut projesinde metrekaresi artırmak için balkonlar kata dâhil ediliyor. Bunlar artık sokakta yürürken dışarıya baktığımızda basitçe anlayabileceğimiz boşluklar ya da kayıt dışılıklar. Örneğin belediyelerde onaylanan avan proje ve uygulama projesi dışında bir proje daha uygulanıyor: gerçek proje. Autocad dosyalarını açtıklarında avan proje, uygulama projesi ve gerçek proje gibi ayrımlar olan ve bu yazıyı okuyacak mimarlar vardır. Aslında bu gibi bilgilere haiz olan genç mimarların, mimarlık ofislerinin, yapı denetim firmalarının, şantiye deneyimlerinin kaydını tutsak, hatta örneğin Hatay’da yıkılan bütün o binalarda çalışmış mimar işçilerin bu gibi boşlukları deşifre eden anlatılarını kaydetsek, kim bilir nasıl hikâyelere ulaşacağız. Bir bina yapmak, bir konut sitesi üretmek, o

M.P.: Çok teşekkür ederiz. Bülent Hoca ile devam edelim.

Bülent Batuman: Depreme götüren süreçte iki noktanın önemli olduğunu düşünüyorum. Bunlardan biri “döngüsellik hali”. Depremlerden sonra geliştirdiğimiz ya da geliştirmedeğimiz önlemlerin bir çözüm olmamasını kavramsallaştırmamız gerekiyor. Bunun için de “afet kentleşmesi” kavramını anlamlı buluyorum. Kentleşme dinamiklerimiz afetlere karşı direnç üretmiyor, kırılganlık üretiyor. Bu iki kavramı kullanmam tesadüfi değil; çünkü literatürde bu iki kavram önde. Türkiye’deki tartışmalarda dirençlilik (resilience) kavramı önde tutuluyor. Bu kullanım çerçevesinde de mesele sanki sadece teknik bir problemmiş gibi algılanıyor. O “dirençli kent” nasıl bir şeyse, onun formülünü bulup uyguladığımız zaman kentlerimiz dirençli hale gelir, diye düşünüyoruz. Halbuki tam tersi! Özellikle Türkiye’yi tartışırken kırılganlık (vulnerability) kavramının daha önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü kırılganlıklar sosyal ve politik süreçlerle ortaya

ama doğruysa da ona göre bakmalıyız. Afet kentleşmesinin boyutlarından birisi de kurumların bile verdiği veriye güvenemiyor olmamız.

Son dönemde üretilen yapılara iki açıdan, imar ve iskân açılarından bakmalıyız. İskân -yani yerleşme- açısından baktığımızda bugün kentsel planlama prensiplerimizin bağlayıcılığı çok zayıflamış durumda. Böyle olunca her yer rahatlıkla imara açılabilir, zeminin uygun olmadığı yerlerde tarım alanları imara açılıyor. Çeper gelişmeleri, özellikle Büyükşehir'e dönüşen yerlerde çok çarpıcı durumlar yarattı-Hatay da bunlardan biri-. Deprem bölgesindeki bazı kentlerin son dönemde Büyükşehir haline geldiğini akılda tutalım. Büyükşehir olmadan önceki süreçte eski kent merkezinin çeperinde ciddi bir imar dönüşümü, çok hızlı bir talan gerçekleşiyor- çünkü Büyükşehir olunca yerel yönetimin belli bir kontrolü oluyor- ve bu durum yer seçimiyle ilgili olarak çok önemli. Sonrasında tabii plan değişiklikleri vs. de hâlâ sürüyor. Buna en çarpıcı örneklerden biri Malatya, Bostanbaşı'nda gerçekleşti. Adından anlaşılacağı gibi Bostanbaşı aslında bir tarım alanı ve buraya inşa edilmiş kentin en yeni, en lüks, çok yüksek katlı konutlarının hepsi oturulamaz hale geldi.

Depremler birden fazla yerde yıkım yarattı ve bu yerler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar bize afet kentleşmesinin imara -yani yapılaşmaya- ilişkin dinamiklerine dair ders çıkarmak için bir fırsat sunuyor. Birbirinden farklı çok küçük yerleşimler de var, büyük şehir merkezleri de. Karşılaştırmalı analizler önemli ama henüz bu bilgiyi üretebilmiş değiliz. Yine de baktığımızda üç unsurun birlikte değerlendirilmesi çok çarpıcı oluyor: yerleşimin ölçeği, yapı üretimine dair teknik bilgi ve kat yüksekliği. Kat yüksekliği demek, işin en azından bir statik proje, biraz daha hassasiyet gerektirmesi demek. Küçük yerlere gittikçe teknik bilgi azalır ama yüksek

yapı da görmemeyi bekleriz. Deprem bölgesinde ise buna ters bir durum olduğunu gözlemek mümkün. Bu üç unsur arasındaki uyumsuzluk önemli bir dinamik oluşturuyor. Örneğin 40 bin nüfuslu bir yerde yedi katlı bir yapıya ihtiyacınız yok ve açıkçası yapmayı da becerememiştik; ya ağır hasar almış ya da yıkılmış. Bunun, afet kentleşmesinin önemli bir boyutu olduğunu düşünüyorum.

M.P.: Çok teşekkür ediyorum. Mustafa Hocam, buyrun.

Mustafa Kemal Bayırbağ: Kentleşmenin psikolojisine ve antropolojisine biraz bakmamız gerekiyormuş, o eksik kalmış. Nasıl bu sonuca vardık? Daha evvel Türkiye'de kentleşmenin dinamiği ile ilgili konularda yaptığımız çalışmalarda neoliberal politikaların hep arz yönelimli olduğu sonucu çıkıyordu. Doğru ama o arz yönelimi aslında hâlâ bir talebe cevap olarak biçimleniyor. Arz bir tür kukla gibi, onu oynatan ise talep.

"Yıkıma götüren" şey, herkesin üstünde uzlaştığı üzere, bir trajedi. Bu işten kâr elde eden de mazlum olan da hep beraber çokuyorlar, hepsi "kaçınılmaz kaderin ortağı" oluyor. Örneğin "kente karşı işlenmiş suçlar" ifadesinde suçluların hep dışarıdan olduğunu, ya "burjuvazi", ya "sermaye" ya da "devlet" olduğunu; insanların - mülk sahiplerinin - çok masum olduğunu varsayıyoruz. Oysaki tam aksine, hepsi iş birliği vardı. Kendi başımıza getirdik, kendi başımıza çöktük. İngilizcede race to the bottom diye bir ifade var, onun gibi, en dibe doğru hep beraber nasıl daha kötü gideriz diye deniyoruz. "Kente karşı işlenmiş suç" kendimize karşı işlediğimiz suçtur. Bu kolektif bir kendini görmeme, kendine zulmetme ifadesi. Bilge Hocam lütfen affetsin, zarar görmüş insanları eleştirmek değil amacım, memleketin genel ruh halinden söz ediyorum. Kendimize ettik; ama bunun ceremesini o bölgede Bilge Hocalar çektiler. İğneyi kendimize

batıralım ki bu noktaya nasıl geldiğimizi anlayalım.

Buraya varışımız, yıkımın gösterdiği şey! Bu işin psikolojisini tarif ederken "özel mülk psikolojisi" mi, "yurt tutma psikolojisi" mi, yoksa "bu dünyadan göçüp gitmeden önce başımı bir yere sokayım psikolojisi" mi demeli, bilemiyorum. Türkiye'deki refah rejimi aslında gelire değil, varlığa dayalı. Kendinizi ve ailenizi garantiye almanın yolu, başınızı sokacak bir ev icat etmek! Böyle olduğunda ev sahipliği, yurt tutma, başını bir yere sokma bir tür psikolojik basınç yaratıyor. Temelinde kendini garanti altına alma yatıyor; çünkü sizi garanti altına alacak başka bir şey yok. Üç alan (piyasa, kamu, sivil toplum) üzerinden gidelim: Piyasa sizi garanti altına almaz, kamu alanı da almaz, sivil toplum üzerinden yürütmeye çalışırsınız. Enformellik üzerinden, aileniz üzerinden. Bunlar refah sağlama mekanizması olarak görüldüğünde, bir ev sahibi olmak çok kritik hale geliyor. Yani konunun ev ve aile olgusuyla yakından ilişkili olduğunu düşünüyorum.

Bunun ötesinde, insanların burada bir değişim değeri mi, yoksa bir kullanım değeri mi gördüğü de tartışılmalı. Değişim değeri kullanım değerinin yerini aldı ve neoliberal kentleşme bunu hızlandırdı. Ama hatırlarsanız seçim sürecinde Cumhurbaşkanı, adaylığı sırasında, yeni inşa edilecek konutların şu kadarını devlet karşılayacak, şu kadarını siz üstleneceksiniz, dedi; muhalefetin en kuvvetli adayı ise, ben bedava yapıp anahtarı size teslim edeceğim, dedi. Kime oy verdi insanlar? Bedava yapıp teslim edilebilecek olmasına inanmadılar, daha pahalı olanı seçtiler. Bu durum "insanlar bilincini kaybetti" ya da "kandılar", diye açıklanamaz, gayet net; çünkü biri inandırdı, öbürü değildi. Bunu kâr ya da değişim değeri mantığıyla açıklayamazsınız. Burada hayatta kalma içgüdüğü, kullanım değeri baskın geliyor. Üstelik kamunun müdahaleci olduğu, piyasanın ortadan

“YURT TUTMA PSİKOLOJİSİ” Mİ, YOKSA “BU DÜNYADAN GÖÇÜP GİTMEDEN ÖNCE BAŞIMI BİR YERE SOKAYIM PSİKOLOJİSİ” Mİ DEMELİ, BİLEMİYORUM. KENDİNİZİ VE AİLENİZİ GARANTİYE ALMANIN YOLU, BAŞINIZI SOKACAK BİR EV İCAT ETMEK! BÖYLE OLDUĞUNDA EV SAHİPLİĞİ, YURT TUTMA, BAŞINI BİR YERE SOKMA BİR TÜR PSİKOLOJİK BASINÇ YARATYOR”

kalktığı bir durumdan bahsediyoruz. Kârdan önce elindekini elinde tutma derdi var. Dolayısıyla kullanım değeri de en az değişim değeri kadar yönetmenin bir aracı ve etkili biçimde kullanılmış durumda. Neoliberalizm bunu hızlandırmış, talep arzı yönlendiriyor.

Peki, neden yıkım oldu? Bir otorite boşluğu, bir tür vakum var. Yani yokluğu değil, boşluğu var. Bunu üç düzeyli bir boşluk olarak tanımlamıştım bir çalışmamda: (1) siyaset (*politics*) boşluğu, (2) politika boşluğu, (3) yönetsel boşluk. Bir siyasi güç olabilir ama ne yapacağını bilmiyordur, yönetim yapısı vardır ama onu iyi işletemez. Bazen siyasi güç yoktur ama eyleme geçebilecek bir bürokrasi vardır, daha önceden emirlerini almıştır, başsız da kalsa hareketine devam eder. Bunların farklı kombinasyonları olabilir ama bu üç düzeyin üst üste birikmesiyle patladığını görüyoruz. Buna karşılık olarak, çok güçlü bir cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi var, denebilir ama problem öyle büyük ki kimse sorumluluk almak istemiyor. Ayrıca neoliberalizmin yarattığı çok parçalı, kuralların esnetildiği bir düzen vardı. Siyasi irade ya da siyasetçiler bir nevi o kırılmış kemikleri toplayan bir pim gibi hepsini bağlayıp bir arada tutuyordu; ama çektiğiniz anda her şey darmadağın oluyor. Bu aslında başkanlık sisteminin niye çalışmadığını da gösteriyor. En azından bir tane ana karar verici olduğunda sistemin

kilitlenmesinin sebebi ana karar verici değil, arkadaki yapının parçalanmış olması.

Yönetsel boşluğun birkaç düzeyi var. Örneğin bir koordinasyon yapısı yok, kim hangi durumda ne yapacak belirsiz. AFAD’ın bir eylem planı var ama o çok parçalı yapı bir eşgüdüm. Daha da kötüsü bir “bilgi boşluğu” var. Bu noktada “bilgi”yi ikiye ayırmalıyız: enformasyon ve bir şey yapma etme bilgisi. İkisi de aynı anda çökmüş durumda. Özellikle enformasyon eksikliği, yönetimi politika yapıcı tarafından kolay hale getirmiş.

M.P.: Çok teşekkürler, üzerine uzun uzun konuşacak, yeni Bölünmüş Ekran toplantıları yapacak bir sürü konu çıktı. Şimdi ikinci turda yıkımın arka planındaki politikalar değil yıkım ve hemen sonrasında ortaya çıkan durum, kırılanlıklarımız, krizlerimiz ve bunlarla baş etme şekillerimiz üzerine konuşalım isterim. Bülent Hoca ile başlayalım.

B.B.: İlk turda afet kentleşmesini bütüncül olarak ele almaya çalışırken bu konulara biraz girmiştim. Depremi öncesinin ve sonrasında benzer kırılanlıklarından ve sürekliliğinden bahsetmiş oldum. Mustafa Hoca’nın değindiği gibi, politikayı birkaç düzeyde düşünmek lazım belki ama depremin yarattığı yıkımın bir yüzleşme olarak politikleştirilmesi meselesine dair bir şeyler söylemek istiyorum. Çünkü politikadan ne anladığımızı

sorgulamamızı gerektirecek şeyler gördük. Politik bağlama baktığımızda Cumhuriyetin yüzüncü yılı gelmişti, cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri beraber yapılacaktı, ekonomi çok kötü durumdaydı, cumhurbaşkanlığı sisteminin yarattığı tıkanıklıklar, tüm krizler üst üste binmiş gibi görünüyordu. Neredeyse teleolojik bir şekilde-kaçınılmaz bir örtüşme ile- deprem geldi ve müthiş bir yıkım gerçekleşti. 1999 depremi de biraz böyleydi, 1990’ların bütün tıkanıklıkları birlikte sanki bir çöküştü ve çöküş deprem ile maddeleşti. Bu kez, kentleşme dinamiklerinin ürettiği zafiyet bir yana, ilkyardıma ulaştırılması bile mümkün olmadı, AFAD’ın, Kızılay’ın beceriksizliği teşhir oldu. O anlamda seçimlerde bu yıkımın sorumlularına ahlaki bir faturanın çıkması beklentisi gelişti ama bu beklenti gerçekleşmedi. Tabii seçimi sadece depremin belirlediğini düşünmek doğru olmaz, başka dinamikler de var. Fakat seçimlerin depreme bu kadar yakın olması ters bir sonuç doğurdu. Çünkü mesele inşaat sektörü olduğunda mevcut hükümetin hızlı hareket etme becerisi var ve bu kapasite harekete geçirildi. Ayrıca Mustafa Hoca’nın belirttiği gibi, bir adayın yeni konutların maliyetinin bir kısmını halka bırakmasına, diğer adayın bedava vermesine rağmen ilkinin seçilmesinde inandırıcılık ve konunun hızla manipüle edilmesi de etkili olmalı. Aslında çok komik görünüyor, temel atılmış gibi yapılıyor ama bu “mış gibi”ler inandırıcılık yaratabiliyor. Mustafa Hoca’ya katılıyorum, bunun bir psikolojisi var. Hatta bir kentleşme antropolojisi gerekiyor belki. Bizim toplumsal olarak ranttan pay almaya dair güdümüz özümüzden, kimliğimizden gelen bir şey değil. Bu, Cumhuriyet dönemi kentleşmesinin dinamiklerinden biri ve bunu antropolojik olarak incelemek lazım. Aynı şekilde yerel seçimlerde, özellikle deprem bölgesinde, AKP zafer kazanmazsa şaşırıyorum. Hatay’da yerel yönetimin kendi beceriksizlikleri var belki ama zaten bir hareket alanı da yok belediyenin. Birtakım iş birliği fırsatlarını kullanıp kendini öne çıkaracak becerisi de yok. Hatay dışında diğer şehirlerde yerel yönetimin iktidar dışında bir partide olduğu başka bir örnek

yok, onlar da hükümetle çok yakın bir iş birliği içindeler. Belli ki süreç yerli halk açısından da, muhalefete oy verip bir açmaz yaratmak yerine hayatta kalma tercihiyle, yine hükümet partisine oy vermek yönünde tecelli edecek. Mevcut durumu etik-politik bir mesele olarak sorgulamanın, bununla yüzleşmenin ve bunun sonuçlarının seçim sonuçlarını belirlemesinin politiklığı ile “ben bunu sizin için yaparım”, “beni biliyorsunuz” gibi argümanların politize edilmesi arasında fark var. Yerel yönetim seçimlerine giderken bu politikleşme meselesi bir kez daha tartışma konusu olacak. Başka kentler için de yeniden inşa konusunu düşünmemiz gerekiyor. Yeniden yapılanmalar, mevzuat değişiklikleri vs. pek çok kentte aynı tartışmayı gündeme getirecek herhalde.

M.P.: Hocam, çok sağ olun. Mustafa hocam, siz ne dersiniz?

M.K.B.: “Yıkımın gösterdikleri”ne ben de biraz değinmişim başta, bir-iki cümle ekleyeyim. İlk olarak, “istisna hali üzerinden yönetme” öne çıkıyor. Bence bu deprem, krizi sürdürülebilir kılma hikâyesinin kilitlendiğini gösterdi. Bir nevi kriz yönetiminin krizi; hep “son dakikada hallederiz, çözeriz” anlayışı kilitlenmiş durumda. Fakat ilginç biçimde bir şey daha gördük ki hazır, basmakalıp, her şeye uyan çözümler burada işlemiyor.

Ben de nüfusu 5-10 bin olan küçük bir kentten-hatta kasabadan- geliyorum. Deprem orayı da etkiledi ve Bülent Hoca’nın dediği gibi 10-15 katlı binaların hepsi çöktü ya da çatladı. Oysa orada iki kattan-hadi üç-dört kattan- yüksek bina olmamalı. Bu durum bize ayrıca Türkiye’de kentleşmenin planlanan değil öğrenilen, hatta kopyalanarak öğrenilen bir pratik olduğunu da gösterdi. Örneğin burada, Ankara’da bir “battıçık” icat edildi, sonra her yere “battıçık” yapıldı. İç Anadolu’nun bir kentinde öyle bir nüfus, bir trafik yok; ama bir belediye başkan adayı “battıçık” projesi sunuyor! Yani elinde çekiç olduğu için her şeyi çivi olarak görüyor. Çözüm hazır, problem arıyor.

Gülşah Hoca’nın bahsettiği avan proje, uygulama projesi, gerçek proje konusunda ise süreç zaten gerçek projeden başlıyor, uygulama ve avan projeye doğru gidiyor. Yani bizde karar

alma süreçlerinin soyuttan somuta, düşünüldenden varlığa değil mevcut durumdan geriye doğru gittiğini görüyoruz. Neredeyse bağımlıyız bu düzenin; rant bağımlısı bir toplum, konut bağımlısı bir yaşam biçimi var.

Bir başka konu da şu; devlet ile devletlu olmayı birbirinden ayırmak gerekiyor. Devlet bir mekanizma ama devletlu olmak durumu görme, otorite ortaya çıkarma, müdahale etme demek. Mesela 1999 depreminde devlet yine felç olmuştu ama sivil toplumda bir tür devletluluk hali daha yaygındı. Bu sefer pek çok yerde sivil topluma ve piyasaya devletin bu felç olmuş hali yansdı. Normalde kamuyla iç içe geçmiş piyasa ve sivil toplumun devleti kendine benzetmesini beklerken; kamu alanındaki iktidar ilişkisi ve karar alma biçimi tam tersine doğru işlemiş; devlet piyasayı da sivil toplumu da felç etmiş. “Devlet”ten kastımız neyse, onu harekete geçiren şey, piyasaya doğru müdahale etmiş ve liberalizmin, neoliberalizmin öngördüğü gibi olmamış; hepsi birlikte felç olmuş. Devlet bürokrasisinde sorun yaratan her neyse her tarafa aynı anda sirayet etmiş. Devletluluğu bu sefer sivil toplumdan ziyade, yerel yönetimler doldurmaya çalıştı. İnsanlar yine örgütlendi ama Türkiye’nin geri kalanında örgütlendi.

Son olarak, depremi konuşurken herkes kendi deneyimine göre konuşuyor; nasıl yaşadığı, nasıl haber aldığı üzerine konuşuyor. Bilge Hoca’nın deprem deneyimi ile orada bulunmayan ya da orada akrabaları olan birinin deneyimleri bambaşka şeyler. Herkes aynı şeyden mi bahsediyor, bundan emin olmamız lazım. Bir “deprem dili”, “travma dili” kurduk mu, ben emin değilim. Deprem bir mahallede mi oldu, yoksa bir bölgede mi oldu, bunu ayırmalıyız. Deprem mahallede deneyimlendi; ama kentleşmiş bir havzayı yıktı. Şimdi devletin müdahalesi mahalleye mi olacak, ilçeye mi, kente mi, yoksa havzaya mı, buna da son bölümde değinmek istiyorum.

G.A.: “Bir deprem dili kurduk mu” sorusundan devam etmek istiyorum. Deprem bölgesindeki öğrencilerimin bir kısmı İstanbul’a gelebildi, bir kısmı da uzaktan eğitime katıldı. Tabii

99 depremi sonrasında İstanbul’da olmak, bu megakentte yaşamak bir dil oluşturmaya neden oluyor. Fakat bazen hayatı hep İstanbul’dan ve olası İstanbul depreminden ibaret görmeye başlamamıza yol açıyor. Oysa tarihte olan depremlere ve o bölgelere yeniden bakmak lazım. Mesela Van depreminden sonra ne konuştuk? Bingöl depreminden sonra ne konuştuk? Bunlardan sonra ürettiğimiz dil çeper kent merkez kent gerilimi üretti mi? Bunları sorgulamak gerekir diye düşünüyorum.

Buna istinaden biz bir arkadaşım (Erdem Üngür ile) bir çalışmaya başladık, 1999’dan sonra yapılan yayınlara baktık. Özellikle Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi’nin arşivine baktık; hangi yıl ne kadar yayın çıkmış, kimler ne yayınlamış, nasıl sempozyumlar yapılmış diye inceledik. Gördük ki 1999-2004 arasında inanılmaz çok sayıda araştırma ve çalışma yapılmış. Bunların çeşitliliği çok çarpıcı ve büyüleyici; çünkü belli ki para var, bir fon da aktarılmış. Belediye Japonya ile iş birliği yapıyor, bir afet komitesi kuruluyor, yönetmelikler tartışılıyor. Özellikle beklenen İstanbul depremine karşı 2004 yılına kadar adeta bir seferberlik söz konusu. Ama mesela Van depreminden, Elazığ depreminden sonra tekrar İstanbul depremi tahayyülü tetiklenmiyor, ta ki 6 Şubat depremlerine kadar! Bu depremler çok büyük bir bölgeyi, çok büyük bir popülasyonu etkilediği ve -zamansallığıyla da- bu kadar sıkışmışlığın ardından geldiği için megakent İstanbul depremi tahayyülünü tetikledi diye düşünüyorum. Bu, yıkımın gösterdiği şey oldu.

Rant konusundan bahsettik, hepimiz rant bağımlısı olduk, talep arzı sürekli kılıyor, dedik. Yıkımla birlikte İstanbul’da barınma krizi daha da zorlaştı. Zaten hâlihazırda son iki-üç yıldır süregelen bir kira krizi vardı. Yaşadığımız yerlerin pandemiyle birlikte sağlıklı olmadığını anlamıştık, şimdi depremle birlikte güvenilir de olmadığı ortaya çıktı ve yeni binalardaki daire fiyatları birdenbire mevcut bina stokuna oranla daha da artmaya başladı. Bu konuda biz aramızda çok tartışıyoruz; anne-babalarımız, yani bir kuşak öncesi, ev almak için bütün birikimlerini ortaya koydular, ev alabildiler ama bizim kuşak çoğunlukla o rant krizinin bir öznesi olamıyor, biz bir ev alamıyoruz, kira krizinin ve barınma krizinin özneliriyiz. İstanbul’un

hemen çeperinde, Gebze'de inanılmaz bir arsa piyasası oluşmuş. İnsanlar barınma krizini çözebilmek için küçük arsalar satın alıp üzerine *tiny house* ya da konteyner ev dedikleri şeyler yapıyorlar. Google Maps'ten bakınca açıkça görülüyor. Depremden sonra bu tür yapılar üreten firmalar arttı. İmarlı arsaların fiyatları yine biraz daha fazla ama artık *tiny house* ya da tekerlekli hafif bir şey konabildiği için imarsız arsalar da satılmaya başlamış. İstanbul'daki bu sıkışıklık giderek böyle can alıcı bir noktaya gelmeye başladı. 2021'de Bakanlığın adına "İklim Değişikliği" eklendi ama biz herhalde iklim değişikliği üzerinden de bakamayacağız bu konuya. Farklı bir faza geçtik gibi hissediyorum. Barınma ve hayatta kalma çabası oluştu.

B.Ç.: Ben de "depremin gösterdikleri" konusunda sizlerin de değindiği gibi devlet, örgütlenme ve aktörler üzerine konuşmak istiyorum. Biliyorsunuz, burada yerel halk kendi arasında çok tartıştı, farklı platformlarda da çok konuşuldu; "devlet yok mu?" sorusu yükseldi. Evet, yoktu. Olması gerektiği zaman olması gereken yerde, olması gereken işlevi ile yoktu. Sonraki süreçte de devlet eliyle yürütülen her çalışmanın, sermaye taraftarı bir politikaya hizmet ettiğini, bütün işlerin o çerçevede yürütüldüğünü gördük. Örneğin AFAD'ın bir eylem planı var ama -son on aydır hep söylediğim ve sizlerin de söylediği gibi- o kadar "-mış gibi" ki; nasıl uygulanacak, nasıl yürütülecek belli değil. Bir yandan bu zafiyetleri bütün halk gördü ve hiçbir destek göremedi. Ancak diğer yandan da devletin çok ciddi bir gücünü gördük, manipülasyon gücünü! Bülent Hoca'nın dediği gibi bize aktarılanlara inancımız kalmamış.

Farklı görüşlerde olduğumuz insanlarla oturup tartıştığımızda yaşananların çok büyük bir afet, çok büyük bir yıkım olduğu söylemi hep gündeme geldi; "devletin buna gücü nasıl yetsin?", "nasıl yetişsin her yere?" vs. denildi. Ama kaynakların da doğru yerlere aktarılmadığını da gördük. Devlette hep "itibardan tasarruf olmaz" görüşü hakimdi. Bunun bizdeki yansıması ise "dostlar alışverişte görsün" benzeri bir durum. Çünkü nerelere nelerin harcandığını görürken bu mağduriyeti yaşamak, buradaki halkın

gözünden anlatıyorum, çok incitici ve kırıcı oldu.

Yeniden yapılanma sürecinde de halen ve yine bu sermaye taraftarı politikalar ve rantçı bakış açısı devam ediyor. Ardı ardına çıkan kararnamelerle, yasal düzenlemelerle yereldeki halkın kaygı düzeyi iyice artmaya başladı. Mustafa Hoca'nın vurguladığı; zamanında insanların başlarını sokacak bir ev sahibi olma bilinciyle edindikleri toprak ve diğer mülklerdeki durum bugün, artık canlarını kurtaran insanların odağı haline geldi ve sürekli çıkarılan yasal düzenlemelerle de mülksüzleştirmeye doğru gidiyor. İnsanlar artık mülklerinin kaygısına düşmeye başladılar.

Depremin iki-üç ay sonrasında yerelde de sonraki süreci tartışmak adına birtakım örgütlenmeler, sivil inisiyatifler oluşmaya başladı. Bulunduğum yerden baktığımda gördüğüm şey şu ki, bu örgütlenmeler de büyük ölçüde belli alanlarda ya da sektörlerde, belli bazı konularda kaygısı olan, mülkü olan insanların bir araya geldiği, toplumun daha geniş kesimleri adına hareket etmekten ziyade kendi sektörleri veya kendi mülkleri doğrultusunda adım attıkları oluşumlar. Yerel yönetimler ve merkezi yönetim için de hep gündelik siyasetin kaygıları ve popülist yaklaşımlar belirleyici oldu.

M.P.: Çok teşekkürler. Şimdiye kadar anlatılanların üzerine birkaç not eklemek isterim.

Madem bu kentleşme rejimi gayrimenkul rantına odaklı, neoliberal ve sermaye birikimini önceliyor, halk için olumsuz sonuçlar yaratıyor, o zaman neden talep ediliyor? Bunu anlamak için kilit aktörleri, dönüşüm süreçlerini, belirli vakaları çekip çıkarmak ve onları çalışmak iyi sonuç verebilir.. Mesela Ankara örneğinde Mustafa Hoca ile yaptığımız çalışma, Bülent Hoca'nın kamusal mekânların değişimi üzerine çalışması ve Gülşah Hoca'nın muhtarların nasıl emlakçılara dönüştüğüyle ilgili çalışması; tüm bunlar aslında bu kentleşme rejiminin kökenlerini ortaya çıkarmaya çalışan mini antropoloji çalışmaları (Bayırbağ, Schindler, Penpecioğlu, 2022; Bayırbağ, Schindler, Penpecioğlu, 2023; Batuman, 2002; Aykaç, 2022). Şehircilik alanında kentsel politika temelli konuları çok rağbet görüyor.

Sakınım planlaması, depreme yönelik yeni teknolojiler, yeni kentleşme biçimleri, "dirençli" kentleşmeye ilişkin uygulamaya dönük modeller, fikirler konuşuluyor. Fakat bunlar teorik düzlemde kalıyor, uygulamaya dönük etkileri sınırlı kalıyor. Ayrıca bu çalışmalar afet olgusunu, diğer bilimsel disiplinlerden ayırıştırıyor, fonların ve türlü desteklerin yöneldiği kendinden menkul bir sektör haline getiriyor.

ODTÜ'den hocam Prof. Dr. Murat Balamir'in, 1999 depremi sonrasındaki sakınım planlamasını Türkiye'deki mekânsal planlamanın kurumsal yapısı içerisinde tanımlamak için verdiği çabayı çok iyi hatırlıyorum (Balamir, 2018). Pek çok meslektaşımın bu yönde çabaları oldu. Ama bugün uzmanlık alanları ve meslek disiplinleri daha fazla parçalandı, her disiplin bir güç mücadelesi alanına dönüştü. Afetler konusunda da, önce yer bilimciler ve inşaat mühendisleri geliyor. "Yer nasıl olursa olsun inşaat teknolojisiyle risk azaltılabilir" iddiaları da var. Bu teknik konuya giremem; ama meselenin altında yatan kentsel politikayı sorgulayıp değiştirmedikçe bu tartışmalar meslek alanlarının parçalanması ve birbiriyle yarışmasıyla, yeni rant ve sermaye alanlarının yaratılmasıyla sonuçlanıyor. Dolayısıyla meseleyi sadece afete dönük bir uzmanlıktan çıkarıp; kentsel politikaların topyekûn sorgulanacağı bir düzleme getirmeliyiz.

Mustafa Hoca'nın belirttiği bir konu da, konutun aşırı metalaşması. Buna, daha geniş anlamda, kentsel yapıyı çevrenin aşırı metalaşması da diyebiliriz. Enflasyonun çok arttığı son beş-altı yılda para çok değersiz olduğu için herkes parasını mala yatırmak istiyor. "Mal canın yongasıdır" diye bir sözümüz vardır. Bankada duran paranın değer kaybetmesinden bir tane konut alıyor. Orta-üst sınıflar için bu mümkün; ama dar gelirli kesim için de geçerli olabiliyor; bazen borçlanıyor; çünkü kira vermek istemiyor artık. Düşük faizle borçlanıp konut almak daha kârlı hale geliyor. Bunun arkasında yaşamını güçlü, sağlam temellere oturtmak gibi yaşamsal bir kaygı var. Yani kentleşmenin "canın yongası" olması gerekirken; maalesef bunun tam tersi oluyor.

Bilge Hoca'nın dediği "bu büyüklükte, bu ölçekte bir afete hiçbir şey yapılamaz" konusu ise tartışma dışına çıkarılmalı. Çünkü 1999'da yaşanmış büyük bir yıkım ve 2023 yılına kadar aradan geçen bunca zaman var. Evet, birtakım olumlu adımlar

atıldı; ama demek ki yeterli olmamış. Bu bağlamda esas olarak almamız gereken dersin 1999-2023 döneminden çıkarılabileceğini düşünüyorum. Siyasal güç artıp merkezileştikçe, yaşananlardan ders alma eğilimi de azalıyor. Hâlbuki bunun tam tersi olması gerekirdi.

Meslektaşım Ulaş Bayraktar, TESEV raporları olarak yayınlanmış bir çalışmada (Bayraktar, 2023), Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin hızlı ama hantal olduğunu savunuyor. Belediyelerin ve toplulukların ön plana çıktığı ile ilgili değerlendirmeler var. Doğru tespitler içermekle birlikte; bunların bazıları henüz olgunlaşmamış teşhisler.

Son olarak, konuştuklarımız geç kapitalist bir ülke olmamızın bir sonucu sanırım. Geç kapitalistleşmenin açığını kapatmak için çok hızlı bir kentleşme yaşadık ve halen yaşıyoruz. Bu da bütün kırılma noktaları artırıyor, yeniden üretiyor. Üstelik uygulama araçları çok hızlı değişiyor. 6306 sayılı yasanın Van depreminden sonra çıktığını hatırlıyorum, yaklaşık 11 yıl önce. Ortaya çıkış fikri iyiydi; ancak uygulamada sorunlarla karşılaşıldı. Kentsel dönüşümle ilgili bu kadar güç, bu kadar yasa olmasına rağmen, bunlar neden her zaman hedeflendiği gibi uygulanamıyor? Şimdi rezerv alanlarla üzerinden yeni uygulama araçları geliştiriliyor. Sadece afete dönük de değil; çünkü örneğin Van depremi sonrasında çıkan 6306 sayılı yasaya dayalı bazı uygulamalar, ranta dayalı ve parsel bazında bir kentsel dönüşümü de gerçekleştirdi. Ez cümle, sürekli kaos üreten, parçalanmış, çelişkili yüklü bir kentsel yönetim halimiz var. Bunun önümüzdeki süreçte nasıl bir istikamete gideceğini size sormak istiyorum. “Yıkımın sonrası”na dair bir toparlama yapalım.

B.B.: Ben bunun öncesinde, Mustafa Hoca’nın değiştiği kullanım değeri/ değişim değeri konusunda farklı düşünüyorum, onu açıklamak isterim. Kullanım değerinin öne çıktığını düşünmüyorum, istatistikler de pek öyle göstermiyor. Son dönemde TOKİ’nin ürettiği bir milyon konuta rağmen ev sahipliği oranı düşüyor. Bu durum yeni konut üretildiğinde konut edinenlerin zaten konut sahibi olanlar olduğunu gösteriyor! Böyle olunca zaten ikinci konutu edinen, kullanım

değerini düşünerek yaklaşıyor, bunu bir yatırım aracı olarak görüyor. Aslında ilk defa konut sahibi olurken bile öyle görüyoruz; mesela yönüne falan bakmıyoruz, “güneye baksın” demiyoruz, “ya ben bunu yarın öbür gün satmak durumunda olursam para eder mi”, diye bakıyoruz. Planı kullanışlı mı, diye değil de, balkonu kapatılabilir mi, diye bakıyoruz. Onun için kullanım değerinin öne çıkmasını iyimser bir yorum olarak görüyorum. Kullanım değeri sadece deprem sonrasında az hasarlı/orta hasarlı değerlendirmeleriyle öne çıktı ve ilk defa hem ev sahipleri hem kiracılar için önemli oldu. Çünkü binanın başımıza yıkılma riski var! Ev sahibi “tamam işte az hasarlı diyelim, geçelim” diyor, “sıva yapar, boyar, tekrar kiraya veririz”. Kiracının ise ödüyü kopuyor. Bir sürü yerde tetkik yapıp yapılmamasına dair kavgalar çıkıyor. Başta söylediğim gibi dönüşüm meselesinde müteahhitler açısından ciddi bir rant olduğu için müteahhitlerin mevcut dokuyu dönüştürmeye yanaşmamalarında anlaşılır bir taraf var. Bu yine iş birliği tabii, yani toplumsal tabana yayılmış, ranttan pay alma ve kırılma noktaları üreten kentleşme dinamiklerinde suç ortaklığı yapma halinin bir boyutu.

Son mevzuat değişikliklerine baktığımızda bir Kentsel Dönüşüm Başkanlığının kurulması, Kentsel Dönüşüm Yasasında yapılan değişikliklerle sadece boş arazilerin değil mevcut dokuların da rezerv alan ilan edilmesiyle yerel yönetimlerin yetkilerinin alındığını görüyoruz. Daha önce kent dışında konut üretmek üzere tanımlanan rezerv alanlar yerine şimdi deprem riski taşıyan yapılar çevreler rezerv alan olarak ilan edilecek ve orayı dönüştürmek için kamu otoritesi kullanılacak. Bu aslında yanlış değil, kamu otoritesini tam da bu suç ortaklığının tabanı çok yaygın olduğu için kullanmak lazım. Ama yine az önce değindiğim gibi, farklı bir politikleşme bu.

Bir örnek vermek gerekirse, 2009 yerel seçimlerini hatırlayabiliriz. O dönemde de seçimlere gidilirken aynen bugünkü gibi bir durum söz konusuydu. 2004-2005 yıllarında mevzuat değişiklikleriyle kentsel dönüşüm furusu başlamış, buna karşılık barınma hakkı mücadeleleri

artmış, üstelik 2008’de ekonomik kriz olmuştu -hatırlayın, Başbakan “kriz bizi teğet geçti” diyordu-. 2009 seçimlerinde muhalefet ve meslek örgütleri bu kentsel problemi öne çıkarmak için kentsel dönüşüm yasasının vatandaşları mülksüzleştireceğinden dem vuruyordu. Buna rağmen yerel seçimlerde AKP, tarihi boyunca aldığı en yüksek oy oranlarından birini aldı. Şimdi buradaki dinamik tam da az önce sözünü ettiğiniz “suç ortaklığı”-sizin “iş birliği” olarak tarif ettiğinizi “suç ortaklığı” olarak telaffuz ediyorum ben- meselesi. Bugün de aynı şekilde bir karşı propaganda yapılmaya çalışılıyor. Rezerv alanlar konusunda “tapumuz elden gidecek” falan deniyor ama orta sınıflar burada riskten çok fırsat görüyor; dönüşüm olasılığı, imar affı gibi bir şeye dönüşüyor. Kimsenin devletin bir gün tapusunu elinden alacağına dair bir korkusu yok. Az önce müteahhitler açısından baktık olaya, şimdi de mal sahipleri açısından bakalım. Biliyorsunuz, en problemli alanlar bugün varoş dediğimiz, 80’lerdeki imar aflarıyla dönüşen eski gecekondu alanları, örneğin Zeytinburnu gibi teknik donanım olmadan üretilmiş kent alanları. Bu alanlarda malzeme kalitesi, teknik altyapı çok düşük ve her açıdan kırılma noktaları. Aslında barındırdıkları grup, siyasal İslamın metropollerdeki birincil taşıyıcısı olan varoş küçük burjuvazisi, hem ev sahibi hem işletme sahibi olarak kente yeni katılanları aynı kentsel çevrede durmadan sömüren bir grup (Batuman, 2019). Şimdi bu grubun elindeki konutları gerçekten kamu otoritesini kullanarak dönüştürebilecek misiniz, dönüştüremeyecek misiniz? Esas bu sınıfsal gerilimin nasıl sonuçlanacağını görmemiz gerekiyor. Bana muhalefetin öne sürdüğü argümanlar ve sloganlar biraz naif görünüyor.

B.Ç.: Bülent Hoca’nın vurguladığı “kırılma noktasının döngüsellliği” ve kaosun neredeyse bilinçli olarak devam ettiriliyor olması meselesini biraz da alandan örneklerle açmak isterim. Depremi üzerinden 11 ay geçti. Eşzamanlı yürütülen o kadar çok şey var ki, öncelikle kaos buradan başlıyor; onlarca yeni platform, oluşum, dernek vb var, büyükşehir belediyesinin İPA’nın desteğiyle yapmaya çalıştıkları var... Fakat bu oluşumların ve çalışmaların neredeyse hiç biri güncel veriye sahip değil. Güncel ve doğru

veri olmadıkça bu “kırılğanlıklar”ın tekrar tekrar üretilmesinin önüne geçemeyeceğiz, aynı şeyleri 10 yıl 20 yıl 30 yıl sonra yine yaşayacağız. Güncel veriye ulaşmak hep problemliydi, ama belediye gibi bir yapının doğru olmayan verilerle bir şeyler yapmaya çalışması hakikaten endişe verici.

Yine vurgulayacağım, 11 ay geçti. Ciddi bir planlama çalışmasına başlanmış olsaydı, bugüne dek epeyce yol alınırdı ama hâlihazırda bu yolda hiçbir çaba ya da çalışma yok. Sürecin ilk günlerinde merkezi yönetim “orta hasarlıları da yıkacağız, hepsini yeniden biz yapacağız” dedi, ancak anlaşıldı ki gerçekten çok büyük bir kaynak gerekiyor! Hal böyle olunca biraz zaman kazanma, biraz da günü kurtarma derken, yıkımın boyutlarının da bu denli büyük olduğu anlaşıncı “kendi çabasıyla bir şey yapan insanlara engel olmayın” denmeye başlandı. Özellikle kırsal alanlarda plan, ruhsat, imar vs. hiçbir şey sorulmuyor. Küçük bir arazisi olan ya da edinebilen, gücü yeten herkes her çeşit malzemeyle kırsalda ve elbette ki yasa dışı olarak kendi barınma alanlarını inşa etmeye başladı. Şimdiye dek bunlardan çok sayıda yapıldı ve hâlâ da hızlı bir şekilde yapılıyor. Bu durum, gelecek için çok kaygı verici. Bizim en çok övündüğümüz konulardan biri Hatay’ın tarım arazilerinin çok verimli olması ve büyük ölçekte üretim yapabilmesiydi. Bunları kaybetmeye başlamıştık, şimdi bu kayıp inanılmaz hız kazandı. Benzer şekilde büyük araziler “geçici barınma” adı altında konteyner kentlerin kurulmasıyla tarımsal işlevlerini kaybettiler. Bu durum, önümüzdeki iklim kriziyle tetiklenecek gıda krizinin en önemli etkenlerinden biri olarak karşımıza çıkacak.

Bugün Hatay’da adına “plan” denebilecek hiçbir çalışma ve uygulama yok. Yalnızca sosyal medyada ufak tefek şemalar dönüyor, hepsinin de adına “plan” deniyor. Ancak gerçekte plan, planlama, o süreci tarifleme, geleceği kurgulama yönünde adım atmak için yerel yönetimin ya da merkezi yönetimin bir gayreti yok. Çünkü gerçekçi, doğru, anlamlı bir süreç işletilirse herkesin hakkı korunacak. Örneğin tarihi kent merkezinde koruma amaçlı imar planının revize edilmiş hali için bir onaylandı dendi, bir askıda dendi, itiraz süreçlerini dikkate alıyoruz dendi. Bütüne baktığımızda, sözde buradan giden halkı

geri döndürmeye çalışıyoruz; ama bu insanlara barınma, iş, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının ve temel kentsel hizmetlerin nasıl sunulacağıyla ilgili hiçbir çalışma yapılmıyor. Çalışmalar sadece tarihi kent merkezine odaklanmış durumda; çünkü en fazla rant orada! Oradan farklı ölçeklerde ve farklı sektörlerde iş alacak hem yerel hem ulusal ölçekte meslek insanları var. Odağın bu merkeze çekilmiş olması, geri kalan yerlerde yaşayan insanları, hak sahiplerini son derece rahatsız ediyor. Oysaki daha bütünsel bir anlayışa ihtiyaç var. Bu büyük kent, gıdasını nereden temin edecek? Sanayisini nasıl ayağa kaldıracak? Gündelik kentsel yaşam nasıl olacak? Barınma alanları nasıl olacak? Herkes küçük küçük kendi ilgi alanı özelinde işlerin içinde olmaya gayret ediyor ama bütünsel bir ele alıştan çok uzağız. Korkarak söylüyorum ki, bir 10 ay daha geçse yine çok uzak olacağız.

Dolayısıyla “kırılğanlığın döngüselliliği”ni destekleyen bu süreçten çıkış yolunun doğru verinin elde edilmesi ve açık bir şekilde paylaşılmasında olduğunu düşünüyorum. Ne ne kadar insanın bu şehirden başka şehirlere gittiğini ne hangi sektörde ne kadar kayıp olduğunu biliyoruz. Hepsi koca birer soru işareti. Bunu çözmenin bir yolunu bulmalıyız.

G.A.: Tam da bu veri kısmına değineyim. Dönüşümün gerçek sayısal verileri o kadar yok ki, antropolojik araştırmalar o yüzden çok kıymetli oluyor.

2010’larda büyükşehirlerde inanılmaz bir dinamik oluşmuştu. En azından bildiğim kadarıyla İstanbul’da, Ankara’da, İzmir’de kendi kendimize örgütlenip bir şeyler yapabiliyorduk, bağımsız inisiyatifler, dernekler kurulmuştu. 2013’te ivme kazandı, Ankara’da mahalle forumları kuruluyordu (Ergenç ve Çelik, 2021), aktif yurttaşlık adına bunlar çok önemliydi. Fakat 2015 yılında o kadar travmatik bir şekilde sönümlendi ki. Şu anda yine benzer birtakım dernekler, topluluklar var ama iyileşmek bence iş gücünün doğru örgütlenmesiyle olabilecek. Şu anda -öğrenciler ve yeni mezunlar da dâhil olmak üzere- iş gücü süreçlere

dâhil olmuyor ve kendimi de katarak söyleyeyim, nasıl örgütleneceğimizi bilemiyoruz. Hatay’da mimarlara tasarlanması için bölgelerin tahsis edilmesinden farklı bir şey söylüyorum. Tekrar kamuya ve katılımcı kamusal süreçlere eklemelenmemiz lazım. 2019’da yerel yönetimlerin değişmesiyle buna dair biraz umutlu şeyler yaşamıştık. Deprem bölgesinden gelen öğrencilerim bana ne yapacağız diye sorduklarında onlara ne cevap vereceğimi hâlâ bilemiyorum. Elbette birtakım yerlere yönlendirdim, arkadaşlarımla birlikte Oda’ya gittik, toplantılara katıldık, sunumlar dinledik ama mimarlık ve şehir bölge planlama eğitimine yansıyan genel bir sorun bu. Yeni gelen meslektaşlarımızla bu politik ortamda ne yapacağız, ne paylaşacağız, kendimizi nasıl gerçekleştireceğiz, ne üreteceğiz?

M.K.B.: Aslında Bilge Hoca’nın dediği gibi kapsamlı planlamaya, gerçekten planlamaya ihtiyaç var! Planlama bir lüks değil, aciliyet gerektiren bir mesele artık. Az önce konuştuğumuz gibi, deprem küçük bir yerleşimde deneyimleniyor; ama merkezi yönetimin bir bölgenin yıkımını ya da kentleşmesini yönetmesi gerekiyor. Dolayısıyla depreme ilişkin çok katmanlı bir politika geliştirmek zorunda. Planlanacak şey de bütün bir bölge, bir havza. Mesela bir havza planlaması pek gündeme gelmiyor. Deneyim yerleşme ve mahalle düzeyinde, acı ve travma da orada olduğu için oraya odaklanılıyor. Ama bunun taşıyıcı mekanizması, belkemiği, havza planlaması üzerinden kurulmalı ve çok katmanlı olmalı. Bu kapsamlı planlama çok ölçekli ve çok sektörlü olmalı, herkes katılmalı.

Bende rahatsızlık yaratan bir konu da, herhangi bir toplumsal olayın, peşinden kendi sektörünü üretmesi. Artık bir deprem sektörümüz var. Sivil toplumun hayırseverliği de orada; -Türkiye’nin hiçbir yerinde doğru düzgün usta kalmamış- ustalar deprem bölgesinde. Kentsel dönüşüm kendi sektörünü üretmiş. Çünkü iktidarda ve hükümette bir başarı varsa o da sadece bina inşa etme değil, her şeyi bir rant hikâyesine çevirebilme başarısı. Bunu bir politika meselesi haline getirebiliyor ve “ekonomik” durumla kaynakları bölüştürme hikâyesine dönüştürebiliyor. Meselenin deprem olmadığını, depremin başka bir problemin tetikleyicisi olduğunu görmemiz gerekiyor.

Kullanım değeri/değişim değeri

konusunda ise Bülent Hoca'nın uyarısı haklı, ben iyi ifade edemedim. Ben bu iki değeri bir kâğıdın iki yüzü gibi görüyorum. Piyasa mekanizması insanları mülk sahibi olmaya itiyor. Kâr elde etme hırsı da buna mündemiç ama daha derin, yapısal, kültürel ve psikolojik bir sorun var. Mehmet Hoca'nın dediği "kentleşme canın yongasıdır" sözü doğruydı; toplumsal olarak bakınca "kent canın yongası". Yani canımızdan aldık, çıkardık, koyduk ortaya, canımızı oraya mal ettik ve canımız gitti. Mal ile can arasındaki ilişkiyi sorgulamalıyız.

Önemli bir diğer konu politika koordinasyonu, krizlere müdahale problemi. 2002'den beri hükümetlerin genel eğilimi dene-sonucu gör-geri çekil-izle-tekrar bir adım at-bir daha geri çekil, bir ileri-bir geri, hep bir deneme yanılma ama çok planlı ve sistematik bir deneme yanılma. Hakikaten merak ettiğim bir konu ise şu; bu süreç içinde bürokratlar bu işten ne öğrendi, ne tür dersler çıkardılar, nasıl bir deneyim ve bilgi birikti? Bunu çok merak ediyorum ve umarım yönetim çalışmalarındaki genç meslektaşlarım bunun üzerine araştırmalar yapar, sahadan veri toplarlar.

Meselenin hafızayla ilgili kısmı ise Hatay ve Antakya özelinde örneklenebilir. Burası birçok kez yıkılıp yeniden yapılmış bir kent. Ben maalesef henüz gitmedim ama anlatanlar şehrin yok olduğunu söylüyor. Ama bir Hatay, bir Antakya var, buranın toplumsallaşmış bir hafızası, bir Hatay fikri var. Bir kişi gibi düşünelim, bir kişiyi kişi yapan ondan kalan hatıralar değil midir? Onun dalgalanışı, estetiği, giyinişi, karakteridir. Hatay diye bir şehir vardı, şimdi sadece binası yok ama ruhu duruyor. O yapıli mekândan bağımsız olarak insanların hafızasına nasıl bir Hatay, nasıl bir Antakya gömülü durumda, onun kazılıp çıkartılması gerekiyor. Bu geçmişe saplantılı kalma ya da geçmişten bir şeyi geri getirme değil. Lefebvre'in *perceived* dediği *lived space* gibi, yaşayan insanlardan Hatay geri çıkarılabilir. Ruhu yeniden bedenlemek gibi, yeniden mekânsallaştırmak, diyelim. Şimdiye kadar yeniden yeniden kurulduğuna göre bunun hafızası var insanlarda. Demek ki burada sürekli

hayatta kalan bir şey, bir devamlılık var. Bu devamlı olana bakmak, onun üzerine düşünmek gerekiyor.

M.P.: Bütün anlatılanları şu iki başlık altında özetlemeye çalışacağım: (1) devlet ve siyaset, (2) akademi ve toplum.

(1) Devlet ve siyaset başlığı altında şunları vurgulamak iyi olabilir. Biz afete müdahale konusunda çok istekli ve bence başarılı olabilen bir toplumuz. Bunun belki kültürel gerekçeleri vardır. Ama afete hazırlık konusunda kesinlikle başarılı değiliz. Çünkü afete hazırlık çok daha uzun erimli, kararlılık gerektiren bir politika alanı. Geç kapitalistleşme dinamikleri ise, bunun altını oyuyor gibi görünüyor.

1999-2023 arasında dirençliliği ortadan kaldıran ve kırılganlıkları sürekli yaratan şeylere bakmalıyız. Belki klişe gelebilir ama bu ara dönemde yapılmış eleştirel kentsel çalışmalar, kentsel siyasal iktisat, kent sosyolojisi literatürüne bakmamız ve bunları bu gözle yeniden okumamız gerektiğini düşünüyorum. Mesela 2008 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığında çalıştığım dönemde Kentleşme Şurası düzenlenmişti; ondan önce de Deprem Şurası yapılmıştı, 1999 depreminin etkisiyle yapılmıştı. Kamunun içinde çok nitelikli belgeler, çalışmalar olduğunu ve bunların politika haline getirilememesinin önündeki engellerin çalışılmasının kıymetli olabileceğini düşünüyorum.

Bilge Hoca'nın söylediklerinden, devlet güdümünde bir bölgesel kalkınma stratejisinin gerektiğini anlıyoruz. Maalesef mevcut kaos durumu bu yönde ilerlenemediğini gösteriyor. Kaos teorisinin içinde kelebek etkisi vardır; yani şunu söylemek istiyorum, şimdi yaşadığımız bu büyük yıkımın daha sonra topluma ve kentlere dönük olarak şu an öngöremediğimiz derinlikli ve dramatik sonuçları olacak.

Bir diğer konu ise hâkim siyasallaşma biçimlerimiz: İktidar ile muhalefet arasındaki mücadelenin topluma, kentlere, afet sonrası toparlanmaya zarar verdiğini düşünüyorum. Tabii bu cümlemde bir apolitizm çağrısı yaptığım çıkarılmamalı. Yeni ve başka türlü siyasallaşma biçimlerine ihtiyacımız

var. Toparlanmaya dönük politikaları, hâkim siyasallaşma biçimlerimizi yeniden sorgulamamız gerekiyor.

(2) Akademi ve toplum başlığına ise "kırılganlık döngüsü"nün kaotik, parçalanmış ve çelişkili kentsel yönetim yapısından kaynaklandığını söyleyerek başlayayım. Bir çaba sarf ediyorsanız o, beraberinde iyimserlik getirebilir, iyi olacağını umarsınız. İradenin iyimserliği deniyor buna. Bu anlamda ben Türk toplumu için bu umudu besliyorum. Bilgi eksiği olduğunu konuştuk, bu belki politika eksiği, proje eksiği ya da fazlalığı ama bir boşluk oluşturuyor. Bu boşluk, siyasal kurumlar, akademisyenler, meslek örgütleri, sivil toplum örgütleri gibi aktörlerin faaliyet gösterdiği bir performans alanına dönüşüyor; ama bu dönüşüm aynı zamanda etik bir sorun da oluşturuyor. Bunu da etik kodları birlikte yeniden nasıl oluşturabileceğimizi belirleyerek aşabiliriz.

Çok teşekkür ederim, tam dönemin ortasında, iş yoğunluklarınızın içerisinde, sıkışık bir zamanda, Bölünmüş Ekran için zaman ayırdığınız için. ■

KAYNAKLAR

- Ay, D. ve Penpecioğlu, M. (2022). Dönüşümsüzlük ve Beklemek: Devlet Öncülüğündeki Kentsel Dönüşümün Kurumsal Darboğazları ve Güvencesiz Mekânları. *idealkent Kent Araştırmaları Dergisi* 13 (35), 6-39
- Aykaç, G. (2022). Muhtars becoming real estate agents: Changing roles of neighborhood representatives in relation to the state-led urban transformation in Çinçin, Ankara, Turkey. *Journal of Urban Affairs*, DOI: 10.1080/07352166.2022.2027779
- Balaban, U. (2023). There's nothing natural about Turkey's earthquake disaster. *Eurozine*. <https://www.eurozine.com/theres-nothing-natural-about-turkeys-earthquake-disaster/>.
- Balamir, M. (2018) *Afetler Risk Yönetimi ve Sakınım Planlaması: Açıklamalar Kavramlar ve Terimler*. TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.
- Batuman, B. (2002). Mekân, Kimlik ve Sosyal Çatışma: Cumhuriyet'in Kamusal Mekânı olarak Kızılay Meydanı. G. A. Sargın (Der.), *Başkent Üzerine Mekân Politik Tezler: Ankara'nın Kamusal Yüzleri* içinde (ss.41-77). İletişim Yayınları.
- Batuman, B. (2019). *Milletin Mimarisi: Yeni İslamcı Ulus İnşasının Kent ve Mekân Siyaseti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayırbağ, M.K., Schindler, S. ve Penpecioğlu, M. (2022). The limits to urban revolution: the transformation of Ankara, Turkey, under the Justice and Development Party. *Urban Geography*, DOI: 10.1080/02723638.2022.2125662
- Bayırbağ, M.K., Schindler, S. ve Penpecioğlu, M. (2023). Structural violence and the urban politics of hope in Ankara, Turkey, *City* 27(3-4), 464-482.
- Bayraktar, U. (2023). *İki Afet Arası Bir Türkiye'de Toplum ve Devlet*. TESEV Değerlendirme Notları 2023/2. https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_iki_afet_arasi_bir_turkiyede_toplum_ve_devlet-1.pdf
- Ergenç, C. ve Çelik, Ö. (2021). Urban Neighbourhood Forums in Ankara as a Commoning Practice. *Antipode*, 53(4), 1038-1061. <https://doi.org/10.1111/anti.12717>
- Tarakçı, S. ve Türk, Ş. Ş. (2015). İstanbul'da Deprem Riski'nin Azaltılması Gerekçesine Dayalı Kentsel Yenileme Uygulamaları. *Sekizinci Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı, (11 -15 Mayıs, 2015, İstanbul) Bildiriler Kitabı* (ss.1555-1621).TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi.

Doğal Yıkımların Ekonomi Politikası

Gaye Yılmaz

19. ve 20. yüzyıl boyunca doğanın anlamı ve gücünü analiz etmeye odaklanan çalışmalar, risklerin politik ekolojisinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynadı. 20. yüzyılın büyük bölümünde afet literatürü, afetleri, mühendislik ve merkezi planlama gibi modernist bilimsel yaklaşımlarla hafifletilebilecek aşırı doğa olaylarının sonuçları olarak yorumladı (1). İnsan ekolojisi, insan coğrafyası ve Marksist politik ekonomi de dâhil olmak üzere çeşitli disiplinlerden eleştirel akademisyenler ise, tehlike paradigması olarak adlandırdıkları bu yaklaşıma şiddetle karşı çıktılar (Blaikie vd., 1994; Gaillard vd., 2014; Hewitt, 1983; O'Keefe vd., 1976; Oliver-Smith, 1999; Steinberg, 2006). Eleştirel afet araştırmacıları deprem ve kasırga gibi doğal afetlerin varlığını inkâr etmiyorlardı; ancak halkları bu tür olaylara karşı savunmasız kılan şeyin sosyal, politik ve ekonomik ilişkiler olduğunu ileri sürüyorlardı (Gould vd., 2016, s. 95).

Deprem, orman yangınları, müsilaj ve sel benzeri gelişmeler her ne kadar “afet” gibi adeta istenmeden yaşanan durumlar gibi adlandırılrsa da, Kates ve arkadaşları (2006) haklı olarak bu gelişmelerin doğadaki ve insan topluluklarında zaten var olan ekonomik, sosyal ve kültürel eşitsizlikleri daha da derinleştirme eğilimi barındırdığına (aktaran: Sovacool vd., 2018) dikkat çekiyorlar. Kuşkusuz, depremi sadece bir boyutuyla diğerlerinden ayrı tutmak gerekir. Yukarıda sayılan dört yıkımın ilki, yani deprem, insanların hatalarından kaynaklanmasa da yıkıcı

sonuçlarının tek sorumlusu, tamamen içinde yaşadığımız toplumsal sistem yapısıdır. Burada depremi diğer üç doğal afetinden ayrı tutmamın tek nedeni orman yangınları, müsilaj ve selin hepsinin hem başlangıç ve hem de oluş nedenlerinin ikisinin de toplumsal sistem olmasıdır. Bu kısa çalışmada genel olarak doğa olaylarının yıkıcılığının neden “afet” olarak adlandırılmaması gerektiğini, özel olarak ise deprem dâhil sonuçları yıkıcı olan her bir doğa olayının sermaye birikimini nasıl hızlandırdığını göstermeyi amaçlıyorum.

Aslında benzer yanılsamaları yaşamın pek çok alanında görüyor ama üzerinde durmadan yollarımıza devam etmeyi tercih ediyoruz. Örnekleme gerekirse, iş yerlerinde ölümle sonuçlanan vakaları ne kadar kolay “iş kazası” olarak adlandırıyoruz ya da böyle söylendiğinde hiç itiraz etmeden tartışmaya dâhil oluyoruz. Oysa kaza, istenmeden olan, tüm önlemler alındığı halde olması önlenememiş durumlara verilen addır. Buna karşın bilgisine erişebildiğimiz bütün sözde “iş kazaları”nda işçiler, ya çok yüksekte düşerek, ya yangında yanarak ya işe giderken sele yakalandığı ama kapalı kasa minibüsten çıkamadığı için boğularak ama bütün vakalarda yapılması gerekenler yapılmadığı için hayatlarını kaybederler. Çıplak gözle görülebilen bu gerçekliğe karşın devlet ve medya bu vakaları ısrarla “iş kazası” olarak adlandırmaya devam eder. Bu, sistemin ve devletin bilinçli bir eylemidir. Bu paragrafta tartışmaya çalıştığım, altını çizmeye

özen gösterdiğim bütün vakalar birer iş cinayetidir.

Tıpkı yukarıdaki vakalarda olduğu gibi, örneğin müsilaj da bir doğal afet değildir. Bazı okurların dikkatini çekmiş olabilir, ısrarla deniz salyası demeyi reddediyor ve müsilaj demeyi tercih ediyorum. Hemen nedenini açıklayayım, salya dediğimiz zaman denizin de insan gibi hastalandığını söylemiş oluyor ve olayı normalleştirebiliyoruz. Oysa müsilajın nedeni denizlerdeki ağır kirlenmedir. Üstelik bu kirlenmenin arkasında sadece piknikçilerin atıkları değil, asıl olarak endüstriyel atıkların dere ve akarsulara deşarj edilmesi gerçeği vardır. Ama medya bize her zaman denize atılan pet şişeleri gösterir ve böylece biz de endüstriyel atıkları hiç düşünmeyiz. Kuşkusuz burada denizlerin piknik veya benzer nedenlerle kirlenmesini hoş gördüğüm düşünülemez, sadece asıl ve daha büyük olan resme dikkat çekmeye çalışıyorum. Yücel Taşdemir (2002) yaptığı çalışmada Marmara Denizi'nin havzasında önemli sanayi bölgeleri olduğunu, bunların çoğunun herhangi bir arıtma uygulamadan atık sularını bu iç denize veya ona ulaşan akarsulara deşarj ettiğini belirtiyor. Bu da Marmara Denizi'nin aşırı kirlenmesine sebep oluyor. Taşdemir, ayrıca Marmara Denizi'nin Akdeniz ile Karadeniz arasında bir deniz olması dolayısıyla devamlı bir akıntının mevcut olduğuna ve bu akıntı sebebiyle, kirleticilerin denizde uzak mesafelere kadar taşınabildiğine de dikkat çekiyor ve bu nedenlerden ötürü endüstrileşme ve nüfus yoğunluğunun az olduğu bölgelerde bile kirlenmenin söz konusu olabileceğini ekliyor.

Doğadan kaynaklandığı ileri sürülen en ağır yıkımların başında ise kuşkusuz deprem ve sel geliyor. Politik ekonomi, genel olarak kapitalist piyasaların devlet aktörlerinin (hükümet) çıkarlarıyla nasıl etkileşime girdiğiyle ilgilenir. Politik ekoloji ise, genel olarak çevresel yıkımın ve buna verilen tepkilerin kazananları ve kaybedenleriyle ilgilenir. Sosyal adalet, karar alma süreçleri (ve forumlar) kadar maliyetlerin ve faydaların dağılımı ile de ilgilenir. Bu bağlamda, örneğin eleştirel kalkınma çalışmaları,

kalkınma yardımlarına yönelik aşırı indirgemeci, yukarıdan aşağıya yaklaşımları ve gelişmekte olan dünyayı Batı merkezci bakış açısına göre yeniden oluşturmaya çalışan politikaları eleştirmek için ortaya çıkmıştır. Sovacool ve arkadaşları (2018, s. 244) ise, ABD ölçeğindeki çalışmalarında sağlamaştırma adı altında uygulanan felaketten kurtarma projelerinin başta yoksulluk, ırkçılık, cinsiyetçilik ve sınıf bağlamlarında olmak üzere sosyal veya ekonomik eşitsizliği nasıl daha da derinleştirdiği zamanları anlatıyorlar. Yazarlar bu

kapitalizmin daha fazla mal ve hizmet tedarikine nüfuz etmesine izin vererek “derinleştirdiği” için sermayenin erişim alanını genişletebiliyor (Prudham vd., 2009, içinde Sovacool vd., 2018, s. 245). Gerçekten de depremin yıkıp geçtiği yolların, köprülerin ve kamusal ve/veya özel binaların yeniden inşasından, bu yeni yapıların donanımları için gerekecek yeni meta üretimlerine kadar, yıkımlar sayısız yatırım ve üretim olanaklarına fırsat yaratması bağlamında sermaye birikimine ivme kazandırır. Tecavüz aşaması, felaketin açtığı yaraların

“DEPREMİN YIKIP GEÇTİĞİ YOLLARIN, KÖPRÜLERİN VE KAMUSAL VE/VEYA ÖZEL BİNALARIN YENİDEN İNŞASINDAN BU YENİ YAPILARIN DONANIMLARI İÇİN GEREKECEK YENİ META ÜRETİMLERİNE KADAR YIKIMLAR SAYISIZ YATIRIM VE ÜRETİM OLANAKLARINA FIRSAT YARATMASI BAĞLAMINDA SERMAYE BİRİKİMİNE İVME KAZANDIRIR”

çalışmada politik ekonomi, politik ekoloji, adalet teorisi ve eleştirel kalkınma teorisinden oluşan toplam dört teoriyi sentezliyor ve çitleme, dışlama, tecavüz ve perçinlemeye dayanan kendi politik ekonomi tipolojilerinin temellerini atıyorlar.

Sovacool ve arkadaşları (2018, s. 245) tarafından geliştirilen teoride süreç önce çitleme hareketi ile başlıyor ve eskiden kamunun elinde olan kaynaklar özel şirketlere aktarılıyor. McCarthy (2009, ss. 507-508) ise bunun kısmen, özel sektörün, özellikle kurumsal aktörlerin yıkımı kullanarak gelir elde edebilecekleri, Hoogvelt'in (1987, s. 3) “topraksal birikim” olarak adlandırdığı, daha uzak veya periferik alanlara girme çabalarını yoğunlaştırması anlamına geldiğinin altını çiziyor. Heynen ve Robbins'e göre (2007) dışlama genellikle yargısal süreçlerin belirli bir paydaş grubu yerinden etmesiyle birlikte gerçekleşiyor (aktaran: Sovacool vd. 2018, s. 245). Bu şekilde felaketin yaralarının sarılması süreci, pazarın erişim alanını uzak bölgeleri kapsayacak şekilde “genişlettiği” ve

sarılmasında uygulamaya konan projelerin çevreyi bozması, ekosistem hizmetlerinin sağlanmasına müdahale edilmesi veya korunan alanlar benzeri biyolojik çeşitliliği koruma bölgeleri ve ulusal parklara en üst düzeyde müdahaleler anlamına geliyor. Perçinleme aşaması ise, afet yaralarının sarılması projelerinde kadınların ve/veya azınlıklar gibi en kırılgan grupların yetkisizleştirilmesi ve kaynaklardan daha fazla mahrum edilmeleri anlamına geliyor (Sovacool vd., 2018, s. 246).

Depremlerin ekonomi politiğin alanına giren bir diğer yansıması ise, söz konusu ülkedeki egemen güçlerin gerek depremin erken günlerinde, gerekse takip eden ve bölgeye tam destek sağlanması gereken zamanlarda devlet olanaklarını sadece kendi iktidarlarını pekiştirme yönünde kullanmaları ve yaygın hizmetten kaçınmaları.

“Enkaz altında kalan yaklaşık 4 bin kişi günlerce yardım bekledi. Bazıları gönüllülerin yardımıyla enkazdan çıkarıldı; ancak arama kurtarma çalışmaları yetersizdi. Devletin yardım

kurumları yıkılan binalara müdahale etmekte gecikmişti”.

“Devletin başkanı ortalarda görünmüyordu ama ilk iş olarak depremle ilgili haberlere yayın yasağı getirdi. Nihayet depremden iki gün sonra kameraların karşısına geçtiğinde ölü sayısını düşük gösterdi ve uluslararası yardımları (gerek olmadığını belirterek) reddetti”.

“Enkazın altında hâlâ kurtarılmayı bekleyen insanlar varken devlet başkanının derdi, hayatta kalanlara (çoğunlukla da kendi destekçilerine) ulaştırılan devlet yardımlarının reklamını yapmaktı.”

da zamanla daha da köhnediği de herkesin malumu. Tayfun Kahraman (2022) özellikle, riskli alan ilan edilen bölgelerin İstanbul haritasındaki dağılımının bu sınıfsal ayrışmayı çok net gözler önüne serdiğini belirtiyor ve ekliyor: “Kent merkezinde yer alan yerleşimler riskli alan/riskli yapı ilanı ile boşaltılıp yeni üst sınıflara yönelik yerleşimler yaratmak için arsaya dönüştürülürken, gerçek risk taşıyan kent çeperindeki, yoğunlukla alt sınıfların barındığı yerleşimler ise görmezden gelindi”.

Kahramanmaraş merkezli 2023 yılının Şubat ayında yaşanan büyük

sermaye varlıklarının yerini yeni ve daha gelişkin teknolojiler aldığı için yıkımlar sermaye birikim hızını arttıran bir manivelaya dönüştürüyor ve bu durum bu çalışmalarda övgüyle ele alınıyor. Örneğin, Jha ve arkadaşları, 2018 yılında Asya Yatırım ve Kalkınma Bankası tarafından yayınlanan çalışmalarında “yaratıcı yıkım etkisinin” altyapının iyileştirilmesinden (örneğin, düzenleyici kurallara uygun binaların inşası veya iyileştirilmiş güvenlik standartlarına sahip yeni konutlar) ve üretkenliği artıran daha iyi teknolojiye yapılan yatırımlardan kaynaklandığını ve yeni ekonomik fırsatlar yarattığını belirtiyor. Yazarlar ayrıca bunun, örneğin, yeni yatırım maliyetlerinin kayıp sermaye maliyetinden daha düşük olması durumunda meydana gelebileceğine; çünkü verimsiz veya eskimiş, hasarlı makine ve ekipmanın değiştirilmesinin, onarılmasından daha ucuz olabileceğine dikkat çekiyor (Jha vd., 2018, s. 6). Bölgesel bir yatırım bankası için yapılmış bu çalışmanın, yıkımların sonrasında yapılan yatırımları masum bir “ortak çıkar” ekseninde savunması şaşırtıcı değil kuşkusuz. Oysa yıkım sonrası yenilenen altyapı ve binaların bir yandan sermaye birikimine hız kazandırırken, diğer yandan kimi zaman yer değişikliği, kimi zaman ise yerel halkın satın alma gücünün yetmemesi yüzünden pek çok insanı yerinden ettiği ve yukarıda Heynen ve Robbins’ten (2007) alıntılıdığım “dışlama” etkisini doğruladığı da ortadadır. İşte ana akım düşünce ile eleştirel düşünceyi ayırt etmemizi kolaylaştıran da ana akımın bu kısır, tek yanlı ve resmin bütününe bakmaktan bilinçli olarak kaçınan analiz etme biçimidir.

Marx’ın erken dönem çalışmalarından esinlenen yaratıcı yıkım kavramı (Almanca: *Vernichtung*), kapitalizmin yalnızca önceki ekonomik düzenleri bilinçli olarak yıkıp yeniden yapılandırmasını değil, aynı zamanda savaş, iktisadi bunalımlar ve doğal afetler gibi mevcut zenginliğin değerinin sürekli olarak düştüğü durumların da sermaye birikimi açısından birer fırsat işlevi olarak değerlendirilmesini de kapsıyor. John, E. Elliott (1980) ise, Schumpeter’in Kapitalizm, Sosyalizm

“TARİHSEL OLARAK ELEŞTİREL GÖRÜŞÜN GELİŞTİRDİĞİ VE KULLANDIĞI KAVRAMLARI TERS YÜZ EDEREK KENDİ KULLANIMINA D HİL EDEN ANA AKIMIN GEREK AKADEMİDE GEREKSE MEDYADA KURDUĞU HEGEMONYAYA MEYDAN OKUMAK VE BİR KARŞI HEGEMONYA KURMAK HAYATİ BİR GÖREV OLARAK ORTADA DURUYOR”

“Kadın işçiler göçük altında kalan mesai arkadaşlarını çıkarmaya çalışırken işverenler ve fabrika sahipleri enkazdan makineleri ve giysileri kurtarmakla meşguldü. En az 400 tekstil işçisi kadın, enkazın altında ölüme terk edildi.”

Okuyucuyu yanıltmamak için yukarıda çerçeve içerisinde aktardığım notların başka bir tarihsel döneme, başka bir ülkeye ait olduğunu belirtmem gerek: 19 Eylül 1985 Mexico City depremi. Resmi verilere göre 5 bin, tahminlere göre ise 25-30 bin kişinin hayatını kaybettiği 8.1 şiddetindeki deprem hakkında Esra Akgemici (2023) tarafından kaleme alınan çalışmadan aktardığım birkaç satır, Türkiye dâhil benzer ölçekteki pek çok ülkeyi neredeyse birebir tanımlıyor. Benzer şekilde 17 Ağustos 1999 depremi sonrasında popülerleşen “kentsel dönüşüm” mottosunun “riskli alanlarda dönüşüm” adı altında piyasa koşullarına terk edildiğini biliyoruz. İstanbul’da üst sınıfların yaşam alanlarının bulunduğu merkezler dönüşürken, alt sınıfların yaşam alanlarının ya boşaltıldığı ya

deprem de benzer görüntülere sahne oldu. Sezin Uçar’ın, 27 Şubat 2023 tarihinde Yeni Yaşam gazetesinde çıkan yazısında hükümetin ilk icraatının OHAL ilan etmek ve dayanışmayla hem yaraları saran hem de toplumda yeni bir bilinç filizlendirenlere kayyum atamak olduğu belirtiliyor. Yazar, bu adımın ardından grev hakkının fiilen engellendiğini, henüz daha tüm cenazeler enkazdan çıkarılmamışken afet alanlarında yapılaşma çalışmalarıyla sermayeye yeni alanlar açılmaya başladığını aktarıyor ve şöyle devam ediyor: “Diyanet’in evlat edinilen çocuklarla evlenme engeli olmadığına dair açıklaması ise politik İslamcı rejimin çocuk istismarını kurumsallaştırma ve toplumu dini temelde dönüştürme idealinden bir an bile vazgeçmediğinin en görünür örneği oldu”.

Depremin getirdiği ölümcül yıkımları Schumpeterci (2) “yaratıcı yıkım” başlığı altında ele alan bazı ana akım çalışmalara da değinmekte yarar var (Hallegatte ve Dumas, 2009; Skidmore ve Toya, 2002; Jha vd., 2018). Bu kurguda, tahrip olan

ve Demokrasi (1942) adlı eserinden bu yana, Schumpeter ile Marx arasındaki paralelliklerden ziyade karşıtlıklara daha fazla vurgu yapıldığına dikkat çekiyor. Yazar, popüler açıklamaların genellikle Marksist çelişki (“kapitalizm ekonomik başarısızlık nedeniyle ayakta kalamaz”) ve Schumpeterci paradoks (“kapitalizm kendi yaratıcı başarıları yüzünden ayakta kalamaz”) temaları arasında keskin bir ikilemi ortaya koyduğunu belirtiyor (Elliott, 1980, s. 45). Bu bağlamda, yukarıda Jha ve arkadaşlarından (2018) aktarılan ana akım değerlendirmelerin Schumpeterci yaratıcı yıkım kavramını bile ters yüz ettiği, bağlamından kopardığı tespitini yapmamız gerekiyor.

Marks'ın yaratıcı yıkım konusundaki tespitlerinin sadece erken dönem çalışmalarıyla sınırlı kalmadığını, örneğin Grundrisse'de bu konuyu daha detaylı analiz ettiğini biliyoruz. Bu çalışmasında Marks, kapitalizmin hem teknolojik hem de coğrafi olarak “evrenselleşme eğilimi” olduğunu, bu eğilimin onu önceki tüm toplumlardan radikal bir şekilde ayırdığını belirtir ve ekler: “Kapitalizm, ‘kendi sınırlayıcı engelinin’ ötesine geçmeye yönelik sonsuz ve sınırsız bir dürtü içerir. Her sınır, aşılması gereken bir engel olarak görünür.” (Marks, 1979, s. 379). Geleneksel ya da ekolojik bir Marksist olarak O'Connor (1997) da benzer bir noktayı vurguluyor ve kapitalizmin ürettiği krizlerin ve doğa kaynaklı yıkımların aynı zamanda onu yeniden yapılanmaya ve yeniden inşa etmeye teşvik eden güçler olduğunu belirtiyor (Henderson, 2009, s. 277).

Sonuç olarak, yıkımların ekonomi politliğini anlatmaya çabalayan bu kısa çalışmanın da ortaya koyduğu gibi, deprem ve sel gibi devasa boyutlu yıkımlar, kapitalist birikim yasalarından azade olmadığı gibi, yıkıma maruz kalan halkların bu iddia edilen “yaratıcılık”tan kendi paylarına düşeni alamadıkları ve daha da yoksullaşıp, yoksunlaştıkları süreçler olarak yaşanıyor. Bu süreçlerde tarihsel olarak eleştirel görüşün geliştirdiği ve kullandığı kavramları ters yüz ederek kendi kullanımına dâhil eden ana akımın gerek akademide gerekse medyada kurduğu hegemonyaya meydan okumak ve bir karşı hegemonya kurmak hayati bir görev olarak ortada duruyor. ■

Gaye Yılmaz, Dr., Eleştirel İktisatçı, University of Kassel'de konuk öğretim üyesi

DİPNOTLAR

- 1 Bkz. Burton, Kates ve White, 1978
- 2 Schumpeter'in yatırıma olan ilgisinin, iktisat teorisinin yatırımı tasarrufların çıkış noktası olarak vurgulayan günümüz vurgusuyla hiçbir ilgisi yoktur. Schumpeter'in Klasik yatırım kavramı, üretken kapasiteyi artırmak ve üretim yöntemlerini geliştirmek için gelir harcanmasını da kapsar (Hardy, 1945, s. 350).

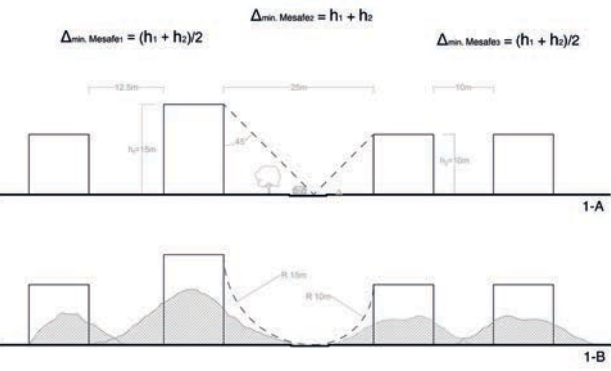
KAYNAKLAR

- Akgemici, E. (2023, 26 Şubat). *Doğal olmayan afet, “felaket ütopyası” ve “sınıfsal deprem”*: Meksika'dan dersler. T24 Haftalık. <https://t24.com.tr/yazarlar/esra-akgemci-america-invertida/dogal-olmayan-afet-felaket-utopyasi-ve-sinifsal-deprem-meksika-dan-dersler,38873>
- Blaikie, P., Cannon, T., Davies, I. ve Wisner, B. (1994). *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability, and Disasters*. London: Routledge.
- Burton, I., Kates, R. W. Ve White, G. F. (1978). *The Environment as Hazard*. Oxford University Press.
- Elliott, E.J. (1980) Marx and Schumpeter on Capitalism's Creative Destruction: A Comparative Restatement. *The Quarterly Journal of Economics*, 95(1) (Aug., 1980), 45-68.
- Gaillard, J.C. ve Kelman, I. (2012). Framing disaster: theories and stories seeking to understand hazards, vulnerability and risk. B. Wisner, J. C. Gaillard ve I. Kelman (Ed.), *The Routledge Handbook of Hazards and Disaster Risk Reduction* içinde (ss.18-33). New York: Routledge.
- Gould, K.A., Garcia, M.M. ve Remes, J. A. C. (2016). Beyond “natural-disasters-are-not-natural”: the work of state and nature after the 2010 earthquake in Chile. *Journal of Political Ecology*, 23(1), 93-114. doi: <https://doi.org/10.2458/v23i1.20181>
- Hewitt, K. (Ed). 1983. *Interpretations of Calamity From the Viewpoint of Human Ecology*. Boston: Allen and Unwin.
- Hallegatte, S. ve Dumas, P. (2009). Can natural disasters have positive consequences? Investigating the role of embodied technical change. *Ecological Economics*, 68(3), 777-786.
- Henderson, G. (2009). Marxist Political Economy and the Environment. N. Castree, D. Demeritt, D. Liverman ve B. Rhoads (Ed.) *A Companion to Environmental Geography* içinde (ss.266-293). Wiley, Blackwell Publishing.
- Heynen, N., & Robbins, P. (2007). The neoliberalization of nature: Governance, privatization, enclosure and valuation. *Capitalism Nature Socialism*, 16(1), 5-8.
- Hoogvelt, A. (1987). *Globalization and the Postcolonial World: The New Political Economy of Development*. Johns Hopkins University Press.
- Jha, S., Martinez, A., Quising, P., Ardaniel, Z. ve Wang, L. (2018). Natural Disasters, Public Spending, and Creative Destruction: A Case Study of the Philippines. *ADB Working Paper Series*, 817, March 2018.
- Kates, R. W., Colten, C. E., Laska, S. ve Leatherman, S. P. (2006). Reconstruction of New Orleans after Hurricane Katrina: A research perspective. *PNAS*, 103(40), 14653-14660. <https://doi.org/10.1073/pnas.0605726103>
- Kahraman, T. (2022, 17 Ağustos) *Deprem gerçeği ile yüzleşmek istemediler*. Birgün Gazetesi. <https://www.birgun.net/haber/deprem-gercegi-ile-yuzlesmek-istemediler-399353>
- Marks, K. (1979) *Grundrisse: Ekonomi-Politik Eleştirisi İçin Ön Çalışma*. Birikim Yayınları.
- O'Connor, J. (1997) The second contradiction of capitalism. J. O'Connor (Ed.) *Natural Causes: Essays Ecological Marxism* içinde (ss.158-177). New York: Guilford.
- O'Keefe, P., K. Westgate ve B. Wisner. (1976). Taking the naturalness out of natural disasters. *Nature* 260, 566-567.
- Oliver-Smith, A. (1999). What is a disaster? Anthropological perspectives on a persistent

- question. A. Oliver-Smith ve S.M. Hoffman (Ed.) *The Angry Earth: Disasters in Anthropological Context* içinde (ss.18-34). New York: Routledge.
- Prudham, W. S. (2009). Commodification. N. Castree (Ed.) *A Companion to Environmental Geography* içinde (ss. 123-142). Oxford, U.K.: Wiley-Blackwell.
- Schumpeter, J.A. (1950). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper&Brothers.
- Skidmore, M. and Toya, H. (2002). Do Natural Disasters Promote Long-Run Growth? *Economic Inquiry*, 40(4), 664-687.
- Sovacool B.K., Mullins, T.M. ve Abra, W. (2018). Bloated bodies and broken bricks: Power, ecology, and inequality in the political economy of natural disaster recovery. *World Development*, 110, 243-255.
- Steinberg, T. (2006). *Acts of God: the unnatural history of natural disasters in America*. (2nd Ed.) Oxford: Oxford University Press.
- Taşdemir, Y. (2002). Marmara Denizi: Kirleticiler ve Çevre Açısından Alınabilecek Tedbirler. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 39-45.
- Uçar, S. (2023, 27 Şubat). *ÖHD Kadın Dizisi: Deprem politikası: Hem sınıfsal hem ataerkil*. Yeni Yaşam Gazetesi. <https://yeniyasamgazetesi5.com/ohd-kadin-dizisi-depremin-politikasi-hem-sinifsal-hem-ataerkil/>

Deprem Enkazının Kent, Kültür Mirası ve Çevre Üzerine Etkileri: 2023 Antakya, Hatay Örneği

Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Berk Kesim, Ayçim Türer Başkaya

1

Giriş

6 Şubat 2023'te gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli iki deprem ve bunları izleyerek 20 Şubat'ta meydana gelen Hatay merkezli deprem, başta Hatay, Kahramanmaraş, Malatya ve Adıyaman olmak üzere 11 ilimiz ve ilçeleri ile 14 milyondan fazla vatandaşımızı ve 1,75 milyon sığınmacıyı etkilemiştir (2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu). Yapılan incelemeler sonucu, Mart ayında açıklanan rakamlara göre, yıkılan veya ağır-orta hasar gören ve yıkılması öngörülen yapı sayısı 275 bindir. Afet bölgesinde yer alan 5 milyondan fazla konut biriminden 518 bini kullanılmaz hale gelirken, konut hasarı 54,7 milyar ABD Doları mertebesinde. Bu yapıların molozunun ise 115-210 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir (Gündoğdu, 2023); Xiao vd. (2023) ise, yıkılan bina sayısı ve büyüklüklerini göz önüne alarak bu rakamı 420-950 milyon ton olarak öngörmektedir(1). 1994'ten beri dünyada meydana gelen depremlere bakıldığında, yıkım ve ortaya çıkan moloz 2008 Çin/Siçuan depremi ile birlikte en yüksek seviyededir. (Mavroulis vd., 2023). Bugüne dek, enkaz ve molozun kentsel alanlardan uzaklaştırılması büyük oranda tamamlanmıştır. Kentsel sit alanlarında ise, enkazın ayrıştırılması ve kontrollü biçimde taşınarak istiflenmesi konusunda uzmanlar tarafından yapılan uyarıları dikkate alan Kültür ve Turizm ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlıkları, süreci yavaşlatarak, ayrı enkaz toplama alanları oluşturmuştur; ancak, bu çalışmaların istenen sürat ve özenle gerçekleştirildiğini söylemek güçtür. Bu makale enkaz/moloz odağında, mevcut

yerel ve görsel verilerin yoğunlaştığı Antakya/Hatay üzerinden durum ve süreçleri aktarmakta, değerlendirmekte ve geleceğe yönelik öngörüler sunmaktadır.

2. Kentsel Alanlardaki Enkaz: Kent, Sokak, Enkaz/Moloz ve Mesafe

Kriz döneminde oluşabilecek senaryoları işleyen Sakınım ve Acil Durum Planlarında odak, afet öncesi ve sonrasında. 2021 Hatay İl Afet Risk Azaltma Planında muhtemel deprem senaryoları ele alınmış, riskler belirlenerek, bunların düzeltilmesine yönelik eylem paketleri önerilmiştir. Doğal ve yapı çevreye odaklanan riskler, tektonik zemin yapısı ve mevcut binalara yoğunlaşmış, arama-kurtarma ve ilk yardım faaliyetlerinde yaşanabilecek sorunlar, afet sonrası oluşturulacak yaşam alanları ve moloz döküm sahaları değerlendirilmemiştir.

Oysa kentsel tasarımda afetlerden sakınım ve yaşanabilirlik (*livability*) birbirinden ayrılmaz (Jacobs ve Appleyard, 1987). Aslında şehircilik standartlarının arkasında olağan dışı durumlara dirençli kentler yaratma gayesi zaten vardır. Bu standartların en basitlerinden biri de, iki yapı arasındaki ideal/asıgari sokak mesafesidir. Ancak imar-inşa temelli şehircilik anlayışında kentler olağan akışındayken afet durumu göz ardı edilmektedir. Kat artırımını gibi imar hakkı üzerinden ekonomik çıkar yaratarak kurgulanan dönüşüm pratiği, imar affı ve benzeri başka sebeplerle(2) kentsel çevre üzerinde yapılan değişiklikler, kentin fiziksel direncini kaybetmesine yol açarken,

KENTSEL ÇEVRE

KENTSEL ÇEVRE	YAŞAMSAL ÇEVRE	Resmi (Formal) Çevre: Temel İmar Düzenlemelerini	Yoğunluk
			Mülkiyet
			Arazi Kullanımı
			Temel Ulaşım ve Erişilebilirlik
	Çevresel Etkenler		Temel Coğrafi özellikler: Yer şekilleri, Konum, Bakı, Peyza (Yer üstü) ve jeolojik oluşumlar (Yer altı)
			Temel İklimsel Sebepler: Rüzgar, Güneş, Nem, Gölgeleme, ısıma, yansımalar, Termal konfor
			Kentsel Hareket ve Kalabalık
			Gündüz/Gece Yaşam Alanları
	Diğer Teorik teknik yaşam ölçütleri		Kültürel, Antropoljik Farklılaşmalar
			Biyolojik, Psikolojik Sebepler ve Temel Mekan ihtiyacı
POTANSİYEL ÇEVRE	Yıkım (Catastrophic) Çevresi		Savaş ve Terör sonucu
			Doğal afetler sonucu oluşan kentsel çevre: Deprem, sel, yangın, hortum vs.
			Salgın Hastalıklar
	Acil Durum Alanları		Acil durum kaçış-kurtarma alanları ve depolama birimleri
	Teknik Altyapı Alanları		Teknik altyapı alanları: kanalizasyon, yüksek gerilim alanları, taşkın alanları vb.
			Askeri/Sivil Sığınaklar
			Nükleer Tesisler, Zehirli, Biyolojik, Kimyasal vb. üretimlerin yapıldığı alanlar
	Terk Edilmiş Alanlar		İnşaa Durumundaki Alanlar
			Arkeolojik kazı ve harabe alanları
	Yok Oluşun Mekanları		Terk Edilmiş ve/veya 'Boş' Mekanlar
			Mezarlıklar, Karanlık Miras alanları

SOL ÜSTTE Cephe-Cephe ve Cephe-Sokak-Cephe ilişkisinde en düşük mesafelerin hesaplanması. (Görsel 1)

SAĞDA Kentsel Çevreyi Oluşturan Etken, Ölçüt ve Alanlar (Tablo 1)

kentin morfolojik kurgusu içerisinde tasarımcı tarafından gizli olarak uygulanmış önlemleri ortadan kaldırır. Binalar yükselip yoğunluk artarken sokak ve caddeler genişleyemez. Böylece plancılar kenti tasarlama kabiliyetlerini alt ölçeklerde yitirirken kent üst ölçekli düzenlemelerin özensizliğinde başkaca ihtiyaçlara dönük olarak yapılaşmakta, kentsel tasarım salt estetik bir kaygı olarak görülmektedir. Oysa tasarımcılar imar uygulamalarının ötesinde teknik mesleki uygulama esaslarını gözetmektedirler. Yapılı-çevre/açık-alan dengesinde bozulma, kentin afet esnasında ihtiyaç olabilecek açık alan kurgusunu değiştirerek kenti çalışmaz hale getirebilir. Sokakları molozlarla örtülü bir kentte kurtarma çalışması yapılamaz.

Afetler, bir kentin yapıları çevresinin biçimlendirilmesinde etkindir. Büyük yangınlardan göçlere, salgın hastalıklardan savaş sonrası alanlara, kentsel tasarım kuramı yıkım ve tahribatın mekânı üzerine yazılmıştır. Kentin mekân kurgusu mevcut durum kadar, yıkımla oluşan travmatik ve katastrofik çevre koşulları tarafından da şekillenir. Kentsel çevre yaşanabilir ve yaşanılmaz/tahrip-olmuş ama potansiyeli olan mekânların bir arada bulunduğu yerdir (Anderson, 1978). Özellikle yıkım çevresi kentte potansiyel çevre olarak nitelendirilir; “boş” olmanın ötesinde eski izler ve coğrafi bir yaşanmışlığı barındırır. Bir

coğrafyada olmanın verdiği öz nitelikler *stabilitas-loci* olarak tanımlanır ve *genius-loci*'nin temelini oluşturur (Norberg-Schulz, 1979). Yaşamsal bir çevre ya da katastrofik bir an, hiç fark etmez! Kent sokakları bu iki uç durumun her hali düşünülerek tasarlanmalı, sokaklar ağır yıkım durumunda dahi hizmet verebilmelidir.

Kentsel tasarım uygulamaları özgün olmakla beraber, her alan için basit, anonim ve uygulanabilir standart tasarım ölçütleri vardır. Yaşamsal çevre şehircilik ve mimarlık standartları üzerinden belirlenirken, henüz yaşamın öncelenmediği potansiyel çevrede duruma özgün teknik-mühendislik ağırlıklı başka öncelikler bulunmaktadır (Tablo 1). Aslında kentsel tasarım zaman içerisinde sokaklar için tüm ihtiyaçları karşılayan tek ve basit bir formül üretmiştir.

Sokak, cadde ve bulvarlarda birbirine cephesi olan iki yapı arasındaki asgari mesafe, iki cephenin yükseklikleri toplamı kadar olmalıdır. Ancak iki yapı arasında herhangi bir kentsel öge yoksa birbirine komşu iki yapı arasındaki asgari mesafe, bu iki cephenin yükseklikleri toplamının en az yarısı kadar olmalıdır (Görsel 1). Sokak tasarlarken iki cephe arasındaki mesafe imar düzenlemeleriyle belirlenir. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında paralel bir düzenleme yapılmıştır. Fakat mevcut yapılaşma koşulları, imar planları ve plan notları, yönetmeliklerin önüne geçmektedir.

Dolayısıyla imar planlarında cephe-sokak mesafeleri üzerine yapılan düzenlemeler, uygulama aşamasında bağlayıcı olmamaktadır. Örneğin Antakya için zamanla değişen yapı yüksekliği – sokak genişliği ilişkisi ve kentsel sit alanındaki dar sokaklar risk olarak değerlendirilmemiştir (İRAP, 2021).

İklimsel özellikler de sokak-cephe ilişkisi üzerinde belirleyicidir. Mevsimsel hâkim rüzgâr yönü, coğrafi konum gibi durumlar yapı-blok yöneliminde etkenken, yükseklik/açık-alan oranı için ortalama ısı, ısıma ve gölgeleme önemlidir: Soğuk iklimlerde 1/1,1-1,3, ılıman bölgelerde 1/1,6 ve sıcak ve nemli bölgelerde 1/1,7 oranları uygundur (Ersoy, 2015).

Mekânsal olarak ise (Spreiregen, 1965; Barlas, 2006), yapı yüksekliği/açık-alan arasında 1/1 oranı (45°) kapalılık hissiyatı verir (Görsel 1-A). 1/2 (30°) iyi bir açık alan kapalılık hissiyatı yani sokaklar için alt sınırdır. 1/3 (18°) altında kapalılık, 1/4 (14°) altında ise mekân hissi kaybolur. Dolayısıyla temel mekân teorisinde, cephe-sokak ilişkisi 1/1-1/2 oranları arasında tasarlanmalıdır. Ayrıca sokak üzerinde yapı yüksekliği arttıkça cepheler algılanmamaktadır (Gehl, Kaefer ve Reigstad, 2006). Sokakta yürüyen yaya 5m mesafede ancak 5m yükseklikte bir alanı algılayabilirken (1/1), 14 metrelik bir cepheyi fark edebilmek için yaklaşık 25m (1/2) uzaklaşmak gerekir.

Yıkım üzerine yapılan çalışmalarda ancak deprem durumu öngörülebilir

ÜSTTE Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (ESKİ) Arama Kurtarma Ekiplerince Hatay Sokaklarında kurtarma bölgelerine erişimlerini kısıtlayan durumlara dair çekilmiş fotoğraflar (ESKİ sivil savunma uzmanı ve arama kurtarma ekip lideri, Arda Soner Tatlı). Depremin 1. Günü Cumhuriyet Caddesi Antakya Lisesi Önü (sağ), Depremin 2. Günü akustik ses dinleme ve termal görüntüleme çalışmasına giderken (sol). (Görsel 2)

Antakya Kentsel Sit Alanından bir ara sokak (sol; fotoğraf, Kenan Kantarcı, 10.05.2023) ve enkaz kaldırma çalışmalarından bir örnek (sağ; fotoğraf, Kenan Kantarcı, 10.05.2023). (Görsel 3)

ALTTA Antakya Kültür Enkazu ve Ayırıştırma Merkezi, Güzelburç Mahallesi (ortografik İHA fotoğrafı, Kenan Kantarcı, 21.09.2023) ve taşınmış kültür varlığı niteliğindeki yapı enkazı ve tanımlayıcı tabelası (sol alt; fotoğraf, Kenan Kantarcı, 17.04.2023). (Görsel 4)

bir standart oluşturulmasına imkân vermektedir. Simülasyonlarla farklı sismik hareketlerin yarattığı farklı yıkım tipleri belirlenmiş, gerçek deprem durumları sonucunda oluşan moloz yığınları ve öncesindeki yapı alanlarının karşılaştırılması ile oluşabilecek yığın miktarları ölçülmüştür (Kuny, Schulz ve Hammer, 2013; Gong vd., 2016; Wu vd., 2016). Döküntü alanının, yarıçapı yapı yüksekliği olan bir eğri şeklinde azalarak dağıldığı kabul edilmektedir (Akhmadiya, 2017; Görsel 1-B). Yüksek katlı yapılar için farklı tasarım standartları gereklidir. Kule, gökdelen ve çevre yapılar için kademeli yükselme öngörülmekte, 45°'lik açı esas alınmakta, en yüksek yapının zirvesinden bu açıyla çekilen bir çizgi çevre yapılar için yükseklik sınırı oluşturmaktadır ("Urban Design Guidelines for High-Rise Buildings of Ottawa City", 2018).

Bu basit standartlar görmezden gelindiğinde molozların kent sokaklarını kaplaması ve acil durum esnasında ulaşımın imkânsız hale gelmesi, 2023 depremleri sonrasında alanda kurtarma çalışmaları yapan ekiplerin karşılaştığı ciddi bir sorun olmuştur. Arazi araçları ve paletli iş makineleriyle dahi molozlardan oluşan dağlar aşılamamış, mutlaka açık olması gereken ana arterlere en kritik saatlerde girilememiştir (Görsel 2).

3. Antakya Tarihi Kentsel Sit Alanı Enkazu

Anıtlar dâhil 2 bin adeti tescilli ya da tescile değer nitelikte yapı barındıran, toplam 6 bin yapının yer aldığı Antakya Kentsel Sit Alanı, mimari ve dokusal özellikleri ile kentin yeni bölgelerinden farklı niteliktedir. İlk aylarda yapıların miras özelliklerine dikkat edilmeden yürütülen ve ayırıştırma yapılmayan enkaz temizleme çalışmaları ile tescilli ya da tescile değer nitelikteki yapıların ayakta kalan kısımlarının desteklenmemesi eleştirilmiştir. Farklı uzmanlık örgütleri ve sivil toplum kuruluşları bu konuya ilişkin açıklamalar yapmıştır (Baturayoğlu Yöney ve Salman, 2023a). Açıklamalarda nitelikli ve/veya geleneksel yapılara ait enkazın, yapının tescilli olup olmadığına bakılmaksızın ulaşımı aksatması ya da çevre için tehlike yaratması durumunda, öncelikle parseli içinde toplanarak istiflenmesi ve başka bir yere taşınmamasının; başka bir yere taşınmasının zorunlu olduğu durumlarda diğer molozlardan ayırıştırılarak (ayrı bir alanda ve mümkün

olduğunca yapı ve yapı adası bazında ayrı ayrı tasnif edilerek) saklanması; ve ayaktaki tehlike arz eden yapı ve yapı kalıntılarını yıkmak yerine mümkün olduğunca askıya alarak yerinde tutmanın, yerleşmelerin özgünlüğünün korunabilmesi açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu uyarıları izleyerek Kültür ve Turizm Bakanlığı, "kültür molozu" olarak tanımladığı tescilli yapılara ait enkazın ayırıştırılarak depolanması için Antakya'da ayrı bir alan oluşturmuştur (Baturayoğlu Yöney ve Salman, 2023b). Ancak enkaz taşıma, ayırıştırma ve depolama işleminin bilimsel yöntemlerle gerektiği gibi gerçekleştirildiğini söylemek güçtür (Görsel 3); sayısı 2000'i bulan nitelikli yapıların çok azı için bu işlem uygulanmıştır (Görsel 4). "Enkaz kazısı" adı verilen bir yöntemle, yıkılmış yapılardan "kurtarılan" nitelikli parçalar son derece sınırlı sayıda kalırken (Baturayoğlu Yöney ve Salman, 2023b), yeni bir yöntem ürettiğini iddia eden bu çalışmanın etkinliği ve bilimselliği uzmanlar tarafından sorgulanmaktadır. Genel olarak başta gelen sorunlar, gerek ilgili merkezi idareler, gerekse merkezi ve yerel idareler arasında eşgüdüm bulunmaması, gönüllü uzmanlık ve sivil toplum örgütlerinin görüşlerine ve destek taleplerine olumlu cevap verilmemesi ve uygulamaların mükemmel bir biçimde yürütüldüğü konusunda basın açıklamaları yapılmasına karşın, alanda izlenen durumun gerçekte öyle olmamasıdır.

Sokakların geçilebilir hale gelmesi öncelik taşıdığından ve darlığı pek çok bölgede iş makinalarının çalışmasına olanak vermediğinden, halk ve gönüllülerin çevreye ve kültür varlıklarına zarar veren uygulamaları engellemesini izleyerek, kentsel sit alanında küçük makinalarla çözümler aranmıştır. Antakya Kentsel Sit Alanının özgün dokusu, iç içe geçmiş sokak, parsel ve yapılardan oluşmakta olup, orta avlulu yapıların mekânları genellikle birbirine bitişiktir. Önlem alınmadığı için hasarlı yapılar yıkılırken, çevrelerindeki yapılara da zarar verilmektedir. Ayaktaki hasarlı yapıları desteklemek ve/veya askıya almak yerine, sadece yaklaşımın engellemesi, yapıları korumamaktadır. İtinalı sökülme yerine yıkım yapılması, kültür varlıklarının özgün malzemesini restorasyonlarında yeniden kullanılamayacak hale getirmektedir. Ayrıca verilen hasar ve yıkım kararlarının yerinde olup olmadığı uzmanlar ve

mal sahipleri tarafından tartışılmakta; ancak enkaz kaldırma hızı çoğu kez itirazların değerlendirilmesine olanak bırakmamaktadır. Bu süreçte çok sayıda tescilli ve geleneksel yapı, ayakta durduğu halde ağır hasarlı olarak değerlendirilmiş, ayrıştırılmadan yıkılarak enkazı kaldırılmıştır (Görsel 5). Temmuz ve Ağustos aylarında hız kazanan çalışmalar, kentsel sit alanında büyük boşluklar yaratmış ve dokuyu okunmaz hale getirmiştir (Görsel 6 ve 7).

Oysa yapıların yavaş ve itinalı sökülmesi, yapı malzemeleri ile diğer kullanım ve bezeme öğelerinin türlerine göre ayrıştırılması ve bunların yapı veya parsel bazında birbirinden ayrılarak depolanması ve korunması, önümüzdeki

süreçte gerçekleştirilecek restorasyon ve yeniden yapım uygulamaları için büyük önem taşımaktadır. Özgün malzeme ve öğelerin tamamen kullanılmaz hale gelmesi, yapılacak restorasyon ve yeniden yapım uygulamalarının niteliğini düşürecek ve adeta bir tiyatro dekoruna dönüştürecektir. İzlenen enkaz kaldırma yöntemi, Antakya özelinde, restorasyon ve güçlendirmeden çok, yeniden yapım, yani rekonstrüksiyon uygulamalarının baskın olacağını ve kentsel sit alanının özgün karakterini büyük oranda yitireceğini düşündürmektedir. Yeniden yapım, ayrıca farklı dönemlere ait, özellikle geç tarihli ancak nitelikli yapı ve eklerin ortadan kaldırılması ve dokunun tek tipleştirilmesi tehdidini

de beraberinde getirmektedir. Bu süreçte yaşanacak işlev dönüşümünün de, geleneksel yaşam alanı konut ve iş yerlerinden çok, yapay ve turizm odaklı olacağını, artan arazi değerleri ve işlev dönüşümü sonucu nüfusta ortaya çıkacak demografik değişimin de soylulaştırma (*gentrification*) ile sonuçlanacağını göstermektedir.

4. Enkaz/Moloz Döküm Alanları ve Doğal ve Yapılı Çevreye Etkileri

Depremden sonraki ilk 24-72 saat, hatta 2023 depremlerinde ilk birkaç hafta, arama-kurtarma ekiplerinin çalışması için kritik öneme sahip olduğundan, deprem enkazlarının ulaşım hatları üzerinden uzaklaştırılarak ön toplama alanları olarak tanımlanabilecek, nispeten kısa sürede erişilebilen alanlara toplanması gözlemlenen bir durumdur. Afet sonrası dönemde gelişen müdahale ve yeniden yapılanma/iyileştirme süreçlerinin birbirlerinden farklı dinamiklere sahip olacağı esastır.

Deprem sonrası erken süreçte bertarafı gerekli olan enkazlar ile ilgili konu bir tarafa bırakılırsa, kalıcı olarak

SOL ÜSTTE Antakya Kentsel Sit Alanı 3. Mintika (Zenginler Mahallesi) 115 numaralı parselde yer alan avlulu sivil mimarlık örneği, Antakya Koruma Amaçlı İmar Planında (2012) "çevre uyumlu geleneksel yapı" olarak değerlendirilmiş, bunu izleyerek Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 23.12.2020 tarihinde "2. Grup" olarak tescillenmiş ve Y. Mimar Özgür Deniz Emir tarafından hazırlanan rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine uygun olarak 2021 yılında butik otel işleviyle restore edilmiştir. Depremi ardından durumu "ağır hasarlı" olarak belirlenen yapı için yıkım kararı verilmiş, mal sahiplerinin "yürütmeyi durdurma" talebiyle açtığı davada, mahkeme 17.08.2023 tarihinde durumu incelemek için 30 gün ara karar süresi tayin etmiştir. Ancak söz konusu yapı, mahkeme kararına aykırı olarak 31.08.2023 tarihinde yıkılarak, enkazı kaldırılmıştır. (sol üst İHA fotoğrafı, Hakan Boyacı; sağ üst fotoğraf ve sol alt İHA fotoğrafı, Kenan Kantarcı; sağ alt fotoğraf, Özgür Deniz Emir). (Görsel 5)

SOLDA Antakya Kentsel Sit Alanının güney bölümünde enkaz kaldırma çalışmaları sonucu oluşan boşluklar: 14.08.2023 (sol) ve Ağustos 2021 (sağ) (ortografik İHA fotoğrafları, Kenan Kantarcı). (Görsel 6)

Antakya Kentsel Sit Alanının güney bölümünde enkaz kaldırma çalışmaları sonucu oluşan boşluklar: Solda Asi Nehri, iç kısımda nehre paralel uzanan Saray Caddesi ve sağında özgün dokusunu halen kısmen koruyan Zenginler Mahallesi görülmektedir (tescilli yapılar kırmızı, tescile değer nitelikteki yapılar ise sarı ile gösterilmiştir; ortografik İHA fotoğrafı, Kenan Kantarcı, 14.08.2023; Antakya Koruma Amaçlı İmar Planına referansla harita üzerine işleme, Şerif Süveydan). (Görsel 7)

tanımlanabilecek ve kentteki kontrollü bina yıkımlarının sonucu ortaya çıkacak büyük miktardaki molozun nerede ve nasıl depolanacağı bir sistem yaklaşımını gerekli kılmaktadır. Molozun içeriğine (1) ek olarak, depolama alanlarının yer seçimi ve ne ölçüde mühendislik teknikleriyle depolandığı, kentin geleceği ve geleceğinin de sağlığı üzerinde belirleyicidir.

2023 depremleri ile ortaya çıkan ve 1994'ten beri dünyada meydana gelen büyük depremlerle karşılaştırıldığında rekor seviyede olduğu öngörülen molozun (Xiao vd., 2023; Mavroulis vd., 2023, Tablo 2), yaklaşık %42'sinin Hatay ilinde bulunduğu tahmin edilmektedir (Mavroulis vd., 2023, Tablo 1). Depremden etkilenen illerdeki toplam bina sayısının yalnızca yaklaşık

%16'sının Hatay'da bulunması (2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu, Tablo 11), en yüksek düzeyde etkilenen ilin Hatay olduğunu açıkça göstermektedir. Dolayısıyla sadece Hatay için tahmini moloz miktarı 48-88 milyon ton ile 176-399 milyon ton arasındadır. Hatay ilinde farklı topografik yapı, arazi örtüsü ve alansal büyüklüğe sahip 18 enkaz depolama alanı tesis edilmiştir (Görsel 8). Farklı ilçelerdeki molozun yerleşim çevresinde depolanması ve moloz miktarının büyüklüğü, diğer illere göre daha fazla alan belirlenmesine neden olmuştur.

Su kaynakları (deniz, nehir, akarsu vb.) ile yüzeyel su akış hatları yakınında bulunan depolama alanları, gerek sızıntı suları gerek rüzgârla etrafa saçılan partikülleri aracılığıyla sadece

yakın çevrelerini değil, kendilerinden kilometrelerce uzakta bulunan bölgeleri de kirletebilmektedir. Hava ve toz kirliliği açısından mevsimsel hâkim rüzgâr yönlerinin topografya ile etkileşimlerinin değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

Üretken peyzajlar, özellikle de tarım kültürel peyzajı açısından ise bu kirliliklerin tarım ürünleri aracılığıyla ülke genelinde etkiye sahip olabileceği görülebilmektedir. Ekonomik açıdan kenti ayakta tutacak olan karakteristik üretim peyzajlarının, ıslah ve onarım teknikleri çerçevesinde daha fazla nitelik kaybına uğramadan önce iyileştirilmeye başlanması gerekmektedir.

Depolama faaliyetlerinin arazi örtüsü ve kullanımıyla etkileşimi kritik öneme sahiptir. Erişim kolaylığı için seçilen bazı alanların doğa koruma alanlarına yakınlıkları, karakteristik tarım peyzajları ve konut alanları ile etkileşimlerinin uygun olmadığı dikkat çekmektedir (Görsel 9).

Hem akar nitelikli su hem de deniz-kumsal kenarında bulunan Samandağ Stadyumu, stadyum içerisindeki çadır kent ve stadyum ile komşu olan depolama alanı arasındaki etkileşimler kaygı verici olarak tanımlanabilir (Görsel 10 ve 11). 2015 tarihli İskenderun Körfezi Bütünleşik Kıyı Alanları Planı Açıklama Raporu'na göre, Samandağ kumsalı, deniz kaplumbağası üreme kumsalı statüsünde olup Mileyha Kuş Cenneti ve Hızır Türbesi yakınındadır.

Deprem enkazları içerisinde yer alan atık tiplerinin farklılığı dikkate alındığında depolama alanlarında gerçekleştirilecek doğal ayrışma süreçlerinin ve bunun doğal ve yapı çevre

SOL ÜSTTE Antakya Narlıca Mahallesi enkaz/moloz depolama alanı (fotoğraf, Stephen Batiuk, 20.04.2023). (Görsel 8)

SOLDA Antakya Defne Koçören Mahallesi enkaz depolama alanının tarım ve konut alanları ile ilişkisi (uydu fotoğrafı, Google Earth, 26.04.2023) (Görsel 9)

SAĞ ÜSTTE Hatay Samandağ (Çiğdede Mahallesi) kumsalı, akarsu kaynağı, stadyum, çadır kent ve enkaz depolama alanı arasındaki etkileşim (uydu fotoğrafı, Google Earth, 26.04.2023) (Görsel 10)

SAĞ ALTTA Hatay Samandağ enkaz depolama alanı ve stadyum ilişkisi (Mavroulis vd., 2023, Görsel 5b). (Görsel 11)

üzerindeki etkilerinin öngörülemez olacağı söylenebilir. Topografik açıdan aşırı değişiklikler yaratan depolama alanlarında, süreç içerisinde çökmeler ve kaymalar olması da mümkündür. Kentin sağlığı, güvenliği ile doğal ve kültürel coğrafyasının sürdürülebilirliği bağlamında depolama alanlarının çevreleri ile olumsuz etkileşimlerinin giderilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum çok disiplinli ve çok ölçekli bir kurguda ele alınmalıdır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Hasar gören tüm alanlarda ortaya çıkan yıkım ve enkaz, depremin ilk günlerinde insani yardım faaliyetlerini güçleştirmiş, hatta pek çok bölgede olanaksız hale getirmiştir. Enkazın kaldırılması ise kentlerde büyük boşluklar yaratmıştır; özellikle Antakya Kentsel Sit Alanında yürütülen çalışmalar kültürel miras üzerinde geri dönülmez kayıplar yaratmaya devam etmektedir. Gerek miktarı gerek içeriği nedeniyle molozun bertaraf edilmesi konusunda yaşanan sıkıntılar ise, uzun yıllar boyunca doğal ve yapıli çevre ile burada yaşayanları, hatta tüm Türkiye'yi olumsuz biçimde etkileyecek niteliktedir. ■

Nilüfer Baturayoğlu Yöney, Prof. Dr., University of Central Florida, Antropoloji Bölümü

Berk Kesim, Dr., Abdullah Gül Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Ayçim Türer Başkaya, Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Teşekkürler

31.03.2023 tarihinde Y. Mimar Aslı Özbay'ın öncülüğünde bir araya gelen Antakya Kentsel Sit Girişimi, farklı uzmanlık alanlarından Antakyalı ve Antakya-dostu 82 kişilik bir grup olarak, belgeleme, tescile önerme, yıkımlara itiraz etme, gereksiz biçimde yıkıldığı düşünülen yapıları örneklemeye ve konuya ilişkin kamuoyu oluşturma gibi sivil etkinliklerini sürdürmektedir. Bu girişim adına harita, uydu, hava ve yer fotoğrafları ile bu makaleye destek olan Harita Y. Mühendisi Kenan Kantarcı başta olmak üzere, ürettikleri malzemeleri kullanmamıza izin veren Y. Mimar Özgür Deniz Emir, Y. Mimar Şerif Süveydan ve Hakan Boyacı ile moloz döküm alanları ile ilgili fotoğraflarını paylaşan Tayinat Höyük Arkeoloji Projesi'nden Dr. Stephen Batiuk ve Dr. Elif Denel'e teşekkürlerimizi sunarız. Görsel alt yazılarında, malzemeyi sağlayan ve bu makalede kullanmamıza izin veren kişiler belirtilmiştir. Görsellerin başka çalışmalarda izinsiz kullanılmamasını rica ederiz.

DİPNOTLAR

1 Molozun %59'u tuğla, %28,6'sı beton, %5,9'u ahşap, %2,6'sı kiremit, %2'si plastik, %1,3'ü metal, %0,3'ü cam ve %0,2'si diğer malzemeler olarak tahmin edilmektedir (Xiao vd., 2023). Zararlı maddelerin ayrıştırıldığı yönünde bilgi bulunmaması kaygı vericidir.

2 Genelde önceliği kent olmayan kaygıdır. Kente dair mesleki bilgisi olmayan başkaca meslek grupları tarafından üretilen, örneğin: yap-sat gibi kenti kendi sosyo-ekonomik dinamikleri içerisinde mühendislik

olarak dönüştürmeyi amaçlayan, birtakim temel ihtiyaçları ihtiyati olarak karşılamayı da politik söylem haline getirmiş genel-geçer çözümlerdir.

3 Bir (1) sabit oranı cephedeki en yüksek yapıdır. Yani, eğer iki farklı yapı yüksekliği var ise yüksek olan belirleyici olmalıdır veya en kötü ihtimalle yüksek olanla alçak olanın ortalaması alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu. (Mart 2023). T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Akhmadiya, A. (2017). *Building Damage Assessment Using PolSAR or Multi-Temporal SAR Imageries*. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.10699.23844>
- Anderson, S. (1978). *People in the Physical Environment: The Urban Ecology of Streets*. S. Anderson (Ed.) *On Streets* içinde (ss. 1-11). MIT Press.
- Barlas, M. A. (2006). *Urban Street and Urban Rituals*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.
- Baturayoğlu Yöney, N. ve Salman, Y. (2023a, 4 Nisan). *Afet Sonrası Kültürel Miras Alanlarına Nasıl Yaklaşmalı?*, Arkitera. <https://www.arkitera.com/haber/afet-sonrasi-kulturel-miras-alanlarina-nasil-yaklasmali/>
- Baturayoğlu Yöney, N., Salman, Y. (2023b). Depremin ardından kültür mirasımız: Koruma ve yeniden hayata geçme süreci. *Arkeo-Duvar*, 15, 8-21.
- Ersoy, M. (2015). *Kentsel Planlamada Standartlar*. İstanbul: Ninova Yayıncılık.
- Gehl, J., Kaefer, L. J. ve Reigstad, S. (2006). Close Encounters with Buildings. *Urban Design International*, 11, 29-47. <https://doi.org/10.1057/palgrave.udi.9000162>
- Gong, L., Wang, C., Wu, F., Zhang, J., Zhang, H. ve Li, Q. (2016). Earthquake-Induced Building Damage Detection with Post-Event Sub-Meter VHR Terrasar-X Staring Spotlight Imagery. *Remote Sensing*, 8(11). <https://doi.org/10.3390/rs8110887>

- Gündoğdu, S., (2023, 28 Nisan). Turkey's Poor Earthquake Waste Management. *Science*, 380(6643), 353.
- İRAP, Hatay İl Afet Risk Azaltma Planı. (2021). T. C. Hatay Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürüğü.
- Jacobs, A. ve Appleyard, D. (1987). Toward an Urban Design Manifesto. *Journal of the American Planning Association*, 53(1), 112-20. <https://doi.org/10.1080/01944368708976642>.
- Kuny, S., Schulz, K. ve Hammer, H. (2013). Signature analysis of destroyed buildings in simulated high resolution SAR data. *2013 IEEE International Geoscience and Remote Sensing Symposium - IGARSS, Melbourne, VIC, Australia, 2013* içinde (ss. 903-906). doi: 10.1109/IGARSS.2013.6721306.
- Mavroulis, S., Mavrouli, M., Vassilakis, E., Argyropoulos, I., Carydis, P. ve Lekkas, E. (2023). Debris Management in Turkey Provinces Affected by the 6 February 2023 Earthquakes: Challenges during Recovery and Potential Health and Environmental Risks. *Applied Sciences*, 13(8823), 1-34. <https://doi.org/10.3390/app13158823>
- Norberg-Schulz, C. (1979). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York: Rizzoli.
- Spreiregen, P. D. (1965). *Urban Design: The Architecture of Towns And Cities*. New York: McGraw-Hill.
- *Urban Design Guidelines for High-Rise Buildings of Ottawa City*. (2018). documents.ottawa.ca/sites/documents/files/disign_guide_tall_bldgs_en.pdf. Ottawa City Council.
- Wu, F., Gong, L., Wang, C., Zhang, H., Zhang, B. ve Xie, L. (2016). Signature Analysis of Building Damage with Terra SAR-X New Staring SpotLight Mode Data. *IEEE Geoscience and Remote Sensing Letters*, 13(11), 1696-1700. <https://doi.org/10.1109/LGRS.2016.2604841>
- Xiao, J., Deng, Q., Hou, M., Shen, J. ve Gencel, O. (2023). Where are demolition wastes going: reflection and analysis of the February 6, 2023 earthquake disaster in Turkey. *Low-carbon Materials and Green Construction*, 1(17), 1-9. <https://doi.org/10.1007/s44242-023-00017-3>

Yıkımın “Politik Ekonomi”si ve “Politik Ekoloji”si Üzerine

Özgün Özçakır

Deprem Yeri ve Yılı	Yıkım sonucu oluşan moloz (ton)
Türkiye – 1999	13 milyon
Nepal – 2014	14 milyon
Çin – 2004	20 milyon
Japonya – 2011	31 milyon
Haiti – 2010	23-60 milyon
Türkiye – 2023	200 milyon

Tablo 1. Son yıllarda gerçekleşen büyük depremler sonucunda oluşan molozun ton cinsinden miktarı (UNDP, 2023)

Afetler politik zeminde meydana gelir. Meydana gelişleri politikalar tarafından yönetilemez ve yönlendirilmezken, sonuçların büyüklüğü ve etkisi mevcut politikalardan bağımsız değildir. Örnekleme gerekirse; yasa koyucular, politikacılar ve yerel yöneticiler gibi aktörlerin çabaları, belirli bir bölgedeki yağış miktarını veya belirli bir fay hattı boyunca sismik aktiviteyi etkilemese bile, verdikleri kararlarla doğal afetlerin yol açtığı zararın önlenmesini veya hafifletilmesini sağlayabilir (Cohen ve Werker, 2008).

6 Şubat depremlerinin Türkiye'nin yakın geçmişinde deneyimmediği kadar büyük etkisi, yıkım-politika ilişkisinin tekrar sorgulanmasına neden olmuştur. İklim krizi ile beraber afetlerin önümüzdeki yıllarda daha sık ve yoğun gerçekleşeceği düşünüldüğünde, yıkım-politika ilişkisinin ekonomik ve ekolojik temalar etrafında irdelenmesi, gelecekteki oluşması muhtemelen afetlerin etkilerini ve insan aktörlerin bu afetlere karşı alması gereken tutumları proaktif biçimde belirlemesine yardımcı olabilir.

Makale, insan ve insandışı aktörler ile bu aktörlerin kurduğu ilişkisel ağlar üzerinden depremin yol açtığı -doğal ve insan kaynaklı- yıkımın nedenlerini/ sonuçlarını “politik ekonomi” ve “politik ekoloji” kavramları çerçevesinde incelemektedir. Yıkımın nedenleri ve sonuçları ile beraber kazananları ve kaybedenleri üzerine yapılan bir incelemenin ardından, 6 Şubat depremlerinin yol açtığı yıkım sonrası “iyileşme” süreçlerine yönelik

fiziksel, sosyal, çevresel, ekonomik bileşenlerinin bir arada ele alınmasını vurgulayan bir yaklaşım önerisi sunulacaktır.

1. Afet ve Yıkım

Afetlerin sonucu -ülkelerin hazırlıklarına ve kırılganlığına göre değişken derecede- “yıkım”dır (1). Varol ve Gültekin (2016)'ın Blaikie vd. (1994)'den aktardığı üzere tehlikenin büyüklüğü ile alanın afete karşı kırılganlığı (kültürel ve sosyolojik yapı, eğitimsizlik, hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme, orman örtüsünün tahribi vb.) birleştiğinde afetin yol açtığı riskler katlanmakta ve toplumun afetler karşısında daha fazla zarar görmesine neden olmaktadır.

6 Şubat'ta meydana gelen iki büyük depremin yol açtığı yıkım, Türkiye'nin afete karşı olan kırılganlığını göstermesi açısından önemlidir. Dünya Bankası'nın yayınladığı hasar değerlendirme raporuna göre depremler, Türkiye'de tahmini 34,2 milyar dolarlık hasara yol açmış olup, bu hasar ülkenin 2021 yılına ait “gayri safi yurtiçi hasıla”sının (GSYİH) %4'üne denktir. Raporda yeniden inşa faaliyetlerinin maliyetinin çok daha yüksek, yaklaşık olarak iki kat daha büyük olacağını ve afet sonrası ekonomik aksaklıklardan kaynaklanan GSYİH kayıplarının da deprem maliyetini artıracaklarını söylenmektedir (World Bank Group, 2023).

Tablo 1'de görüldüğü üzere, 6 Şubat depremlerinin yol açtığı yıkım ve yıkım sonucunda oluşan molozun miktarı, son yıllarda gerçekleşen en

yıkıcı depremlerden kat ve kat daha fazladır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) tahminlerine göre deprem bölgesindeki binaların çökmesi, dünyada daha önce yaşanan doğal afetlerin neredeyse tamamını gölgede bırakacak miktarda enkaza yol açmıştır. Deprem 200 milyon tondan fazla ve 100 milyon metreküpten fazla moloza neden olmuştur ve bu moloz miktarı Manhattan adasının tamamını iki metre yüksekliğinde kaplamaya yetecek büyüklüktedir (UNDP, 2023).

Bu moloz yığınının nasıl değerlendirileceği ya da nerede yok edileceği sorusu depremin ardından gündeme gelmiş ve tartışılmıştır. Moloz yığınının yok etmek için seçilen yerlerin yaşam ve tarım alanları olmasının yıkımın ekolojik etkisinin katlanmasına neden olduğu açıktır. Atıkların yeniden kullanım potansiyeli de söz konusudur. Temelli vd. (2023), 6 Şubat depremlerini inceleyen çalışmalarında, depremden sonra ortaya çıkan inşaat atıklarının ham madde olarak kullanılmasıyla mineral fraksiyonlarda yaklaşık %37,5, hurda demirde ise %13,1-75,5 arasında ekonomik kazanç sağlayabileceğini belirlemiştir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve Japonya Hükümeti, inşaat atıklarının yeniden kullanılmasına yönelik bir çalışma başlatmış olup projenin temel amacının "deprem enkazı yönetim stratejisi ve uygulama planı" olduğu belirtilmiştir (UNDP, 2023). Bu çaba gayet olumlu olup ülkenin afet dirençliliğini arttırmak üzere genele yaygınlaştırılması gerekli olsa da merkezi ve yerel yöneticilerin isteklilikleri doğrultusunda uluslararası destekli projelerin amaçlarına ulaşması mümkün olabilmektedir.

2. "Politik Ekonomi" ve "Politik Ekoloji" Ekseninde "Yıkım" (2)

Toplumsal ve karar vericilerin farklı bileşenlerinin güç ve maddi menfaatlerindeki farklılıklar riskin mekânsal ve toplumsal dağılımını şekillendirir. Afetlerin neden ve sonuçları, "politik ekonomi" yaklaşımı ile tam olarak anlaşılabilir. Çünkü afet riskinin azaltılması ve önlenmesi

konusundaki fikirler, mevcut ekonomik ve politik koşullar altında uygulanır. Bu nedenle, ulusal ve yerel çabalar, mevcut güç ve maddi menfaat kalıplarıyla uyumlu oldukları ölçüde başarılı ya da başarısız olurlar (Wisner, 2000).

Dünyanın gelişmekte olan bölgelerindeki kırılğan yapılaşma (3) ve yüksek riskli arazilerin (tarım arazileri, dere yatakları vb.) kullanımına yönelik uygulamalarının varlığı, gelişmiş bölgelerin aksine gelişmekte olan bölgelerdeki yerleşim merkezlerine yakın benzer büyüklükteki depremlerde çok daha yüksek ölüm ve yıkım oranlarına neden olmuştur. 1988'de

etkilediğini somutlaştırmaktadır.

Afetin büyüklüğü ve etkisinin doğrusal olarak ilişkili olmaması, bazı ülkelerin afete karşı daha hazırlıklı olması, kamu kurumları ve piyasa arasındaki dengeleri inceleyen "politik ekonomi" ve çevresel sorunları anlamak için politik, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler arasındaki ilişkiyi irdeleyen "politik ekoloji" eksenleri çerçevesinde değerlendirilmesini zorunlu kılar. Çünkü afet fiziksel alanda olduğu kadar politik alanda meydana gelir ve karar vericilerin politik ve ekonomik öncelikleri etrafında şekillenen kamu politikaları, afetin yapılı ve doğal çevreye etkisinin derecesini belirler.

“MOLOZ YIĞINININ NASIL DEĞERLENDİRİLECEĞİ YA DA NEREDE YOK EDİLECEĞİ SORUSU DEPREMİN ARDINDAN GÜNDEME GELMİŞ VE TARTIŞILMIŞTIR. MOLOZ YIĞININI YOK ETMEK İÇİN SEÇİLEN YERLERİN YAŞAM VE TARIM ALANLARI OLMASININ YIKIMIN EKOLOJİK ETKİSİNİN KATLANMASINA NEDEN OLDUĞU AÇIKTIR. ATIKLARIN YENİDEN KULLANIM POTANSİYELİ DE SÖZ KONUSUDUR”

Ermenistan'da meydana gelen deprem, 1989'da Kaliforniya, San Francisco yakınlarındaki Loma Prieta'da meydana gelen depremin büyüklüğünün yarısı kadardı. Ancak San Francisco'daki deprem 100 kişinin hayatına mal olurken Ermenistan depremi 25 bin kişinin ölümüne neden olmuştur. 2003'te Kaliforniya'da meydana gelen Paso Robles depremi, İran-Bam depremiyle aynı şiddete sahipti. İran'daki depremde hayatını kaybedenlerin sayısı Kaliforniya'da sadece iki iken Bam'da ise 41 bindir (Kenny, 2012). Ek olarak, 7.0 büyüklüğündeki 2010 Haiti depreminin 8.3 büyüklüğündeki 2015 Şili depreminden daha fazla yıkıma yol açması, Şili'nin afetin potansiyel etkilerini önlemek için Haiti'den daha iyi hazırlandığını göstermektedir (Regmi, 2016). Söz konusu örnekler politik ve ekonomik dinamiklerin afetlere karşı kırılğanlığı ne kadar

3. Yıkım'ın Aktörleri: Kazananlar, Kaybedenler

Altun (2019)'un, Albala-Bertrand (1993) ve Jha vd. (2018)'den aktardığına göre felaketler ve dolayısıyla yıkımlar inşaat sektörünü tetikler, ülkelerin GSYİH'de olumlu etki yaratır, "yaratıcı yıkım" yoluyla afetler gelişme açısından olumlu sonuçlar doğurabilir. Shaw (2014), benzer bir tutumla, afetlerin bir kalkınma aracı olarak değerlendirilebileceğinin altını çizer.

2004'te Hint Okyanusu tsunamisinden etkilenen Hindistan'ın Andaman ve Nicobar ile Endonezya'daki Aceh bölgeleri, 2005 Keşmir depreminden etkilenen Pakistan'ın dağlık alanları, 2008 Nargis kasırgasından etkilenen Myanmar'ın delta bölgeleri, Wenchuan depreminden etkilenen Çin'in Sichuan eyaleti gibi farklı afet alanlarındaki durumları değerlendiren Shaw (2014), afetlerden etkilenmeden önce söz

konusu alanların ilgili ülkelerin kalkınma planlamasında ön sırada yer almadığını ileri sürer ve afet sonrasında bu alanlara aktarılan ekonomik, teknik ve beşeri kaynakların bölgenin uzun vadede kalkınmasına önemli katkı sağladığını vurgular.

Bu söylem, yıkıcı ve ölümcül etkileri olan afet durumlarında, gerçekçi olamayacak kadar iyimserdir (4). Afetin nasıl bir sonucu olacağı, kimlerin ve nelerin kazanacağı ve kaybedeceği, ekonomik ve ekolojik neticeleri, politik ekonomi ve politik ekolojinin biçimlendirdiği kamu politikalarının sonucudur. Afetin kaybedenleri arasında yaralananlar, yakınlarını kaybedenler, evlerini ve işlerini kaybedenler yer alırken afetin kazananları arasında ise moloz kaldırma veya yeniden inşa çalışmalarında yer aldıkları için kısa vadede kazanç elde eden kimselerdir. 6 Şubat depremlerinin yol açtığı yıkım düşünüldüğünde uluslararası literatürde adı geçen kazanan ve kaybeden aktör/ faillerin yine kazandığı ve kaybettiği görülmektedir. Öte yandan afetin kaybedenleri arasında, içinde asbest izleri olan afet molozlarının hunharca döküldüğü tarım arazileri ve doğal çevreler de yer alır.

4. Yıkımın Ağları: Kuşatan, Dışlayan, Saldıran ve Zayıflatın

Sovacool vd. (2018) afet sonrası süreci, süreçteki aktörlerin kurduğu ilişkilere dayanarak dört gruba ayırır: kuşatma, dışlama, saldırma, zayıflatma.

Kuşatma, afet sonrasında kamuya ait varlıkların devlet eliyle özel girişimlere devredilmesi veya özel girişimlerin rollerinin kamusal alana doğru genişleyerek kamunun sorumluluğu altındaki işlerin özel sektöre devri anlamına gelir. Dışlama, belirli grupların yardımlara erişiminin sınırlandırılması veya belirli paydaşların karar alma aşamalarında yer almasının engellenmesidir. Saldırma, afet sonrasında daha da kırılgan hale gelen doğal ve biyolojik çeşitlilik alanlarının ekosistemlerine zarar verecek biçimde müdahale edilerek çevresel bozulmanın ivmelenerek katlanması anlamına gelir. Zayıflatma ise yıkımdan sağ çıkan dezavantajlı grupların (kadınlar, çocuklar, azınlıklar, vd.) afetin etkisi ile daha da güçsüzleşmesini veya bir topluluk

içindeki gelir eşitsizliğinin artmasıdır.

6 Şubat depremlerinin sonucunda; [i] mevzuatın güncellenerek afet bölgelerindeki alanların statülerin farklılaştırılması ile -riskli alan ve rezerv alan gibi- el değiştirmelerin önünün açılması (kuşatma), [ii] özel girişimlerin ve vakıfların tarihi çevrelerin yeniden inşa ya da iyileştirilmesine yönelik çabalarda aktif rol alması (kuşatma), [iii] yerel toplumun, kanaat önderlerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin karar verme süreçlerine dahil edilmeyerek alanındaki yetkinliği tartışmalı kişilerin tepeden inme kararlarla afet alanları ile ilgili karar verici ilan edilmesi (dışlama), [iv] bazı uzman grup/kişilerin diğer uzmanların bilgi birikimleri ve çabalarını değersizleştirerek ya da etkisizleştirerek afetin “kazananı” olma çabaları (dışlama), [v] asbest yüklü molozların -rasyonel olmayan bir biçimde- tarım alanları ile beraber nehir yataklarına dökülerek ve tarım alanlarının imara açılarak canlıların yaşam alanları ile beraber gıda kaynaklarının tüketilerek afetin ekolojik bilançosunun katlanması (saldırma), [vi] depremin üzerinden dokuz aydan fazla süre geçmesine rağmen devam eden ayırıştırıcı yardım politikaları (zayıflatma), Sovacool vd. (2018)’nin gruplandırılmasını Türkiye için de anlamlı kılmaktadır.

arasındadır. Peki, afetin ölümcül ve yıkıcı etkisini azaltacak önlemlerle ilgili yeterince bilgi varsa, bunlar -özellikle gelişmekte olan dünyada- neden yaygın bir biçimde benimsenmemektedir?

Bu soruyu aktörleri toplum ve karar vericiler olarak iki gruba ayırarak cevaplamak gerekir. Toplumdaki bireylerin afet risklerinin azaltılmasına yönelik oldukça az önlem almasının altında, asimetric bilgi (afetin olası sonuçları konusunda farkındalık eksikliği, konutları ya da iş yerlerinin afet dayanıklılığı hakkında bilgi sahibi olmamaları, vb.), afetlerin gerçekleşme “ihtimali”nin düşüklüğü üzerine geleceği görmeme ve afet miyopluğu gibi nedenler yer almaktadır. Ayrıca toplum, nadir ve ani bir şekilde gerçekleşen, oldukça yıkıcı afet olaylarını “kader” olarak nitelendirme eğilimindedir. Bu nedenle toplum, afetlerle ilgili önlem almanın ya da almamanın fayda ve maliyetlerini rasyonel bir şekilde değerlendirememektedir (Praeter ve Lindell, 2000).

Mevcut piyasa düzeninin toplumsal yararı sağlayamaması nedeniyle oluşan böylesi “piyasa başarısızlıkları” durumlarında, karar vericilerin harekete geçirerek piyasaya müdahale ederken toplumsal yararı sağlaması gerekir. Ancak, bu gerçekten böyle midir?

“6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN YOL AÇTIĞI YIKIM DÜŞÜNÜLDÜĞÜNDE ULUSLARARASI LİTERATÜRDE ADI GEÇEN KAZANAN VE KAYBEDEN AKTÖR/FAİLLERİN YİNE KAZANDIĞI VE KAYBETTİĞİ GÖRÜLMEKTEDİR. ÖTE YANDAN AFETİN KAYBEDENLERİ ARASINDA, İÇİNDE ASBEST İZLERİ OLAN AFET MOLOZLARININ HUNHARCA DÖKÜLDÜĞÜ TARIM ARAZİLERİ VE DOĞAL ÇEVRELER DE YER ALIR”

5. Sonuç Yerine: Yıkım’ın Ardından Nasıl Bir “İyileşme”?

Doğal afetlerden kaynaklanan yıkımın derecesini ve ölümlerin sayısını önemli ölçüde azaltacak bilgi birikimi mevcuttur. Arazilerin verimli kullanımı, iyi inşaat uygulamaları ve afetlere karşı hazırlık gibi konular tüm afetler genelinde riski önemli ölçüde azaltacak çabalar

Afet dirençliliğini sağlamaya yönelik kamu harcamaları, ülkelerin gelirleri ile doğru orantılı olup afet risklerinin azaltılmasına yönelik yatırımlar -özellikle düşük gelirli ülkeler için- “lüks” olabilmektedir. Düşük gelirli ülkelerde, afetin önlenmesine yönelik yatırımlar, toplumun refahına yönelik kısa vadede etkisi görülen yatırımlardan daha

düşük veya daha belirsiz getiriler sağlayabilir. Söz konusu harcamalar bu nedenden ötürü de seçmen nezdinde kabul görmeyebilir ve politikacılar afetlerin önlenmesine yönelik kamu harcamalarını tercih etmeyebilir. Healy (2008), ABD’de hükümetin afet önleme harcamalarının seçmenler tarafından ödüllendirilmediğini, bunun aksine afet sonrasında “görünür” yardım için yapılan harcamaların politikacıların yeniden seçilmesi için önemli getirileri olduğunu kanıtlamıştır (Kenny, 2009). Türkiye’de, 14 ve 28 Mayıs 2023 tarihlerinde gerçekleşen milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde mevcut iktidarın yeniden seçilerek göreve gelmesi, bu hipoteze somut bir kanıt olarak gösterilebilir.

Bireysel çabaların eksik olduğu ve piyasa başarısızlıklarına karar vericiler tarafından –aynı miktardaki parasal kaynağın başka bir biçimde kullanılmasının oy olarak geri dönüşünün daha tatmin edici olacağı temel motivasyonu ile– yeterince müdahale edilmediği durumlarda yıkım kaçınılmazdır. Kenny (2009), yasal zorunluluklar olmadığında bireylerin afet riskini azaltmak için oldukça basit önlemleri bile almasının mümkün olmadığını söyler. Bu nedenle karar vericiler ve politika yapıcıların, öncelikle afet riskinin azaltılması için bireylerin kendi önlemlerini almayı teşvik eden yasal araçları geliştirmesi önemlidir.

Ayrıca bir yerin afet sonrasında yeniden inşası ve iyileşmesi, yerel toplulukların farklı kesimlerinin (kadın, yaşlı, çocuk, etnik azınlık, vd.) sürece dâhil olması ile mümkündür. Çünkü yerel topluluklar, alanın afet öncesi durumu ile beraber afetin etkileri ile ilgili en kapsamlı ve doğru bilgiye sahiptir. Regmi (2016)’nin Schilderman (2004, 424-425)’dan aktardığına göre, katılımcı kalkınma ve toplum temelli yeniden inşa çabaları afetlerden etkilenen veya afet tehdidi altındaki topluluklarda dayanışmanın geliştirilmesine yardımcı olur. Yerel toplulukların “afet hafızasına” da sahip olmaları nedeniyle kimin daha çok ve neye ihtiyaç duyduğu belirlenerek daha çok ihtiyaç sahibine ulaşılabilmesi mümkündür.

Afetin olumsuz etkilerinin -ya da yıkımın- azalımı için karar

vericilerin kendi politik menfaatlerini önceliklendirmeyen ve toplum yararını göz önünde bulunduran bir yasal zeminin oluşturulması ve toplumun dirençliliğin artırılması gerekir. Böylece afetin toplumsal, ekonomik ve ekolojik etkilerinin en aza indirileceği bir gerçektir. Alınacak bütün önlemlere rağmen yıkımın gerçekleştiği durumlarda; çıkar gruplarının (afetin kazananlarının) isteklerinden ziyade afetten zarar görmüş olan (afetin kaybedenlerinin) toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak iyileşme sürecine mümkün olduğunca en geniş katılımı sağlanarak devam ettirilmesinin sürdürülebilir bir iyileşme sürecine katkı sağlayacağı açıktır. □

Özgün Özçakır, Dr. Öğr. Üyesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

• Bu makalenin gelişim sürecindeki değerli katkıları için A. Güliz Bilgin Altınöz ve Pınar Aykaç Leidholm’e içtenlikle teşekkür ederim. Fikirleri ve önerileri, bu çalışmanın zenginleşmesine büyük ölçüde katkı sağlamıştır.

DİPNOTLAR

- 1 Afetler arasında en büyük ekonomik hasara depremler, tropik kasırgalar ve genel seller neden olmakta olup bu afetler toplam afet hasarının yaklaşık %70’ini oluşturmaktadır (Neumayer vd. 2009).
- 2 “Politik ekonomi”, devlet politikaları ve piyasa arasındaki ilişkiyi irdelerken bununla ilişkili alan olan “politik ekoloji” ise çevresel sorunların kökenlerini, nedenlerini ve çözüm yollarını anlamak için politik, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler arasındaki ilişkilere odaklanır.
- 3 Burada, “Transparency International”ın 15 ülkede gerçekleştirdiği çalışmaya göre inşaat sektörünü en yozlaşmış sektör olarak belirlediğini hatırlatmakta fayda vardır (Kenny, 2009).
- 4 Scanlon (1988), afetlerin yaralanma ve ölüme, hasara ve yıkıma neden olan olumsuz olaylar olduğunu ifade eder ancak makroekonomik çalışmaların afetlerin uzun vadeli ekonomik etkilerinin olmadığını aktarır; çünkü afetler hem kazananlarını hem de kaybedenlerini yaratır ve ekonomik kazanç/kayıplar süreç içerisinde dengelenir.

KAYNAKLAR

- Albala-Bertrand, J. (1993). “Natural Disaster Situations and Growth: A Macroeconomic Model for Sudden Disaster Impacts”, *World Development*, 71(9), 1417-1434.
- Altun, T. (2019). Doğal Afet Önlemlerinin Politik Ekonomisi. *International Journal of Public Finance*, 4(1), 75-98.
- Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I. ve Wisner, B. (1994). *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability, and Disasters*. London and New York: Routledge.
- Cohen, C. ve Werker, E. D. (2008). The political economy of “natural” disasters. *Journal of Conflict Resolution*, 52(6), 795-819.
- Jha, S., Martinez, A., Quising, P., Ardaniel, Z. ve Wang, L. (2018). Natural Disasters, Public Spending, and Creative Destruction: A Case Study of Philippines. *Asian Development Bank Institute (ABDI) Working Paper*, No. 817.
- Healy, A. J. ve Malhotra, N. (2008). Preferring a Pound of Cure to an Ounce of Prevention: Retrospective Voting and Failures in Electoral

- Accountability. *UCLA Comparative Politics Workshop, Department of Political Science*, Fall 2008, October 15. <https://www.sscnet.ucla.edu/polisci/cpworkshop/papers/Healy.pdf>
- Kenny, C. (2009). Why Do People Die in Earthquakes? The Costs, Benefits and Institutions of Disaster Risk Reduction in Developing Countries. The World Bank, Sustainable Development Network, Finance, Economics and Urban Department, *Policy Research Working Paper 4823*.
- Kenny, C. (2012). Disaster risk reduction in developing countries: costs, benefits and institutions. *Disasters*, 36(4), 559-588.
- Neumayer, E., Plümper, T. ve Barthel, F. (2014). The political economy of natural disaster damage. *Global Environmental Change*, 24, 8-19.
- Praeter, C. ve M. Lindell (2000) Politics of Hazard Mitigation. *Natural Hazards Review* 1(2), 73-82. DOI:10.1061/(ASCE)1527-6988(2000)1:2(73)
- Regmi, K. D. (2016). The political economy of 2015 Nepal earthquake: Some critical reflections. *Asian geographer*, 33(2), 77-96.
- Scanlon, J. (1988). Winners and losers: some thoughts about the political economy of disaster. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 6(1), 47-63.
- Schilderman, T. (2004). Adapting Traditional Shelter for Disaster Mitigation and Reconstruction: Experiences with Community-based Approaches. *Building Research & Information* 32(5), 414-426.
- Sovacool, B. K., Tan-Mullins, M. ve Abrahamse, W. (2018). Bloated bodies and broken bricks: Power, ecology, and inequality in the political economy of natural disaster recovery. *World Development*, 110, 243-255.
- Shaw, R. (2014). *Disaster Recovery Used or Misused Development Opportunity*. Tokyo: Springer.
- Temelli, U. E., Sezgin, N. ve Özdoğan Cumalı, B. (2023) Afet Zamanlarında İnşaat Yıkıntı Atıklarının Belirlenmesi ve Atıkların Değerlendirilmesi: Kahramanmaraş Depremi Örneği. *Journal of Anatolian Environmental and Animal Sciences* 8(2), 218-224. DOI:10.35229/jaes.1286631
- UNDP (2023, 16 Ağustos). *Japan funds recycling facilities for earthquake rubble in Türkiye*. <https://www.undp.org/turkiye/press-releases/japan-funds-recycling-facilities-earthquake-rubble-turkiye>
- Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). Afet antropolojisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1431-1436.
- Wisner, B. (2000). The political economy of hazards: more limits to growth?. *Global Environmental Change Part B: Environmental Hazards*, 2(2), 59-61.
- World Bank Group. (2023, 27 Şubat). *Earthquake damage in Türkiye estimated to exceed \$34 billion: World Bank Disaster Assessment Report*. World Bank. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/02/27/earthquake-damage-in-turkiye-estimated-to-exceed-34-billion-world-bank-disaster-assessment-report>

İzmir'in Karşı Kıyısında Kıyı Planlaması

Sevgi Kıldış, Yasemin Ertem, Elifsu Ermiş

ÜSTTE İzmir yangını (Aksoy, 2022) (Görsel 1)

Danger-Prost planı, 1924 (Beyru, 2011, s.50) (Görsel 2)

SAĞ ÜSTTE Cumhuriyet Meydanı (Serçe vd., 2003, s.94) (Görsel 3)

BÖLÜM 1

Bu makalede İzmir ve Karşıyaka'da 9 Eylül 1922 tarihi itibarıyla, Kurtuluş Savaşı'nın bitmesiyle, başlayan planlama çalışmaları kapsamında Karşıyaka kıyısındaki tüm planlama ve yapılaşma faaliyetleri ele alınacak; Karşıyaka sahil kesiminin tümünü içine alarak kıyının -halk arasındaki deyimini ile- "Çin Seddi" olarak nasıl yapılaştığına cevap aranacaktır.

1922 yılında başlayan hikâyemize baktığımızda Karşıyaka'da gerek kıyıda gerekse iç taraflarda büyük bir mekânsal değişim yaşandığını hepimiz çok rahatlıkla görmekteyiz. Bu değişimi izlerken, imar plan kararları ile oluşan eski iki katlı evlerin ve köşkların yıkılarak yerine önce üç, dört sonra beş, yedi ve daha sonra sekiz, dokuz katlara ulaşan yapılaşmayı hep beraber izleyeceğiz. Hepimiz çevremizden, yaşam alanlarımızdan şikâyet eder; yapılaşmış alanlara karşı her fırsatta hoşnutsuzluk ve olumsuzluk belirtiriz. Bu şikâyetler altyapı yetersizlikleri ile ilgili olmakla beraber genelde yaşadığımız şehirin yoğunluğundan kaynaklıdır.

Burada bir paragraf açarak Karşıyaka'nın nüfus ilişkileri ile birlikte geçmiş hikâyesinden kısaca bahsedeceğiz.

Karşıyaka'nın İzmir için her dönemde özel bir yeri olmuştur. Karşıyaka, 1865 yılında İzmir-Kasaba Demiryolu'nun tamamlanması, 1884'te de vapur seferlerinin başlamasıyla İzmir ile olan bağlantısını güçlendirmiş; ilçe olması ise 1954 yılını bulmuştur. Karşıyaka, 1970'lere kadar sahilinden denize girilebilen, balık avlanan, deniz kenarındaki kır kahvelerinde oturlan bir

eğlence, dinlenme yeri ve İzmir'de çalışan nüfusun konaklama yeri olma özelliğini sürdürmüştür. Günümüzde ise yoğun konut alanları ile "yatakhane ilçe" olma özelliğini hâlâ koruduğunu söyleyebiliriz.

Tarihsel süreç içinde bakıldığında Karşıyaka kıyıları ile ilgili olarak, kıyıda konutların önündeki alanın her zaman kamu kullanımına açık olduğu söylenebilir. Her ne kadar kıyıda köşkların ve bu köşkların uzantısı olan deniz banyoları ile bu kamusal kullanım yer yer kesilse de tüm kıyı için bu kesintiden bahsedilemez. Karşıyaka tüm tarihsel süreç içinde uzun kıyısı ve kıyı kullanımları ile her zaman İzmir ilinin önemli bir ilçesi konumunda olmuş; günümüzde ise kıyı rekreasyon amaçlı olarak özelliğini halen korumaktadır.

Kıyı kullanımına ilişkin yaşanmış anılardan:

"1960'lara kadar Karşıyaka bir sahil kasabasıydı. Evlerimizden mayolarımızla çoluk çocuk, yaşlı genç, kadın erkek çıkar denize girer, güneşlenir dönerdik. Deniz yalnızca seyredilen su değildi. İçinde yüzülen, sülünez, midye çıkarılan, yengeç toplanan, midye koparılan, üstünde kayık, kotra, yelkenli, şarpiyle, botla gezilen, Hıdırellez'de niyet atılan, muzurluk olsun diye başkalarının niyetleri toplanıp okunan bir deryaydı. O yıllarda Karşıyaka denizle iç içe yaşanan bir sahil kasabası gibiydi. Kışları onlarca tekne kıyıda kalafata çekilirdi."

Türkiye'de ilk genel nüfus sayımının yapıldığı tarih 1927 olup, Karşıyaka için yapılan pek çok araştırmalara bakıldığında; 1892 yılı itibarı ile Karşıyaka'da 1778 Müslüman, 1002 Rum, 219 Ermeni yaşadığı; 1906'da ise nüfusun 10 bin 500 kişi olduğu ve bunun 9 bininin

Müslüman, bin 500'ünün de gayrimüslim olduğu belirtilmektedir. O yıllarda Türk aileler daha çok Soğukkuyu'da, Levanten aileler ise Yalı'da köşklere yaşamaktaydı. Bu nüfus dengesinin 9 Eylül 1922'de işgalin sonlandırılmasıyla tersine döndüğü görülmektedir. 1950'li yıllarda Karşıyaka'nın nüfusu 15 bin 453 kişi olup, bu nüfusun 7 bin 636'sı kent, geri kalan 7 bin 817'si ise kırsal nüfustur. 1955 nüfus sayımında toplam nüfus 53 bin 372'dir; bunun 40 bin 471'i şehir, 12 bin 901'i ise kırsal nüfustur. 1960'larda Karşıyaka kent merkezi 64 bin 194 kişiden, köy nüfusu ise 13 bin 683 kişiden oluşmaktadır. 1980'lere gelindiğinde ise Karşıyaka'nın nüfusunun yaklaşık dört kat artarak 272 bin 623'e ulaştığı görülmektedir. Karşıyaka'nın artan nüfusu içerisinde gözlenen en önemli özellik, kırsal nüfusta olan değişimdir. 1960'larda 13 bin 683 olan köy nüfusu ilerleyen dönemlerde 1985'te 5 bin 569, 1990'da 5 bin 472 iken günümüzde Yamanlar ve Sancaklı köylerinin nüfusu sürekli düşüş göstermektedir.

Bugün planlı Karşıyaka, alan kullanımı bakımından incelendiğinde %70'inin meskûn ve gelişme konut alanları olarak ayrıldığı görülmektedir. Anadolu Caddesi'nin güneyi yüksek yoğunluklu konut alanlarını, kuzeyi ise orta yoğunluktaki konut alanlarını kapsamaktadır.

Ege Üniversitesi Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezinin 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ile T.C. Hükümeti arasında imzalanan proje kapsamında Karşıyaka için hazırlanan "Karşıyaka Belediyesi Kent Ormancılığı / Bitkilendirme" Master Plan ve Stratejisi'ne göre, beldenin %6,3'ünün kentsel yeşil alanları, %0,5'inin kentsel bölgesel spor alanlarını, %5,8'inin orman alanlarını, %7,3'ünün ağaçlandırma alanlarını kapsadığı belirlenmiştir.

Yangın

İzmir, hepimizin bildiği gibi, kurtuluşu olan 9 Eylül 1922 tarihinden sonra başlayan büyük yangın ile yerle bir olmuştur. Bu yangın yaklaşık 300 hektarlık bir alanı kapsamaktadır. Büyük bir yangın geçiren İzmir'in yeniden kurulması ise Ankara'daki hükümetin öncelikli işlerinden biri olmaktadır (Görsel 1).

1922-1923 yılları arasında Cumhuriyet döneminin ilk belediye başkanı olan Şükrü Kaya, aynı zamanda Lozan

heyetinde de yer almış önemli bir devlet adamıdır. Şükrü Bey Lozan görüşmeleri sırasında Paris'i ziyaret etmiş ve İzmir şehrinin planlama çalışmaları için Henri Prost ile görüşmeler yapmıştır (Bilsel, 2009). Prost'un önerisi ile yanan İzmir'in yeni imar planını hazırlamak üzere 1924 yılında René Danger ve Raymond Danger ile sözleşme imzalanmıştır. Prost ise danışman şehir plancısı olarak görev almaktadır. Danger kardeşler tarafından hazırlanan 1924-1925 İzmir imar planı kenti bütün olarak planlayan

“KARŞIYAKA, 1970'LERE KADAR SAHİLİNDEN DENİZE GİRİLEBİLEN, BALIK AVLANAN, DENİZ KENARINDAKİ KIR KAHVELERİNDE OTURULAN BİR EĞLENCE, DİNLENCE YERİ VE İZMİR'DE ÇALIŞAN NÜFUSUN KONAKLAMA YERİ OLMA ÖZELLİĞİNİ SÜRDÜRMÜŞTÜR”

bir plan olarak bilinmektedir (Bilsel, 2009; Görsel 2). Öncelikle belirtmek gerekir ki, Atatürk dönemi, plan dönemi demektir. Yeni hükümet kurulur kurulmaz hem Ankara'da hem de ciddi bir yangın geçirerek merkezi yerle bir olarak yanan İzmir'de plan çalışmaları başlatılmıştır. Atatürk'ün planlı gelişmeye verdiği önem ortadadır. Bütün bunlardan yola çıkarak Cumhuriyet döneminde İzmir'in kapsamlı bir şehir planının hazırlandığı ve bu yönü ile öne çıktığını söyleyebiliriz. Bu plandan beklenenin ise savaş sonrası yangın alanlarının imar edilmesi ve kentteki ekonomiyi yeniden canlandıracak mekânların düzenlenmesinin sağlanması olarak belirtilebilir.

Danger-Prost planında kentin denizden simgesel kapısı olan Cumhuriyet Meydanı gerek ölçeği gerekse yarım daire biçimindeki formu ile planın odak noktalarından birini oluşturmuştur (Görsel 3). Meydanın simetri aksına Belediye Sarayı konumlandırılmış, buradan gar kompleksine uzanan bir yeşil alan planlanmıştır. 1925 yılında bu plan İzmir Belediyesi tarafından onaylanmıştır. Danger-Prost planının onayı sonrası burada eski mülkiyetler hamur edilerek yeni oluşturulan parseller Belediye tarafından satışa çıkarılmış, arsaları genelde Osmanlı Bankası gibi finans kuruluşları satın almıştır. Burada bankalar

ve iş hanları inşa edilmiştir. Büyük Kardaçalı Han, bu dönemde yapılan iş hanlarından biridir.

Bu bölge Danger-Prost planının iş merkezi alanı olarak ayırdığı bölgedir. Gazi Bulvarı ve Mimar Kemalettin Caddesi ise plana uygun açılan geniş bulvarlardır. 1925-1928 yıllarında yoğun ve hızlı olan bu yapılaşma, 1929 ekonomik buhranı ile durma noktasında gelmiştir. 1930 yılı 1580 sayılı Belediyeler Kanunu yürürlüğe girdiği yıldır ve bu kanun ile belediyelere şehir planlarını yaptırma koşulu getirilmiştir. 1931 yılında ise Behçet Uz belediye başkanı olmuş, İzmir için yeni bir dönem başlamıştır. 1932 yılında Behçet Uz, Ankara'nın planlarını yapan, Alman ekolünden gelen Jansen'den ve Fransız ekolünden gelen Danger-Prost planı ile ilgili görüş almıştır. Jansen geniş bulvarlar açılmasını ekonomik yönden uygun bulmamış, bunun üzerine İzmir Belediyesi bu doğrultuda yol genişliklerini azaltarak planı revize etmiştir. Mustafa Enver Bey Caddesi, Gazi Osman Paşa Bulvarı, Cumhuriyet Meydanı ile Kültürpark hayata geçirilmiştir. Bugün İzmir şehrine bakıldığında Danger-Prost planının ana hatları olan bulvarların ve meydanların belirleyici olduğu ve bu planın izleri oldukları görülmektedir.

Behçet Uz yeni bir plan elde etmek üzere modern mimarlık hareketi

öncülerinden Le Corbusier ile iletişime geçmiştir. Le Corbusier, 1938'de sözleşme imzalanmasına rağmen, araya giren İkinci Dünya Savaşı nedeniyle ancak 1948'de İzmir'e gelebilmiştir. 1949 yılında nazım planı ve plan raporunu teslim etmiş, planda 400 bin nüfus öngörüsü ile yeşil bir İzmir önermiştir. Fakat Le Corbusier ile kurulan bu ilişki İzmir'in şehircilik tarihi içinde iz bırakmasına rağmen uygulamaya geçmemiştir.

Yukarıda özet olarak anlatılan tüm bu plan süreçleri sonrasında kentsel gelişmeyi yönlendirecek yeni bir şehir planına ihtiyaç olduğu ortaya çıkmış ve bir yarışma düzenlenmesine kadar verilmiştir. Ülkemiz için ilk uluslararası yarışma olmasıyla önemli bir özelliğe sahip olan "İzmir Şehri İmar Planı Milletlerarası Proje Müsabakası" 1 Mayıs-1 Aralık 1951 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Yarışma programında 1950 yılında 230 bin olan kent nüfusunun 50 yıl içinde 400 bin kişiye çıkacağı kabul edilmiştir. Yarışmacılardan Alsancak'ta bir liman düzenlemesi ve limanın sanayi bölgesi ve demiryolu ile bağlantısının kurulması istenmiştir. Alt gelir grupları ve işçilerin yaşadıkları mahalleler için öneriler, ayrıca Konak'ta bulunan Sarıklı yıkılmış olduğu için bu alanda yeni bir düzenleme ve kamusal kullanımlara açılması istenmiştir (İzmir Belediyesi 1951-21-28). Yarışma jürisine şehircilik alanında üne sahip Sir Patrick Abercrombie başkanlık etmiştir. Yarışmaya Türk mimarların yanında yabancı pek çok mimar/şehir planı ekip katılmıştır. Yarışmaya katılan 27 proje arasından İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nin Şehircilik Kürsüsünden Prof. Kemal Ahmet Aru, Emin Canpolat ve Gündüz Özdeş tarafından hazırlanan proje birincilik ödülünü almıştır.

İzmir şehri ve elbette Karşıyaka için çok önemli olan bu yarışma ve yarışma sonrası elde edilen planla şehir gelişmeye başlayacaktır. Makalemizin ikinci bölümünde Kemal Ahmet Aru ve ekibi tarafından hazırlanan plan ve sonradan yapılan tüm plan değişiklikleri ile Karşıyaka kıyılarındaki plan ve yapılaşmanın hikâyesinin izi sürülecektir. Bu plana geçmeden önce kıyıdaki yapılaşmalarla ilgili kısa bir tespit, görseller ile birlikte, hazırlanmıştır.

Kıyıda Yapılaşma ve Kıyı Dolgusu

Bu bölümde Karşıyaka kıyılarında halen koruma altında olan köşklere bahsedilecektir. Köşkler ve diğer tüm incelemeler Karşıyaka Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü imar arşiv dosyaları üzerinden yapılmıştır.

Penetti Köşkü (Görsel 4): Penetti ailesi için 1930 yılında yaptırılan köşk 326 ada 88 parsel üzerinde yer almakta olup köşe parsel konumundadır. Onaylı imar planında "BHZ Kültürel Tesis" olarak ayrılmıştır. Penetti Köşkü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 914 sayılı 13.4.1985 tarihli kararı ile tescillenmiştir. Halen köşk Beyaz Balon Anaokulu olarak kullanılmaktadır.

Selçuk Yaşar Köşkü, Aliotti Köşkü (Görsel 5): Karşıyaka kıyılarında en tanınan köşktür. Yalı Caddesi'nden Çamlık Caddesi'ne girişte solda, köşe konumunda 192 ada 37 parsel üzerinde yer almaktadır. Aliotti tarafından yaptırılan köşkün yapım tarihi 1914 yılı olduğu ve Yaşar ailesi tarafından 1938 tarihinde satın alındığı kayıtlardan tespit edilmektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 914 sayılı 13.4.1985 tarihli kararı ile tescillenen yapı, 1987 yılına kadar konut olarak kullanılmış olup, 1992 yılında restore edilen köşk halen Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı tarafından kullanılmaktadır.

Paya Apartmanı (Görsel 6): Karşıyaka Aksoy Mahallesi 192 ada 24 parselde kayıtlı ve Paya ailesi için aile apartmanı olarak 1950 yılında 3 kat olarak yapılmış olup, 1957 yılında bir kat ilavesi yapılmıştır. Dönemin ünlü mimarı Ziya Nebioğlu projesi olan dört katlı apartman Korunması Gerekli Kültür Varlığı olarak 02.12.2010 tarih 5482 sayılı kararı ile tescillenmiştir.

Löhner (Epikmen) Köşkü (Görsel 7): Karşıyaka Osmanbey Parkı'nın yanında, 73 ada 54 parselde yer almaktadır. 1986 tarihi itibarı ile tescilli olan yapı bir taraftan bitişik nizam diğer taraftan ise Osmanbey parkına cephelidir. Löhner ailesi tarafından yaptırılan yapı yıllar içinde birçok defa el değiştirmiştir. Anaokulu olarak geçmişte işletilen iki katlı yapı şu an ise kafe olarak kullanılmaktadır.

Van der Zee Köşkü (Görsel 8): Karşıyaka Donanmacı Mahallesi 326

SOL ÜSTTE SIRAYLA Penetti Köşkü (Görsel 4)

Selçuk Yaşar / Aliotti Köşkü (Görsel 5)

Paya Apartmanı (Görsel 6)

Löhner (Epikmen) Köşkü (Görsel 7)

Van der Zee Köşkü (Görsel 8)

Karşıyaka Öğretmen Evi Binası (Görsel 9)

Üçüz Ev (Görsel 10)

Donanmacı Mahallesi 47 Ada 7 Parsel (Görsel 11)

SAĞDA Karşıyaka Bostanlı Mahallesi (Görsel 12)

ada 4 parseldeki köşk Heinrich Van Der Zee tarafından yaptırılmıştır, 1940 yılında Hollanda Konsolosluğu olarak kullanıldığı yazılmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 914 sayılı 13.4.1985 tarihli kararı ile tescillidir. Halen restorasyon çalışması devam eden köşkün kafe olarak kullanılacağı belirtilmektedir.

Karşıyaka Öğretmen Evi Binası

(Görsel 9): Donanmacı Mahallesi 49 ada 64 parselde bulunan yapının 1892 yılında inşa edildiği ifade edilen yapı geçmişte Öğretmen evi lokali olarak kullanılmakta iken günümüzde Olgunlaşma Enstitüsü tarafından işletilmektedir.

Üçüz Ev (Görsel 10): Karşıyaka Vapur İskelesi'nin karşısında bulunan Donanmacı Mahallesi 49 ada 1-2-3 parseller üzerinde bulunan yapı tek çatı altında üç ayrı parsel ve üç ev olup Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 914 sayılı 13.4.1985 tarihli kararı ile tescillenmiştir. Geçmişte konut olarak kullanılan yapı halen Yalı Caddesinin zemin kat kullanım kimliğine uygun olarak kafe/bar kullanımındadır.

Donanmacı Mahallesi 47 Ada 7 Parsel

(Görsel 11): İki katlı bitişik nizam konumundaki köşk, Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 13.4.1985 tarih ve 914 sayılı kararı ile tescilli olup halen restorasyon çalışmaları sürmektedir. Kafe olarak kullanılacağı belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi 1920'ler, 1930'lar Yalı fotoğraflarında gözüken pek çok köşkten günümüzde sadece yukarıdaki köşkler mevcuttur.

Karşıyaka tarihinde önemli yer eden diğer bir konu da kıyı dolgusudur. Kıyıya ait 1900'lü yılların fotoğrafları ile bugünkü hava fotoğraflarını karşılaştırdığımızda kıyıda ciddi bir alanın doldurulduğunu söyleyebiliriz. Bulvar ve rekreasyon amaçlı olarak projelendirilen deniz dolgusunun 1800'lerden itibaren başladığı, hatta yer yer denizin tren yoluna kadar uzandığı pek çok yayında ifade edilmektedir. Kıyıda aynı bölgeden dolgu ve örnek apartman yapılaşmaları ile bu bölümü sonlandıracağız.

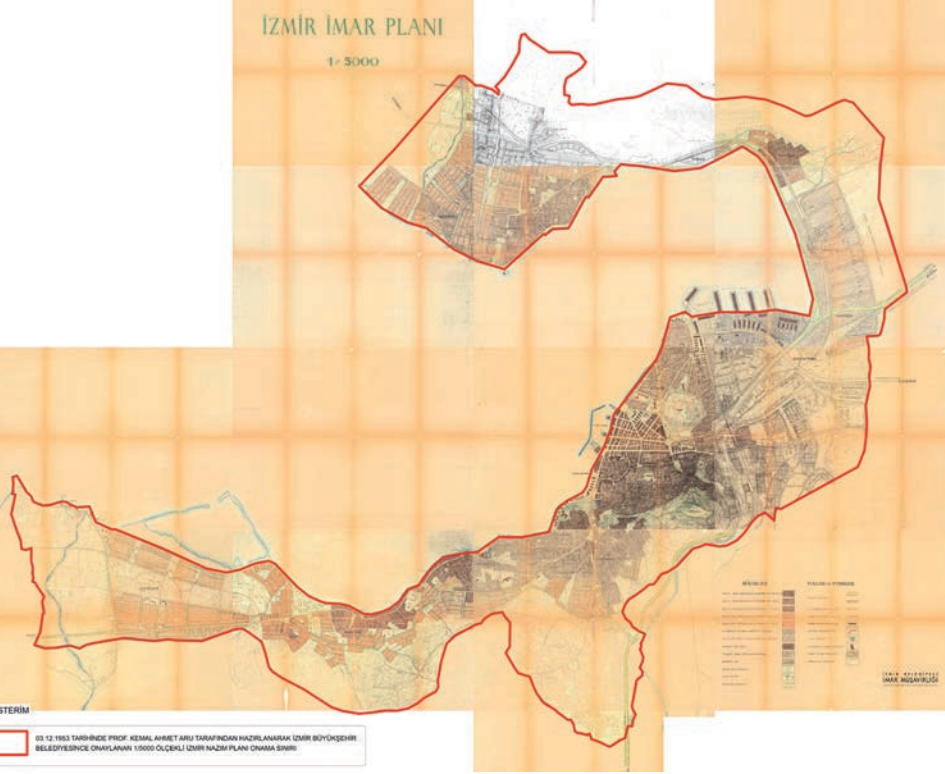
Karşıyaka Bostanlı Mahallesi

(Görsel 12): Karşıyaka Belediyesi İmar

Arşivi'ndeki dosyasında yapılan incelemede 1972 yılında 21.80 olarak imar durumu aldığı, 1976 yılında sekiz kat (çatı katlı) ve çatı katların tam kata dönmesi ile zemin+sekiz kat olarak inşa edildiği tespit edilmiştir. 2020 depremi sonrasında şu an yıkım aşamasındadır.

Gökdelen Apartmanı: Karşıyaka'nın ilk yüksek yapısı olarak bilinen apartman yapısı Donanmacı Mahallesi 237 ada 143 no'lu parselde bulunan Gökdelen Apartmanı'dır. Geçmişte taşınmaz üzerinde Hasan İkbâl adı ile Karşıyaka'da iz bırakan bir köşk bulunduğu belirtilmektedir.

Mavi Kule: T.C. Denizcilik İşletmeleri mülkiyetindeki Karşıyaka Aksoy Mahallesi 9364 ada 18 parselde Mavi Kule olarak bilinen yapı, 1996-1999 yılında plan değişikliği ile yapılmıştır. Karşıyaka 9364 ada 8 ve 17 parsellerin bulunduğu alanda her iki parselin tevhidî ile mevcut toplam inşaat alanını aşmamak kaydıyla yükseklik en fazla (H max) 45,50m, ilk dört kat çarşı, diğer katları ise konut olarak inşa edilmiştir.

BÖLÜM 2 1953 Yılı İzmir İmar Planı

Birinci bölümde bahsettiğimiz gibi, tarihsel süreç içerisinde önemli bir liman şehri olan İzmir'in yangın sonrası yeniden imar edilmesi için 1 Mayıs 1951 tarihinde başlayıp, 1 Aralık 1951 tarihinde bitmek üzere uluslararası bir yarışma düzenlenmiş ve İzmir şehri imar planına esas olacak avan proje, İller Bankası tarafından bu uluslararası yarışmaya çıkarılmıştır. Bu yarışmada İzmir imar planının yapılacağı sınırlar yarışmacılara iletilmiştir. Benzer şekilde yarışmaya katılan uzmanlara faydalanmak üzere, René Danger'nin 1925 yılında hazırladığı imar planı, 1948 yılında Fransız uzman Le Corbusier tarafından hazırlanan şematik plan ve raporu ile birlikte çeşitli dökümanlar iletilmiştir.

İzmir şehri imar planı için sunulan 27 proje teklifi, Beynelminel Mimarlar Birliği Başkanı Sir Patrick Abercrombie'nin başkanlığında toplanan ve İstanbul Üniversitesi profesörlerinden Paul Lonatz, İzmir Belediye Başkanı Rauf Onursal, İller Bankası Umum Müdür Muavini Mithat Yenen, İller Bankası Şehircilik İşleri Müdürü Cevat Erbel, Bayındırlık Bakanlığı Yapı ve İmar İşleri Reis Muavini Orhan Alsaç, İzmir Belediyesi Fen İşleri Müdürü Kemal Ardoğa, Yüksek Mimar Necmettin Emre ve Y. Mühendis Muammer Tansu'dan oluşan jüri 16 Ocak 1952 tarihinde yaptığı son görüşmede birincilik ödülünü, İstanbul'dan Prof. Y. Mimar Kemal Ahmet Aru ve asistanları Mimar Gündüz Özdeş ve Emin Canbolat'a ait olan projeye vermiştir. Kemal Ahmet Aru ve ekibinin aldığı birincilik ödülü sonrasında hazırladıkları 1/5000 Nazım imar planı 1953 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir (Görsel 13, 14, 15).

Kemal Ahmet Aru planında ikinci gelişme aksı olarak Karşıyaka'nın batısı öngörülmüştür. Bu bölgede yoğunluk düşük olarak planlanmış, yalnızca ana arterler üzerinde üç-dört katlı yapılara izin verilmiştir. Bu yoğunluk, görüldüğü gibi bahçeli kent kimliğine uygun bir yoğunluktur. Ancak İzmir'de hızla artan nüfus, Kemal Ahmet Aru ve ekibinin planının yetersiz kalmasına neden olmuş, devamlı yoğunluk artışlı plan değişikliği talepleri gündeme gelmiş ve planlanan yeşil alanlar uygulamaya geçememiştir. On yıl içinde İzmir'in nüfusu %50 artmış (350 bin) ve planın nüfus öngörüsü

ÜSTTE SIRAYLA 1953 yılı 1/5000 ölçekli İzmir İmar Planı (Görsel 13-24; Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü Dairesi Başkanlığı Arşivi) (Görsel 13)

1953 yılı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı lejantı (Görsel 14)

1953 yılı 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı kapağı (Görsel 15)

1953 yılı İzmir İmar Planı, Karşıyaka ilçesine ait konut yoğunluklarına ilişkin analiz (Görsel 16)

SAĞ ÜSTTE 1955 yılı 1/2000 ölçekli Şehir İmar Planı, Bostanlı Kesimi (Görsel 17)

1956 yılı 1/2000 ölçekli İmar Planı Değişikliği (Görsel 18)

SAĞ ALTTA 1959 yılı 1/2000 ölçekli İmar Planı Değişikliği (Görsel 19)

1962 yılı 1/2000 ölçekli İmar Planı Değişikliği (Görsel 20)

1965 yılı 1/2000 ölçekli İmar Planı Değişikliği (Görsel 21)

tutmamış, gecekondü alanları daha da büyümüştür.

1953 yılı Kemal Ahmet Aru ve ekibi tarafından hazırlanan İzmir İmar Planına ait Karşıyaka kesimine ilişkin Konut Alanlarına yönelik analizde planda belirtilen gösterimler temel alınarak Mevcut Konut Bölgeleri ve Gelişme Konut Bölgeleri gösterilmiştir (Görsel 16).

1955 Yılı 1/2000 Ölçekli Şehir İmar Planı

1/2000 ölçekli Şehir İmar Planı Belediye Meclisinin 28.02.1955 tarih ve 213 sayılı kararı ile uygun görülerek, Valilik tarafından 26.04.1955 tarihli yazı ile onaylanmış olup, 16.05.1955 tarihinde Bayındırlık Vekâleti Yapı ve İmar İşleri Reisliği tarafından onaylanmıştır (Görsel 17).

Bu planda Karşıyaka bölgesinde sahile cepheli alanlar 12,80 m, bugünkü Karşıyaka Çarşı olarak adlandırdığımız ve 1955 planında 30 m genişliğinde önerilen Kemalpaşa Caddesi'ne cepheli olanlar ile Girne Caddesi'ne cepheli olanlar 12,80 m, ana caddelerin gerisinde kalan bölgelerin ise 6,80 m olarak yapılaşacağı öngörülmüştür.

1956 Yılı 1/2000 Ölçekli İmar Planı Değişikliği

Belediye Meclisinin 07.06.1956 tarihli kararı ile uygun bulunan, Mülkiye Amirliğince 16.06.1956 tarihinde ve Nafia Vekâleti Yapı ve İmar İşleri Reisliği tarafından ise 28.07.1956 tarihinde onaylanan 1/2000 ölçekli planda kuzeyde Yalı Caddesi, güneyde sahil kordonu ile belirlenmiş bölgede dört yapı adasında kat yükseklikleri 12,80 m'ye çıkarılmıştır (Görsel 18).

1959 Yılı 1/2000 Ölçekli Bostanlı Gabari Tadilatı

İzmir Belediyesi tarafından hazırlanarak Belediye Meclisinin 20.02.1958 tarihli

kararı ile uygun bulunan, Mülkiye Amirliğince 16.03.1958 yılında, İmar ve İskân Vekilli Planlama ve İmar Umum Müdürlüğü'nce ise 02.07.1959 yılında onaylanan 1/2000 ölçekli planda ana cadde üzerlerinde yapılaşma koşulunun 12,80 m'den 15,80 m'ye çıkması öngörülmüştür (Görsel 19).

1962 Yılı 1/2000 Ölçekli Bostanlı Sahil Tadilatı

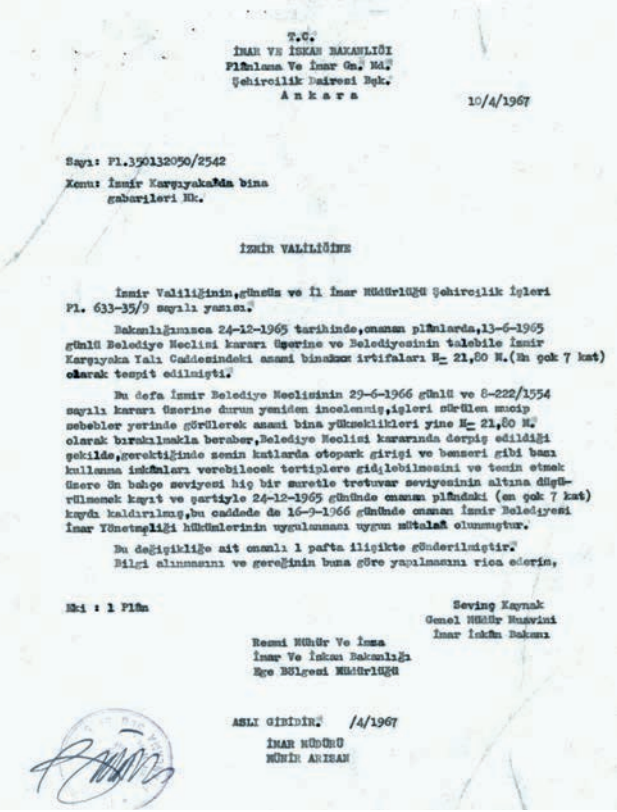
16.03.1962 tarihinde İmar ve İskân Bakanlığınca onaylanan 1/2000 ölçekli plan değişikliğinde Bostanlı Vapur İskelesi'nin yeri, doğuya açılması düşünülen 30 m genişliğindeki Girne Caddesine ve Karşıyaka Spor sahasına yaklaştırılması öngörülmüştür. Bu doğrultuda imar planında iskele, Yalı Caddesi'nin sonuna taşınarak eskiden önerilen vapur iskelesinin bulunduğu bölge Girne Caddesi'ne kadar dolgu alanı olarak önerilmiştir (Görsel 20). Dolgu alanının olduğu alanda sahile cepheli adalarda gabari 18,80m olarak planlanmıştır.

1965 ve 1967 Yıllarında Karşıyaka Sahil Gabarisine İlişkin Plan Değişiklikleri

İzmir Belediye Meclisinin 13.06.1965 tarihli kararı uygun görülerek, İmar ve İskân Bakanlığınca 24.12.1965 tarihinde onaylanan 1/2000 ölçekli imar planı değişikliği ile Karşıyaka sahil şeridinin gabarilerinin 21,80 m'ye (en çok yedi kat) çıkarılması öngörülmüştür (Görsel 21).

İmar ve İskân Bakanlığının 10.04.1967 tarihinde onayladığı imar planı değişikliğine ait belgeler ve raporlar incelendiğinde; 24.12.1965 tarihli planda kat yüksekliğinin sadece 21,80 m (En çok yedi kat) olarak belirlendiği; ancak planda kat adedine çatı katları veya bodrum katlarının dâhil olup olmadığı ile ilgili hiçbir

“1950’Lİ YILLARDA KIYIDA GENELDE ÜÇ-DÖRT KATLI VE TEK AİLEYE MAHSUS KONUTLAR GÖZLENMEKTEDİR. 1965 YILINA KADAR SAHİL ŞERİDİNDEKİ YAPILARIN GABARİLERİ PLANDA 15,80 M OLMASINA RAĞMEN KAT YÜKSEKLİKLERİ ÇOKTAN ALTI KATI BULMUŞTUR”

açıklama olmadığı, mevcutta binaların çatı katlarıyla sekiz kat olduğu, binalarda kalorifer, yakıt deposu gibi bodrum katlarına ihtiyaç olduğu, binaların altından bir geçit bırakılarak otomobillerin arkaya geçmesinin sağlanması gerektiği, geçitlerin ve bodrum katların zeminden yüksekte yapılması gerektiği belirtilmiştir (Görsel 22). Bu sebeplerle İmar

ve İskân Bakanlığının 10.04.1967 tarihli yazısı ile Karşıyaka Yalı Caddesi’ndeki üzerindeki binalar için 24.12.1965 gününde onanan plandaki “en çok yedi kat” kaydı kaldırılmıştır.

1971 Yılı 1/10000 Ölçekli Karşıyaka-Sahil Dolgu Bandı Planı

Emlak Kredi Bankası’nın Karşıyaka Denizbostanlısı’nda yapacağı tesis ve yatırım kapsamında hazırladığı Bostanlı Sahili dolgu bandını içeren plan değişikliği teklifi Belediye Meclisinin 23.02.1970 tarihinde

şimdiki yerine kaydırılması uygun görülmüş, mevcut dolgu hattının çoğunluğunu koruyarak öneri dolgu hattı sınırı getirilmiştir (Görsel 24). İskele alanında öneri dolgu hattı genişlemektedir. Herhangi bir gabari artışı bulunmamaktadır. Ayrıca, Karşıyaka kıyı kesimi boyunca sahil düzenlemesi yapılmıştır.

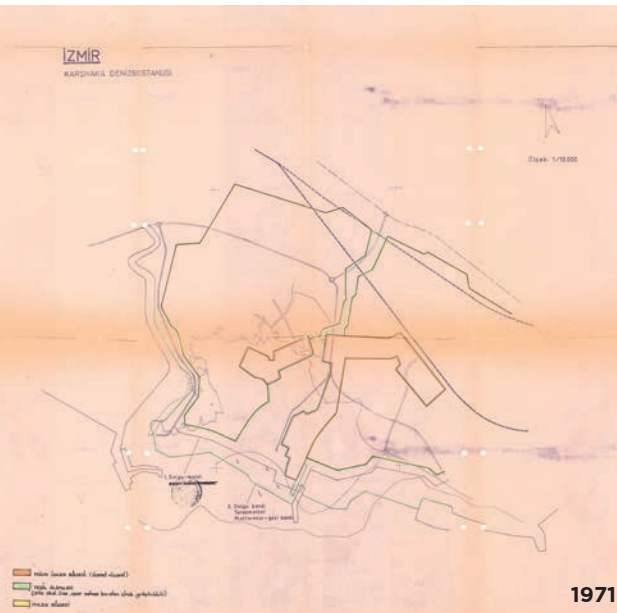
1984 Yılı 1/1000 Ölçekli Bostanlı İzmir İmar Planı

İzmir Belediyesi tarafından hazırlanarak 17.10.1982 tarihli kararıyla uygun bulunan, Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca 07.03.1984 tarihinde onaylanan 1/1000 ölçekli Bostanlı İmar Planında Karşıyaka kesiminde sahile cepheli adalarda kat yükseklikleri sekiz kat, Bostanlı kesiminde ise sekiz kat, beş kat ve dört kat olarak değişiklik göstermektedir (Görsel 25).

Sonuç

9 Eylül 1922 tarihini temel alarak hazırlanmış olduğumuz bu makale ile İzmir ve Karşıyaka’da Kurtuluş Savaşı’nın bitmesi ile başlayan planlama çalışmaları kapsamında Karşıyaka kıyısındaki tüm planlama ve yapılaşma kararlarını tarihsel süreç içinde, ilgili plan kararları ile birlikte ele alınmış ve geçmişin bir sahil kasabası olan Karşıyaka’nın o tarihlerden bugüne hangi kararlarla kıyısının yapılaştığı belgelenmiştir. Yangın sonrası ilk kırımın yaşandığı 1950’li yıllarda kıyıda genelde üç-dört katlı ve tek aileye mahsus konutlar gözlenmektedir.

24.12.1965 tarihinde onaylanan 1/2000 ölçekli imar planı değişikliğinde İzmir Belediyesinin Vilayet Makamına 16.11.1965 tarihinde yazdığı yazıya istinaden o dönemki Karşıyaka sahil gabarisinin 15,80 m olduğu, dönemin yönetmeliğine göre asgari kat yüksekliği 2,55 m hesaplandığı, 15,80 m yükseklikte tretuvar kotundan 0,75 m aşağıya inmek suretiyle altı kat sığdırıldığı, ayrıca zamanında su zammı yüksekliği alındığı ve meri gabarinin 16,80 m olduğu bildirilmiştir. Burada görmekteyiz ki, 1965 yılına kadar

sahil şeridindeki yapıların gabarileri planda 15,80 m olmasına rağmen kat yükseklikleri çoktan altı katı bulmuştur. Bu, tarihsel süreç içerisindeki ikinci kırılma olarak gösterilebilir.

Bölüm 2’de anlatılan planlama süreçleri ile 1967 yılında çatı katları ile sekiz kata ulaşıldığı, “en çok yedi kat” ibaresinin kaldırılması, çatı katlarının kattan sayılmaması gibi planlama kararları ile yapılar dokuz kata ulaşmıştır. □

Sevgi KILDİŞ, Mimar, Karşıyaka Belediyesi Emekli Planlama Müdürü

Yasemin ERTEM, Şehir Plancısı, İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Araştırma Planlama Bilgi Sistemleri Şube Müdürü

Elifsu ERMİŞ, Şehir Plancısı, İzmir Büyükşehir Belediyesi - İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Araştırma Planlama Bilgi Sistemleri Şube Müdürlüğü

KAYNAKLAR

- Aksoy, Y. (2022). *İzmir 1922 Yangını*. Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Beyru, R. (2011). *19. Yüzyılda İzmir’de Yaşam*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Bilsel, C. (2009). *İzmir’de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası*. *Osmanlı’nın Yedi yüzüncü Yılı: Uluslar Üstü Bir Miras*, TMMOB, 4. İstanbul.
- Serçe, E., Yılmaz, F., Yetkin, S. (2003). *Küllerinden Doğan Şehir*. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını.

SOL ÜSTTE 1967 yılı Yençok:7 kat ifadesinin kaldırılması hakkında İmar ve İskan Bakanlığının yazısı (Görsel 22)

SOL ALTTA 1971 yılı 1/10000 ölçekli İmar Planı Değişikliği (Görsel 23)

ÜSTTE 1983 yılı 1/1000 ölçekli Karşıyaka Sahil Bandı (Stad-Bostanlı Kesimi) Planlaması (Görsel 24)

ALTTA 1984 yılı 1/1000 ölçekli Bostanlı İmar Planına ait sahil kesimine ilişkin kat adedi Analizi (Görsel 25)

Neoliberal Yaratici Yikim Sureçleri ve Kentsel Mücadele: Fener-Balat Örneği

Cansu Bıçakcı, Evren Aysev

MAKALENİN ADI **Neoliberal Yaratici Yikim Sureçleri ve Kentsel Mücadele: Fener Balat Örneği**
Neoliberal Creative Destruction Processes and Urban Resistance: The Case of Fener Balat

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2024-1 (121), 80-87**

MAKALENİN YAZARI **Cansu Bıçakcı, Y.Mimar**

Evren Aysev, Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **04.09.2023**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **08.12.2023**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **cansubicakci@gmail.com;**

evren.aysev@bilgi.edu.tr

ORCID **0000-0002-9800-6114;**

0000-0001-6735-9235

Öz Neoliberalizm, sosyal dünyayı ve gündelik yaşamı yeniden biçimlendirirken oluşan toplumsal ve kentsel boşlukları yaratıcı yıkım yoluyla doldurmayı amaçlar. 2000'lerin Türkiye'sinde benimsenen neoliberal kentleşme politikaları rant odaklı yaratıcı yıkım süreçlerinin artmasına neden olmuştur. Kentsel dönüşüm projeleriyle sürekli olarak yıkılarak yeniden üretilen kent mekânında, mücadele ve müdahale tarafları olarak iki farklı özne grubunun hedeflerinin ve mekânı algılaya biçimlerinin değişkenlik gösterdiği görülmüştür. Bu makalede 2000'li yılların İstanbul'unda yaratıcı yıkım odaklı kentsel dönüşüm süreçlerindeki kentsel muhalefet; mücadele taraflarının ortak irade sağlayarak ortaya koydukları direnişin başarısıyla öne çıkan Fener - Balat Kentsel Yenileme Projesi üzerinden tartışılmaktadır. Potansiyel kentsel dönüşüm süreçlerinde oluşabilecek hak mağduriyetleri için değerli bir deneyim alanı üreten bu mücadeleye rağmen ortaya çıkan yaratıcı yıkımın fiziksel mekân ve gündelik yaşam örüntülerindeki dönüştürücü gücü, mutenalaştırma dinamikleri üzerinden tartışılmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER Neoliberalizm, İstanbul, Kentsel Dönüşüm, Yaratıcı Yıkım, Fener - Balat.

1

Giriş*

Toplumsal çakışma ve karşılaşmaların mekânı olan kent sürekli bir yaratım-yıkım döngüsündedir (Lefebvre, 2018, s.99). 2000'lerin İstanbul'unda Sulukule, Tarlabası, Tozkoparan gibi kentin tarihi ve merkezi konut alanlarında ve Ayazma - Tepeüstü, Gaziosmanpaşa gibi gecekondu bölgelerinde gündeme gelen çok sayıda kentsel dönüşüm projesi, yaratıcı yıkım süreçleri sonucunda mahallelerin fiziksel ve sosyal dokusunun tamamen dönüşmesiyle sonuçlanmıştır. İstanbul'un en önemli tarihi merkezlerinden biri ve üç farklı dönüşüm sürecinin ardışık kurgulandığı Fener - Balat bölgesi ise uygulanması planlanan Kentsel Yenileme Projesi'ne karşı mahallelinin direnişi sonucunda bölgenin yıkımdan kurtulması nedeniyle farklı bir zeminde değerlendirilmelidir. Metinde Fener - Balat Kentsel Yenileme Proje sürecinin hangi dinamiklerle biçimlendiği, diğer süreçlerden nasıl ayrıştığı ve sonuçların nasıl farklılaştığı tartışılmaktadır. Kentsel dönüşüm süreçlerinde oluşabilecek hak mağduriyetleri için değerli bir deneyim alanı üreten bu mücadeleye rağmen ortaya çıkan yaratıcı yıkımın fiziksel mekân ve gündelik yaşam örüntülerindeki dönüştürücü gücü, mutenalaştırma dinamikleri üzerinden değerlendirilmektedir.

"Yaratıcı yıkım" kavramı ilk olarak ekonomist Joseph Alois Schumpeter tarafından, Karl Marx'ın çalışmalarından ilhamla 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya atılmıştır (Schumpeter, 1942). Schumpeter'e göre yaratıcı yıkım

fırtınası, eski ekonomik yapıları içeriden dönüştürüp yıkarak yeni yapılara yer açan endüstriyel değişimlerdir. Marksist ekonomik teoride kavram, kapitalist süreçler içinde sermayenin birikim ve yok oluş süreçlerini tarifleyen bir çerçevede kullanılır. Harvey ise yaratıcı yıkım kavramını neoliberalizmin düşünsel, sosyal, politik ve ekonomik pratiklerimizdeki hegemonyasını tariflemek için kullanır (2007). Harvey'e göre neoliberal yaratıcı yıkım süreçleri servetin yoksullardan zenginlere transferini sağlarken, eşitlikçi bölüşümü sağlayacak kurum ve anlatıların da dağılmasına neden olur. Krizlerine çoğu zaman mekânsal çözümler arayan ve coğrafi düzenlemelerle etki alanını genişleten neoliberal proje, nitelik ve nicelik olarak sürekli yeniden ürettiği kentsel mekânda yaratıcı yıkım dinamikleriyle etki alanını genişletir (Harvey, 2020).

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kentsel mekânın neoliberal kent yönetimleri tarafından aralıksız yaratıcı yıkım ve yeniden üretim süreçlerine tâbi tutulması, mekânın yalnızca fiziksel değil sosyal ve toplumsal olarak da yeniden biçimlenmesine neden olur. Neoliberalizm sosyal dünyayı ve gündelik yaşamı yeniden biçimlendirirken, oluşan toplumsal ve kentsel boşlukları yine kendisi doldurmayı amaçlar (Bourdieu 1998 ve Piven, 1995, aktaran Peck ve Tickell, 2002, s.382).

"Neoliberal alan açma" ve "alan doldurma" stratejilerinin "kritik düğüm ve gerilim noktası" olan kentler, iktidarın mekânsal pekiştirilme sahaları olurken, kentsel dönüşüm projeleri

SAĞ ÜSTTE Fener - Balat Kentsel Yenileme Proje künyesi (Aysev, 2013, s.97; megaprojeler.com; Bal, 2011, s.306; aktaran Bıçakcı, 2023) (Tablo 1).

yaratıcı yıkım için meşrulaştırma zemini yaratmaktadır (Theodore, Peck ve Brenner, 2012, s.30; Harvey, 2015, s.39; Harvey, 2019). Her bölgede kendine özgü dinamik ve sorunlara sahip kentsel dönüşüm projeleri kentsel çelişkileri arttırmakta; kent mekânı sosyoekonomik dönüşümlerin yarattığı çatışmaların ve mücadelelerin alanı haline gelmektedir (Castells, 2020, s.198; Theodore, Peck ve Brenner, 2012, s.30). Kent ve konut hakkı taleplerinin gündeme geldiği dönüşüm projeleri bölgede yaşayanlar için tehditler ve fırsatlar oluştururken, kentsel muhalefetin biçimlenişinde parçalanma ve birleşme alanları yaratmaktadır (Özdemir, 2022, s.206).

Neoliberalizmin Türkiye kentleri üzerindeki mekânsal baskıları 1980'lerden itibaren ortaya çıkmıştır. Dünyadaki ekonomik ve toplumsal süreçlerle paralel olarak Türkiye kentleşmesi üç dönemde ele alınabilir: 1923-1950 “ulus devletin kentleşmesi”, 1950-1980 emek gücünün kentleşmesi, 1980 sonrası ise “sermayenin kentleşmesi” (Şengül, 2009, s.97-105, aktaran Geniş, 2020, s.17). Farklı kentselliklerin üretildiği bu dönemlerde konut, çeşitli toplumsal sınıflar için farklı biçim, ölçek ve maliyetlerde üretilen bir yatırım nesnesi haline gelmiştir (Altınok, 2022, s.52).

2000'li yılların Türkiye'sinde kent toprağının gayrimenkul piyasalarına aktarılacak üzere metalaştırılması doğrultusunda kanun ve kararnamelerle desteklenen neoliberal kapitalist politikalar dikkat çekmektedir. Özellikle kentsel dönüşüm projeleri için yasal altyapının oluşturulduğu 2005 tarihli, 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Yasa” ile 5393 sayılı “Belediye Kanunu” tarihi kent merkezinde ve gecekondan alanlarındaki müdahalelerin idari ve hukuki olarak önünü açarak, neoliberal sistemin kentsel mekân üzerindeki hegemonyasını pekiştirir (Kuyucu ve Ünsal, 2011, s.90).

2000'li yılların Türkiye'sinde kapitalist kentleşmenin planlı olarak değil sermayenin yeniden üretimine yönelik geliştiği söylenebilir (Penpecioğlu, 2016). Değerli kıyı alanlarının, gecekondan ve kent içi çöküntü bölgelerinin yaratıcı

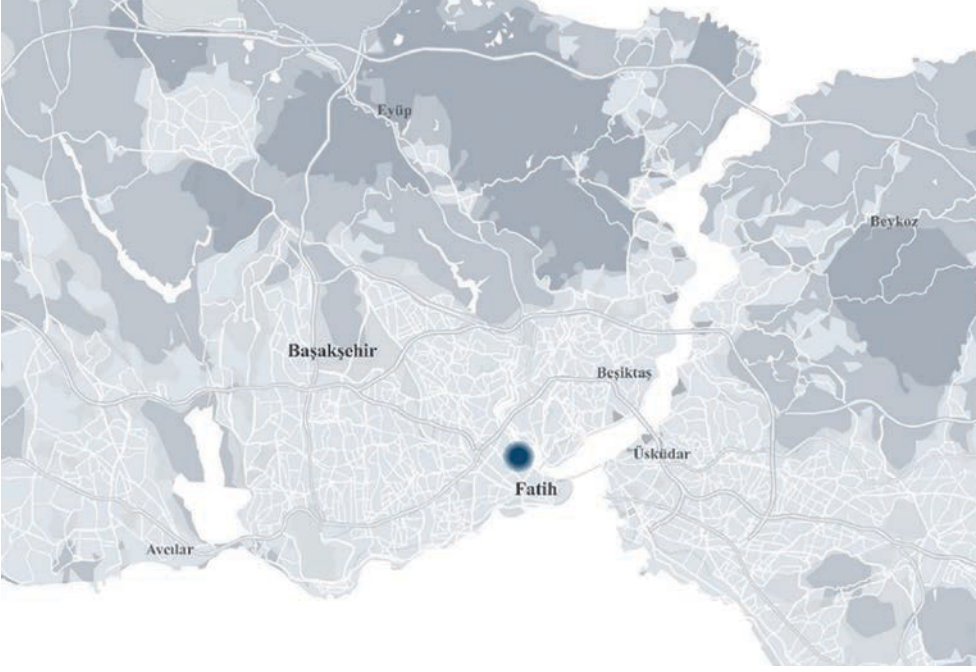
Fener – Balat Kentsel Yenileme Projesi	
Proje Alan Büyüklüğü	279.345 m ² 200.010 Yapı Alanı; 59 Yapı Adası, 909 Parsel, 370 Tescilli Bina
Kamuya Açıklanma Tarihi	Nisan 2006
Alanın Niteliği	Tarihi Kent Merkezi
Proje Hazırlanma Tarihi	20 Nisan 2007-.....
Projenin Onay Tarihi	29 Ocak 2010
Proje Maliyeti	200.000.000 \$
İhale Kapsamı	Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon, Yenileme Avan Projesi, İnşaat
İşveren	Fatih Belediyesi
Yüklenici Firma	GAP İnşaat / Çalık Holding
Danışmanlar	Prof. Dr. Zeynep Kuban, Prof. Dr. Sercan Özgencil Yıldırım, Dr.Sinan Genim, Prof. Dr. Güzin Konuk, Prof. Dr. Murat Güvenç, Prof. Dr. Hülya Turgut, Doç. Dr. Arife Deniz Okaç
Proje Müellifi	Yakup Hazan Mimarlık, Çinici Mimarlık, Sepin Mimarlık, Ütopya Mimarlık, HF Mimarlık, Trafo Mimarlık, Net Mimarlık, S.D. Aslan
Kentsel Dönüşümün Uygulama Aracı	Yenileme Projesi 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Hakkında Kanun

yıkım temelli dönüşüm projeleriyle yatırım alanlarına dönüştürülmesi yerel hükümetler ve yatırımcılar için kâr; mahalle sakinleri için ise mülksüzleştirme ve yerinden edilme anlamına gelmektedir (Lehrer ve Laidley, 2008). Neoliberal sistem, kentleri ve gündelik yaşamları yıkarak yeniden şekillendirirken, kentsel direniş pozisyonları önem kazanmaktadır (Mitchell, 2020, s.55). 2000'lerin Türkiye kentlerinde tepeden inme kentsel dönüşüm süreçlerine karşı farklı ölçek ve örgütlenmelerle gelişen muhalefet biçimlerinden bahsedilebilir (Ay, 2019; Özdemir ve Eraydın, 2017).

Türkiye'deki dönüşüm süreçlerinin “yasalar, yetki çatışmaları, kent planları ve davalar aracılığıyla oluşan belirsizlikler” üzerinden biçimlenmesi nedeniyle “dağınık ve kaotik bir politik ekoloji” ortaya koyduğunu belirten Penpecioğlu, Bayırbağ ve Schindler, bu durumu “tamamlanmamış kentsel devrim” olarak niteler (Penpecioğlu, Bayırbağ ve Schindler, 2022, s.193).

Ay ve Penpecioğlu, Türkiye'de bir türlü tamamlanamayan kentsel dönüşüm süreçlerini “dönüşümsüzlük” örnekleri olarak kavramsallaştırırken; bu belirsizliklerin dönüşümün hedefi, zamanlaması, uygulama süreçleri, yasal-yönetimsel boyutları, şeffaflık-katılımcılık ilkelerinin tanımlanması konularıyla ilgili olduğunu vurgular (2022, s.13). Projelerdeki belirsizlikler hem mahalleli hem de proje yürütücüleri için bir “bekleme hali ve deneyimi” yaratırken mekânsal adaletsizliklere de neden olmaktadır (Ay ve Penpecioğlu, 2022). Müdahale stratejilerinin değişkenliği, “tamamlanmamış” fiziki yıkımın mutenalaşma-mutenalaştırma pratikleriyle gerçekleşmesini sağlar. Fener – Balat bölgesi bu sürecin izlenebileceği önemli örneklerden biridir.

Araştırmada, projenin mücadelesi tarafından etkin aktörlere açık uçlu sorular yöneltilerek derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Söylem

SOLDA Fener - Balat Semtleri (Bıçakcı, 2023). (Harita 1)

SOL ALTTA Fener Rum Okulu, İstanbul (Bıçakcı, 2023). (Görsel 1)

SAĞ ÜSTTE Fener - Balat Bölgesi'ni kapsayan üç farklı proje alanı (Yazar tarafından oluşturulmuştur). (Harita 2)

SAĞ ALTTA Fener - Balat Yenileme Projesi kapsamında bölge için önerilen projelerden (HF Mimarlık). (Görsel 2)

analizi kullanılan çalışmada müdahale tarafına ulaşılabilmesi nedeniyle araştırma, mücadele tarafının söylemleri üzerine yoğunlaşmakta ve ampirik kısıtlılıklar barındırmaktadır; ancak müdahale tarafının dijital kaynaklardan edinilen söylemleri de araştırmaya eklenmiştir. Görüşmeler, Fener - Balat Kentsel Yenileme Projesi sürecinde kurulan Fener - Balat - Ayvansaray Derneğinin (FEBAYDER) Kurucu Üyesi, Genel Sekreteri ve Basın Sözcüsü Dr. Çiğdem Şahin ve FEBAYDER Kurucu Başkanı Hasan Acar ile gerçekleştirilmiştir (Bıçakcı, 2023). Görüşmeciler bölgede yaşayan, projelendirme süreci öncesini-sonrasını deneyimlemiş ve mücadelede etkin rol oynayan kişilerden seçilmiştir. Metin akışı içinde Fener - Balat Kentsel Yenileme Projesi; Tarihi, Coğrafi ve Kentsel Bağlam, Projelendirme Süreci, Aktörlerin İlişkileri, Kentsel Muhalefet ve Proje Sonucu olmak üzere beş başlıkta tartışılmakta, ardından sonuç bölümünde elde edilen veriler değerlendirilmektedir.

2. Fener - Balat Kentsel Yenileme Projesi

Fener - Balat Kentsel Yenileme Projesi, İstanbul'da kentsel mekânın yıkılarak yeniden düzenlenmesinin amaçlandığı en önemli örneklerden biridir. Sürecin diğer kentsel dönüşüm projelerinden farklılaşmasının en önemli nedeni, dernekleşen bölge sakinlerinin güç birliği ve ortak iradeyle ortaya koydukları direnişin başarısıdır. Mahallelinin dayanışmayla yürüttüğü hak mücadelesi, gelecekteki kentsel dönüşüm projelerine aktarılabilecek değerli bir deneyim üretmiştir.

2.1. Tarihi, Coğrafi ve Kentsel Bağlam

Haliç, İstanbul'un Avrupa yakasında, Beyoğlu ve Tarihi Yarımada'yı birbirinden ayıran bir deniz girintisidir. Bizans ve Osmanlı Dönemi'nden beri liman, sanayi ve rekreasyon işlevleriyle kentin en eski tarihi merkezlerinden biri olan Haliç'in güney kıyısında bulunan Fener ve Balat, çok sayıda tescilli yapı barındıran tarihi dokularıyla UNESCO Dünya Kültür Mirasları listesinde yer alan mahallelerdir. Bölge, tarihi kent

merkezindeki konumu, özel mimari dokusu ve kıyıya yakınlığı sebebiyle yüksek rant potansiyeline sahiptir.

Fener - Balat bölgesi; Haliç Kıyı Düzenleme Projesi (1984-1992), Fener ve Balat Semtleri Rehabilitasyon Programı (1998-2005), Fener - Balat - Ayvansaray Kentsel Yenileme Projesi (2004-2013) olarak ardışık üç projeden etkilenmiştir (Dinler ve Şahin Güçhan, 2016, s.225). Bölge için ilk planlanan Haliç Kıyı Düzenleme Projesi, dönemin Büyükşehir Belediye Başkanı Bedrettin Dalan'ın küresel kent vizyonu doğrultusunda Haliç kıyılarının boşaltılmasını, dolgu alanlarının yapılmasını ve sanayi alanlarının dönüştürülmesini kapsamaktadır. 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Habitat II Konferansı ise Fener - Balat Rehabilitasyon Programı için zemin hazırlamıştır. Mahalleler UNESCO tarafından kültürel miras öğeleri nedeniyle pilot bölge seçilmiştir. Bu doğrultuda, bölgede halka hizmet ve ranta hizmet olarak değerlendirilebilecek iki farklı dönüşüm süreci başlatılmıştır. Bunlardan ilki Avrupa Birliği destekli Fener - Balat Rehabilitasyon Programı, diğeri ise Fatih Belediyesi tarafından başlatılan Fener - Balat - Ayvansaray Kentsel Yenileme Projesi'dir (Aysev, 2014, s.164).

19. yüzyıl sonlarına kadar azınlıkların yoğunlaştığı Fener - Balat bölgesi, 1950'lerde Türkiye'nin sanayileşme hamlesi ile birlikte Anadolu'dan göç almaya başlar. Göç ile dönüşen coğrafi ve kültürel dokunun altını çizen Acar, mahalle kültürünün, yardımlaşma ve dayanışma ağlarının, kuşaklar boyu birlikte yaşamının getirdiği mekânsal aidiyetin bölgenin kimliğini oluşturduğunu aktarır (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022). Şahin

ise mahalle kültürünün ve geleneksel değerlerin yanı sıra, Fener – Balat’ın denize yakınlığı, tarihi sokak dokusu ve özgün mimarisine de vurgu yaparak bölgenin ekonomik, tarihi, kültürel ve mimari zenginliğinin altını çizer (kişisel görüşme, 17 Nisan 2022).

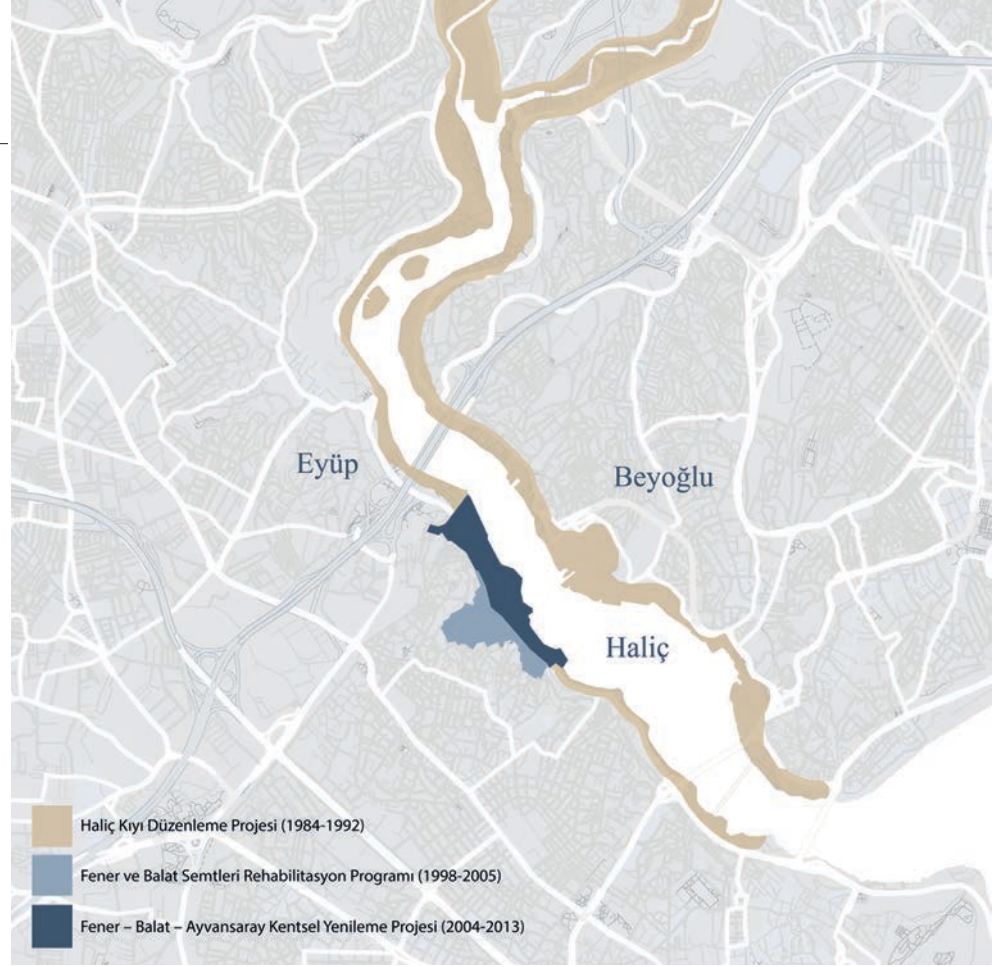
Fener – Balat, İstanbul’un tarihi, coğrafi ve mimari olarak en önemli semtlerinden biri olmasının yanı sıra mahalle kültürü ve yaşamının, dayanışma ağlarının, geleneksel değerlerini ve mekânsal aidiyetin sürdürülebildiği önemli ve özel bir bölgedir. Mahallelinin kentlilik bilinci de bu doğrultuda oluşmaktadır.

2.2. Projelendirme Süreci

Fener – Balat Kentsel Yenileme proje sürecinin şeffaf olmayan süreçlerle yürütüldüğü söylenebilir (Bıçakçı, 2023). İhale süreci şeffaf değildir; proje var olan sosyal ve fiziksel dokuyu koruyarak iyileştirmeyi değil, yıkarak dönüştürmeyi hedeflemektedir. Acar, sürecin muğlaklığını, “2007 senesinde bizim haberimiz olmayan bir ihale yapılmıştı; evimizde uyurken tapulu mülklerimiz için ihale yapılmış; 2009 senesinde Fatih Belediyesinden tebligatların gelmesiyle haberimiz oldu” sözleriyle aktarmaktadır (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022).

Projenin kamuya sunumu ve meşrulaştırılması için sık kullanılan söylemlerden biri, mahallenin çöküntü bölgesi olmasıdır. Projenin mahalleliye sunumu sırasında bölgenin rehabilite edilerek daha yaşanabilir alanlara dönüştürüleceği söylenir. Şahin’in sözleriyle projenin gerekçesi “işlevini yitirmiş tarihi bölgelere yeniden işlev kazandırmak, değer katmak” olsa da fiilen yapılan “5366 sayılı yasaya dayanarak tarihi bölgeleri imara açmak, eski binaları yıkıp daha geniş, lüks, konforlu binalar yaparak kar elde etmek, ranta dönüştürmek”tir (kişisel görüşme, 17 Nisan 2022). Acar da yenileme projesinin yasal dayanağının 5366 sayılı kanun olduğunu belirtir; projenin kamu yararı için koruyarak güzelleştirme söylemiyle sunulmasına rağmen odağın yıkım yoluyla rant elde edilmesi olduğunu savunur (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022).

Kentsel dönüşüm, neo-liberalizmin kentlerdeki yeni yüzü ve ideolojisidir. Aynı zamanda ranta dayalı sermaye

“PROJENİN KAMUYA SUNUMU VE MEŞRULAŞTIRILMASI İÇİN SIK KULLANILAN SÖYLEMLERDEN BİRİ, MAHALLENİN ÇÖKÜNTÜ BÖLGESİ OLMASIDIR. PROJENİN MAHALLELİYE SUNUMU SIRASINDA BÖLGENİN REHABİLİTE EDİLEREK DAHA YAŞANABİLİR ALANLARA DÖNÜŞTÜRÜLECEĞİ SÖYLENİR”

birikim modelinin kentlerdeki uygulama mekanizması olarak kenti dönüştüren, mutenalaştıran, ticarileştiren, metalaştıran ve pazarlayan bir süreçtir

(Ç. Şahin, kişisel görüşme, 17 Nisan 2022). Kentsel dönüşümü eskimiş yapı stoğunun yıkılarak yeniden kullanıma kazandırılması ve deprem dayanımının

sağlanması olarak nitelendiren Acar ise, korunması gereken kültür varlıklarını barındıran Fener – Balat’taki sürecin farklı ele alınması gerektiğini belirtir (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022). Fener – Balat Yenileme Projesi Yöneticisi ve GAP İnşaat Direktörü Nilgün Kıvırcık’a göre kentsel dönüşüm, kentin sanayisizleşme sonucunda boşalan ve ayrışan bölgelerini fiziksel ve sosyal olarak yeniden birleştiren bir perspektifle ele alınmalıdır (Kıvırcık, 2010). Çok fazla yasal boşluk içeren, henüz tam olarak hukuku oluşturulamamış bir alan ve öğrenme süreci olan kentsel dönüşüm süreçlerini, nitelsiz yapı stoğunun dönüşümü olarak tarifler. Ona göre kentsel dönüşümün baş aktörü kamu olmalı, süreçler kamu önderliğinde, toplumsal katılımı yürütülmelidir (Kıvırcık, 2010).

zemininin merkezi otorite tarafından çıkarılan torba yasalarla düzenlenmesi, proje yüklenicilerinin kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirebilecekleri tanımsız bir yasal zemin yaratmaktadır.

2.3. Aktörlerin İlişkileri

Fatih Belediyesinin katılımcı karar verme ortamını sağlayacak bir kent konseyi kurma girişimi, dönüşümü meşrulaştırmak için kurgulanan bir yanılsama olarak kalır. Şahin’in sözleriyle: “Orada müthiş bir tiyatro oynandı. Kendilerinin seçildiği organları tanıttılar. Halk temsilcilerini dağıttılar, bir güzel de basın için bizimle fotoğraflar çektiler. Böylece ‘projelerimizi katılımcı yapıyoruz’ görüntüsü vermek ve kendilerine meşru zemin hazırlamak için sivil toplumu figüran olarak kullandılar”

ekonomik değerlerinin artacağına altını çizerek “ekonomik değer” odaklı bir sistem yarattıklarını belirtir (Kentsel Dönüşüm, 2010).

Projelendirme sürecinde mahallelinin ve yüklenicinin ilişkiler konusunda farklı deneyimler yaşadığı söylenebilir. Yüklenici firmanın yeterli gördüğü katılım süreci, mahalle sakinleri tarafından yetersiz ve samimiyetsiz olarak algılanmıştır. Mahallelilerin, yaşadıkları çevre ile ilgili karar süreçlerine müdahil olabilmeleri bir kent hakkıdır. Fener – Balat Kentsel Yenileme sürecinde yerel ve merkezi yönetimler tarafından korunması gereken bu hakkın çiğnendiği, vatandaşla devletin gözetiminde yürütülmesi gereken müzakerelerin özel bir yüklenici firmaya devredildiği görülmektedir.

2.4. Kentsel Muhalefet

Fener – Balat Kentsel Yenileme sürecinde bölge sakinleri dernekleşerek sistemli bir kentsel mücadele ortaya koyarlar. FEBAYDER, yenileme sürecindeki kentsel muhalefeti organize eden en önemli organdır. Mahalleli, dernekleşme sürecinde İstanbul’da uygulanmakta olan diğer dönüşüm projeleri hakkında bilinçlendirilir ve kent hakkı savunucuları tarafından yönlendirilir. Acar’ın sözleriyle: “Halk kendi iradesiyle istedi ve hızlıca girişim gösterdik. Çiğdem (Şahin) Hanım öncü olarak mücadeleye büyük katkı sağlamıştır. O tecrübeli ve bilgi sahibi olduğu ve biz de mahalleliyi tanıdığımız için insanların görüşmesi adına güzel bir ortam sağlandı ve güzel bir ekip ortaya çıktı. Bu ekip ‘Evime Dokunma’yı çıkardı. ‘Evime Dokunma’ hareketi Türkiye’nin her yerinde ‘İş Yerime Dokunma’, ‘Okuluma Dokunma’ gibi hareketlere öncü oldu. Gerçekten çok mücadelelerden geçtik. Tecrübe edindik. Tabii diğer derneklerden de yardım aldık. Tarlabası Derneği, Tozkoparan Derneği gibi. Herkes dayanışma içindeydi. Çünkü herkes evini kaybetme durumundaydı” (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022).

Bilinç ve deneyimle gelişen, dayanışma ve ortak irade sağlanan toplumsal mücadeleler daha etkindir (Castells, 2020, s.198). Fener – Balat örneğinde olduğu gibi, mahalle derneklerinde konunun yetkin

“FENER – BALAT SÜRECİNİN, DİĞER ÖRNEKLERİN AKSİNE BAŞARIYLA SONUÇLANMASININ EN ÖNEMLİ SEBEPLERİ HIZLICA DERNEKLEŞİLMESİ, YÜKLENİCİ FIRMA VE BELEDİYE İLE YAPILACAK GÖRÜŞMELERİN BİREYSEL DEĞİL BİLİNÇLİ BİR TEMSİLCİ EKİP TARAFINDAN YÜRÜTÜLMESİ; DOLAYISIYLA BASKI-RIZA PRATİKLERİNİN UYGULANAMAMASI, BASINLA İLİŞKİLERİN VE HUKUKİ SÜREÇLERİN İYİ YÖNETİLMESİ VE MAHALLELİNİN ORTAK İRADE ORTAYA KOYMASIDIR”

Kıvırcık’ın sözleri, Fener – Balat Yenileme projesinin muğlak uygulama süreçleriyle çelişmektedir. Proje sürecinde mahalleli karar alma süreçlerinden dışlanmış, sürecin kanuni zemini şaibeli. Sakinlerin tapulu mülkleri, kendilerinden habersiz ihaleye açılmıştır. Dönüşüm sonrası mülkiyet yapısının tamamen değiştirilerek bölgenin üst gelir grubu için yeniden düzenlenmesi hedeflenir. Dolayısıyla projenin hizmet ettiği kitle kuşaklar boyu orada yaşamış mahalleli değil, büyük sermayedir. Bu noktada yaratıcı yıkımın fiziksel çevreyle birlikte sosyal dokuyu da hedef aldığı söylenebilir. Dönüşümün hukuki

(kişisel görüşme, 17 Nisan 2022). Acar da benzer şekilde, belediye bünyesinde kurulan kent konseyinde söz haklarının olmadığını vurgulayarak, belediyenin süreci gizlilik ve muğlaklıkla yürüttüğünü, sivil toplum temsilcilerinin toplantılara çağırılmadığını, halkın projeye dâhil olamadığını aktarır (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022).

Kıvırcık ise, sürecin katılımcı olduğu görüşündedir. Tasarım süreci ile ilgili kamunun bilgilendirildiğini, birçok üniversite ve danışmanlar ile ortak çalışıldığını, avan projenin toplumla paylaşıldığını ve gelen görüşler doğrultusunda tadilatlar yapıldığını aktarır; proje sonrası konutların

SOLDA FEBAYDER öncülüğünde yapılan kentsel muhalefet (Fener-Balat dönüşümünde..., 2014). (Görsel 3)

ALTTA "İkinci Balat", İstanbul (Bıçakçı, 2023). (Görsel 4)

isimlerinin aktif rol oynaması ve halkı yönlendirmesiyle birliktelik oluşturulması sürecin başarısında önemli olmuştur.

Şahin, mahallelinin belediye ile bireysel görüşmeler yapmamasının, bir temsilci kurulun görüşmeleri yürütmesinin önemine değinir (Bıçakçı, 2023). Dernek, Fatih ve Büyükşehir Belediyesi ve Bakanlar Kurulu kararına proje iptal davası, bölgeye dair imar planlarının iptal davası ve acele kamulaştırma kararına karşı davalar açar ve kazanır (Ç. Şahin, kişisel görüşme, 17 Nisan 2022). Mimarlar Odası da ayrıca dava açar ve kazanır, böylece proje iptal edilir. Daha sonra üst mahkemede yürütmeyi durdurma kararı reddedilse de süreç artık durdurulmuştur, geri dönüş ya da yeni bir proje teşebbüsü olmaz. Bu bağlamda, hukuken kent ve konut hakkının korunabilmesi açısından değerli bir sonuç elde edilmiştir.

Proje süresince birçok hak ihlalinin yapıldığı aktarılır. Şahin, mahallelinin bilgi edinme, barınma ve yaşama hakkı gibi insan haklarının ihlal edildiğini, insanlara yanlış bilgi verildiğini ya da hiç bilgi verilmediğini, şiddet ve taciz uygulandığını, elektrik ve sularının kesildiğini, hile yoluyla sözleşmeler imzalandığını, dava açma haklarının engellendiğini belirtir (kişisel görüşme, 17 Nisan 2022).

Acar'a göre, mahalle örgütlenmesinin elde ettiği, mahalle ve kent açısından olumlu sonuçlar güç birliği ve dayanışmayla elde edilmiştir (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022). Mahalleliye haklarının nasıl savunulacağını anlatılması, mahallelinin diğer dönüşüm süreçlerinin mağdurlarıyla bir araya gelmesi, yurt dışından ve Türkiye'den mücadelele örneklerinin paylaşılmasının yanı sıra toplu dilekçe ile toplu irade beyanı, sokak mücadeleleri, hukuki

mücadeleler, basın iletişimi, internet yoluyla halkın bilgilendirilmesi de direnişte etkili olur (Ç. Şahin, kişisel görüşme, 17 Nisan 2022).

2.5. Proje Sonucu

Fener – Balat Kentsel Yenileme sürecinde mahallelinin kurduğu dernek, başarılı bir kentsel direniş örneği vererek hukuki mücadeleyi kazanır ve Fener – Balat'ı yıkımdan kurtarır. Tarlabası ve Sulukule Kentsel Dönüşüm Projeleri ile eş zamanlı ilerleyen Fener – Balat sürecinin, diğer örneklerin aksine başarıyla sonuçlanmasının en önemli sebepleri hızlıca dernekleşilmesi, yüklenici firma ve Belediye ile yapılacak görüşmelerin bireysel değil bilinçli bir temsilci ekip tarafından yürütülmesi dolayısıyla baskı-rıza pratiklerinin uygulanamaması, basınla ilişkilerin ve hukuki süreçlerin iyi yönetilmesi ve mahallelinin ortak irade ortaya koymasındır (Bıçakçı, 2023).

Fener – Balat Kentsel Yenileme sürecinde mücadelenin bölgenin fiziksel, sosyal ve tarihsel değerlerini iyi anlatarak, -kendi nitelendirmeleriyle- sürecin "manevi yönüne değinerek" kurgulanması, sonucun mahallelinin lehine olmasını sağlamıştır (H. Acar, kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022). Mücadele, diğer kentsel dönüşüm süreçleri için önemli bir deneyim olur.

Öte yandan, son yıllarda bölgenin turistik potansiyelinin ortaya çıkmasıyla kiralara yükseldiği ve yeni iş olanaklarının doğduğu gözlenmektedir. Mutenalaşma ile birlikte gelen bu değişim, Acar'a göre, Balat'ın mahalle kültürüne ve sokak

dokusuna zarar vermektedir (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022). Hukuki süreç kazanılmış olsa da bölgenin proje sonrası mutenalaşma süreciyle yaşadığı demografik, sosyo-kültürel ve sosyo-mekânsal dönüşüm, mahallelinin yaşam kalitesinin düşmesine, kiralara yükselmesine ve barınma zorluğuna neden olur. Acar'ın sözleriyle: "Bir yerde böyle bir gelişim oluyorsa, o yer artık özelliğini kaybediyor. Şimdi Balat, Fener'in mahalle kültürü olarak hiçbir özelliği kalmadı. Cihangirleşme yolunda gidiyoruz. İnsanlar da kaçmaya başladı buradan" (kişisel görüşme, 21 Temmuz 2022).

Şahin, son yıllardaki sosyokültürel dönüşümle birlikte mahalle yaşamı dışında ikinci bir Fener - Balat yaşamının oluştuğuna dikkat çeker. Kafeler, butik oteller ve yeni iş yerlerinin açılmasıyla bölgenin mutenalaşma sürecine girdiğini söyleyen Şahin'e göre bu iki farklı demografinin bir arada yaşaması çok mümkün görünmemektedir (kişisel görüşme, 17 Nisan 2022).

Mutenalaşma sosyal ilişkileri yeniden biçimlendirir, yeni bir kent sınırı yaratarak mahallelinin mekânsal aidiyetine zarar verir ve yaşam alanlarına yabancılaşmalarına neden olur. Mutenalaşmayla değişen

ekonomik örüntüler, düşük gelirliilerin yaşamını zorlaştırarak alanı terk etmelerine neden olmaktadır. Nitekim Marcuse, terk etme ve mutenalaştırma kavramlarını ele alırken fiziksel değişimle oluşan iki sürecin de "kent ekonomisinde nüfusun iktisadi kutuplaşmasını arttıran değişimlerle" bağlantılı olduğunu aktarır (2021). Mutenalaşma, düşük gelir grubunun yer değiştirme baskısı hissettiği ve yüksek gelir grubunun mutenalaştırılan mahallelere yöneldiği bir döngü oluşturmaktadır (Marcuse, 2021, s.208). Bölge, fiziksel olarak kentsel dönüşüm süreciyle yaratıcı yıkıma uğratılmaya çalışılırken sosyal dokusunun da mutenalaşma süreçleriyle değişmeye başladığı söylenebilir.

3. Sonuç

Neoliberal kent mekânı üretim süreçlerinde merkezi-yerel yönetimler ve sermaye, yaratıcı yıkım yoluyla kentin fiziksel, sosyal, niceliksel ve niteliksel olarak sürekli yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Kâr odaklı kentsel dönüşüm süreçlerinde kent mekânı salt fiziki bir yapıya indirgenmekte; yıkım ve yeniden üretim müdahaleleri mahalle dokusuna, kentsel haklara ve yaşam biçimlerine yapılmaktadır. Kentsel mekanların

rant üzerinden biçimlenen dönüşüm haritasında, devlet destekli özel sermayenin ve kentin talepleri farklılaşır. Büyük sermaye, merkezi ve yerel yönetimler değişim değerine odaklanırken; yerinden edilen mahalleli gündelik hayat biçimini koruyabilme mücadelesi vermektedir (Bıçakçı, 2023).

Fener - Balat örneğinde, yıkım ve mülksüzleştirmelere karşı "yüksek harekete geçme düzeyi" (Castells, 2020) ile mücadele sergilenmiştir. Tablo 2'de Fener - Balat Kentsel Yenileme Projesi beş başlıkta değerlendirilmektedir. Fener - Balat'taki dönüşümün temel hedefi, mekânı yerel kullanıcılarından ziyade üst gelir grubu için yeniden organize ederek mülkiyet yapılarını yeniden tanımlamaktır. Burada mahallelinin birlikteliğinin yerelde kalmamasının, mücadelenin dini, siyasi ve etnik faktörler özelinde ayrışmadan tutarlılıkla sürdürülmesi önemlidir (Bıçakçı, 2023).

Projenin açıklanmasından itibaren dönüşümün olası sonuçlarını bilen aktörlerin sürece dâhil olarak hızlıca dernekleşmesi için yaptıkları girişim, mahalle halkının bilinçlenerek haklarını aramalarında ve yasal süreçlerin başarıyla yürütülmesinde önemli olmuştur. Bu örnek, Türkiye özelinde rant odaklı kentsel dönüşümüne direnebilme potansiyeli nedeniyle değerlidir. Tamamen yıkılarak yeniden üretilen diğer dönüşüm alanlarının aksine, neoliberal kentsel stratejiler karşısında mahalle örgütlenmesi etkin mücadele gösterebilmiştir. 2000'li yıllarda İstanbul başta olmak üzere deprem tehdidi altında olan çoğu Türkiye kenti için aciliyet taşıyan kentsel dönüşüm, yasaların rant odaklı ve mülkiyet hakkı aleyhine değiştirilmekte olduğu kaygan bir düzlemde ilerlemektedir. Örgütlü ve bilinçli bir dayanışmanın hak ihlallerine karşı en önemli mücadele hattını oluşturacağı böyle bir ortamda mahallelinin tutarlılık ve başarıyla yürüttüğü konut hakkı mücadelesiyle öne çıkan Fener - Balat, yakın gelecekte gerçekleşmesi muhtemel kentsel dönüşümlerin adil, kamu yararını ve kent hakkını gözetken süreçler olarak ilerleyebilmesi adına önemli bir deneyimdir.

Fener – Balat Kentsel Yenileme Projesi'nin Değerlendirilmesi	
Tarihi, Coğrafi ve Kentsel Bağlam	▪ Kentin en eski tarihi merkezlerinden biri ▪ Kıyıya yakınlık ▪ Mahalle kültürü ▪ Mahallelinin yardımlaşma ve dayanışma ağlarının kuvvetli olması ▪ Mahallelinin duyduğu mekânsal aidiyet
Projelendirme Süreci	▪ Müdahale tarafından, şeffaf olmayan muğlak girişimlerin kurgulandığı bir süreç ▪ Mahallenin çöküntü bölgesi olduğuna dair proje meşrulaştırma söylemleri ve niteliksiz yapı stoğunun değiştirilmesinin öne sürülmesi ▪ Mahallelinin karar alma süreçlerine dahil edilmemesi ▪ Projenin sadece fiziksel çevrenin değil sosyal dokunun da değişimine yol açması
Aktörlerin İlişkileri	▪ Müdahale ve mücadele taraflarının proje sürecinde farklı deneyimlere sahip olması ▪ Müdahale tarafının kent konseyinde söz hakkının bulunmaması ve konseyin meşrulaştırma zemini olarak kullanılması ▪ Yerel ve merkezi yönetimlerin kentlinin kent hakkını gözeterek yürütmesi gereken bir süreci özel bir yüklenici firmaya devretmesi
Kentsel Muhalefet	▪ Hızlı bir şekilde dernek kurulması ve mahalle halkının bilinçlendirilmesi ▪ Bölge sakinlerinin ortak bir irade ortaya koyması ve sistemli bir mücadele süreci yürütmesi ▪ Dernek tarafından Fatih Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi ve Bakanlar Kurulu kararına açılan proje iptal, imar planı iptal ve acele kamulaştırma kararına iptal davaları
Proje Sonucu	▪ Mahallelinin dayanışması ve güç birliği ile kurulan derneğin başarılı bir kentsel mücadele örneği göstermesi ve hukuki süreçlerin olumlu sonuçlanması ▪ Yüklenici firma ve belediye ile yapılacak olan görüşmelerin bireysel değil, bilinçli bir temsilci ekip tarafından yürütülmesinin mücadele tarafı için olumlu sonuçlar yaratması ▪ Mücadele sürecinin diğer kentsel dönüşüm süreçlerin ortaya çıkabilecek hak mağduriyetleri açısından olumlu bir deneyim alanı ortaya koyması ▪ Projenin kurgulanmasıyla birlikte bölgenin mutenalaştırma sürecine girmiş olması dolayısıyla mahalleli için avantajlı ve dezavantajlı durumların ortaya çıkması

Diğer yandan, projenin kamuoyuna açıklanmasıyla birlikte mahallelerin yatırımcıların odağı haline gelmesi ve kiralara artışı mutenalaşmayı tetikleyerek yeni, soyut bir kent sınırı yaratmıştır. Mutenalaştırma sürecinde mekânsal niteliklerin değişmesi, fiziksel yıkımdan öte sosyal ilişkilerin yeniden biçimlendiği bir yaratıcı yıkım düzlemi ortaya çıkarmıştır.

Kentsel dönüşüm süreçlerinde sosyal ve mekânsal sürdürülebilirlik, kent yönetimlerinin mekânsal üretimi yalnızca ekonomik kalkınma üzerinden kurgulamak yerine toplumsal dokuyu da göz önünde bulundurarak, katılımcı süreçlerle yere özgü çözümler geliştirmeleri ile mümkün olabilir. Kent mekânı tüm kentlilere aittir ve yeniden üretimi rant odaklı yıkımlarla değil kentlilerin katılım ve mutabakatıyla gerçekleşmelidir. ■

* Bu makale, İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Tarihi, Teorisi ve Eleştirisi Yüksek Lisans Programı'nda, Doç. Dr. Evren Aysev danışmanlığında yürütülen "Neoliberalizm Ekseninde Kentsel Müdahaleler ve Mücadele Deneyimleri: Fener-Balat ve Ayazma-Tepeüstü Örnekleri" başlıklı tez çalışmasının tartışma ve araştırma verileri kullanılarak üretilmiştir.

KAYNAKLAR

• Altınok, E. (2022). Dayanışma Ekonomileri ve Kooperatif Yaşam. *Tasarım Kültürü Dergisi, Arredamento*, 350, 50-54.

• Ay, D. (2019). Diverging Community Responses to State-led Urban Renewal in the Context of Recentralization of Planning Authority: An Analysis of Three Urban Renewal Projects in Turkey. *Habitat International*, 91. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2019.102028>

• Ay, D. ve Penpecioğlu, M. (2022). Dönüşümsüzlük ve Beklemek: Devlet Öncülüğündeki Kentsel Dönüşümün Kurumsal Darboğazları ve Güvencesiz Mekânları. *İdealKent: Kent Araştırmaları Dergisi*, 35 (13), 6-39.

• Aysev, E. (2013). *Kentsel Mekân Üretim Süreçlerinde Mimarın Rolü: İstanbul Örneği*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

• Aysev, E. (2014). The Re-Production Of The Historical Center Of Istanbul In 2000's: A Critical Account On Two Projects in Fener-Balat. *METU JFA*, 31 (2), 163- 188.

• Bal, E. (2011). *Türkiye'de 2000 Sonrası Neoliberal Politikalar Çerçevesinde İmar Mevzuatındaki Değişimler ve Yeni Kentleşme Pratikleri: İstanbul Örneği*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

• Bıçakçı, C. (2023). *Neoliberalizm Ekseninde Kentsel Müdahaleler ve Mücadele Deneyimleri: Fener – Balat ve Ayazma – Tepeüstü Örnekleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Bilgi Üniversitesi.

• Castells, M. (2020). *Kent, Sınıf, İktidar* (A. Türkün, Çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.

• Dinler, M. ve Şahin Güçhan, N. (2016). Fener ve Balat'ın Dönüşümü Üzerine: Üç Vizyon / Üç Dönem / Üç Ayrı "Koruma" Anlayışı. *Tüba-Ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 14, 223-245.

• Fener-Balat dönüşümünde kamu yararı yok, proje iptal (2014, 28 Mart) <https://sendika.org/2014/03/fener-balat-donusumunde-kamu-yarari-yok-proje-iptal-178822>

• Geniş, Ş. (Der.). (2020). *Otoriter Neoliberalizmin Gölgesinde: Kent, Mekân, İnsan*. İstanbul: Nika Yayınları.

• Harvey, D. (2007). Neoliberalism as Creative Destruction. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 610, 22-44. <https://www.jstor.org/stable/25097888>

• Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi* (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

• Harvey, D. (2019). *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru* (A.D. Temiz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

• Harvey, D. (2020). *Umut Mekânları* (Z. Gambetti, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

• HF Mimarlık/Fatih Sönmez Architecture, Fener Balat Yenileme Projesi. 19 Aralık 2023 tarihinde <https://www.hfmimarlik.com/fener-balat-yenileme-projesi/> adresinden erişildi.

• *Kentsel Dönüşüm Kentlerin Yeni Gündemidir*. (2010, 2 Ekim). <http://mimdap.org/2010/10/kentsel-donuthum-kentlerin-yeni-gundemidir/>

• Kuyucu, T. ve Ünsal, Ü. (2011). Neoliberal Kent Rejimiyle Mücadele: Başbüyük ve Tarlabası'nda Kentsel Dönüşüm ve Direniş. D. Göktürk, L. Soysal ve İ. Türeli (Ed.) *İstanbul Nereye?* içinde (ss. 85-106). İstanbul: Metis Yayınları.

• Kuyucu, T. (2022). The Great Failure: The Roles of Institutional Conflict and Social Movements in the Failure of Regeneration Initiatives in Istanbul. *Urban Affairs Review*, 58 (1), 129-163. <https://doi.org/10.1177/1078087420957736>

• Lefebvre, H. (2018). Şehir Hakkı (İ. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

• Lehrer, U. and Laidley, J. (2008) Old mega-projects newly packaged? Waterfront redevelopment in Toronto. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32 (4), 786-803.

• Marcuse, P. (2021). Terk Etme, Mutenalaştırma ve Yerinden Etme: New York City'deki Mekanizmalar. N. Smith ve P. Williams (Ed.) *Kentin Mutenalaştırılması* içinde (ss. 207-237). İstanbul: Yordam Kitap.

• Mega İstanbul, <http://megaprojeleristanbul.com>.

• Mitchell, D. (2020). *Kent Hakkı: Sosyal Adalet ve Kamusal Alan Mücadelesi* (A. Çavdar, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

• Özdemir, E. ve Eraydın, A. (2017). Fragmentation in Urban Movements: The Role of Urban Planning Processes. *International Journal of Urban and Regional Research*, 41(2). <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12516>

• Özdemir, E. (2022). Kentsel Toplumsal Hareketleri Birleştirici/Parçalayıcı Dinamikler: Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Karşı Yürütülen Muhalefet Üzerinden Bir İnceleme. E. Acara ve M. Penpecioğlu (Der.) *Tamamlanmamış Kentsel Devrim: Günümüz Türkiye'sinde Kent, Kriz ve Gündelik Hayat* içinde (ss. 203-234). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

• Peck, J. ve Tickell, A. (2002). Neoliberalizing Space. *Antipode*, 34, 380-404. <https://doi.org/10.1111/1467-8330.00247>

• Penpecioğlu, M., (2016). Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son 10 Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler. T. Bora (Der.) *İnşaat Ya Resulullah* içinde (ss.62-73). İstanbul: Birikim Yayınları.

• Penpecioğlu, M., Bayırbağ, M. K. ve Schindler, S. (2022). Tamamlanmamış Kentsel Devrim: Türkiye'de Neoliberal Kentsel Dönüşümün Çoklu Sosyo-Politik Örüntüleri ve Ankara Örneği. E. Acara ve M. Penpecioğlu (Der.) *Tamamlanmamış Kentsel Devrim: Günümüz Türkiye'sinde Kent, Kriz ve Gündelik Hayat* içinde (ss. 167-202). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

• Schumpeter, J. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. N.Y.: Harper Brothers.

• Theodore, N., Peck, J. ve Brenner, N. (2012). Neoliberal Kentçilik: Kentler ve Piyasanın Egemenliği (Ş. Geniş, Çev.). *İdealKent: Kent Araştırmaları Dergisi*, 7, 21-37.

SOL ÜSTTE Mahalledeki emlakçılar ve satılık ilanlarından örnekler, Balat (Bıçakçı, 2023). (Görsel 5 ve 6)

ÜSTTE Fener – Balat Kentsel Yenileme Projesi'nin Değerlendirilmesi (Tablo 2)

Sürdürülebilir Kent, Topluluk ve Deprem İlişkisinin Elazığ Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi

Melike Berfin Ateş, Ayşem Berrin Çakmaklı

MAKALENİN ADI **Sürdürülebilir Kent, Topluluk ve Deprem İlişkisinin Elazığ Örneği Üzerinden Değerlendirilmesi**

Assesment of the Relationship Between Sustainable City, Community and Earthquake: Elazığ Case

MAKALENİN TÜRÜ **Araştırma Makalesi**

MAKALENİN KODU **EgeMim, 2024-1 (121), 88-95**

MAKALENİN YAZARI **Melike Berfin Ateş, Mimar, Bimfili**

Ayşem Berrin Çakmaklı, Doç. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

MAKALENİN GÖNDERİM TARİHİ **06.09.2023**

MAKALENİN KABUL TARİHİ **09.01.2024**

YAZAR İLETİŞİM BİLGİSİ **ates.melike@metu.edu.tr;**

çakmakli@metu.edu.tr

ORCID **0000-0001-5528-0490**

0000-0001-8017-4120

ÖZ Sürdürülebilir şehri ve toplulukları merkeze alan "Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 11" in genel çerçevesini ve alt hedeflerini ele almak özellikle sismik bölgeler için önem arz etmektedir. Elazığ, deprem felaketini yaşamış bir şehir olarak, bu çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Elazığ'da gerçekleştirilen yerel uygulamalar ve inisiyatiflerin, şehrin ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğine ve dayanıklılığına nasıl katkıda bulunduğu değerlendirilmiştir. Bu çalışma, yerel uygulamaların sürdürülebilir kalkınma amaçlarına nasıl entegre edildiğini ve toplumların bu tür entegrasyonlardan elde ettiği avantajları göstermeye çalışmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 11: Sürdürülebilir Şehir ve Topluluklar, Elazığ, Şehir, Depremler.

SAĞ ÜSTTE Onaylanmış İyi SKA Uygulamaları ve İlgili Olduğu SKA 2018-2019. Kaynak: United Nations, 2020. (Görsel 1)

Onaylanmış İyi SKA Uygulamaları ve İlgili Olduğu SKA 2020-2021. Kaynak: United Nations, 2020. (Görsel 2)

SAĞ ALTTA Kandilli Rasathanesinden Alınan Elazığ'ın Tarihsel Deprem Haritası. Kaynak: Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü, 2020. (Görsel 3)

1. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının Tanımı ve Önemi

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA), 2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından onaylanan ve 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi planlanan 17 kritik amaçtan ve 169 alt hedeften oluşmaktadır. Bu amaçların temel hedefi, çevresel sürdürülebilirliği teşvik ederken tüm bireylerin yaşam kalitesini ve geleceğini iyileştirmektir (United Nations, 2015). Bu 17 amaç, kaliteli eğitimden cinsiyet eşitliği, sürdürülebilir şehirler ve toplumların inşası, insana yakışır iş olanakları ve ekonomik büyüme gibi amaçları kapsar ve ülkelerin 2030 yılına kadar sürdürülebilir bir gelecek inşa etmeleri için bir çerçeve sunar. Bu amaçlar, gelişmiş ülkelere kadar küresel ölçekte, devletlerin sürdürülebilir bir dönüşüm gerçekleştirmeleri için bir rehber niteliği taşımaktadır (Soergel vd., 2021) SKA'lar, toplumsal ve çevresel konularla beraber şehirleri, şehirlerin dayanıklılığını ve şehirlerdeki yapıyı çevreyi de kapsamaktadır (Goel, 2019). Bu bağlamda ise Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 11: Sürdürülebilir Şehir ve Topluluklar karşımıza çıkmaktadır.

Her bölge, şehir ve ülke Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nı (SKA) hayata geçirirken kendi bağlamına özgü zorluklarla karşı karşıyadır. Türkiye'nin coğrafi konumu ve sismik aktivite bakımından yoğun yapısı, SKA'lara direkt veya dolaylı olarak ulaşmasını zorlaştıran engellerden biridir. Bu nedenle bu amaçları gerçekleştirme sürecinde

deprem riskinin dikkate alınması önem arz etmektedir.

2- SKA 11: Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar

"Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 11- Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar", şehirlerin ve yerleşim alanlarının kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmayı hedeflemektedir (United Nations, 2015). Bununla birlikte depremler de dâhil olmak üzere doğal afetlere karşı kentsel dayanıklılığın gerekliliğini vurgulamaktadır (National Geographic, 2023). SKA 11 kapsamında afet riskini azaltma stratejilerine yapılan vurgu, yoğun kentsel nüfusun korunması ve bu tür olaylar sırasında ve sonrasında temel kentsel işlevlerin korunması için çok önemlidir.

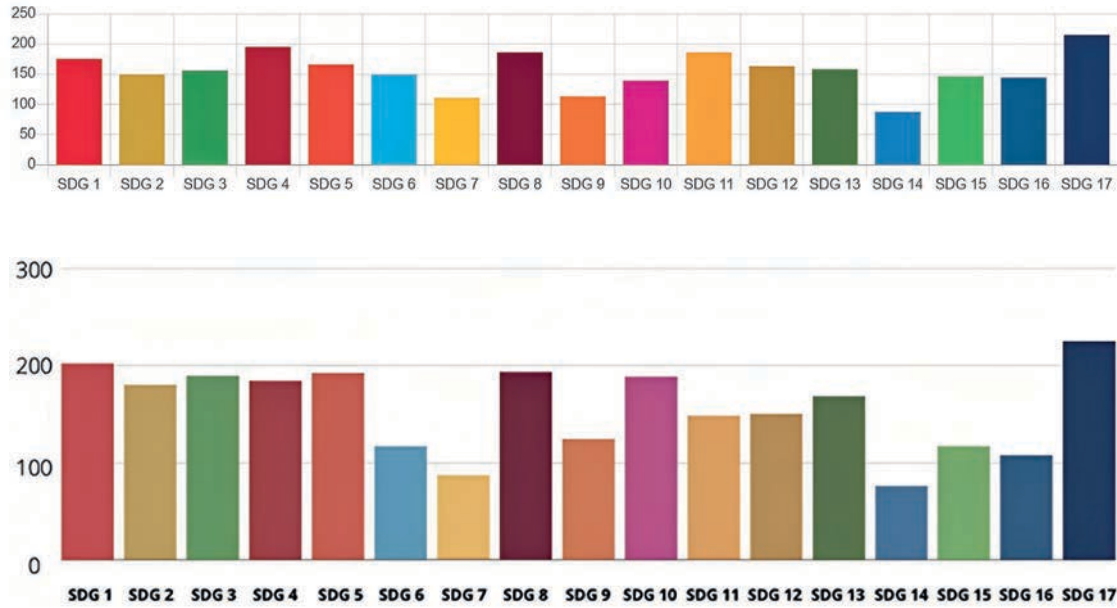
2018 ve 2021 yıllarında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı (UN DESA), hükümetler, Birleşmiş Milletler (BM) sistem kuruluşları ve diğer paydaşlar tarafından SKA İyi Uygulamaları, Başarı Öyküleri ve Alınan Dersler için iki açık çağrı başlatılmıştır. Seçilen uygulamalar ise örnek teşkil etmesi amacıyla çevrimiçi platformda kamuya açık hale getirilmiştir ve UN DESA'nın internet sitesinde mevcuttur (United Nations, 2020; United Nations, 2022). SKA'nın İyi Uygulamalar platformu, SKA'ların uygulanmasında başarı öyküleri ve alınan dersler için bir bilgi alışverişi merkezi olarak hizmet vermektedir. Bu iki açık çağrıya yönelik istatistikler Görsel 1 ve 2'de görülmektedir.

SKA 11 özelinde olmasa da bu çağrılara Türkiye'den de katılım göstermiş ve seçilmiş, sergilenmekte

olan uygulamalar mevcuttur. Bir başka çalışma ise Türkiye'nin 2019 yılı için Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na odaklanan 2. Gönüllü Ulusal İncelemesi (VNR)'dir. Oluşturulan rapor, SKA'ların uygulanmasına ilişkin Türkiye'nin ilerlemesini, metodolojilerini ve gelecek planlarını detaylandırmaktadır. Türkiye'nin bu amaçları ulusal politika ve stratejilerine entegre ederek sürdürülebilir kalkınmaya olan bağlılığını vurgulamaktadır. VNR, Türkiye'nin çeşitli sektörlerdeki eylemlerini özetleyerek sürdürülebilir kalkınmaya yönelik küresel standartlara uyum sağlama çabalarını ortaya koymaktadır (United Nations, 2019). Rapor her SKA için ayrı bir bölüm ayırmakta ve SKA 11'e ilişkin temel politikalar arasında Bütünleşik Kentsel Kalkınma Stratejisi ve Eylem Planı, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı, Ulusal Akıllı Ulaşım Sistemleri Stratejisi, Tır Koruma Stratejisi ve Eylem Planları, Ulusal Deprem Stratejisi ve Eylem Planı, Türkiye'nin İklim Uyum Stratejisi ve Eylem Planı, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı, Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı ve 2007 Ulusal Geri Dönüşüm Stratejisi ve Eylem Planı'nın yer aldığından belirtilmektedir. Sendai çerçevesi kapsamında yerleşim yerlerini etkileyebilecek afet tehditlerinin azaltılması için afet türlerine göre tehlike ve risk haritalarının hazırlık aşamasında olunduğundan bahsedilmiştir.

Bunun dışında Orta Doğu Teknik Üniversitesinde mimari tasarım stüdyosu eğitiminin öğrencilerin sürdürülebilirlik algıları üzerindeki etkisini araştırmaya dair bir çalışma bulunmaktadır. Tasarım stüdyosu eğitiminin ve sürdürülebilirlik üzerine teorik derslerin öğrencilerin mimarlıkta sürdürülebilirlik anlayışını nasıl etkilediğini incelenmiştir. Araştırma, mimarlık bölümünden bir vaka çalışmasını içermekte ve bu eğitim yaklaşımının sürdürülebilirlik farkındalığını artırmadaki etkinliğini analiz etmek için öğrencilerle yapılan anketleri ve öğretim görevlileriyle yapılan görüşmeleri içermektedir (Çalikuşu, Çakmaklı ve Gürsel Dino, 2023).

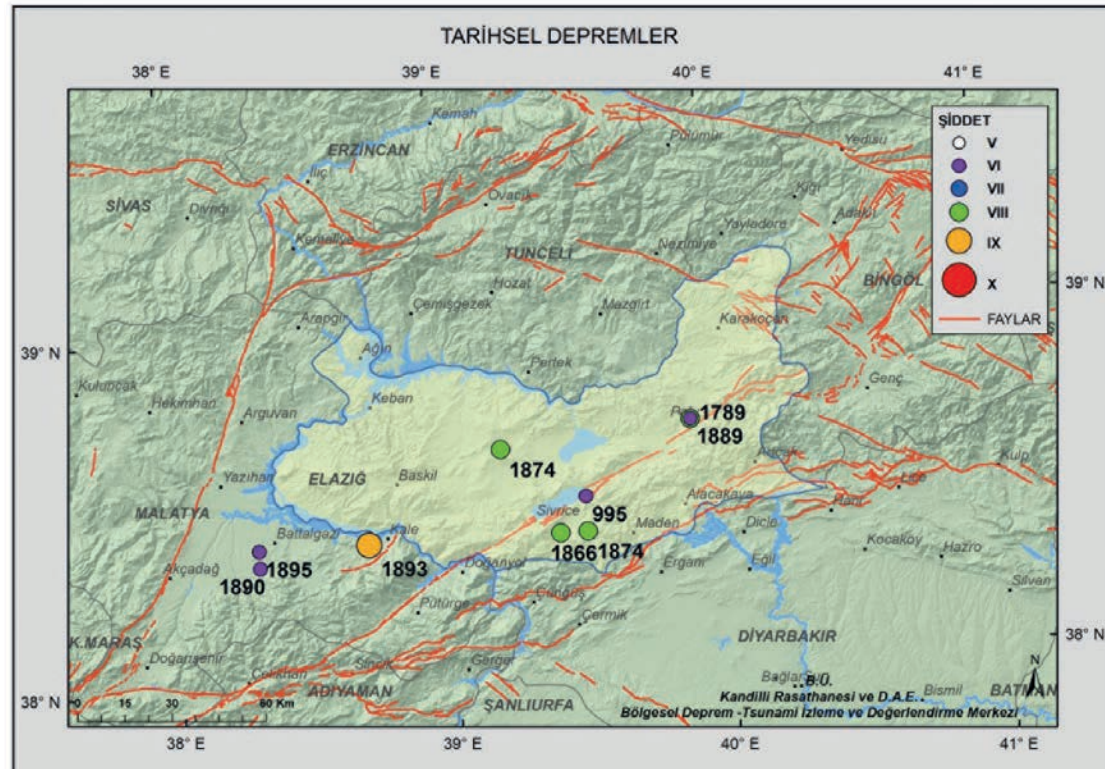
Mimarlık öğrencilerine SKA'ların, özellikle SKA 11'in, temel prensiplerini

öğretmek, onlara depreme dayanıklı, güvenli ve sürdürülebilir yapı tasarımı konusunda kritik bilgiler ve beceriler kazandırır. Bu entegrasyon, geleceğin mimarlarını deprem riski yüksek alanlarda yaşayan toplulukların ihtiyaçlarını anlamaları ve bu toplulukları koruyacak, destekleyecek yapılar tasarlamaları için donatır. Sonuç olarak, mimarlık eğitiminde SKA entegrasyonu hem mevcut toplulukların güvenliğini sağlamak hem de gelecekteki nesiller için daha güvenli ve sürdürülebilir çevreler yaratmak açısından hayati önem taşır, özellikle tarih boyunca depremlerin yıkıcı etkilerini deneyimlemiş olan Türkiye'de. Türkiye 2023'te Kahramanmaraş'ta meydana gelen ve beraberinde altı

diğer şehri de etkileyen ve bu çağırının da temasını oluşturan depremle, bir kez daha bu gerçekle yüzleşmiştir. Bu çalışma daha eskiye giderek 2020'de depremi yaşayan ve benzer bir yıkımla yüzleşen Elâzığ'a odaklanmaktadır.

Görsel 3'teki harita 1886'dan bu yana Elâzığ'ı etkileyen depremleri ve büyüklüklerini göstermektedir. Bölgenin sismik geçmişini incelediğimizde 2020 depreminin, diğer depremlerde olduğu gibi, bir sürpriz unsuru olmadığını söyleyebiliriz. Fay hatlarına yakın olan bölgelerin depreme her an hazırlıklı olmaları gerektiği bir gerçektir. Elâzığ'ın Sivrice ilçesinde 24 Ocak 2020 tarihinde 6,8 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Depremin odak derinliğinin 20 km

olması, depremi yerel bir deprem haline getirmiş ve civardaki şehirlere yayılmamıştır. Ancak sonuçta 16 bin 606 binanın yıkılmasına ve 50 bin kişinin etkilenmesine neden olarak şehrin kırılma gücünü ortaya koymuştur (Ökde ve İkinci, 2022).

Elâzığ daha önce yıkıcı bir depremi yaşamış ve hala daha normal süreçlerine dönmeye çalışan bir şehirdir. Deprem etkilerinin devam ettiği Elâzığ'da, deprem sonrası atılan adımların, uygulama ve girişimlerin irdelenmesinin diğer şehirlerimize bir rehber ve yöntem önerebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle Elâzığ şehrindeki yerel uygulamalar sürdürülebilir kentler ve topluluk kriterleri açısından incelenmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Amacı 11 ve altındaki hedefler ölçeğinde incelenen uygulamalardan 2023 Kahramanmaraş depremi sonrası etkilenen şehirlere de bu çıkarımların aktarılması hedeflenmiştir.

“ŞEHİRLERİN MİMARİSİ; ŞEHİRLERİN TARİHİ, KÜLTÜREL VE TOPLUMSAL DEĞERLERİNİN SOMUT BİR YANSIMASIDIR. YENİ İNŞAATLAR, BU TARİHİ VE TOPLUMSAL BAĞLAMLA UYUM İÇİNDE DEĞİLSE, BÖLGE SAKİNLERİ ARASINDA BİR AİDİYET EKSİKLİĞİ HİSSİNE NEDEN OLABİLİR”

2.1. SKA 11, Alt Hedef: 1

SKA 11- Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar'ın ilk maddesi (11.1), 2030'a kadar tüm bireylerin yeterli, güvenli ve ekonomik olarak erişilebilir konutlara ve temel hizmetlere erişimini garantilemeyi ve geçekondü mahallelerinin dönüştürülmesini hedeflemektedir.

Barınma, insanların temel haklarından biridir. Her birey, onurunu koruyarak ve topluma aidiyet duygusu içerisinde, güvenli bir yaşam alanına sahip olmalıdır. Kaliteli ve dayanıklı konut yapıları, doğal afetler gibi olası tehlikelere karşı bireylerin ve toplulukların kırılma gücünü minimize eder. Dünya genelinde kentsel nüfusun sürekli artış gösterdiği bu dönemde, sürdürülebilir şehir gelişimi için bireylerin kaliteli konutlara erişiminin sağlanması kritik bir öneme sahiptir.

Bu amaç, bireylerin güvenli, onurlu ve konforlu bir yaşam sürdürebilmeleri için kapsayıcı ve sürdürülebilir kentsel alanların oluşturulmasının esas olduğunu belirtir.

Elâzığ, konut inşası konusunda önemli adımlar atmıştır. Toplamda 34.224 TOKİ konutuyla, İstanbul, Ankara ve Adana gibi metropol şehirlerin ardından en çok TOKİ konutunun inşa edildiği dördüncü şehir olmuştur (Elâzığ TOKİ'nin en çok konut yaptığı 4. İl oldu, 2023). Bu konutların 24 bin 083 adedi, 2020 yılında meydana gelen depremin ardından inşa edilmiştir, bu da şehrin afet sonrası hızla toparlanma ve yeniden yapılanma kapasitesini göstermektedir (24 bin TOKİ..., 2023). Elâzığ'da, farklı bölgelerde TOKİ inşaatlarına devam edilmektedir. 6 Şubat Kahramanmaraş depreminden de etkilenen Elâzığ'da yeni TOKİ'lerin yapılacağına da sözü verilmiştir (Elâzığ'da yapılacak..., 2023). Genel ekonomik koşullar göz önüne

alındığında, özellikle deprem bölgeleri gibi konut ihtiyacının arttığı alanlarda, talebin artmasıyla birlikte konut fiyatları ve kira bedelleri de yükselmiştir (Çağlar, 2020). Bu bağlamda TOKİ, bireylere ekonomik olarak daha erişilebilir konut imkânı sunarak alım gücünü desteklemekte ve konut edinme sürecini kolaylaştırmaktadır.

Elâzığ'da TOKİ tarafından gerçekleştirilen yeni konut projeleri, çeşitli kaynaklarda belirtildiği üzere bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Bu projelerin, bölgenin tarihi kimliğini yeterince yansıtmadığı ve eski yapılarla uyumlu olmadığı belirtilmiştir. Yeni inşa edilen betonarme ve çok katlı yapıların, bölgenin geleneksel taş ve ahşap yapısından farklı olması da bunun sebeplerinden biridir. Ayrıca bazı TOKİ'lerde, özellikle Mustafa

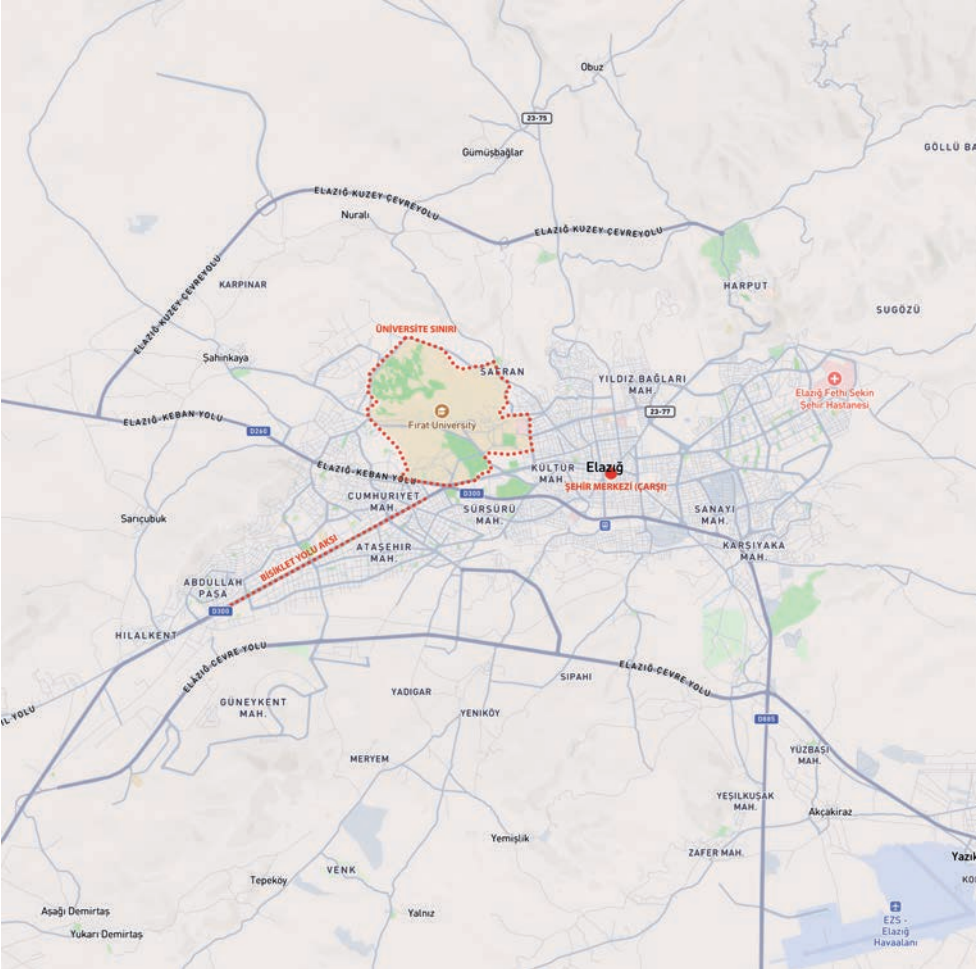
Kemal Mahallesi'nde gerçekleştirilen projelerde, farklı şirketlere verilen arsalar proje tasarımlarının farklılaşmasına yol açmıştır (Sarışın ve Özbudak Akça, 2022).

Bu tür eleştiriler, sürdürülebilir kentsel gelişimde dikkate alınması gereken önemli hususları ortaya koymaktadır. Yeni TOKİ yapıları, bölgenin geleneksel mimari özelliklerini yeterince yansıtmadığında, şehrin tarihi ve kültürel kimliği kaybolma riskiyle karşı karşıya kalır. Özellikle toplu konut projeleri gibi büyük ölçekli inisiyatiflerde toplumun beklenti ve ihtiyaçlarının dikkate alınması esastır. Kentsel planlama ve tasarımın tutarlılığı, şehrin estetik değerini korumak adına kritik bir öneme sahiptir. Mustafa Paşa Mahallesi'nde inşa edilen TOKİ yapıları, farklı tasarımların bölgenin görsel bütünlüğünü bozduğu eleştirilerine maruz kalmıştır. Bu, şehrin genel estetiğini, turistik cazibesini ve halkın şehre olan bağlılığını olumsuz etkileyebilir.

Ayrıca, bu ölçekteki yeniden yapılaşmanın çevresel etkileri de göz ardı edilmemelidir. Sürdürülebilir inşaat yöntemleri, yeşil bina uygulamaları ve enerji verimliliği gibi konularda yenilikçi yaklaşımlar benimsenerek, geleceğin yapı standartlarına ulaşmaya çalışılabilir. Elâzığ'da devam eden TOKİ inşaatları, sadece mevcut ihtiyaçları karşılamak yerine, sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği gibi küresel meseleleri de gözetenek planlanmalıdır. Bu hem bölgenin hem de benzer zorluklarla karşılaşan diğer bölgeler için bir model teşkil edebilir. Ancak, mevcut koşullarda, bu tür sürdürülebilir yaklaşımların yeterince dikkate alınmadığı görülmektedir.

2.2. SKA 11, Alt Hedef: 2

İkinci madde (11.2), “2030'a kadar herkes için güvenli, uygun fiyatlı, erişilebilir ve sürdürülebilir ulaşım sistemlerine erişimin sağlanması” hedefini belirlerken, özellikle toplu taşımanın genişletilmesi, karayolu güvenliğinin iyileştirilmesi ve korunmasız grupların, kadınların, çocukların, engellilerin ve yaşlıların ihtiyaçlarına özel önem verilmesini vurgular. Bu bağlamda, Elâzığ'da bu hedefe katkı sağlayan iki önemli girişim bulunmaktadır.

Elâzığ-Malatya yolu boyunca inşa edilen 7200 metre uzunluğundaki bisiklet yolu, bu girişimlerden biridir (Doğa dostu bisiklet..., 2022). Doğal afetler, özellikle depremler sonucunda ana yolların kullanılamaz hale gelmesi durumunda, bisiklet yolları kritik bir alternatif ulaşım rotası olabilir. Bu yolların daha basit yapıları sayesinde, önemli hasarlara maruz kalma olasılıkları azdır ve olası hasarlar daha hızlı onarılabilir. Bisikletler, enkaz ve hasar görmüş alanlarda otomobillere göre daha esnek bir hareket kabiliyetine sahiptir. Bu, acil durum ve

kurtarma operasyonlarında kritik bir avantaj sağlar.

Bisiklet yollarının çevresel avantajları da oldukça önemlidir. Bisikletler, fosil yakıtların neden olduğu karbon emisyonlarından muaf bir ulaşım aracıdır. Bu, hava kalitesinin iyileştirilmesine ve sera gazı emisyonlarının azaltılmasına katkıda bulunur. Ayrıca, bisikletler şehir içi trafik yoğunluğunu azaltarak, trafikten kaynaklanan hava kirliliğini ve gürültüyü de azaltabilir. Yakıt ihtiyacından muaf olması ayrıca bisiklet kullanımının ekonomik bir avantajıdır.

Bisiklet kullanımının teşvik edilmesi, şehirlerin sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmasında kritik bir rol oynar. Daha yeşil, daha temiz ve daha sürdürülebilir bir şehir için bisiklet yollarının genişletilmesi ve teşvik edilmesi esastır. Elazığ'daki bu bisiklet yolu şehirde önemli bir güzergâhı kapsasa da şehir merkezi, Fırat Üniversitesi gibi kritik bölgeleri de içerecek şekilde bisiklet ağına yapılan yatırımların artırılması gerekmektedir. Bu, şehirde sürdürülebilir ve erişilebilir ulaşımın teşvik edilmesi için kritik bir adımdır.

Bir diğer dikkat çekici adım, 2020 yılında faaliyete geçen "Elbüs"lerdir. Bu, Türkiye'de toplu taşımada kullanılmak üzere devreye alınan ilk elektrikli otobüslerden biridir (Elazığ'da elektrikli otobüsler hizmete girdi, 2018). Bu otobüsler, yenilenebilir enerji kaynaklarıyla çalışarak, dışa bağımlı fosil yakıtların olumsuz etkilerinden uzak durmayı sağlar. Özellikle doğal afetler gibi olağanüstü durumlarda, harici yakıt kaynaklarına erişimde yaşanabilecek sıkıntılara karşı, elektrikli otobüsler daha az bağımlıdır. Yenilenebilir enerji kaynakları, bu otobüslerin enerji ihtiyaçlarını karşılamak için etkili bir alternatif sunar ve yaygınlaşması halinde daha ekonomik bir seçenek oluşturabilir.

Elektrikli otobüslerin çevresel avantajları da oldukça büyüktür. Fosil yakıtların neden olduğu karbon emisyonlarını önemli ölçüde azaltarak, hava kalitesinin iyileştirilmesine katkıda bulunurlar. Bu, hem şehir sakinlerinin genel sağlığına olumlu etkilerde bulunur, hem de küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir adımı temsil eder.

Elâzığ, bu tür yenilikçi girişimlerle, felaketlere dayanıklı ulaşım sisteminin

ÜSTTE Bisiklet Yolu Aksı
(Yazarlar tarafından geliştirilmiştir).
(Görsel 4)

SOLDA Elbüs. Kaynak: EBUAŞ, Elazığ
Belediyesi Ulaşım A.Ş. (Görsel 5)

oluşturulması, sürdürülebilir ulaşımın teşvik edilmesi ve çevresel sorumluluk bilincinin artırılması konusunda öncü bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda şehir, sadece kendi sınırları içinde değil, tüm bölge için bir örnek teşkil etmektedir.

bu özelliklere göre şekillendirilmelidir. Ancak, deprem bölgeleri için bazı genel stratejiler belirlenmesi mümkündür.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) Çalışma Grubu ve Kobe Üniversitesi RCUSS tarafından ODTÜ'nün de desteğiyle hazırlanan "Practical Guidelines for Urban

olarak ele alınacaktır (Fay yasası nedir..., 2023).

Kılavuzda belirtilen diğer önemli noktalar ise, mega kentsel alanların desantralize edilerek şehrin kendi kendine yetebilen ve gerektiğinde birbirine yardım edebilen alt bölümlere ayrılması, buna bağlı olarak da nüfus dağılımının kontrol edilmesidir. Kentin alt bölümlere ayrılması, deprem sonrasında yardımlara ulaşılması, gerekli tahliyelerin yapılması, deprem ve normal zamanlarda kentte gerekli hareketliliğin sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir. Bu alt bölümlere bağlı nüfus yoğunluğunun kontrol altına alınması, deprem sonrası çalışmaları hızlandırabileceği gibi kentteki düzenli faaliyetleri de engelleyen yığılmaların önüne geçebilir.

Bahsedilen diğer bir önemli nokta ise, depremden sonra insanların sığınabileceği tahliye alanlarının bulunmasıdır. Bu tahliye alanlarının ilgili bölgenin nüfus yoğunluğuna ve fiziki kapasitesine göre ayarlanması gerekmektedir. Tahliye alanlarına ve hastane, itfaiye gibi acil durum merkezlerine hızlı erişim sağlamak için bu alanların stratejik konumlarda planlanması gerekmektedir. Özellikle acil durumlarda bu alanlara alternatif ulaşım güzergâhlarının oluşturulması, bu planlamanın kritik bir parçasıdır.

Sismik bölgelerde şehir planlaması, toplulukların güvenliği ve dayanıklılığı için kritik bir öneme sahiptir. Bu alanlarda gerçekleştirilen planlama, sadece mevcut riskleri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda olası depremler sonrası toplulukların hızla toparlanmasını ve günlük yaşamlarına dönmesini de kolaylaştırır. Depremlerin beklenmedik ve öngörülemeyen doğası, kapsamlı ve önceden düşünülmüş bir planlamanın ne kadar önemli olduğunu ortaya koyar. Bu tür planlamalar, toplulukları deprem gibi doğal afetlere karşı daha bilinçli hale getirirken, aynı zamanda bireylerin ve toplulukların genel dayanıklılığını ve direncini artırır. Uzun vadeli ve dikkatli bir planlama, sadece mevcut nesil için değil, gelecek nesiller için de sürdürülebilir ve güvenli bir yaşam alanı oluşturma anahtarıdır.

“KENTSEL TARIMIN DEPREME HAZIRLIK SÜRECİNE DÂHİL EDİLMESİ, ŞEHİRLERİN DEPREM SONRASI DAHA HIZLI VE ETKİLİ BİR ŞEKİLDE TOPARLANMASINA YARDIMCI OLABİLİR VE YEREL GIDA ÜRETİMİNİ ARTIRABİLİR. KENTSEL ÇEVREYİ, YEREL EKONOMİYİ VE KENTLİLERİN YAŞAM KALİTESİNİ ARTIRABİLİR. AYRICA, BİR TOPLUMUN AFET SONRASI REHABİLİTASYONU İÇİN GEREKLİ OLABİLECEK KÜLTÜREL VE SOSYAL BAĞLARI GÜÇLENDİRMEK GİBİ ÇOK ÇEŞİTLİ SOSYAL VE TOPLUMSAL AVANTAJLAR SUNABİLİR”

2.3. SKA 11, Alt Hedef: 3

SKA 11'in üçüncü maddesi "2030'a kadar tüm ülkelerde kapsayıcı ve sürdürülebilir kentleşmenin ve katılımcı, entegre ve sürdürülebilir insan yerleşimi planlaması ve yönetimi için kapasitenin artırılması", kentleşmenin sadece fiziksel bir yapılanma olmadığını, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve çevresel boyutları da içeren bir süreç olduğunu vurgular. Bu madde, kentleşmenin sadece binaların ve yolların inşa edilmesiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda toplulukların ihtiyaçlarına, beklentilerine ve değerlerine de yanıt vermesi gerektiğini belirtir.

Deprem bölgelerinde, kentleşme süreci sırasında depreme dayanıklılık ve güvenlik ilk sırada gelmelidir. Ancak bu, sadece yapıların fiziksel dayanıklılığıyla sınırlı değildir. Toplulukların deprem gibi felaketler sonrası hızla toparlanabilmesi de gerekmektedir.

Her şehrin kendine özgü coğrafi, sosyal ve ekonomik özellikleri vardır, bu nedenle kentsel planlama süreci

Areas Development in Seismic Prone Countries" rehberi, sismik bölgelerde kentleşme ve planlama konusunda kritik yönergeler sunmaktadır (Middle East and North Africa Working Group, Kobe University, RCUSS, 2011). Bu rehberde vurgulandığı üzere bu bölgelerde öncelikle fay hatlarının yerlerinin ve olası hareketlerinin belirlenmesi esastır. Jeolojik ve sismolojik araştırmalarla elde edilen verilerin, planlama sürecinde kullanılmak üzere uygun ölçekli haritalarla gösterilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum da 6 Şubat depremi sonrasında uygulanacak olan fay yasası hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Bu yasa, fay hattı geçen bölgelerdeki yapılaşmayı düzenlemeyi hedeflemektedir. Yasa kapsamında, fay haritalarının imar planlarına entegre edilmesi planlanmaktadır. Bu entegrasyon, inşaat standartlarını belirleyecek ve fay hatlarının geçtiği bölgelerde bina yüksekliklerine kısıtlamalar getirecektir. Fay hatları üzerinde bulunan mevcut binalar da kentsel dönüşüm projelerinde öncelikli

2.4. SKA 11, Alt Hedef: 4

Sürdürülebilir şehir ve topluluklar için belirlenen dördüncü hedef (11.4), “Dünyanın kültürel ve doğal mirasını koruma ve kollama” hedefini öne sürmektedir. Bu hedef, kültürel ve doğal mirasın toplumsal değerini ve ekonomik potansiyelini göz önünde bulundurduğundan kritik bir öneme sahiptir. Kültürel ve doğal miras, bir topluluğun tarihini, geleneklerini ve değerlerini yansıtan somut varlıklardır. Bu alanlar, hızla küreselleşen bir dünyada bireyler için kimlik ve süreklilik duygusunu pekiştirir.

Kültürel ve doğal mirasın korunması, gelecek nesillerin atalarının başarılarına ve deneyimlerine erişmesini sağlar. Bu, onların tarihsel bağlamda ilham almasını ve ders çıkarmasını sağlar. Ek olarak, bu miras alanları, turistik cazibe merkezi olarak da işlev görür, bu da yerel ekonomilere önemli bir gelir kaynağı sağlar. Miras alanlarının korunması ve restorasyonu, turizm, inşaat ve araştırma gibi sektörlerde istihdam fırsatları yaratma potansiyeline de sahiptir.

Özellikle doğal afetlerin tehdidi altında olan bölgelerde, tarihi yapıların korunması ve restorasyonu, geleneksel inşaat tekniklerinin modern uygulamalarla nasıl birleştirilebileceğine dair değerli bilgiler sunar. Bu teknikler, sürdürülebilir ve dayanıklı kentsel alanların oluşturulmasında kritik bir rol oynayabilir. Özetle, kültürel ve doğal mirasın korunması sadece tarihsel veya estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda toplulukların sürdürülebilirliği ve dayanıklılığı için de hayati bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, koruma ve restorasyon çalışmalarının önemi daha da vurgulanmaktadır.

Elâzığ depreminden sonra da 17 yapının hasar aldığı tespit edilmiştir. Bunlardan bazılarının 800-1000 yıllık yapılar olduğu ve hala daha kullanıldığı belirtilmiştir. Depremi ardından bahsi geçen yapılarda restorasyon ve güçlendirme çalışmalarına başlanmıştır (Elâzığ depreminde hasar gören tarihi yapılar ayağa kaldırılıyor, 2020).

Elâzığ depreminde 800-1000 yıllık ve halen kullanımda olan binaların hasar görmesi, kültür varlıklarının doğal afetlere karşı ne kadar savunmasız olduğunu göstermektedir. Bu yapıların restorasyonu sadece

geçmişin korunmasından ibaret değil; çağdaş topluluklara hizmet etmeye devam eden yapıların güvenliğini ve sürdürülebilirliğini sağlamakla da ilgilidir.

2.5. SKA 11, Alt Hedef: 5

Deprem, fiziksel zararın yanı sıra önemli ekonomik kayıplara da yol açar. SKA11.5 hedefi, yoksulları ve korunmasız durumdaki insanları korumaya odaklanarak, suyla ilgili afetler de dâhil olmak üzere felaketlerden kaynaklanan ölümlerin ve etkilenen insan sayısının önemli ölçüde azaltılmasını ve küresel gayri safi yurtiçi hasılaya göre doğrudan ekonomik kayıpların önemli ölçüde azaltılmasını (BM, 2015).

Elâzığ'da 2020 yılında gerçekleşen depremin ekonomik etkileri, işyeri ve özel sektör çalışan sayıları üzerinde ciddi bir daralmaya yol açmıştır. Tablo 1'e göre, işyeri sayısında yaklaşık %60, özel sektör çalışan sayısında ise yaklaşık %70'lik bir azalma gözlemlenmiştir. Bu dramatik düşüş, depremin bölge ekonomisi üzerindeki yıkıcı etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür doğal afetlerin ekonomik sonuçlarını hafifletmek ve toparlanmayı hızlandırmak için proaktif stratejilere ve acil eylem planlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Slater ve Birchall'ın (2022) “Growing Resilient: The Potential of Urban Agriculture for Food Security and Improving Earthquake Recovery” başlıklı makalesi, Vancouver, British Columbia, Kanada'da kentsel tarım ile depreme hazırlık arasındaki bağlantıya odaklanmaktadır. Vancouver, sismik olarak aktif bir bölgede yer almaktadır ve bu nedenle deprem hazırlığı şehir için büyük bir önceliktir. Ancak, gıda güvencesi, deprem hazırlık planlarında genellikle göz ardı edilen bir konudur. Vancouver Gıda Strateji Planı, bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Plan, şehirde gıda üretiminin teşvik

edilmesi ve desteklenmesi için çeşitli kentsel tarım türlerini öne sürmektedir. Bu hem gıda güvencesini artırmak hem de yerel ekonomiyi desteklemek için kritik bir adımdır.

Kentsel tarımın depreme hazırlık sürecine dâhil edilmesi, şehirlerin deprem sonrası daha hızlı ve etkili bir şekilde toparlanmasına yardımcı olabilir ve yerel gıda üretimini artırabilir. Kentsel çevreyi, yerel ekonomiyi ve kentlilerin yaşam kalitesini artırabilir. Ayrıca, bir toplumun afet sonrası rehabilitasyonu için gerekli olabilecek kültürel ve sosyal bağları güçlendirmek gibi çok çeşitli sosyal ve toplumsal avantajlar sunabilir ve böylece şehrin genel anlamda dayanıklılığını artırmaya yardımcı olabilir. Kentsel tarım, depreme hazırlık girişimlerine çeşitli şekillerde katkı sağlayabileceği için gündeme alınmalıdır. Deprem sonucu ciddi ekonomik kayıplar yaşayan Elâzığ'da kentsel tarım tekniklerinin kullanılması uygulanabilir bir çözüm olabilir. Bu önlemler, tarım sektöründe yeni istihdam fırsatları ve işler yaratarak yerel ekonominin toparlanmasına da yardımcı olabilir.

Deprem sonrası ekonomik toparlanmada yerel ekonominin desteklenmesi de kritik bir öneme sahiptir. Bu tür trajik olayların ardından, ekonomik iyileşmeyi hızlandırmak adına proaktif yaklaşımlar benimsemek esastır. Benson ve Clay'in (2003) “Understanding the economic and financial impacts of natural disasters” adlı yazısına göre, öncelikle deprem sonrası yerel üreticilere ve işletmelere finansal teşvikler ve destekler sunarak, üretimi teşvik etmek ve böylece ekonomik aktiviteyi canlandırmaya çalışılmalıdır. Yerel üretimin teşvik edilmesi, işsizliğin azaltılmasına ve yerel tedarik zincirlerinin yeniden kurulmasına yardımcı olabilir. Daha sonra yerel pazarların canlandırılması için kampanyalar ve promosyonlar

Yıl	2019 (Depremden Önce)	2020 (Depremden Sonra)
İş Yeri	7841	4844
Özel Sektör Çalışanı	50077	34837

İş Yeri Sayısı-Özel Sektör Çalışan Sayısı. Kaynak: Çağlar, 2020. (Tablo 1)

SOLDA Atıktan Enerji Üretim Tesisi.
Kaynak: Elâzığ'da çöpten..., 2021. (Görsel 6)

düzenlenerek tüketicilere alışveriş yapmaları için teşvikler sunulabilir (Benson ve Clay, 2003). Bu, yerel işletmelerin gelirlerini artırabilir ve ekonomik toparlanmayı hızlandırabilir. Yerel işgücünün eğitilmesi de deprem sonrası ekonomik toparlanmayı destekleyebilir. Eğitim programları ve atölyeler, işletme sahiplerine ve çalışanlara yeni beceriler kazandırarak, depremin neden olduğu ekonomik darboğazların üstesinden gelmelerine yardımcı olabilir. Ek olarak yerel işletmeler arasında iş birlikleri ve ortaklıkların teşvik edilmesi, kaynakların ve bilginin paylaşılmasını sağlayarak ekonomik toparlanmayı hızlandırabilir. Bu tür iş birlikleri, işletmelerin birlikte çalışarak daha büyük projeleri gerçekleştirmelerine olanak tanır.

Benson ve Clay'in (2003) de kaleme aldığı gibi, yerel ekonomiyi destekleme ve canlandırma, deprem sonrası ekonomik toparlanmanın anahtarlarından biridir. Bu yolla, toplulukların depremin neden olduğu ekonomik zorlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olunabilir.

2.6. SKA 11, Alt Hedef: 6

Altıncı madde (11.6), "2030'a kadar, hava kalitesinin iyileştirilmesi ve belediye ile diğer atık yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi dahil, şehirlerin kişi başına düşen olumsuz çevresel etkilerinin minimize edilmesi" amacını belirtmektedir. Bu hedef, şehirlerin sürdürülebilirliğini ve yaşanabilirliğini artırmak için kritik bir

öneme sahiptir. Bu bağlamda Elâzığ için öne çıkan bir örnek, 2017 yılından itibaren faaliyette olan Atık Enerji Üretim Tesisi'dir.

Elâzığ'da her gün ortalama 350 ton evsel atık, çöp depolama sahasına yönlendirilmekte ve bu atıklar enerjiye dönüştürülerek yaklaşık 10 bin evin elektrik ihtiyacı karşılanmaktadır. Yıllık olarak tesisin 113 bin ton atık alımıyla 13 milyon kilovat enerji üretimi gerçekleştirdiği belirtilmiştir (Elâzığ'da çöpten..., 2021).

Bu tesis, atık malzemeleri enerjiye dönüştürme kapasitesine sahiptir. Gelişmiş bir atıktan enerjiye dönüştürme altyapısı, atıkların etkin bir şekilde bertarafını sağlarken elektrik ihtiyacını da karşılayarak önemli bir ekonomik getiri sağlamaktadır. Ayrıca atıkların doğaya yayılımını önler ve metan gazının atmosfere salınımını engelleyerek iklim değişikliğine yol açan gazların emisyonunu azaltır. Çevresel sorunları potansiyel bir kaynağa dönüştüren bu tür tesisler sismik aktivitelere karşı dayanıklı olarak inşa edilirse, şehrin genel anlamda şehir ve toplulukların dayanıklılığına katkıda bulunabilirler ve deprem sonrası atık yönetiminde kritik rol oynayabilirler.

Bu hedefin gerçekleştirilmesine önemli katkı yapan bir başka uygulama Elâzığ İl Sıfır Atık Yönetim Sistemi Planı'dır. Bu plan, atıkların toplanması, taşınması, işlenmesi ve bertaraf edilmesi süreçlerini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Planın amacı, atıkların çevreye zarar vermeden ve

sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini sağlamaktır.

Elâzığ'ın atık planı 2020 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu plan Elâzığ'da sıfır atık kavramının daha iyi anlaşılması ve vatandaşlar tarafından benimsenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Planın ana hedefi, kaynakların etkin ve verimli kullanılması, israfın önlenmesi ve yaşamsal faaliyetlerden kaynaklanan atıkların çevresel tahribata meydan vermeden toplanıp imha edilmesi veya geri dönüştürülmesidir.

Bu planın bir parçası olarak, Elâzığ'da sıfır atık yönetim sistemine geçiş için belirlenen strateji doğrultusunda, mahalli idareler ile bina ve yerleşkelerden, Sıfır Atık Yönetmeliği'nin genel ilkeleri esas alınarak ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve İl Sıfır Atık Yönetim Sistemi'nin hedeflerine uygun çalışmalarda bulunulması beklenmektedir. Özellikle atık getirme merkezlerinin vatandaşların kolay ulaşabileceği noktalarda oluşturulması, sitelerde geri dönüşebilir atık sisteminin oluşturulması ve atıkların düzenli olarak alınması gibi hususlarda gerekli çalışmaların yapılması planlanmaktadır.

Özellikle 2020'de Elâzığ'ın Sivrice ilçesinde meydana gelen deprem nedeniyle bazı planlamaların aksamasına rağmen, il merkezinde yer alan kamu kurumlarına, hastanelere, okullara ve alışveriş merkezlerine atık kutuları ücretsiz olarak teslim edilmiştir. Bu planın uygulanmasıyla, Elâzığ'da atık yönetiminin daha etkin ve verimli

bir şekilde gerçekleştirilmesi, çevresel tahribatın önlenmesi ve sürdürülebilir bir çevre oluşturma hedefine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır. Etkin bir atık yönetim sisteminin yerleşmesi, afet sonrasında atık yönetim süreçlerinin etkinliğini önemli ölçüde güçlendirecektir.

SKA 11.6'nın yanı sıra, bu hedefin ve alt göstergelerinin iklim değişikliği, kapsayıcılık ve depreme karşı dirençlilik gibi daha geniş kavramlarla olan ilişkisi de dikkate alınmalıdır. Örneğin, SKA 11.6.2, kentsel dönüşüm projelerinde ortaya çıkan partikül atıkların yönetimi ile ilgili olup bu süreçte sürdürülebilir atık yönetimi pratiklerinin benimsenmesi hem çevresel hem de toplumsal etkiler açısından önemlidir. Kentsel dönüşüm projeleri sırasında, özellikle depreme dayanıklı yapılar inşa edilirken, ortaya çıkan atıkların etkili bir şekilde yönetilmesi, çevresel sürdürülebilirliği desteklerken, aynı zamanda toplumun genel dayanıklılığını artırma potansiyeline de sahiptir. Bu nedenle Elâzığ'da uygulanan atık yönetimi stratejileri ve pratikleri, sadece SKA 11.6'nın hedeflerine ulaşmada değil, aynı zamanda genel iklim ve kapsayıcılık hedeflerine katkı sağlamada da önemli bir rol oynamaktadır.

3- Sonuç

Araştırmanın ortaya koymak istediği fikir ve araştırma verilerinin sonucunda örneklem üzerinde de çıkarttığımız en önemli sonuç, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin, yerel düzeyde uygulanabilir ve etkili çözümler sunarak, deprem gibi doğal afetlerden sonra hızla toparlanma sürecine önemli katkılarda bulunabileceğidir. Ayrıca, bu politikalar ve uygulamaların, şehirlerin ve toplulukların çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik yönünden daha dirençli bir yapıya kavuşmalarına yardımcı olabileceğidir.

Bu çalışmada SKA 11'in, özellikle deprem riski yüksek bölgelerde nasıl uygulanabileceği ve bu uygulamaların şehirler ve topluluklar üzerindeki etkileri Elâzığ örneği üzerinden ele alınmıştır. Elâzığ'daki örnekler, bu hedeflerin sadece çevresel ve ekonomik boyutları değil, aynı zamanda toplulukların afetlere karşı dayanıklılığını artırma potansiyelini de göstermektedir.

Son olarak, Elâzığ'daki uygulamalar, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin, yerel özelliklere ve ihtiyaçlara göre uyarlanabileceğini ve böylece geniş bir yelpazede etkili olabilme potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Elâzığ'ın diğer şehirler ve topluluklar için, kendi sürdürülebilirlik ve dayanıklılık hedeflerine ulaşmak adına bir örnek teşkil edebileceği düşünülmektedir. ■

KAYNAKLAR

- 24 bin TOKİ konutunun yapıldığı Elâzığ'da vatandaşlar güven içerisinde yaşıyor (12 Şubat 2023). TGRT Haber. <https://www.tgrthaber.com.tr/fotogaleri/24-bin-toki-konutunun-yapildigi-elazigda-vatandaslar-guven-icerisinde-ya-siyor-31364>
- Benson, C. ve Clay, E. (2003). *Economic and Financial Impacts of Natural Disasters: an Assessment of Their Effects and Options for Mitigation: Synthesis Report*. <https://odi.cdn.ngo/media/documents/6149.pdf>
- Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (2020). *24 Ocak 2020 Sivrice Elâzığ Depremi*. <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/24-ocak-sivrice-elazig-depremi-2/>
- Çağlar, M. (2020). *Elâzığ Depreminden Sonra Elâzığ'da Yaşanan Sorunlar ve Öneriler*. Elâzığ Kültür ve Tanıma Vakfı https://elazigvakfi.org.tr/Admin/file_manager/upload/files/Elazig-24ocakDepremi-MehmetCaglar.pdf
- Çalıkuşu, A.N., Çakmaklı, A.B. ve Gürsel Dino, I. (2023). The impact of architectural design studio education on perceptions of sustainability. *Archnet-IJAR*, Vol. 17 (2), 375-392. <https://doi.org/10.1108/ARCH-09-2021-0251>
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2020). *Elâzığ İl Sıfır Atık Yönetim Sistemi Planı*. https://webdosya.csb.gov.tr/db/elazig/menu/sifir-atik_20210125014126.pdf
- Demircan, N. ve Başgün, Ö. (2022). Elâzığ ilinin Avrupa Yeşil Başkent Ödülü Kriterleri Açısından İncelenmesi. *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 6(1), 27-39.
- Doğa dostu bisiklet yolları projesinde çalışmalar ilerliyor (2022, 2 Kasım). Elâzığ Belediyesi. <https://www.elazig.bel.tr/doga-dostu-bisiklet-yolları-projesinde-calismalar-ilerliyor/5305/>
- Elâzığ TOKİ'nin en çok konut yaptığı 4. il oldu (2023, 18 Ocak). Elâzığ Fırat. <https://www.elazigfirat.com/elazig-tokinin-en-cok-konut-yaptigi-4il-oldu#:~:text=Toplu%20Konut%20C4%B0daresi%20taraf%C4%B1ndan%2019,konutun%20yap%C4%B1ld%C4%B1C4%9F%C4%B1204.%20il%20oldu.>
- Elâzığ'da çöpten üretilen enerjiyle 10 bin evin ihtiyacı karşılanıyor (2021, 12 Nisan). TRT Haber. <https://www.trthaber.com/foto-galeri/elazigda-copten-uretilen-enerjiyle-10-bin-evin-ihciyac-karsilaniyor/34645.html>
- Elâzığ depreminde hasar gören tarihi yapılar ayağa kaldırılıyor (2020, 26 Mayıs). Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/elazig-depreminde-hasar-goren-tarihi-yapilar-ayaga-kaldiriliyor/1853607>
- Elâzığ'da elektrikli otobüsler hizmete girdi (2018, 8 Haziran). Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/elazigda-elektrikli-otobusler-hizmete-girdi/1169624>
- Elâzığ'da yapılacak 3 bin 750 konutun inşa edileceği alan belli oldu (2023, 24 Şubat). Elâzığ Fırat. <https://www.elazigfirat.com/elazigda-yapilacak-3-bin-750-konutun-insa-edilecegi-alan-belli-oldu>

- Elbüs, EBUAŞ Elâzığ Belediyesi Ulaşım A.Ş. <https://ebuas.com/elbus/>
- Fay yasası nedir, ne demek? Bakan Kurum ayrıntıları açıkladı (2023, 24 Şubat). NTV. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/fay-yasasi-nedir-ne-demek-bakan-kurum-ayrintilari-acikladi,-qjtCsoZ5EqMZZJk2UnWpQ>
- Goel, A. (2019). Sustainability in construction and built environment: a "wicked problem"? *Smart and Sustainable Built Environment*, 8(1), 2-15. <https://doi.org/10.1108/SASBE-06-2018-0030>
- Middle East and North Africa Working Group, Kobe University, RCUS (2011). Practical Guidelines for Urban Areas Development in Seismic Prone Countries. *Disaster Risk Mitigation and Management Series*.
- National Geographic (2023). Sustainable Development Goal 11: *Sustainable Cities and Communities*. <https://education.nationalgeographic.org/resource/sustainable-development-goal-11-sustainable-cities-and-communities/>
- Ökde, F. ve Ekinci, E. (2022). Depremlerin Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Etkisi: 2020 Elâzığ Depremi Örneği. *Kent Akademisi Dergisi*, 15 (3):1223- 1245. <https://doi.org/10.35674/kent.1016589>
- Sarışın, Ş., ve Özbudak Akça, B. (2022). Yeni Yapılaşmalarda Kent Kimliği-Kentsel Bellek İlişkisinin İncelenmesi: Elâzığ Örneği. *Kent Akademisi*, 15 (D.Ü. 2. Uluslararası Mimarlık Sempozyumu Özel Sayısı), 168-194. <https://doi.org/10.35674/kent.1014287>
- Slater, T. ve Birchall, S. J. (2022). Growing resilient: The potential of urban agriculture for increasing food security and improving earthquake recovery. *Cities*, 131 (2), 103930. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103930>
- Soergel, B., Krieger, E., Weindl, I. vd. (2021). A sustainable development pathway for climate action within the UN 2030 Agenda. *Nature Climate Change*, 11 (9), 656-664. <https://doi.org/10.1038/s41558-021-01098-3>
- United Nations (2015). *Sustainable Development Goals*. <https://sdgs.un.org/goals>
- United Nations (2019). *Voluntary National Review - Turkey*. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/23862Turkey_VNR_110719.pdf
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2020). *SDG Good Practices: A compilation of success stories and lessons learned in SDG implementation*, First Edition. <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2020-11/SDG%20Good%20Practices%20Publication%202020.pdf>
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2022). *SDG Good Practices: A Compilation of success stories and lessons learned in SDG implementation*, Second Edition. <https://sdgs.un.org/sites/default/files/2022-03/SDGs%20Good%20Practices%20-%20second%20edition%20-%20FINAL%20FEB092022.pdf>

Ege Mimarlık Yayın Çizgisi

EGE MİMARLIK, mimarlık mesleğinin çok boyutlu sorunlarını tartışmaya açan, özgün mimari üretimi ve yapısal çevrenin oluşumunda etkili disiplinlerarası karşılaşmaları kapsayan, kentler, mekân ve toplumsal yaşamı odağına alan araştırmaları yayınlar. Mimari kültürün sürekliliğini sağlamak adına, akademik çalışmaları ve güncel kuramsal tartışmaları okuyucu ile paylaşır.

Bu bağlamda, geçmiş ve bugünden hareketle, yerel ve küresel arasında ilişkiler kurarak gündemi/günceli yakalamaya, tasarımı tüm boyutlarıyla ele almaya çalışır.

EGE MİMARLIK bir yandan Mimarlar Odası İzmir Şubesi üyeleri için etkin bir mesleki iletişim platformu oluştururken, diğer yandan mimarlık öğrencilerine mesleki ortamın olanaklarını ve olasılıklarını tanıtarak eğitimi de kapsayan geniş bir okuyucu yelpazesine seslenir.

Yılda dört sayı hâlinde basılı ve sayısal olarak yayınlanan hakemli ve ulusal bir dergidir.

Amaç

1. Mimari ürünü merkeze alır.
2. Mimariye kültürel bir olgu olarak yaklaşan akademik üretimi teşvik eder.
3. Mimari üretimi farklı ölçeklerde ve diğer tasarım disiplinleri ile ilişkilendirir.
4. Kuram ile meslek pratiği arasında tutarlı bağlar kurar.
5. Mimari üretimin teknoloji ve mühendislik alanları ile iyi entegrasyonu için sürdürülebilir yapı endüstrisi uygulamalarını yaygınlaştırmaya çalışır.
6. Özellikle Ege Bölgesi'ndeki güncel Yerel mimari üretimin nitelikli örneklerini ve bunlara ait tasarım süreçlerini yayınlamaya yaygın etkiyi büyütme amaçlar. Bu anlamda tasarım ekiplerinin nitelikli yaklaşımları kadar kullanıcılar, yerel yönetimler, yapı endüstrisi ve planlama kararları ile olan ilişkileri de içeren bir yapı tanıtımı çizgisini hedefler.
7. İz bırakan mimar ve tasarımcılar ile mimari ürünleri yayınlamaya kent belleğine katkıda bulunur.
8. İzmir kentinin, yakın coğrafyası ile ilişkilerini ve ulusal bağlamda görünürlüğünü artırmayı hedefler.

Kapsam

EGE MİMARLIK, Ege Bölgesi özelinde coğrafi farkındalık yaratan, aynı zamanda süreklilik ve benzerlikleri, nedensellik ilişkileri içerisinde ele alan, eleştirel bakış açısına sahip, akademi ve pratik arasında bağ kuran nitelikli yayınlara yer verir. Böylelikle, mimarlık mesleğinin topluma daha iyi hizmet edebilmesi amacıyla, özgün bilimsel verileri paylaşma ve tartışmaya açar.

EGE MİMARLIK Makale ve Yazı Gönderim Koşulları

EGE MİMARLIK, her sayı için yazarlara açık çağrıya çıkar. İlan edilen takvim ve formata uyması kaydıyla aşağıdaki türlerde yazılar ve makaleler, yayın öncesi ön-değerlendirmeye kabul edilmektedir. Ön değerlendirmeyi geçen makalelerin yayınlanma kararı, hakemli değerlendirme sürecinin sonunda hakemler tarafından verilir.

1. Hakemli Araştırma Makaleleri: Yazarlar her sayı için özel olarak ilan edilen tema çağrısındaki içerik ve takvime göre; Ege Mimarlık Yayın Koşulları'na uygun makalelerini (tam metin) egemim@izmimod.org.tr adresine göndermelidirler. Tüm teslimler metni, künyeyi ve küçültülmüş görselleri içeren .doc (word) formatında dosyalar ile tüm görsellerin baskıya uygun hâllerini* içermelidir. Ege Mimarlık'ta aynı yazarın (ya da yazarın içinde yer aldığı çoklu yazar gruplarının) iki makale yayını arasında en az 3 sayı olmalıdır.

2. Görüş Yazıları: Yazarın bakış açısı ile mesleğin problemlerine odaklanan ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar

3. Eleştiri Yazıları: Yapı veya projeleri hem mimari nitelikleri ile inceleyen hem de kavramsal açıdan yaklaşarak karşılaştırmalı olarak analiz eden ve 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar

4. Yapı Tanıtımı: Ege Bölgesi idari sınırları içerisinde ve/veya Ege iklimi etkisi ile yapılmış nitelikli mimari uygulama, kentsel uygulama, veya ödüllü projelerin tanıtıldığı 1600 kelimeyi geçmeyen yazılar. Yapı tanıtımı bölümünde yer verilecek yazıların detayları için Yayın Koşulları* incelenmelidir.

5. Mimari/Kentsel Yarışmalar: TMMOB yarışmalar yönetmeliği veya KİK yönetmeliğine uygun şekilde hazırlanan, Ege bölgesinde açılan ulusal veya bölgesel yarışmalarda ödül almış eserler ile kısa açıklamaları, yarışma kolokyum özeti veya yarışmada jüriye ait görüşlere yer verilen yazılar

*EGE MİMARLIK Yayın Koşullarına ve detaylı Yazar Rehberine egemimarlik.org adresinden ulaşılabilir.